

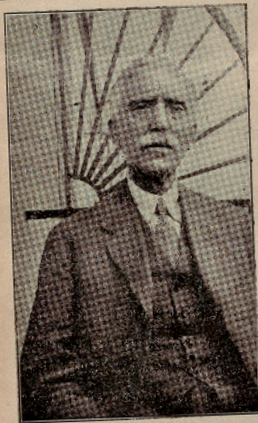
ACCIÓ CIUTADANA

PREMSA POLÍTICA REPUBLICANA A OLOT I GIRONA (1930-1934)

CARLES RIBERA

setmanari republicà - d'esquerra catalana

Francesc Macià

Francesc Macià, President de Catalunya, passarà el dia de demà a Olot, expressament invitat per Concentració d'Esquerra Republicana.

En motiu d'això, no pretenim pas fer el seu elogi ni tampoc referir-nos al respecte de que s'ha fet mereixedor per part de tots els catalans, donat el martirologi sofert en les seves lluites en pro de les llibertats del poble. No parlarem tampoc de Macià, com a President del Partit que prometé la República i que la portà quarant vuit hores després d'ésser victoriós. El que volem constatar és el fet de que no obstant have estat, encara que d'una manera dissimulada, l'home més dismutat, la seva obra demostra que per ara, no hi ha qui li pugui donar lliçons d'ètica política.

Diem això perquè és lamentable que hi ha partits que no recordant-se del procés històric del moviment català, des de la triple aliança fins avui, es facin ressó de petites passiones d'algun dels seus homes representatius i q vulguin fer creure, a algú, que Francesc Macià, en el seu peregrinatge per Catalunya, compleix prou bé amb el lloc que ocupa com a President de la Generalitat.

La seva equanimitat i el seu respecte a tots els partits de Catalunya, àdhuc a algun que no n'és gaire mereixedor, contrasta molt a favor seu, no obstant les limitades atribucions Govern de la Generalitat, confrontant-la amb l'actuació d'altres que, tenint una delegació directa de l'Estat, fan servir el seu lloc per fer política de partit, sense tenir en compte el sentiment d'una majoria ben manifesta del punt on compleixen el seu començ.

Olot, 30 juliol de 1932.—any III.—núm. CXXV.
redacció i administració: concentració republicana

val 15 ct

ACCIÓ CIUTADANA 73

FRANQUEIG CONCERTAT

LLUIS COMPANYS I JOVER

President de la Generalitat de Catalunya

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N.
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIRONA
12 gener 1934
15 ct

ACCIÓ CIUTADANA

PREMSA POLÍTICA REPUBLICANA A OLOT I GIRONA (1930-1934)

ACCIÓ CIUTADANA

PREMSA POLÍTICA REPUBLICANA A OLOT I GIRONA (1930-1934)

CARLES RIBERA

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, OCTUBRE DE 2022

A Joaquim Aleixandri,
les memòries del qual em van obrir la porta d'*Acció Ciutadana*.

La lluita continua.

«La democràcia d'Olot té un portaveu admirable en el setmanari ACCIÓ CIUTADANA. El llegim des de la seva fundació pels generosos i fermes coreligionaris de "Concentració Republicana". Hem celebrat íntimament les seves millores materials i sobretot les espirituals doctrinals i literàries. Fa goig de veure el curs de la seva vida progressiva com el de un jove ferreny, normal, que vol deixar rastre del seu pas.

[...]

*ACCIÓ CIUTADANA en les nostres comarques, és un setmanari exemplar, com ho fou per Catalunya aquella valenta revista "Lleida" durant la primera dictadura, que dissortadament morí arran de la mort del malaguanyat lluitador Alfred Pereña. Tan de bó que Olot sàpiga mantenir el seu setmanari i encerti a escampar i afermar llur humaníssima doctrina per tota la comarca, fent florir els ideals de justícia i llibertat en tots els focs escampats en les seves xamoses valls i muntanyes».*¹

1 Miquel SANTALÓ. «Impressió». *Acció Ciutadana*, 7 de març de 1931, p. 2.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
JOAN ALMACELLAS
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
SOFIA LOZANO

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRÁFIQUES CUSCÓ

ISBN
978-84-09-45799-1

DIPÒSIT LEGAL
B 21431-2022

Diputació de Girona

L'obra editada en aquest llibre
va ser la guanyadora de la
Beca d'Estudis Històrics President Irla 2021
convocada per la Fundació Josep Irla
amb el suport de la Diputació de Girona.

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita
dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial
d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport,
incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic,
la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec
comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades
i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet.
Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses
a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Ribera, Carles, autor

Acció Ciutadana: premsa política republicana a
Olot i Girona (1930-1934)
Bibliografia. Índexs
ISBN 9788409457991
I. Fundació Josep Irla. II. Títol
1. Acció Ciutadana (Olot, Catalunya) 2. Acció
Ciutadana (Girona, Catalunya) 3. Premsa política
- Catalunya - Girona - Història - S. XX 4. Premsa
política - Catalunya - Olot - Història - S. XX
070.489:329(460.23)"1930/1934"

Sumari

PRESENTACIÓ. Coneixement històric i consciència ciutadana.....11
ANNA TEIXIDOR I COLOMER

ACCIÓ CIUTADANA
PREMSA POLÍTICA REPUBLICANA A OLOT I GIRONA (1930-1934)
CARLES RIBERA

INTRODUCCIÓ. Dos setmanaris per a un mateix compromís 13

1. *Acció Ciutadana* a Olot (1930-1932)17

2. *Acció Ciutadana* a Girona (1932-1934) 85

ANNEX 1. Els 15 principals col·laboradors a Olot.....134

ANNEX 2. Els 15 principals col·laboradors a Girona150

Fons documentals i gràfics.....167

Bibliografia169

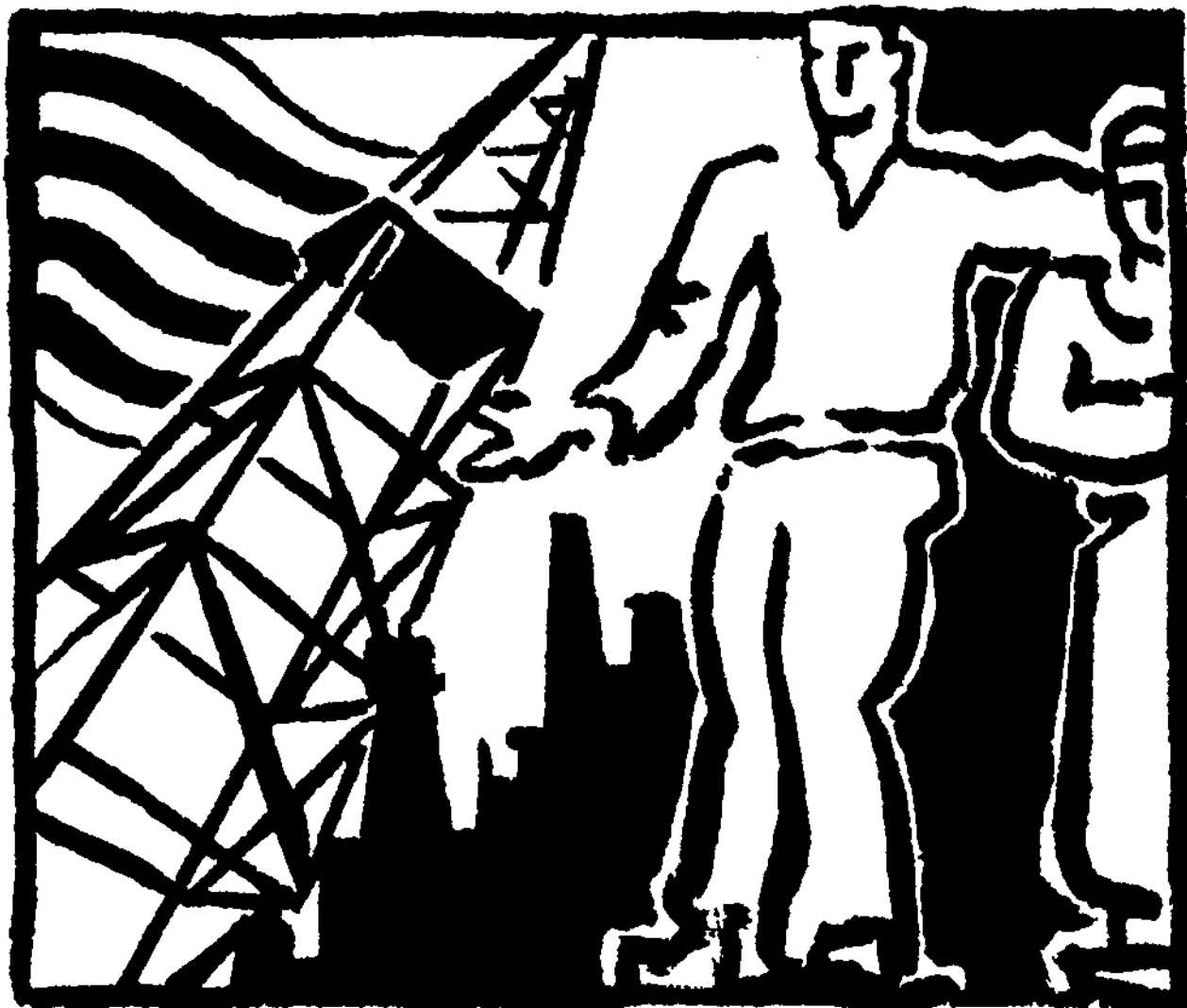
Índex de publicacions.....172

Índex onomàstic.....174

1932-1934

Imatge reproduïda a la manxeta de l'edició gironina d'*Acció Ciutadana*.

Una al·legoria del món del treball i la tècnica i de la catalanitat, d'autor desconegut.

PRESENTACIÓ

Coneixement històric i consciència ciutadana

ANNA TEIXIDOR I COLOMER

HISTORIADORA I PERIODISTA

«*Amb la República al cap i Catalunya al cor*», una màxima pronunciada pel polític Josep Puig Pujades, podria sintetitzar l'ideari d'*Acció Ciutadana*, caracteritzat per un catalanisme progressista entroncat amb els valors del republicanisme.

Les generacions nascudes amb el restabliment de la democràcia hem percebut la Segona República i els seus homes i dones com un període polític i cultural gairebé mític tant per les llibertats com pels ideals de civilitat que s'hi van transmetre. La generació de mestres, impressors, comptables, caricaturistes, periodistes, escriptors i intel·lectuals com Ramon Aubert, Antoni Dot i Artemi Casanovas a Olot o Miquel Santaló, Josep Maria Corredor i Agustí Cabruja a Girona, han estat referents de catalanitat i compromís democràtic. En aquest món d'homes és remarcable, gairebé excepcional, la participació activa de la mestra Llibertat Serra.

L'estudi hemerogràfic d'*Acció Ciutadana* és tan imprescindible com meritori no només pel que va significar políticament sinó també com a instrument movilitzador i de difusió d'idees. S'hi analitza ideològicament l'evolució d'un periòdic, —fundat el març de 1930 com a «*Setmanari Republicà Federal*» a Olot— que farà el salt a Girona el setembre de 1932, paral·lelament a la vertebració del projecte polític d'Esquerra Republicana de Catalunya, i que desapareixerà l'estiu de 1934.

Es tracta de dos etapes diferenciades però amb un mateix compromís, diu l'autor. La descripció i l'anàlisi impecable de Carles Ribera ens ofereix una mirada professional que s'amplia a la nòmina de redactors i articulistes vinculats. La trentena de biografies no només aporten detalls particulars sinó que contextualitzen l'època contemporània que van viure i en què van combatre, més enllà del període estricte de la publicació.

Gairebé cent anys després de la seva aparició, l'estudi permet afirmar que *Acció Ciutadana* és un destacat exponent del catalanisme republicà de les comarques gironines, entre la desena llarga de periòdics portaveu d'aquest espai polític. El treball de Carles Ribera és una aportació valuosíssima per al coneixement històric però també per a la consciència ciutadana més enllà de les sigles que representava.

per 15 cts.

INTRODUCCIÓ

Dos setmanaris per a un mateix compromís

«Després de sis anys i mig d'abstenció política en que moltíssims aspectes de civilitat han quedat esclafats sota el pes de la injustícia caciquil i particularista sumministrada al poble per els que estaven al poder ben contràriament a la voluntat unànim de tothom, un sobtat, encara que esperat, canvi de règim, ha sadollat d'esperit els pulmons dels homes lliures i aquests incansablement voguen amb una extraordinària densitat de vida vers una excitació popular capaç de foragitar tots els prejudicis constituïts que obstrueixen els camins de l'avenç franc i noble del progrés.

No es tracta pas de tornar a l'estat de coses d'abans del règim d'excepció, aleshores sis anys i mig d'inhibició no haurien pas augmentat en gaire el nostre nivell cultural, ara es tracta de consolidar un ambient digne que respongui a totes les exigències racials, i tothom que accepti com a punt dens de civilitat la possessió d'un concepte lliberal de les coses ha de portar per aquesta dignificació el seu màxim esforç.

Es amb aquest afany que nosaltres sortim a la palestra com a portaveu de la nostra esquerra política, no desitgem actuar com a clarins d'estridència, ja que aquesta no té pas possibilitats de conviure amb la nostra concreció de veritats, però cal definir, som republicans federals per ésser aquesta la forma actualment més justa de govern; la monopolització de l'estat és un absurd que els pobles que van a l'avantguarda de la civilització han cuitat a eliminar, per tant el nostre ideal, basant-se en punts ben lògics, és tan respectable com tots els altres, que no n'estiguin mancats, i ho advertim a la premsa local —que saludem amb cortesia— per si alguns elements d'ella ja per el sol fet de tractar-se d'un periòdic lliberal poden mostrar-se disposats a emprendre una lluita contra nosaltres, si així fos, de ésser-nos necessari, estem decidits a defensar les nostres conviccions amb la forma que exigeixin les circumstàncies.

Amic lector, company d'idea, obrer que dignifiques l'existència amb la suó del teu front; us saludem amb tot l'entusiasme de la nostra joventut i de la nostra força ideal, venim a omplenar en la nostra ciutat un buit que ha de donar-nos un aspecte noble i ens oferim ben incondicionalment per tots els vostres problemes.

Sols ens manca ara la vostra ajuda.»²

2 «Salut!», Acció Ciutadana, 1 de març de 1930, p. 1.

Amb aquest article editorial en primera plana neix a Olot, l'1 de març de 1930, el setmanari *Acció Ciutadana*. És un projecte inicialment modest. S'aixopluga orgànicament sota el paraigua de la Concentració Republicana d'Olot, l'entitat de referència d'aquest corrent polític. L'impulsen com a vehicle d'expressió d'un grup de joves republicans garrotxins que a les acaballes del règim dictatorial que ha oprimit Catalunya durant bona part de la dècada del 1920 busquen donar veu als nous aires que acabaran triomfant al cap d'un any. L'1 de març de 1930, tanmateix, res no presagia encara cap bona nova republicana. Fundar un setmanari d'aquestes característiques no deixa de tenir un cert risc.

Si es decidís publicar avui, *Acció Ciutadana* hauria nascut com a compte de Twitter, d'Instagram, una plataforma de Tik Tok des d'on fer d'*influencer*. Un blog o un digital, a tot estirar, creat per un grup d'amics amb inquietuds polítiques i ganes d'incidir en l'opinió pública del seu entorn més immediat. Als anys 1930 les xarxes socials per raons cronològiques evidents no s'allotgen a Internet sinó que surten de les impremtes. En aquelles màquines neixen i moren publicacions de tot tipus, sovint a una velocitat que no permet consolidar els projectes, bé per dificultats econòmiques, bé perquè els seus impulsors no pretenen consolidar res, sinó, simplement, donar sortida a una necessitat conjuntural de difusió d'idees i projectes. Capçaleres que moren un cop assolit el projecte o un cop els impulsors són vençuts per la frustració, la falta de constància o l'apaivagament de la foguerada entusiasta inicial.

Acció Ciutadana veu la llum com a «*Setmanari republicà federal*». A poc a poc es va consolidant com a publicació de referència per al republicanisme garrotxí. Nou mesos després ja es defineix com a «*Setmanari Republicà d'Esquerra Catalana*» i al cap d'un any actua com a portaveu oficiós de les entitats locals que donen suport al complex tramit organitzatiu territorial d'Esquerra Republicana de Catalunya, nascuda a Barcelona el març de 1931. Girant amb atenció i deteniment els fulls dels 127 números que s'editen a Olot³ es veu com es va construint, article a article, poble a poble, centre

republicà a centre republicà, un projecte polític al voltant d'una iniciativa periodística que va guanyant gruix i consistència. A finals de 1931 *Acció Ciutadana* ja no es pot pas definir, reprenent l'exercici inicial d'anacronisme, com un simple compte a les xarxes socials impreses de l'època: és ja una publicació sòlida i arrelada, amb prou números al carrer i publicitat en les seves planes per continuar arribant als quioscos de manera solvent.

L'experiència resulta tan positiva, almenys en aparència, que al cap de dos anys el projecte fa el salt a Girona. Del 2 de setembre de 1932 fins el 13 de juliol de 1934 maldarà per congregar en les seves planes, no sense dificultats, l'actualitat republicana de les comarques gironines i el debat ideològic de les diferents sensibilitats i grups que orbiten a l'entorn d'ERC. El salt a la capital gironina no només és d'abast geogràfic sinó de dimensió periodística. El projecte agafa més impuls en un intent de dotar d'Esquerra d'un òrgan de comunicació més enllà de les simpaties ideològiques d'alguns exemples de premsa generalista, com l'emblemàtica capçalera *L'Autonomista*, impulsada per la família Rahola des d'un republicanisme catalanista no vinculat expressament a cap sigla. Així, en la seva segona etapa *Acció Ciutadana* fa un pas més en la seva adscripció política amb una aposta decidida per esdevenir el paraigua sota el qual aixoplugar l'entorn proper a ERC, que a la capital gironina pivota a l'entorn del Centre d'Unió Republicana, el Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines i la Joventut Republicana d'Esquerra. A partir d'aquest nucli central, la publicació anirà fent taca d'oli pel territori amb delegacions a Olot, Ripoll, Palamós, Figueres, Santa Coloma de Farners i Caldes de Malavella. I ho fa amb una ampliació quantitativa i qualitativa pel que fa als continguts, col·laboradors i paginació. *Acció Ciutadana* és, a Girona, la tribuna d'ERC a la ciutat. És també una plataforma per a figures emergents del periodisme com Josep Maria Corredor o Agustí Cabruja. Una implicació partidista que acabarà passant factura a la publicació.

A finals de 1932 ja no estem davant de cap modesta capçalera d'agitació, sinó d'una tribuna de debat polític i també de difusió de la vida social. No és només un butlletí de partit, perquè alterna la informació corporativa amb articles d'opinió rellevants i cròniques perio-

3 En realitat, la numeració arriba al 126 perquè en la numeració es repeteix dues setmanes seguides el número 40.

dístiques que es poden considerar un model pioner de corresponsalia local que no tornarà a recuperar-se a la ciutat fins moltes dècades després. La trajectòria continuarà ferma mentre el vent electoral serà favorable i esdevindrà més errant a partir del 1933, tant per la situació política a la República espanyola com per les particularitats de la política de la capital gironina.

Acció Ciutadana és, en definitiva, una única capçalera que dona lloc a dues publicacions. Connectades, però diferents. L'una és hereva de l'altra, però la successora dibuixa el seu propi camí. La prova n'és que la numeració torna a començar quan el setmanari arriba a Girona. El nom es manté, i es mantenen ben pocs dels col·laboradors de la primera etapa. No és cap trencament, sinó una evolució paral·lela al creixement d'un partit, Esquerra Republicana de Catalunya, que necessita un altaveu de premsa potent. No cal inventar. La feina feta pels joves republicans olotins és l'exemple a seguir. Augmentat, millorat, però sense corregir ideològicament res. *Acció Ciutadana* d'Olot i *Acció Ciutadana* de Girona són dos setmanaris amb un mateix compromís: la consolidació territorial del projecte polític d'Esquerra Republicana. En aquest treball s'analitza la petja periodística, biogràfica i política d'un projecte que neix amb empenta el 1930 i queda frenat en sec l'estiu del 1934. Són quatre anys que expliquen el naixement i evolució d'un règim democràtic i la gestació i creixement del partit hegemònic d'aquell període en una àrea determinada del país. Una immersió a l'hemeroteca que permet resseguir uns fets històrics capitals explicats per ells mateixos en el moment que es van produint. És radicalment fals afirmar que els diaris són els llibres d'història del present. Sí que són, tanmateix, unes fonts privilegiades que permeten copsar el batec del seu temps. És el cas d'*Acció Ciutadana*.⁴

4 Per a l'elaboració d'aquest treball s'ha consultat la col·lecció completa dels 127 exemplars d'*Acció Ciutadana* publicats a Olot, conservats a la Biblioteca Marià Vayreda olotina. També se'n conserva una col·lecció completa a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. En el cas dels 97 exemplars editats a Girona, s'han consultat les col·leccions fragmentàries conservades a l'Arxiu Municipal de Girona, l'Arxiu Històric de Girona, la Biblioteca Pública Carles Rahola, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i la Biblioteca de Catalunya.

Olot, 1929

Una panoràmica de la puixant capital de la Garrotxa
a l'època que va veure nèixer *Acció Ciutadana*.

ACGAX

Acció Ciutadana a Olot (1930-1932)

1

1.1. Olot, març de 1930

El primer de març de 1930 és dissabte. A Olot hi ha anunciats grans balls de Carnaval al Centre Obrer, al Centre Fontanella i al Centre Indústria i Comerç, amb una exhibició de tango modern en aquesta última entitat a càrrec de «la notable parella "Lewis and Mary"». Les farmàcies de guàrdia del cap de setmana són les de Josep Maria Llach i Joaquim Ros, i els estancs oberts, el del passeig de Blay, el del carrer de Sant Rafel i el del carrer de la Proa. En l'àmbit polític, fa cinc dies que s'ha renovat el consistori i l'alcalde monàrquic Ramon de Roca ha cedit el càrrec al també monàrquic Joan Tresserras, una substitució que, com a tot el país, ha estat decretada arran de la caiguda a Madrid del dictador Miguel Primo de Rivera, substituït pel general Dámaso Berenguer per donar continuïtat al règim autoritari.

Aquell dissabte 1 de març, de la impremta de Pere Aubert, situada al número 7 del carrer Nou de Sant Antoni de la capital garrotxina en surt el primer número d'*Acció Ciutadana*. Reporta les notícies esmentades a l'inici d'aquest capítol així com un parell d'articles d'opinió, un grapat d'anuncis i de moment no gaire res més. Les quatre planes impreses en aquell exemplar inaugural no donen per a gaire. La publicació costa 5 cèntims per subscripció i 10 el número solt. Es defineix com a «*Setmanari Republicà Federal*» i l'edita Concentració Republicana. És una de les entitats del municipi més dinàmiques tot i la repressió dictatorial atenuada amb el canvi de general però encara lluny de qualsevol fórmula democràtica. Les expectatives de canvi es concreten en una frase manllevada de Goethe que figura destacada aquell dissabte just al costat de la capçalera: «*Abans de la tempesta s'alça impetuosament i per última vegada tot allò que després ha de restar per sempre humiliat en el fang*». En un llarg editorial a primera pàgina intitulat d'una manera inequívocament republicana «*Salut!*», els impulsors d'aquesta iniciativa periodístico-política presenten la capçalera com a «*portaveu de la nostra esquerra política*».⁵

5 *Acció Ciutadana*, 1 de març de 1930.

EL PROGRAMA

ORGUE DE LA DEMOCRÀCIA FEDERALISTA DEL BAIX EMPORDÀ

Preus de subscripció:

Sant Feliu, 2 ptes. trimestre
Èlra, 2:50 ptes.

NÚMERO SOLT: 25 CÈNTIMS

Anuncis, reclams, etc. segons tarifa.

Sant Feliu de Guixols - -
- - 23 de Juny de 1923

Oficines:

Correr de Maragall, núm. 17, 2.º

Redaccions locals en La Bisbal, Palamós, Casa de la Selva, Calonge i Palau de Gual, Delegacions en Llagostera, Sant Joan de Palamós, Dugu, Santa Cristina d'Aro, Pala i Barcelona.

ANY XVII :=: NÚM. 1004

Als republicans de les comarques gironines

Ajornada indefinidament l'Assemblea que havia de reunir en un sol organisme nacional, totes les forces d'Esquerra catalana, nosaltres, que varem col·laborar amb fe i voluntat als treballs preparatoris de la susdita Assemblea, creiem que els republicans de les nostres comarques gironines, bo i esperant el moment d'ésser novament cridats pels nostres germans de la resta de Catalunya, no hem de romandre dispersos i inactius, sobre tot quan se preté destruir les nostres posicions tradicionals i glòries, i sortosament inexpugnables, abocant contra d'elles tota la força del Poder deshonestament detentat i vilment exercit, i tots els virus emanats de la descomposició del règim.

Triomfants de les darreres lluites passades, que han demostrat la fermesa dels nostres exèrcits, sentim la responsabilitat de les batalles futures i, per a guanyar les definitives, la necessitat imperiosa de la coordinació i reorganització de les nostres forces.

Per això vos cridem, republicans de les nostres comarques. Per a

cohesionar les activitats disperses i crear el competent organisme dirigent que assenyali a tots la corresponent posició en la lluita i planeji i abasti tota ella.

Mantenedors fervorosos de ideals que son consubstancials amb aquestes terres nostres, tan estimades, ens considerem els més genuïns representants de la llur espiritualitat i volem servir-la i servir a Catalunya, fent que tinguin aquets ideals una permanent i adequada difusió, que els dongui la supremacia que de dret els pertoca, en la vida social i política d'aquestes terres, Catalanes per essència, lliberals i republicanes per naturalesa.

Republicans de les comarques gironines! Escolteu la nostra veu de companyonatge i ajudeu-nos a aquesta tasca, enviant els vostres representants a l'Assemblea que tindrà lloc en el Centre Republicà de Girona el dia 29 del mes que som, a dos quarts de deu del matí, celebrant les sessions que siguin menester per elaborar una sucinta Declaració dels nostres objectius i deixar constituïts els organismes que en lo successiu

amb autoritat i eficàcia dirigeixin la nostra actuació col·lectiva.

Per la República i per Catalunya vos ho demanem.

Girona 1.er de Juny de 1923.

Salvador Albert, Diputat a Corts.

—Isidre Riu, Josep Yrla.—Albert de Quintana.—R. Noguer i Comet—Miguel Santaló, Diputats de Catalunya.—Pel Comité Comarcal d'U. F. N. R. de Figueres. J. Puig Puigadas.—Pel Comité Comarcal d'U. F. N. R. del Baix Empordà. J. Fàbrega Pou.—Pel Centre d'U. R. de Girona.—Llorenç Busquets.

Unes orientacions a les joventuts de Catalunya

I

Al honrat diputat i gran escriptor SALVADOR ALBERT, com homenatge de fonde, simpatia i admiració.

Joves de Catalunya: L'obra que en el dia d'avui tenim que realitzar, que el sentiment del deure mana que realitzem, és llarga, difícil, molt perillosa. Tots ho sabem sobradament. Però, no tenim d'aturar-nos a mirar els perills i les dificultats. El Mestre dels mestres, En Pi i

23 de juny de 1923

El Programa, orgue de la democràcia federalista del Baix Empordà, publicà en portada el manifest

«Als republicans de les comarques gironines», text fundacional del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, signat pels principals dirigents de la demarcació: Salvador Albert, Llorenç Busquets, Josep Fàbrega, Josep Irla, Ramon Noguer i Comet, Albert de Quintana, Isidre Riu, Miquel Santaló i Josep Puig Pujades. A partir del setembre de 1932 *Acció Ciutadana* s'editaria a Girona com a setmanari del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines.

AMSEF

1.2. El context històric

El 1930 la dictadura espanyola ha entrat en una etapa de crisi que sembla terminal. Fa sis anys llargs que dura, des que el 13 de setembre de 1923 el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, havia implantat un directori militar amb el suport del rei Alfons XIII i la cobertura, activa o passiva, de les oligarquies econòmiques espanyola i, almenys inicialment, també la catalana. El canvi en la direcció del directori militar, formalitzada el 30 de gener d'aquell 1930 en la figura de Dámaso Berenguer suavitza una mica els rigors més estrictes de l'etapa primoriverista però sense liquidar encara un règim dictatorial que, de manera matussera, incompetent i poc efectiva en segons quins objectius, havia imposat la censura prèvia de premsa, havia destituït tots els membres dels ajuntaments per substituir-los per personal afecte i fins i tot havia publicat un decret només dos dies després del cop d'estat prohibint expressament el separatisme, un concepte sota el qual de fet s'incloïa qualsevol mostra pública de catalanitat.⁶

A Olot, com explica l'historiador Jordi Pujiula,⁷ fins aquell començament de dècada s'havia mantingut, com a la resta del territori, un control estricte dels partits i de l'associacionisme polític i s'havien prohibit els sindicats obrers, que a la capital garrotxina s'agrupaven sota el Sindicat Únic Local, dominat per la CNT. El mateix autor constata que, tot i la repressió, no es clausuren ni el Centre Obrer ni l'Ateneu Obrer, considerats pel règim entitats de caire social, aquest últim impulsat al segle XIX pels propis fabricants per domesticar les aspiracions obreres. El rigor sí que és absolut respecte de les entitats catalanistes. La persecució, detenció i empresonament afecta diversos representants del republicanisme, el catalanisme i l'obrerisme olotí. Per contextualitzar el naixement del periòdic que s'analitza en aquest treball cal fer una mínima radiografia sociopolítica prèvia.

6 Sobre la dictadura de Primo de Rivera, tant pel que fa al context general com al de les comarques gironines, veure: Enric UCÉLAY DA CAL et al. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*.

7 Jordi PUJULÀ. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 16-17.

Olot és una ciutat de comarques dominada pels sectors integristes catòlics. El 1930 té 12.244 habitants.⁸ A mitjan de la dècada del 1920 hi ha quatre establiments de banca, la Caixa de Pensions, establerta a la ciutat des del 1911, i tres entitats locals, la Banca Busquets, que serà absorbida per la Banca Arnús, la Banca Dorca i el Banco de Olot, que aquell mateix 1930 passarà a integrar-se al Banc de Catalunya. Hi ha una notable activitat fabril amb més d'una trentena d'indústries de teixits i filatures, una vintena d'adoberies i vuit tallers de talla de sants, amb un creixement progressiu de la indústria càrnia durant tota la dècada del 1920. Just abans del salt de dècada s'hi compten una quinzena de transportistes per carretera i sis punts de venda de gasolina. Fa gairebé vint anys que hi arriba el tren, com a terminal de la línia de via estreta amb sortida a Girona i un trajecte que comunica la conca tèxtil del Ter a la Selva amb la Garrotxa. L'electrificació també va en augment, fruit de la creixent activitat industrial. Hi ha un hospital públic i una clínica privada, a banda de l'entitat de beneficència La Caritat. A més, a la ciutat hi tenen consulta set metges, tres dentistes, una llevadora i cinc farmacèutics. Hi exerceixen quatre advocats i dos notaris. Hi ha un club de futbol, un de ciclisme i un altre d'excursionista. L'ajuntament té censats setanta bars, bodegues i tavernes i dues cases de prostitució reconegudes. I, important per al món de la premsa, la capital garrotxina compta amb dues impremtes i dues llibreries.⁹ Com escriu l'historiador Albert Planas, «a principis dels anys trenta la societat olotina va experimentar els anys més rics culturalment i intel·lectualment de la seva història. La societat civil es trobava profundament organitzada en diferents cercles i casals, que al seu torn donava peu a xerrades, col·loquis, debats, exposicions, conferències, grups de teatre, projeccions de cinema, etc».¹⁰

8 Ibídem, p. 27. Per contextualitzar aquesta xifra, aleshores la capital de la província, Girona, comptava amb 22.000 habitants, mentre que la capital del país, Barcelona, tot just superava el milió d'habitants.

9 Jordi PUJULÀ. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 24-27.

10 Albert PLANAS. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*, p. 25.

LA TRADICIO CATALANA

SETMANARI CATÓLICH

Del tema palpitant

L'acte dels militars, per sa magnitud y indubtable trascendencia, que li donen proporcions d'acontexement històrich, absorbeix avuy tota l'atenció nacional. Espanya entera segueix ab interès el curs d'aquestos fets, que poden esser principi de una nova època en la historia de la nació.

La inmensa majoria d'aquesta, just es confessarho, ha vist ab simpatia l'acte realisat pel general Primo de Rivera, secon-dat per sos companys d'armes. El descrèdit dels nostres polí-tichs era total y absolut, y la opinió estava fastiguejada del espectacle que han vingut oferintli des de fa molts anys, ab ses concupiscencies, sos personalismes, ses lluytes partidistes, son abandono dels interessos de la nació, tot aqueix conjunt, en fi, de coses monstruoses y absurdes que s'anomenava política espanyola. Pot afirmar-se, sense exageració, que'ls homes públichs inspiren verdader aborrimment a la opinió, que veu en èl·ls la causa principal de totes les desdixes nacionals. ¿Com no ha de veure, donchs, ab simpatia aquest moviment, que vé a allunyar de la escena política els causants de ses desventures?

Fins ara pot dir-se qu'en el nostre país no s'ha governat per a Espanya, sinó per als interessos dels oligarques ó dels nego-ciants lligats a èl·ls per vincles polítich-econòmichs. Ab que'ls homes que avuy són amos del poder governin per a la nació, imposant per de prompte la moralitat y l'ordre, s'hauràn gua-nyat l'adhesió de la majoria dels espanyols.

Nosaltres creyèm en la bona intenció y patriotisme dels di-rectors d'aquest moviment transformador, iniciat per cert a Catalunya, y ab patriotisme y bona intenció se poden aplanar les més grans dificultats.

23 de setembre de 1923

La Tradició Catalana,
setmanari catòlich,
—representant,
conjuntament
amb *El Deber*,
de la premsa
de dretes olotina—
es felicitava
de l'accés al poder
del general
Primo de Rivera
després del cop d'estat
militar produït
la setmana anterior.
Esdevindria durant
els anys de la dictadura
el seu òrgan oficiós,
que amb la prohibició
de la premsa política
catalanista republicana
no podria ser contestat
fins l'aparició
el març de 1930
d'*Acció Ciutadana*.
ACGAX

En l'àmbit associatiu, la diversitat és molt manifesta, amb entitats vinculades a tot l'espectre polític que sobreviuen a empentes i rodolons els rigors de la dictadura, amb pitjor balanç com més situats estan a l'esquerra i en el catalanisme. A la dreta hi ha el Círculo Olotense; la Indústria i Comerç; el Centre Fontanella; l'Orfeó Popular Olotí i la Joventut Tradicionalista. A l'esquerra, el Centre Obrer i el més moderat Ateneu Obrer. En el sector catalanista, el Casal Català, de tarannà moderat, i la Concentració Republicana Democràtica, integrat pel catalanisme d'esquerres, en aquells moments encara més d'esquerres de tall lerrouxista que no pas catalanista.¹¹

Olot és, en definitiva, una petita ciutat de comarques de la Catalunya Vella amb un fort pes eclesial però també una viva activitat associativa fruit del creixement de la classe obrera i alhora de la consciència catalanista i republicana, que comparteixen complicitats com a víctimes de la repressió. No són pas ideologies noves ni poc arrelades a la ciutat. Justament en el primer número d'*Acció Ciutadana* l'única fotografia publicada és la d'un mite republicà local, una imatge que s'acompanya d'aquest peu: «*Al veure la llum un periòdic d'acció republicana considerem com un deure honorà la memòria de don Joan Deu Ros, entusiasta propagador i organitzador del partit republicà federal a l'any 1863. Ell fou el primer alcalde elegit a la nostra ciutat per sufragi universal, dret guanyat per la revolució de Setembre de 1868, per la gran simpatia en que comptava amb els elements democràtics ocupà aquest càrrec fins a l'any 1873*».¹² El republicanisme olotí, doncs, no és cap producte polític conjuntural. El que necessita és reinventar-se. I ho fa amb *Acció Ciutadana*.

11 Jordi PUJIULA. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 24-27.

12 Joan Deu i Ros (Olot, 1835-1919). Fill d'una família burgesa, però d'ideologia liberal i progressista, va ser alcalde d'Olot entre el 1869 i el 1874. Per als olotins de principis de segle XX era el referent del republicanisme. La figura d'aquest olotí il·lustre ha estat estudiada en un llibre fonamental: Joan BARNADAS. *Joan Deu i Ros. Una biografia política*.

1. 3. Periodisme de batalla. Un diari per a cada idea

La premsa política i la de partit tenen una llarga i prolífica història a Catalunya, amb una última època daurada que caldria situar en el primer terç del segle XX,¹³ etapa sacsejada primer per la Guerra Civil i tot seguit amputada de soca-rel per una dictadura que, com tots els règims totalitaris, va tenir com a principal entre els seus in comptables defectes un dèficit radical de pluralisme polític. D'entre els centenars de capçaleres que s'editen a tot el país des de finals de segle XIX fins a l'època republicana, quantitativament costa trobar tant a dreta com a esquerra periòdics estrictament comercials sense cap forma de patronatge ideològic explícit. Són pocs però són els principals quant a circulació. Els grans exemples d'àmbit català són capçaleres barcelonines amb llarga trajectòria fundats el segle anterior, com *La Vanguardia* o *El Noticiero Universal*. Per la banda de la premsa política (també dita, més eufemísticament, premsa d'opinió) trobem capçaleres emblemàtiques com *La Veu de Catalunya*, portaveu de la Lliga Regionalista, *La Publicitat*, vinculada durant els anys 1920 a la formació política catalanista Acció Catalana; el carlí *El Correo Catalán*; el monàrquic alfonsí *Diario de Barcelona*; el republicà *El Diluvio*, l'anarquista *Solidaridad Obrera*. També hi ha setmanaris com *L'Opinió*, que, com assenyala Jaume Guillaumet, és un dels embrions d'Esquerra Republicana i un model per a totes les capçaleres que orbitaran a l'entorn d'aquest partit.¹⁴

Al costat d'aquestes publicacions, bona part escrites en castellà, circula un batibull de capçaleres que neixen i moren deixant poca petja o la petja justa per influir en unes eleccions o en alguna controvèrsia local. En el cas concret de la premsa afí a Esquerra Republicana, val la pena llegir la bona síntesi que fa del panorama periodístic Albert Balcells: «*Com ha indicat Maria Dolors Ivern, totes les poblacions de Catalunya*

13 Les dades bàsiques sobre la premsa a Catalunya durant el primer terç de segle XX i especialment en la dècada del 1930 estan extretes, tret que s'indiqui el contrari de: Josep Maria FIGUERES. *Breu història de la premsa a Catalunya*, p. 161-170.

14 Jaume GUILLAMET. *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931)*, p. 11-14.

Any I

Olot, 23 de febrer de 1924

Núm. 1

REDACCIÓ
en les Escales del Firal.

Sortirà dues vegades al
mes, però la fetxa serà
voluntària.

ADMINISTRACIÓ
en un Banc del Parc.

Preu 20 cts.

No's retornen originals

PARAULES DEL PRESIDENT

«Hem perdut el campionat, però que consti, amb el·legància.»

23 de febrer de 1924

Portada del primer número
de *Pessigolles*,
la publicació satírica
olotina on debutaren
en el món de la premsa
alguns dels que anys
a venir impulsarien
Acció Ciutadana,
com Albert Sacrest
i Josep Maria Mir
i Mas de Xexàs,
que signava
els seus ninots
com a «Espanta-ocells».

ACGAX

de més de deu mil habitants comptaven amb algun periòdic adherit a ERC, de manera que a les dinou localitats catalanes amb més de deu mil habitants, a totes, llevat de Tortosa, n'hi havia un. El principal partit oponent, la Lliga Regionalista i després Lliga Catalana, també comptava amb la seva xarxa de publicacions a dotze de les dinou poblacions amb deu mil habitants o més. La pluralitat indica que a moltes capitals comarcals existia un sistema propi i gairebé complet de premsa, tal com Jaume Guillamet va subratllar fa temps». ¹⁵ Pel que fa a les comarques gironines, a principis dels anys trenta sorgeixen o es consoliden «una desena de capçaleres que de forma oficial i, a vegades oficiosament, seguiran els postulats d'Esquerra Republicana de Catalunya», segons exposa la periodista i historiadora de la premsa Anna Teixidor. ¹⁶

La separació entre premsa comercial i premsa de partit no significa pas que la primera no tingui també un marcat contingut ideològic, ans al contrari. Tot i ser gestionats amb criteris empresarials, diaris com *La Vanguardia* o *El Noticiero Universal* són òrgans d'influència política indiscutible, en ambdós casos conservadora i espanyolista tot i que sense adscripció partidista concreta més enllà de tancar files amb l'oligarquia monàrquica dominant.

En paral·lel als referits models de premsa comercial i política-opinió, cal mencionar especialment l'autèntic signe d'identitat del periodisme del primer terç del segle XX: la premsa satírica. Un model altament polititzat que sovint també té al darrere grups de pressió polítics més o menys identificats. Els noms que venen al cap a l'hora de repassar les capçaleres humorístiques més recordades d'aquells moments són, per citar-ne algunes, *iCu-cut!*, *L'Esquella de la Torratxa*, *La Campana de Gràcia*, *Papitu* i *El Be Negre*, de vida més o menys llarga i més que menys accidentada. Totes autèntiques joies d'un gènere periodístic que, igual que la premsa de partit, després de l'ensulsiada del franquisme mai més no tornarien a aixecar

cap. Com és natural, l'epicentre d'aquesta tradició satírica és la ciutat de Barcelona, per bé que les publicacions d'aquestes característiques van proliferar arreu del territori. També a Girona i Olot, ciutats que centren la recerca d'aquest llibre, amb exemples com *Clar i Net*, *La Rambla de Girona*, *Les Voltes de la Rambla*, *L'Espinguet* i *El Pont de Pedra*, a Girona; ¹⁷ i *Pessigolles*, *La Bombeta*, *El Bombo* i *El Despertador*, a Olot.

Les capçaleres d'un i altre gènere citades fins aquí són només una petita mostra de la frenètica activitat de les impremtes a principis de la dècada del 1930. Una minoria de les desenes de publicacions periòdiques que s'editen en aquells moments a tot el país, impulsades en bona part des de moviments polítics i socials, amb mecenes filantròpics o grups de subscriptors compromesos i esforçats. Altres, animades per impressors amb ganes de diversificar una mica el negoci. Sense voluntat d'exhaustivitat però sí de contextualitzar, cal dir que fixant-nos únicament en el catàleg de premsa digitalitzada de la Biblioteca de Catalunya, que és el més exhaustiu a l'abast per bé que estigui lluny de ser complet, es pot comprovar que aquell març de 1930 a Catalunya hi ha en circulació cent trenta capçaleres de periodicitat diària o setmanal. A aquestes cal afegir-hi les desenes de capçaleres que, digitalitzades o no, es conserven en arxius comarcals i municipals. L'únic recull disponible indica que el 1930 a les comarques gironines s'imprimeixen dues capçaleres de periodicitat diària —*El Autonomista* i *Diario de Gerona*, totes dues a Girona— i catorze setmanaris, dos dels quals a Olot, *El Deber* i *La Tradició Catalana*. ¹⁸

Per contextualitzar quantitativament el món de la premsa gironina on es mourà *Acció Ciutadana*, cal esmentar que, segons les poques estadístiques disponibles sobre aquells anys, el periòdic *El Autonomista* ven 700 exemplars diaris el 1927; el *Diario de Gerona* 500, el setmanari *Heraldo de Gerona*, 600; i el també setmanari *El Norte*, 850. Fora de la capital gironina, a

15 Albert BALCELLS. «La premsa com a mirall i projecció d'una força política: ERC, 1931-1939».

16 Anna TEIXIDOR. «La República des de la impremta. La premsa republicana (1900-1936)».

17 Carles RIBERA. «Humor retrobat», *El Punt Avui*, 19 de setembre de 2014, Cultura, suplement setmanal, p. 28-29.

18 Lluís COSTA. *La dictadura de Primo de Rivera a Girona: premsa i societat (1923-1930)*, p. 82.

Revista d'Olot

SUMARI

Salutació.—*Nostre desig*, Antoni Dot Arxé.—*Bella terra*, Francesc Xavier Riera.—*La poesia catalana en 1925*, Joan Garganta.—*Els nostres artistes (Blay-Clarà)*, Josep M. Mir Mas de Xexàs.—*El primer amor*, Josep Pla i Coral; dibuix de J. Farjas.—*Les armes*, Josep M. Garganta.—*L'amor del camperol*, Albert Sacrest; dibuix de J. M. Mir Mas de Xexàs.—*Notes pedagògiques-Educació Post-Escolar*, R. Calm.—*La nostra casa del saber*, Maria Pilar Herp.—*Calres, Spleen.*—*D'ací i d'allà* (caricatura de J. M. Mir Mas de Xexàs).—SUPLEMENT ARTÍSTIC: *Escola Olotina: Voreres del Fluvià*, J. Farjas; *Acadèmia*, M. Casadevall.

ANY I - NÚM. I.

GENER 1926

Gener de 1926

Coberta del primer número de *Revista d'Olot*, una publicació mensual de caràcter cultural, apareguda durant la Dictadura primoriverista, en la qual es troba bona part del que serà el nucli impulsor d'*Acció Ciutadana* quatre anys després, la jove generació catalanista republicana olotina:

Ramon Calm, Antoni Dot, Joan de Garganta, Josep Maria Mir i Mas de Xexàs, Albert Sacrest...

ACGAX

Sant Feliu de Guíxols *L'Avi Muné* comercialitza 1.600 exemplars setmanals, el setmanari anarquista de Palafrugell *Acción Social Obrera*, 2.000. A Figueres, el setmanari *La Veu de l'Empordà* en ven un miler. Finalment, a Olot, les vendes de les dues principals publicacions, totes dues setmanals, oscil·laven entre els 600 exemplars de *El Deber* i els 1.000 de *La Tradició Catalana*.¹⁹ Tres anys després del recull estadístic res no fa pensar que la circulació d'exemplars de premsa hagués variat substancialment. Pel que fa a la llengua, la majoria de la premsa d'aquella època està escrita en castellà, no tant per la repressió de la dictadura com pel fet que aquella és encara la llengua majoritària del periodisme a Catalunya. En aquest cas, a principis dels anys 1930 i especialment a partir de la proclamació de la República la catalanització del periodisme serà àmpliament majoritària, per bé que el gruix de les vendes continuarà sent en castellà.

Pel que fa als continguts, cal adscriure la majoria de publicacions de les comarques gironines de l'època a l'àmbit de la premsa d'opinió o política, amb molt poques excepcions. Novament l'anàlisi de Lluís Costa és d'utilitat per explicar-ho: «*des d'un punt de vista estrictament formal els periòdics de Girona més consolidats, com eren El Autonomista o el Diario de Girona procuraven sintonitzar amb sistemes periodístics que evidenciaven clarament els signes de modernitat; així el tractament temàtic, a voltes de manera prioritària, d'algunes informacions que denotaven voluntat de "popularització" o "massificació": futbol, curses de braus, teatre, cinema, "ecos de sociedad" [...] els esmentats diaris gironins tenien una consciència, als anys 20, encara molt propera al que s'entenia per diari d'opinió. Probablement els seus objectius comarcals actuaven com un factor determinant per enquadrar el seu model periodístic*».²⁰

Periodisme sense periodistes

Amb comptades i valuoses excepcions, en el primer terç de la centúria el periodisme és encara un ofici

majoritàriament exercit per lletraferits i aficionats els quals exerceixen una altra ocupació per guanyar-se les garrofes o bé malviuen de redacció en redacció amb textos pagats (poc) a tant la peça. «*Hoy día se necesita una gran vocación para dedicarse a una profesión poco lucrativa y de ningún porvenir, y de ahí que muchos periodistas tomen el oficio como cosa accidental y puente para alcanzar fines políticos que le desvían de su camino*».²¹ Aquest comentari recollit en un editorial de *La Vanguardia* és del 1889. Trenta anys després les coses no hauran millorat excessivament, com relatava Josep Maria Huertas: «*Al 1915 un redactor guanyava ja entre 150 i 300 pessetes, i deu anys després de 190 a 375. Eren, tanmateix, quantitats que no permetien viure sense una segona feina, que habitualment era de funcionari als diaris de partit. (radicals, de la Lliga...)*».²² Ni tan sols tot un director de *La Vanguardia* aconsegueix tirar endavant amb el salari de periodista, com explica Gaziol de Miquel dels Sants Oliver: «*[...] tenint només muller i una filla, ni tan sols pogué viure, tot i fer-ho amb una modèstia més aviat anguniosa, exclusivament del diari. Hagué de completar-lo amb la secretaria de l'Ateneu Barcelonès*».²³

Una situació modesta en una redacció amb una plantilla a temps parcial en sintonia amb tota la professió periodística barcelonina: «*A "La Vanguardia" —com a l'altra premsa barcelonina—, des de temps immemorial, tota la gent de ploma feia, com he dit, dos, o tres, o quatre oficis alhora, per poder almenys lligar caps; i es mantenia arreglant engrunes d'ací i d'allà, una mica com els antics farandulers i còmics o saltimbanquis*».²⁴

La realitat a comarques és encara més trista, com explica Carles Rahola el 1925, arran del III Congrés de la Premsa de la Federació Catalano-Balear celebrat a Girona: «*Quantes coses podrien dir-se del periodisme provincial, que ha d'actuar en un ambient migrat, i en el qual no és possible l'especialització del treball! Fora*

21 «Los periodistas», *La Vanguardia*, 3 de gener de 1889, p. 1.

22 Josep Maria HUERTAS (dir). *200 anys de premsa diària a Catalunya, 1792-1992*, p. 296.

23 GAZIOL. *Història de La Vanguardia (1884-1936)*, p. 81.

24 Ibídem, p. 64.

19 Ibídem, p. 67.

20 Ibídem, p. 61 i 67.

1928

El consell de redacció de la *Revista d'Olot*, —bona part dels quals, futurs impulsors i col·laboradors d'*Acció Ciutadana*— en una caricatura obra de Josep Maria Mir i Mas de Xexàs.

D'esquerra a dreta: Ramon Pla i Coral, Josep Maria Mir i Mas de Xexàs, Xavier Piera, Privat Calm, Antoni Dot i Francesc Xavier Riera.

ACGAX (L'AUCA DE LA FESTA MAJOR D'OLOT 1928)

Els nois de «La Revista d'Olot»
un número extraordinari publicaran
que se'n parlarà per tot
i a l'Aubert acreditaran.

de Girona, he sentit a vegades l'atracció de les grans redaccions, i també, molt sovint, la fretura de la feina solitària, lluny de tota nerviositat i dels comentaris excessivament fàcils o apassionats...».²⁵ El comentari de l'insigne periodista gironí fa referència a la seva percepció de la feina de periodista des de *El Autonomista*, un dels dos diaris, juntament amb el *Diario de Gerona*, de més tirada i més professionalitzat que es va publicar a les comarques gironines abans de la Guerra Civil. Resulta fàcil d'imaginar com deurien ser els altres.

Acostant-nos encara més a la data de fundació d'Acció Ciutadana, cal llegir el retrat imprescindible que novament fa l'historiador del periodisme Lluís Costa per al cas de les comarques: «L'any 1927 un redactor en cap guanyava entre 500 i 750 pessetes mensuals, i un simple redactor percebia entre 200 i 300 pessetes. Els col·laboradors podien guanyar de 10 a 75 pessetes per article, segons la seva categoria. Els periodistes havien de conjuminar la seva professió amb d'altres ocupacions, i sens dubte, per accedir a un lloc de treball en un diari solia funcionar la recomanació. Aquest perfil professional coincideix en gran mesura amb el del periodista que exerceix la seva activitat a Girona. La majoria tenien d'altres ocupacions laborals que els garantien el sou principal, mentre que el periodisme els representava un sou complementari. És significatiu observar en les estadístiques oficials com un diari de la importància de *El Autonomista* només disposa d'un redactor de plantilla, tres col·laboradors a sou fix, un administratiu i sis persones ocupades a la impremta; mentre que el *Diario de Gerona* té tres redactors, cap col·laborador a sou fix, un administratiu i cinc persones d'impremta. Atenent al fet que ambdues publicacions desenvolupen una tasca d'impremta al marge del diari, palesem el poc personal fix de què disposen. La majoria dels periodistes que treballaven en aquests rotatius devien ser col·laboradors —teòricament— esporàdics, és a dir, estaven en una situació de pre-professional, i naturalment el gran objectiu del periodista era aconseguir ser de "plantilla". A partir de la mateixa estadística hom pot constatar com a l'any 1927 únicament hi havien 65 periodistes de plan-

tilla repartits entre tota la premsa editada a les comarques gironines».²⁶

La situació general a comarques i entre els periòdics de menys importància o els que veuen la llum a principis dels anys 1930 deu ser molt pitjor. I encara és més senzill deduir quines són les expectatives d'un setmanari impulsat per una entitat política en una ciutat com Olot a principis del 1930. La professionalització és, naturalment, una quimera. El repte d'impulsar una publicació, totalment voluntarista. Les possibilitats d'èxit, incertes, sent optimistes.

1.4. El Grup d'Olot

Lluny de qualsevol tipus de professionalització i perspectives comercials, a finals dels anys 1920 i principis dels 1930 el panorama de la premsa a la ciutat d'Olot presenta un dinamisme fins a cert punt sorprenent per les dimensions de la ciutat i la seva situació al mapa. La vertebració de les comarques gironines en aquell temps passa pels quatre nuclis demogràficament més consistents. Girona (21.845 habitants); Figueres (14.089); Olot (11.615) i Sant Feliu de Guíxols (9.082). Són els principals nuclis de població, els més ben comunicats —a tots hi arriba el ferrocarril, sigui de via ampla o estreta— i els més desperts social i políticament.

A la clerical però alhora socialment dinàmica Olot, el panorama mediàtic està dominat per les capçaleres conservadores *El Deber*, setmanari d'acció catòlica fundat el 1897, i *La Tradició Catalana*, fundat el 1917, també catòlic i que incorpora, a diferència del primer, alguns textos en català. A aquests diaris, naturalment, cal afegir-hi l'arribada regular de les principals capçaleres de la premsa diària de les ciutats de Girona i Barcelona, que també són fonamentals en la formació de l'opinió pública de la capital garrotxina. Durant les tres primeres dècades del segle XX neixen i moren algunes altres capçaleres, les més remarcables de les quals són *La Montaña*, de caire conservador i que desapareix un cop assolits els seus principals objec-

25 Lluís COSTA. *El Autonomista: el diari dels Rahola. Els orígens del periodisme modern a Girona (1898-1939)*, p. 27.

26 Lluís COSTA. *La dictadura de Primo de Rivera a Girona: premsa i societat (1923-1930)*, p. 488.

Acció Ciutadana

Setmanari Republicà Federal

Olot, 1 Març 1930. — Subscripció 5 ptes. l'Any. Número solt 10 cts. — Administració, Concentració Republicana — Any I. Núm. 1

SALUT!

Després de sis anys i mig d'abstenció política en que molts aspectes de civilitat han quedat esclafats sota el pes de la injustícia caciquil i particularista suministrada al poble per els que estaven al poder ben contràriament a la voluntat unànim de tothom, un sobtat, encara que esperat, canvi de règim, ha sadollat d'esperit els pulmons dels homes lliures i aquests incansablement voguen amb una extraordinària densitat de vida vers una excitació popular capaç de foragitar tots els prejudicis constituïts que obstrueixen els camins de l'avenç franc i noble del progrés.

No es tracta pas de tornar a l'estat de coses d'abans del règim d'excepció, aleshores sis anys i mig d'inhibició no haurien pas augmentat en gaire el nostre nivell cultural, ara es tracta de consolidar un ambient digne que respongui a totes les exigències racials, i tothom que accepti com a punt dens de civilitat la possessió d'un concepte liberal de les coses ha de portar per aquesta dignificació el seu màxim esforç.

Els amb aquest afany que nosaltres sortim a la palestra com a portaveu de la nostra esquerra política, no desitgem actuar com a clarins d'estridentia, ja que aquesta no té pas possibilitats de conviure amb la nostra concessió de veritat, però cal definir, som republicans federals per ésser aquesta la forma actualment més justa de govern; la monopolització de l'estat és un absurd que els pobles que van a la vanguardia de la civilització han deixat d'eliminar per mitjà del nostre ideal, hem de ser punts de referència, d'estar respectats com tots els altres, que no n'estiguin mancats, i ho advertim a la premsa local—que saludem amb cortesia—per si alguns elements d'ella ja per el sol fet de tractar-se d'un periòdic liberal poden mostrar-se disposats a empendre una lluita contra nosaltres, si així fos, de ésser-nos necessari, estem decidits a defensar les nostres conviccions amb la forma que exigeixen les circumstàncies.

Amic lector, company d'idea, obrer que dignifiques l'existència amb la suó del teu front; us saludem amb tot l'entusiasme de la nostra joventut i de la nostra força ideal, venim a omplenar en la nostra ciutat un buit que ha de donar-nos un aspecte noble i ens oferim ben incondicionalment per tots els vostres problemes.

Sols ens manca ara la vostra ajuda.

L'ORDRE

Una estadística de tots els errors esdevinguts en la humanitat en perjudici de l'ordre, motivats per la imaginació massa exaltada dels que haurien immolat totes les aspiracions de justícia condicionades a l'únic anhel de no pertorbar-lo, ens donaria un rendiment que feria escluir.

Mantenir l'ordre. Evitar desordres. Que l'ordre no sigui alterat. Qui és que gosarà declarar-se enemic d'aquest paradisiac benestar, de la vida sana, de les bones digestions i de la pau i tranquil·litat més absolutes?

Els desesperats que es llençaren al carrer a cremar la Bastilla durant la Revolució Francesa i el poble rus que tombà l'imperi dels Tzars i els irlandesos que vollen alliberar la seva Patria del jou anglès, eren homes enemics de l'ordre? La revolta dels remences que esclatà en la nostra comarca contra els abusos dels senyors feudals, amb sobrada raó, també era promoguda per enemics de l'ordre?

Abans de contestar aquestes preguntes cal fer-ne alguna de fonamental. Que vol dir ordre?

Per quins camins s'obté? Ordre, quietud, pau i tranquil·litat són coses per tothom desitjades. Que vol dir ordre i per quins camins s'obté, són coses per molts ignorades. Per molts que tenen aquesta santa paraula en el programa i que en segueixen amb tota la tossuderia, amb tota la inconsciència els més oposats camins per obtenir-lo o per conservar-lo.

Investigant a fons la majoria de desordres arribarem a la conseqüència que els abusos desordenats són la principal llavor de les alteracions que l'ordre sofreix.

Conservar l'ordre és per molts homes refractari a la veritat i a la lògica la construcció de presons i presiris i l'augment del cos de policia i Guardia civil. La por i els castigs, la reclusió i les càrques a la via pública, els exilis i les deportacions són, per aquests homes, les maneres usals per garantir l'ordre.

Les responsabilitats dels desordres cauen sovint damunt dels que així pensen i dels que així obren. Són enemics de l'ordre els governants que en lloc d'estudiar i solucionar amb equitat i justícia les causes de descontentament,

Abans de la tempesta s'alega impetuosament i per última vegada tot allò que després ha de restar per sempre humilitat en el fang.

Goethe

van per ofegar les amb repessolons després de fer el soró als clams del poble.

La història ens conta lluites religioses, socials o polítiques que han dut vessaments de sang. Els cristians que marxa a Roma devorats per les feres i els ciutadans que la Inquisició espanyola martiritzava no eren pas enemics de l'ordre. Lims i altres donaven la vida per llurs conviccions i segurament que els seus respectius budins els moiejaven de apertorbadors de l'ordre. Els veritables pertorbadors de l'ordre començen aquells esgarifosos crims contra el pensament i contra la voluntat, enaven creguts que mataven ideals i sols feien que revifaven-los.

Encara avui persisteixen grans equivocacions sobre l'ordre. No pas pocs són els que el tenen sempre a flor de llavis i que com en les coses que no es velegen mai, tenen el soroll, el moviment, els canvis i un volen que es toqui al una patla de terra. Prefereixen pols i terranyines i demanen amb la més lleugera irresponsabilitat que siguin tancats amb puny i clau en les presons més infectes, els que s'intreueixen a intentar tocar cap cosa del seu lloc. No s'han aturat mai ni un sol moment a pensar serien més eficaços, en la següent columna que li cal a l'ordre per a subsistir, una junta de senyors falsificacions, consciat i humilia.

Domenec ORDEIG

Homenatge

Al veure la llum un periòdic d'acció republicana considerem com un deure honorà la memòria de don Joan Deu Ros, entusiasta propagador i organitzador del partit republicà federal a l'any 1863.

Ell fou el primer alcalde elegit a la nostra ciutat per sufragi universal, dret guanyat per la revolució de Setembre de 1868, per la gran simpatia en que comptava amb els elements democràtics ocupà aquest càrrec fins a l'any 1873.

1 de març de 1930

Portada del primer número d'Acció Ciutadana, que amb el subtítol «Setmanari Republicà Federal»,

esdevenia el portaveu de Concentració Republicana d'Olot.

Ja en aquesta primera edició no podia faltar un record per l'històric líder republicà federal olotí, Joan Deu i Ros.

ACGAX

tius editorials amb l'arribada de la dictadura, i *La Comarca d'Olot*, que en aquest cas desapareix per motius diametralment contraris, fustigada per la censura del nou règim: «*Fenecida La Comarca de Olot [...] La Montaña abre un paréntesis en la marcha, con tanto éxito iniciada y seguida, suspendiendo indefinidamente su publicación*». ²⁷ Més clar l'aigua.

Els precedents d'Acció Ciutadana

Durant la dècada del 1920 s'imprimeixen dues capçaleres que prefiguren el que serà *Acció Ciutadana* a l'inici de la dècada següent. Són el setmanari *Pessigolles* (1924) i *Revista d'Olot* (1926-1928) de periodicitat mensual. D'entrada, no comparteixen pràcticament cap característica editorial amb el futur portaveu de les esquerres olotines. *Pessigolles*, com es pot deduir del nom de la capçalera, és un exemple canònic de premsa satírica. *Revista d'Olot*, inspirada en la *Revista de Catalunya* apareguda dos anys abans a Barcelona, és una finestra oberta a l'alta cultura. *Acció Ciutadana* no serà ni una cosa ni l'altra. Quin és, doncs, el vincle que connecta totes tres capçaleres? El personal que les impulsa. Dels col·laboradors de *Pessigolles* se n'obtenen poques dades, per no dir cap, repassant els números que es conserven de la publicació. És una norma comuna per estalviar sobresalts judicials que la premsa satírica sigui el paradís dels articles amb pseudònim. En un directori de la premsa catalana editat el 1937 per la Institució Patxot, Joan Givanel i Mas identifica alguns dels autors del periòdic humorístic: «*En Josep M^a. Mir i N'Albert Sacrest, eren redactors*». ²⁸ A més de redactor, Mir en feia les il·lustracions sota el pseudònim Espantaocells, com relata l'impressor Joan Aubert, on es confegia la capçalera, en un article necrològic a la mort de Mir: «*Jo només vull recordar-lo en aquella època d'Espantaocells de la nostra joventut, quan tantes hores passava a la impremta. Parlo del període 1924-1931; primer, amb l'elaboració de la "Revista d'Olot", i, més tard —amb les seves grans dots de caricaturista també—, compagi-*

nant les "Pessigolles" i tants periòdics humorístics i satírics que en aquelles dates veieren la llum a la nostra ciutat. I és aquí, precisament on la seva figura pren per mi la plena intensitat. Quantes anècdotes podrien explicar-se d'aleshores! Junt amb el també desaparegut amic Albert Sacrest discutien i discutien llargament la jugada, i, finalment, sense original de cap mena, entre riallades estrepitoses i dites faccioses i punxants, anaven redactant el que jo, amb el componedor a la mà, com en un "western" qualsevol, recollia lletra a lletra, fins a veure format el pamflet o l'article satíric». ²⁹ Una valuosa aportació que, a banda de recrear magníficament la dinàmica de treball en les improvisades redaccions de la premsa del moment, ajuda a l'ancoratge de Mir i Sacrest en el mapa periodístic olotí. Són dos noms que cal retenir. Per a afegir-n'hi un grapat més.

La publicació més destacada del període de la dictadura és *Revista d'Olot*, que s'edita entre el 1926 i el 1928. Com a impulsors i col·laboradors, ara ja amb la firma real sota els articles, hi trobem Josep Maria Mir i Mas de Xexàs i Albert Sacrest. *Revista d'Olot* se centra fonamentalment en la cultura, com explica l'historiador Jordi Pujiula, afegint-hi un altre nom propi que cal anotar: «*Una revista que oficialment dirigeix Pere Aubert, però que en realitat és de Josep M. Mir Mas de Xexàs. Revista de crítica literària, d'art, narracions, poesies, que obvia el debat polític i les picabaralles de la premsa local, defensora de la llengua i la cultura, de tendència democràtica, regeneracionista i antiautoritària, amb una gran càrrega culta, comarcalista i progressista*». ³⁰

El personal que desfila per les pàgines de *Revista d'Olot* és ideològicament heterogeni, incloent-hi fins i tot alguns preveres i gent d'ordre cultivada, però s'hi arremolinen especialment joves de tendència progressista i proto-republicana que, amb les estretors de la dictadura, no tenen cap altre mitjà on expressar-se. Sota el paraigua de l'impressor Pere Aubert hi trobem els esmentats Josep Maria Mir i Mas de Xexàs

27 «A la opinió de Olot», 23 de maig de 1924, p. 1. Recollit per Joan BARNADAS. «Les barbes a remullar», *El Cartipàs*, maig de 2018, p. 4.

28 Joan GIVANEL. *Bibliografia catalana. Premsa*. volum II, p. 273.

29 Joan AUBERT. «L'Espanta-ocells», *i Arriba España!*, 16 de març de 1968, p. 8.

30 Jordi PUJULA. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 28.

Acció Ciutadana

SETMANARI REPUBLICÀ FEDERAL

Olot, 1 de Maig 1930. — Subscripció 3 ptes. l'Any. Número solt 20 cts. — Redacció i Administració, Concentració Republicana — Any I. — Núm. X

La Festa del Treball

La Festa del primer de Maig, plena de llevers de redempció no tenen dret a celebrar-la milers i milers d'homes: els ganduls, els explotadors, els déspotas... Per a que sigui universal cal estendre els furs de la justícia per mitjà d'un nou règim social que impossibiliti l'existència als paràsits.

M. Santaló.

La manca d'ideologia, la ignorància i passivitat de gran part de les joventuts, indiferents a les salvadores, flagell del nostre problema social i inactives en tot afer polític, ha iniciat la dècada que es desenvolupa del laborant amb el capital, són sense discussió, les causes que més dramàticament han contribuït a que en el curt espai de quaranta tres anys, la commemoració del Primer de Maig canviés de manera d'ésser.

De protesta armada de tot el proletariat contra la ignorància del 1887 a Xicago, de manifestació d'unes forces explotades que corren l'amenacament de les lites d'explotació, que els empresaris, de jure, de iure, i per a la conquesta de justes reivindicacions, d'unitat franca de rebellió contra l'actual règim social, en alguns indrets i en el cor de molts ha passat a commemorar-se amb festivitats en la campanya sota una esportista demostració de joia.

En què demostrant-hi hi ha qui no vol, al dir-se obrer, podrà la petita minoria de vòlquer cobrir la seva petició social i el que el preocupa al si pensat al l'industrial i vió deixant-se portar per el corrent materialista que lunda la faj dels pòpies, sense la sola lleu mostra d'espiritualitat?

En que hem d'acabar creient que fou astúcia el fet de col·laborar de la manera més ignorància la vida dels defensors de la jornada de les vuit hores?

Sento que se'm revolta la sang dintre meu i vull cridar per a igualitar la actitud insensible de certa classe davant el significat de la jornada d'ocurrir que de pas, momentàniament, al seu aliar, en mena, adreçada a que d'aquesta ignorància, no ella, sinó la intenció humana a la veritable culpable.

Què és el Primer de Maig? què les recordem?

L'any 1886, es declarà als Estats Units la primera vaga per conseqüència jornada de dia hores. A Nova York, el 12 d'Octubre del 1886 hi celebrà el primer Congrés i en 1917 el Parlament anglès establí la legalitat de la dita jornada. El 30 d'Agost de 1886, data del Congrés de Baltimore, els obrers decidiren apartar-se dels partits de burgesia i iniciaren la creació d'un partit independent obrer. Del 1879 al 71 s'organitzaren les primeres forces de l'Associació Internacional de Treballadors en els EE. UU. i en 1880 quedava organitzada la Federació de Treballadors dels EE. UU. i el Canadà, que amb la intenció de conquistar per a tota una unificació en la jornada del treball, una volta posada d'acord amb els anarquistes que defensaven el procediment revolucionari, decidiren que el dia Primer de Maig del 1890, es declararia a Xicago la primera vaga general, per la consecució de la jornada de vuit hores.

El dia Primer de Maig de 1890 es plègà el treball a Xicago (el dia 3 del mateix mes a la Plaça de Haymarket) mentre s'hi feia un mitjà, un gros contingent de policies, passant per damunt dels drets constitucionals, arribà en una forma brutal a la dissolució de l'acte. La burgesia, havia trobat ja a un adversari que amb intenció de provocar represalles fets que la pacífica manifestació arribà amb el desenvolupament, estava disposat a sacrificiar les vides que formen precises i mentres es desenvolupava violentament la multitud, una bomba llençada per la seva mà criminal, feu que la policia trobés un justificant per la detenció dels oradors girant-se a treu contra els manifestants que poca menuda després s'eren recollits ferits o morts en aquell indret.

El 17 de Maig es reuní el Gran Jurat, que havia de dictar sentència. Els oradors es presentaren aleshores: August Vignone Theodore Spies, mateix Lankel, Miguel Schwab, fill de Marxham, Oscar W. Neese de Filadelfia, Adolf Fischer, Lluís Liege i Jordi Kugel, aleshores Manuel Fielden, anglès i A. Parsons.

El judici fou breu. La sentència consistí en cinc penes de mort i tres cadenes perpètuas. Amb la sang dels executats es firmava la ruptura de l'èter contra la societat tal que els anarquistes.

No anys després el seu Governador, M. AH Angalet, revivia la causa i de la revolta s'hi donà que als condemnats havien estat víctimes d'una odiosa maquinari judicial, preparada d'acord amb els capitalistes per a portar-los al patibul, a el trial que després seria il·legalment constituït i que amb tot i això foren executats sense haver-se pogut comprar l'heredat. Aleshores, aleshores a la revolta i per les raons necessàries, el Governador el 1893, anul·la la llibertat sense condicions, dels tres que havien estat condemnats a cadenes perpètuas. Fielden, Neesen i Schwab, complint-se amb aquest mantenint les paraules de Fischer a l'èter concitat: «La veritat de gran i la veritat prevaldrà».

portaren a la classe obrera a commemorar el Primer de Maig amb un repòs de treball. Ràpid que s'abolí la protesta del proletariat, jure de dret, ja que solament quan la solidaritat nostra per alliberar la classe, quan amb ferma voluntat i amb un estat de tota els problemes socials portat a cap per intel·ligències privilegiades, s'hagi conquerit l'enderrocament de les injustícies que alien en la societat i s'hagi trobat una forma legal per evitar totes les misèries humanes, aleshores podrà ésser el Primer de Maig «la Festa del Treball», una oportunitat franca de joia per tota la classe del món. De no ésser així, les nostres lletres deuen permetre-nos anticipar i en prou casos als d'avui, hem de sentir més creient la ferida oberta pel fet que una dialoga.

En cap circumstància com en el moment present trobo més adequat per a dedicar un record-homenatge a tots aquells que, com els màrtirs de Xicago, passaren l'herència desenvolupant-se per l'organització social-obrera i que trobareu milia d'ells que mortificassin en les lletres tan solides com les socialistes.

El recent treball dels seus votants en el pontó que en el cementiri Civil de Madrid ha estat un sector obrer, en dos a la memòria el soler del venerable Pau Iglesias, un dels estructuradors del Partit Socialista Espanyol.

Pau Iglesias. — (Dibuix de Guanyer.)

La nova vida nostra i noble, la seva humanitat, la seva parada assenyada i el seu gest d'ora el convertiren en un veritable apòstol dels obrers. Emportat pel pla dels anys i les malures, quan no podia fer sentir arreu la seva paraula doctrinària recollia a casa seva treballava incessement amb la ploma, creient sempre l'heroi del partit. Fou en la Internacional de Treballadors general del federal i dintre les seccions representava la dignitat personal i civil. A n'ell al nostre homenatge.

Un record de gratitud a a'le cent quaranta nou companys, víctimes de crudes assassinats i a n'ells que s'aplicava la Llei de Fugues.

Amb la impossibilitat de donar els seus i detalls de tota per l'espai que ocuparien, ens contentarem amb aquells que per ells significació, eren de totbon coneguts.

El nostre record per Francesc Layret, l'últim adversari estatà que començava, integra la llista de tots la seva gran citació jurídica a la defensa dels davalguats, que tenia depositada tota la fà de la seva ànima en la causa dels oprimits, que considerava de la més estètica justícia i a'hi havia entregat sense miraments.

Mai les llurs rap més arreu que la seva ploma i el seu calibrat pensament. Enlloc hauria pogut valdre del seu cos paral·lel i dels seus membres tullits, ni per defensa pròpia. En Layret, el defensor dels obrers, mort assassinat el 30 de novembre de 1891, quan, amb pensament treballava pagava en un altre per a actuar en la defensa d'un procés.

Francesc Layret. — (Per B. Barnada.)

Un record al ferm català, descendint per l'altamaternitat dels Camps d'Urgel. Pau Seguí i Seguí (Nol del Poble).

La seva intervenció directa en les organitzacions obreres, és de totbon, coneguda i admirada. En ell pesaven tota la confiança els valles limitadors i els estels de joia que pujaven, per la seva activitat, per la seva intel·ligència i per les seves dots d'orador. Salvador Seguí, l'anarcot de Barcelona i de Catalunya, que veient en perill la salut pública de la Ciutat Obrera, quan els obrers es negaven a reprendre el treball, demanant la llibertat d'una pressa, els sentí en el saló memoràble i històric de les Arenes i conegut, amb aquest seu brillant discurs, tan següent i convincent, que transgredis, deixant-se trepitjar els seus drets, cridant, amb aquest seu acte, una seguretat il·lícita civil que havia maliciat la nostra Barcelona. Des d'algunes «El Noi fou el líder indiscutible de tota la massa popular».

Era bo, intel·ligent. Per això decretaren la seva mort. Fou assassinat el 10 de març de 1929, en el carrer de la Cadena, just amb el seu jove company Francisco Comas (Pericos).

Salvador Seguí. — (Per V. Solé Sabat.)

La ignorància d'aquesta festa, té tanta relació amb els màrtirs de Xicago, que crec que el petit record dedicat a tots ells, és una de les millors accions que pot fer-se encara la classe obrera, consistent dels seus deures en aquest dia memorable del Primer de Maig.

Tots els vil·lans de la nostra causa; tots els que hem mercaderat del nostre afecte més sincer a ella i a la seva obra.

ACNÓ CIUTADANA, partec de les repúblicas federals democràtiques d'òbit, a l'organitzar aquest nombre extraordinari del Primer de Maig, dona una prova més de l'apropi que sent per les reivindicacions obreres, i que la paraula del seu PROGRAMA DEMOCRÀTIC no és una inutilitat insubstantial.

D. SALBERT

1 de maig de 1930

Portada d'Acció Ciutadana

—amb un renovat disseny

a la capçalera—

en commemoració

del Primer de Maig

amb un record

per als històrics

líders obreristes

Francesc Layret,

Salvador Seguí

i Pablo Iglesias.

ACGAX

Veu a'el en termes generals, explicada els fets que

i Albert Sacrest i també un noi de divuit anys que es diu Antoni Dot. Hi ha el mestre Ramon Calm; Joan Aubert, fill de l'impressor i director nominal de la revista; el pintor Josep Pujol i un parell d'intel·lectuals prometedors que responen als noms, respectivament, de Joan de Garganta i Ramon Pla i Coral.

Fenomen generacional

Qui són tots aquests olotins? Tret de Calm, que és del 1896, tots són fills del segle XX. Tots són nascuts en la primera dècada de la centúria. Nois amb ideals als quals la dictadura ha estroncat els primers anys de joventut. Tots orbiten a l'entorn de Concentració Republicana i del Casal Català, propera a Acció Catalana. Són una colla d'amics però també de coreligionaris polítics antimonàrquics. En aquest llibre els definirem com el Grup d'Olot. La nova fornada d'una tradició republicana olotina que havia tingut el seu punt àlgid mig segle enrere sota el lideratge de Joan Déu i Ros, alcalde durant la primera República (1873-1874), asot de carlins i mite popular garrotxí. Sota els quaranta anys de la Restauració monàrquica, el republicanisme d'Olot esllangueix entre l'acomodació i la nostàlgia i una tímida represa de caire lerrouxista, com explica Joan Barnadas en una magnífica síntesi de la reconstitució del republicanisme a l'inici del segle XX: «*tan bon punt el partidisme possibilista va esberlar Solidaritat Catalana, la Unió Republicana es va fracturar. Els republicans catalanistes (Joan Mestres, Lluís Vinyals, Pere M. Rossell) es varen escindir de la Unió per confluïr amb els nacionalistes progressistes de l'Agrupació Catalanista (Eveli Barnadas, Carles Capdevila, Josep Gasiot, Esteve Llovera, Martirià Rigola) i fundar el Centre Nacionalista Republicà. Un projecte netament autonomista que va naufragar ràpidament a les urnes. A les eleccions municipals de 1909 els seus candidats varen ser severament derrotats [...] A Olot, l'autonomisme no va tornar a aixecar el vol i els seus pocs partidaris varen acabar reduïts a la redacció del setmanari Ciutat, que es va acabar adherint a la UFNR (Unió Federal Nacionalista Republicana). Els republicans no nacionalistes varen dissoldre el moribund Centre de la Unió Republicana i el varen transformar en una Concentració Republicana Democràtica, que, lluny de declarar-se an-*

ticatalanista, es va proclamar "oberta a totes les tendències republicanes"». ³¹ Una generació perduda.

El corrent polític republicà inicia una tímida revifada a finals de la segona dècada del segle, coincidint justament amb la mort de Joan Déu i Ros el 1919. Els integrants del que en aquest llibre coneixerem com Grup d'Olot es pot dir que són els hereus d'aquest prohom. No en són els fills polítics, sinó els nets. Arriba el seu moment d'eclosió. La dictadura en frustra la florida i es refugien en la premsa alternativa. *Pessigolles*, irònicament, no aconsegueix fer ni pessigolles al règim. A l'ambiciós projecte de revista cultural *Revista d'Olot* la corda només li dura tres exercicis, del gener del 1926 al desembre de 1928. Passaran un any sencer en blanc. Quan les aigües es calmen, deixen enrere les tapadores culturals i satíriques i es llancen a l'arena del periodisme polític. El Grup d'Olot impulsa *Acció Ciutadana*.

1.5. Neix Acció Ciutadana

«*Ha vist llum, nou de trinca, un setmanari olotí d'ideari republicà-federal, titolat «Acció Ciutadana». Corresponem atentment al salut que endreça a la premsa, tot fent present al novell confrare que, encara que en un terreny d'ideologia puguem ocupar, en alguns aspectes, el pol oposat, no obstant baix un punt de vista d'olotinitat i altre de professionalisme, trobarà en nosaltres un company disposat a laborar per els interessos d'Olot i per els de la premsa local. També dissabte aparegué per primera volta un altre setmanari anomenat «Gasetta d'Olot», encara que no flamant com l'anterior, sinó més be continuació d'altra publicació olotina, desapareguda poc després de la instauració del règim dictatorial, sense altra mutació que la del títol.*» ³²

Aquesta paradoxalment amable nota en el setmanari catòlic *La Tradició Catalana*, òrgan oficiós de la dictadura a Olot, dona el 8 de març del 1930 la benvin-

31 Joan BARNADAS. «Ho tornarem a fer», *El cartipàs*, octubre de 2019, p. 4.

32 *La Tradició Catalana*, 8 de març 1930, p. 158.

Acció Ciutadana

Setmanari Republicà-d'Esquerra Catalana

Joan Deu i Ros

AL sortir al carrer el primer número, d'Acció CIUTADANA, vàrem creure que, per nosaltres, era un deure ineludible dedicar uns mots a la memòria de l'honorable republicà olotí D. Joan Deu i Ros.

Avui per la circumstància d'escaure's el XI aniversari de la seva mort, ens sembla que és quasi tot un número el que li devem i aprofitem l'avinentesa de posar un vestit nou al nostre setmanari, perquè la memòria de l'home digne, que sacrificà tots els moments de la seva vida a la causa de la llibertat, s'ho mereix tot.

D. Joan Deu i Ros, nasqué a Olot; morí el 6 de Desembre de 1919.

La seva vida política activa, començà a l'any 1863, als principis dels anys grisos del regnat d'Isabel II. El seu tremp de lluitador per el liberalisme el feu conspirador amb Prim i Pierrad.

A l'any 1869 es distingí notablement en l'alçament republicà de les comarques de Girona, i fou entre aquells anys, que esmerçà els seus entusiasmes en l'organització del partit republicà federal d'Olot i comarca.

El programa de Pi i Margall, que Joan

Deu defensava fervorosa-ment, constituïa aleshores el sentit màxim d'humanitat.

La seva noblesa d'esperit i la seva conseqüència ideal li feren refusar l'oferta, que el general Martinez Campos li feia, després de la Restauració, d'entrar a l'exèrcit amb el grau de coronel en recompensa a la defensa que havia fet d'Olot durant la guerra civil anterior.

Tenia un caràcter enèrgic i una valor a tota prova, però això no el privava de sentir intensament l'agulló de la desigualtat humana. Fracassat el moviment revolucionari de Girona, tingué de refugiar-

7 de desembre de 1930

Portada d'Acció Ciutadana
—amb un renovat disseny
a la capçalera
i un nou subtítol
«Setmanari Republicà-
d'Esquerra Catalana»—
amb un record
per a l'històric líder
republicà federal olotí,
Joan Deu i Ros
en l'onzè aniversari
de la seva mort.
ACGAX

guda pública a la societat olotina al setmanari que ha sortit per primer cop al carrer la setmana abans. En la mateixa informació s'hi menciona l'aparició d'una altra capçalera, també setmanal, *Gasete d'Olot*. La llista de publicacions periòdiques que s'editen en aquells moments a la ciutat es completa amb *El Deber* —que fa menció de la sortida de la *Gasete*, però no pas d'*Acció Ciutadana*. Juntament amb *La Tradició Catalana*, *El Deber* representa el catolicisme conservador. Per la seva banda, la *Gasete d'Olot* està vinculada al partit Acció Catalana i és hereva de *La Comarca d'Olot*, publicació liquidada el 1923 per la dictadura.

Acció Ciutadana completa el ben proveït panorama periodístic olotí del moment. És la publicació portaveu del Centre de Concentració Republicana, l'entitat que agrupa el republicanisme progressista de la ciutat i la comarca, que durant la dècada del 1920 ha fet un cert trànsit des del lerrouxisme al catalanisme. Així ho explica Joan Barnadas: «*Quan el general Primo de Rivera va fer el cop d'estat, Ramon Aubert, en Toc, era regidor municipal i president de la Concentració Republicana Democràtica, una confluència de gent d'esquerres no nacionalista que agrupava radicals lerrouxistes i federals pimargallistes. Va acabar a la presó i, un cop alliberat, va ser "vigilat i perseguit". Però, a diferència d'alguns dels seus companys més radicals, no es va rendir i, quan el règim va començar a flaquejar, va liderar l'obertura de l'entitat a totes les tendències republicanes. Va mantenir el veterà lerrouxista Virgili del Caso a la vicepresidència i va donar entrada en els llocs més rellevants de la junta a Antoni Dot Arxer, un jove catalanista; a Pelegrí Serrat, un comunista heterodox, i a Gaspar Capdevila, un bregat sindicalista agrari d'arrel llibertària. La confluència amb els catalanistes progressistes no va agradar alguns lerrouxistes, que es varen escindir i varen fundar el Centro Radical Socialista*».³³

El març de 1930 comença, doncs, amb una efervescència periodística que fa temps que no es veu a la capital garrotxina, aprofitant el fil d'aire fresc que comença a circular després de la caiguda del dictador Primo de Rivera a finals de gener. La dictadura encara

és viva, en mans del general Dámaso Berenguer, però hi ha algun petit símptoma, potser encara en l'estadi del desig col·lectiu, que aquell règim inoperant viu un inexorable compte enrere. Les forces polítiques demòcrates i catalanistes, en letargia obligada des de fa sis anys llargs, comencen a prendre posicions i la premsa és el camp de batalla ideològic.

Publicar amb dificultats

Editar un periòdic en aquell temps no és senzill. En primer lloc, donades les circumstàncies cal un impresor que s'hi avingui. El marc jurídic general de la premsa se sustenta en la vella Llei de Policia i Impremta del 26 de juliol de 1883, de caire aparentment liberal i propici a la llibertat ideològica i de premsa. Tanmateix, durant les dues primeres dècades del segle XX ha patit una lectura restrictiva clapejada de diversos decrets que recargolen la mà de la censura. Sota el règim dictatorial, les publicacions periòdiques viuen inicialment sota un estricte règim de censura militar emparat per la declaració de l'Estat de Guerra, que conclou el 21 de maig de 1925. A partir d'aquella data la censura es manté amb canvis cap a un complex i caòtic mecanisme controlat per les autoritats civils provincials i locals. Això genera una gran inseguretat jurídica i un rosari de decisions arbitràries, absurdes i sovint contradictòries. A Olot, durant aquell període diversos mitjans pateixen suspensions, inclòs el conservador *El Deber*, i fins i tot desapareixen, com són els casos esmentats de *La Comarca d'Olot*, *La Montaña* i les revistes satíriques *Pessigolles* i *Rialles*.³⁴

Si llançar una publicació al carrer és agosarat, editar una capçalera republicana resulta temerari. Als perills polítics s'hi sumen els riscos econòmics. Naturalment, cap olotí mínimament coneixedor del seu entorn s'aventuraria a fundar un periòdic comercial. A comarques, darrere de cada capçalera hi ha un o diversos mecenes, alguna entitat que destina part del pressupost al periòdic, o una mica de tot plegat. Per acabar de quadrar els números, els impulsors dipositen una certa confiança en la venda d'exemplars i en la contractació

33 Joan BARNADAS. «Ramon Aubert, el republicà impur», *El Cartipàs*, febrer de 2020, p. 4.

34 Jordi PUJILLA. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 18-19.

Olot, 26 de desembre de 1930

Homenatge al Casal Català —adherit a Acció Catalana— a Joan de Garganta, organitzat pels seus companys de partit i amics de la jove generació catalanista republicana olotina.

D'esquerra a dreta: dempeus, Ramon Calm, Jaume Gascon, Sebastià Ortiz, x, Albert Sacrest, Antoni Dot, Salvador Blanch, Privat Calm i Enric Fageda; asseguts, Joan de Garganta, Xavier Piera i Pere Barberí.

ACGAX

d'anuncis, tasques de les que generalment es responsabilitza el propi impressor, el principal interessat en no perdre-hi diners i per al qual l'edició de diaris és una de les tasques menors i menys lucratives però que ajuda a mantenir l'activitat i les màquines ben greixades. Aquesta situació de precarietat el nucli impulsor d'*Acció Ciutadana* la té ben present. Alguns d'ells dos anys abans ja havien hagut de posar fi a la meritòria *Revista d'Olot* per falta de recursos. Són Ramon Calm, Ramon Pla i Coral, Josep Pujol, Jaume Gascon, Albert Sacrest, Josep Maria Mir i Mas de Xexàs i Antoni Dot. Uns noms que a partir d'ara seran familiars.

Tornant al quiosc, aquell 1 de març de 1930 les diferències entre els quatre periòdics olotins en circulació són manifestes. Tots quatre setmanaris, respectivament, es publiquen en dissabte i costen 10 cèntims. Són les úniques coincidències. Els dos rotatius més antics, *El Deber* i *La Tradició Catalana*, es tiren a la impremta del catòlic Ramon Bonet. Les dues noves publicacions, als tallers de l'impressor republicà, poeta, escriptor i prolífic compositor de sardanes Pere Aubert. Els dos periòdics més veterans combinen textos en català i castellà. Els dos novells surten íntegrament en català. Les dues capçaleres de la dreta catòlica són quantitativament consistents, amb vint-i-quatre pàgines, respectivament. *El Deber* porta una esquila a tota pàgina i sis pàgines senceres de publicitat, la qual cosa denota un nivell d'ingressos considerable, especialment les esqueles, el negoci històricament més lucratiu de la premsa local. *La Tradició Catalana*, cinc esqueles a pàgina sencera i cinc pàgines d'anuncis. *Gasetta d'Olot* debuta amb vuit planes, una de les quals dedicada a la publicitat. El periòdic més modest és, amb diferència, *Acció Ciutadana*: quatre planes, tres de redaccionals i una amb anuncis.³⁵ Les coses canviaran ben aviat. En el cas del setmanari impulsat per la Concentració Republicana, canviaran per a bé.

Els primers números

De l'anàlisi de l'esquifit primer número d'*Acció Ciutadana* no se'n poden extreure gaire conclusions. Qua-

tre modestes pàgines amb un parell d'articles d'opinió, algunes informacions breus sobre política local, arts i esports i un recull de premsa on es copien fragments d'articles extrets de periòdics barcelonins com *La Rambla*, *La Nau*, *La Publicitat*, *Mirador* o *El Diluvio*, i de diaris espanyols com *El Liberal* de Madrid. Té el disseny més periodístic dels quatre rotatius olotins. Una capçalera austera, clara, moderna, un disseny de pàgines a tres columnes, trencat només per l'editorial a columna doble o a pàgina sencera a primera plana. La disposició és molt més atrevida que els llençols de plana sencera de la competència. A diferència dels altres tres, no sembla un pamflet o un paper d'aspecte vuitcentista, sinó que té un format plenament de diari convencional.

En el primer número només hi ha dos articles signats. Un té un nom propi, Domènec Ordeig, que és un pseudònim que no hem identificat, i l'altre un pseudònim que ben aviat es farà familiar per als lectors de la revista: Demòfil, pseudònim de Ramon Calm. En un dels breus, s'esmenta un acte de Concentració Republicana, l'entitat que figura a la capçalera com a responsable de la publicació. En aquesta notícia es menciona com a protagonista de l'esdeveniment un nom que tornem a trobar: Antoni Dot.

El segon número de la publicació no varia gaire quant a composició i continguts, però comença a oferir més pistes. Hi trobem tres articles signats: Els veterans militants lerrouxistes Virgili del Caso, Andreu Carreras, Josep Pujol i unes inicials, A.D., que no hi ha dubte que remeten a l'esmentat Antoni Dot. El degoteig de noms propis comença a incrementar-se en els deu primers números:³⁶ Salvador Perarnau, D. Salbert, Antoni Dot, Joan Aubert, Gil Vidal i alguns articles signats amb inicials que en números posteriors aniran revelant noves identitats. Tots són de l'entorn de Concentració Republicana, però també del Centre Català i el Centre Obrer. Uns noms i unes entitats que escriuran els principals capítols de la història política d'Olot a les planes d'*Acció Ciutadana*.

35 *Acció Ciutadana*, 1 de març de 1930.

36 *Acció Ciutadana*, números del 8 de març a l'1 de maig de 1930.

Periódic il·lustrat que sortirà, almenys, dues vegades al mes. - Preu: 20 cèntims.

En l'arribada triomfal del primer ciutadà de Catalunya **Don Francesc Macià**

EL DESPERTADOR es fa ressó del sentir de la joventut olotina; aquella joventut entusiasta que estima, que treballa i estudia els problemes de l'hora present de casa i de fora.

En nom d'aquesta joventut desinteressada, us donem, il·lustre capdill, cordial benvinguda, i confiem en el prompte alliberament de la Pàtria.

Visca Macià!

28 de febrer de 1931

Portada de

El Despertador

—una capçalera satírica
creada en bona part
pel mateix grup impulsor
d'Acció Ciutadana—
donant la benvinguda
a Francesc Macià
en el seu retorn definitiu
a Catalunya
després d'anys d'exili.
ACGAX

1.6. Una revista amb noms i cognoms

La timidesa de plantejaments amb què arrenca el projecte queda superada ben aviat. Es pot intuir que la iniciativa té una bona rebuda entre la població olotina. Les picabaralles creixents que hi ha amb el setmanari *El Deber*, que omplen planes i més planes de foc creuat a les dues publicacions, indiquen que el projecte ha arrelat si més no si es dona crèdit a la dita que sosté que és bo que parlin d'un encara que sigui malament. També tenim la informació pròpia del mitjà, encara que sigui interessada: «*Són molts els símptomes reconfortants que en un sol mes de viure sense la presió de la Dictadura, ens han fet adonar del revifament que, de soca a rel s'ha operat en el país. L'èxit obtingut per el gran diari «La Publicitat», avui un dels més acceptables i millor redactats, que en un mes ha augmentat el tiratge diari de més de 8000 exemplars, és una senyal evident de com avancen les idees lliberals i democràtiques. I l'acceptació que tota la joventut ha dispensat al popular setmanari esportiu «La Rambla», d'idees republicanes, són dues senyals evidents de com el poble es va desensopint. Només faltava que ACCIÓ CIUTADANA, havent-ne imprès una quantitat molt superior a la que pot aspirar el millor periòdic local, ens quedéssim sense ni un sol exemplar i amb molts més subscriptors fixos dels que mai ens podríem imaginar*».³⁷ En el número 4 el triomfalisme és una mica més matisat: «*Amic llegidor tens el deure de procurar un adepte a les teves idees i un company més a les teves lectures. «ACCIÓ CIUTADANA» es llegeix molt, però no es llegeix prou. Cadascú té de portar-ne un altre a subscriure's-hi i a llegir-la setmanalment. [...] Amb un adepte que porti cadascú, aviat serem doblats*».³⁸

La veracitat de les informacions és impossible de contrastar, però la solidesa dels ànims queda fora de qualsevol dubte i el pas de les setmanes anirà confirmant la consolidació del projecte. En els primers quaranta números d'*Acció Ciutadana* el disseny no

presenta variacions substancials, trencat per alguna il·lustració especial en la portada en dates assenyalades i una lleugera modificació de la tipografia de la capçalera a partir del quart número. La publicitat es manté estable amb un petit increment que permet ampliar la paginació a sis planes en dues ocasions.³⁹ A finals d'any, s'augmentarà la paginació de manera estable a vuit pàgines setmanals. Paral·lelament, *Gasetta d'Olot* no aconsegueix superar l'estiu i a finals d'agost en surt l'últim número.

On es fa més palès el dinamisme creixent del setmanari és en l'augment del nombre de col·laboradors que hi signen. En els primers números hi trobem les persones que identifiquem com a principals impulsors del projecte: Antoni Dot, Josep Pujol, Ramon Pla i Coral —que s'identifica amb el seu nom i també sota el pseudònim de Joan Aleix— i Ramon Calm —aquest últim signant la majoria de les col·laboracions com a Demòfil. Amb menys freqüència hi escriuen Jaume Gascon i Josep Maria Mir i Mas de Xexàs. Són els joves del Grup d'Olot. Hi ha un altre col·laborador que agafarà una especial importància no només en l'etapa olotina sinó també quan el projecte editorial es traslladi a Girona. És el jove mestre originari de Valls, aleshores destinat a l'escola de la Canya, Artemi Casanovas.

Un director nominal, un director real

La historiografia sobre el republicanisme olotí considera Antoni Dot director d'*Acció Ciutadana*. Així ho exposa Albert Planas, en la valuosa i exhaustiva biografia de referència de Dot: «*A inicis de 1930 en Dot funda i dirigeix el setmanari Acció Ciutadana*».⁴⁰ Tanmateix, en els crèdits del setmanari no figura mai qui ocupa aquest càrrec. En les informacions sobre el gran nombre d'actes en què participa com a orador, Dot és identificat sempre com a «*redactor d'aquest setmanari*». En canvi, la informació documental disponible indica que el director d'*Acció Ciutadana* és des del primer a l'últim número Ramon Aubert, veterà regidor municipal i històric militant republicà president

37 *Acció Ciutadana*, 8 de març de 1930, p. 3.

38 *Acció Ciutadana*, 22 de març de 1930, p. 2.

39 *Acció Ciutadana*, 14 de juny de 1930 i 4 d'octubre de 1930.

40 Albert PLANAS. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*, p. 29.

Barcelona, 18 de març de 1931

Mesa de la Conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada al Foment Republicà de Sants, en el marc de la qual es fundà Esquerra Republicana de Catalunya i que compta amb la participació d'Antoni Dot i Ramon Calm, en nom de Concentració Republicana d'Olot.

A la mesa, d'esquerra a dreta: x, x, Miquel Santaló, Ernest Ventós, Francesc Macià, Joan Casanovas, Ricard Palacín, Josep Andreu i Abelló i Joan Lluís Pujol i Font. Darrere, dempeus, s'hi reconeixen: Joan Ventosa i Roig i Antoni Vilalta.

GABRIEL CASAS / ANC

de Concentració Republicana. Així, al número 62 en una crònica esportiva es menciona «*el primer tinent [d'alcalde] i director d'aquest periòdic, don Ramon Aubert*».⁴¹ Igualment, al número 109 hi ha una informació sobre l'Ajuntament on es fa referència al «*nos- tre Director En Ramon Aubert*».⁴² Són les úniques dades localitzades en la pròpia publicació on s'identifica algú concret com a màxim responsable.

Ramon Aubert, tanmateix, a banda d'un petit text de rèplica a un article anterior en el qual és atacat, no signa mai cap article amb el seu nom i no s'ha pogut establir cap pseudònim que li pogués correspondre. En aquest sentit, considerar que el director és Antoni Dot no és cap equivocació sinó el reconeixement implícit del lideratge del projecte. Aquest jove de vint-i-dos anys que treballa de comptable a la Cooperació Fabril i que, tot i la seva precocitat, fa anys que treu el cap amb força en el món periodístic olotí, és una de les ànimes de la revista i l'ideòleg indiscutible, mentre que el càrrec de director d'Aubert és purament nominal i, probablement, una prevenció davant els rigors de la censura assignant la responsabilitat a un gat vell del republicanisme olotí. Antoni Dot, en canvi, és extraordinàriament prolífic: redacta l'editorial setmana sí setmana no, alternant amb altres autors, i marca clàrissimament la línia editorial de la publicació, tan en els inicis com, després del naixement d'Esquerra, en tant que principal líder del partit a la ciutat.

L'equip

Els noms citats fins aquí se situen lluny del periodisme professional. Dot és comptable en una empresa tèxtil, com hem dit. Josep Pujol i Josep Maria Mir i Mas de Xexàs són tots dos pintors i crítics d'art. Ramon Calm és mestre. Ramon Pla i Coral és activista cultural, poeta i articulista habitual de la premsa olotina i, tot i que se'n considera, periodista tampoc és la seva principal ocupació. El personatge que més s'assembla a un periodista per als estàndards de l'època és l'inclassificable Jaume Gascon. Aventurer i diletant, ja fa

un parell d'anys que volta per Europa i ha començat a enviar cròniques a qui les vulgui publicar tant a Barcelona (*La Publicitat, La Rambla, L'Esquella de la Torratxa, L'Opinió...*) com a Olot (*El Deber, Revista d'Olot, Esplais Literaris*).⁴³ En el cas d'*Acció Ciutadana* sembla improbable que percebi cap remuneració. En tant que antic col·laborador de *Revista d'Olot*, no deu voler perdre petja en els ambients culturals i polítics olotins ni que sigui enviant articles des de diversos punts d'Europa. La llista d'articulistes no s'acaba aquí.

Mig miler d'articles signats

De l'anàlisi exhaustiva dels 127 números d'*Acció Ciutadana* editats en l'etapa olotina, les dades que se'n poden extreure són les següents: hi ha un total de 486 articles publicats amb signatura d'autor. D'aquests, 284 articles són signats amb noms i cognoms reals. L'autoria de 118 peces més està signada amb diferents pseudònims, mentre que els 84 articles restants amb signatura estan rubricats amb inicials. D'aquests últims, en 39 articles s'han pogut identificar amb tota seguretat els noms que despleguen les inicials. En el cas de 30 treballs més, l'autoria és atribuïda per deducció, mentre que en 13 casos les inicials es corresponen a d'altres articles localitzats en altres números signats amb nom i cognoms sencers, tot i que no hi ha prou elements per aventurar-ne l'equivalència d'identitats. Finalment, de 8 dels articles firmats amb inicials no s'ha pogut escatir ni atribuir cap identitat. En total, doncs, sumats tots els articles amb atribució segura es pot concloure que per les planes olotines d'*Acció Ciutadana* en dos anys i mig hi desfilen quaranta-sis autors identificats. Concretament, quaranta-tres amb el seu cognom, i tres més gràcies a la identificació de tres pseudònims, com es pot extreure de la Taula 1.

Una simple visió superficial d'aquestes taules permet adonar-se que no tots els articulistes tenen el mateix pes, si més no quantitativament parlant. Anem a pams.

41 «Els esports». *Acció Ciutadana*, 9 de maig de 1931, p. 5.

42 «Crisi municipal». *Acció Ciutadana*, 9 d'abril de 1932, p. 3.

43 Són de lectura imprescindible i extraordinàriament amena les memòries de Gascon publicades en dos volums a la seva mort: Jaume GASCON. *Memòries d'un periodista català (1904-1940)*.

Dels quaranta-sis articulistes coneguts que rubriquen els seus treballs a les pàgines del setmanari, podríem afirmar que n'hi ha d'habituals, d'ocasionals i d'esporàdics. Cal centrar-se en el primer grup. Són els que porten el pes del setmanari. En aquest apartat s'hi han enquadrat les persones que durant aquest període hi publiquen més de vint articles amb el nom i el cognom, o amb un pseudònim clarament. Són: Albert Sacrest (50 articles amb nom o inicials, més 40 signats com a D. Salbert); Antoni Dot (68 articles, un dels

quals amb inicials); Ramon Pla i Coral (32, més 14 signats com a Joan Aleix); Ramon Calm (6, més 29 signats com a Demòfil). Hi ha un segon grup d'articulistes amb 10 o més participacions: Andreu Furtrà (12); Josep Pujol (12); Ramon Mascort (11); Joan Sabater (11); Jaume Gascon (10) i Pere Jutglar (10).

D'aquests, de Furtrà i Mascort no se n'ha determinat la identitat, tot i que amb tota probabilitat oculten la d'algun dels altres noms d'aquesta primera línia d'articulistes. El cas de D. Salbert, en canvi, mereix un espai

TAULA 1. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A OLOT	
ARTICLES SIGNATS (+ AMB INICIALS)	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
Aubert i Nadal, Joan	5,65,67,84
Bassols, Miquel Àngel	60,81,84,91-93,97,99,101-102
Brunet, Manuel	85
Calm i Clota, Ramon	81,83,88-89,104
Carner i Puig-Oriol, Josep	117
Carreras, Andreu	2,5
Casadellà, Antoni	Esmentat com a articulista però no s'ha localitzat cap article amb el seu nom, de la qual cosa es pot deduir que només va signar amb pseudònim.
Casanovas i Pié, Artemi	115,117,118,120,121,122-124
Caso de Val, Virgili del	2
Cos, Martí	4
Danés i Torras, Joaquim	76,96
Dot i Arxer, Antoni (+ A.D.)	5,8-9,19-32,34-42,44-48,50-54,58,60,62,66-68,71-74,76-78,80,82,87,89,92,94,97,100, 102,105-106,110,115-116,117,120,122-123,125-126
Fernàndez, Àngel	43
Garganta i Fàbrega, Joan de	85
Gascon i Rodà, Jaume	29,30-32,107,109,113,116,121
Gual i Masoller, Julià	28
Güell, Josep	48,80,82
Juscafresa, Baldiri	108
Jutglar i Frigola, Pere (+ P.J. / P.J.F.)	7,17,19,22-23,35,38,47,49-50
Mir i Mas de Xexàs, Josep Maria	60,76,120,123
Moreno i Pallí, Lluís	116,119
Ortiz i Aulina, Sebastià (+ S.O.)	40-41,48,105
Pagès i Muntada, Miquel	6
Perarnau, Salvador	3,55
Pla i Coral, Ramon	17,19-21,23,26-28,44,52,57,59,63-64,67-68,71,73-74,76,95,101,108,110,112-113,116-117,119, 122-123,125
Planagumà i Gelada, Antoni (+A.P. / A.P.G.)	41,47,50,65-66,68
Planagumà, Josep	26,27 (Cartes al director)
Pons i Guitart, Àngel	49,68
Pujol i Ripoll, Josep (+ J.P.)	2,15,22,26-27,30,32,40-41,43,46,50

Ràfols Camí, R.	23
Rofes i Cabré, Cosme	119
Sabater i Vidal, Joan	16,25,31-32,52-54,59,64,73,125
Sacrest i Danés, Albert (+ A.S.)	5-8,10,17,19,24,27,29-37,41-42,48,50,52,55,62,66-68,70-72,75-77,82-83,85,87-89,91,93,95-96,102-103,107-110
Sala i Juvinyà, Salvador	17,19,22,62,67
Salvat, Lluís	83
Samblancat Salanova, Àngel	10
Santaló i Parvorell, Miquel	10,53,120
Tost, Casimir	6,8
Vayreda i Casabó, Raimond	35,81
Vergés, Agusti (+A.V.)	4,19
Vidal i Forga, Gil (+ G.V.)	6,10,29,63,78,80,83,89
Vilalta i Faura, Miquel	120
Xifré i Morros, Baldomer	43,45

TAULA 2. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A OLOT		
ARTICLES SIGNATS AMB PSEUDÒNIM	IDENTITAT	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
Coralí	Vayreda i Casabó, Raimond	60
Demòfil	Calm i Clota, Ramon	1,3,5-6,17-18,22,25-29,34,39,45-47,51-53,57,69,74,98,107,110,112,118,121,124
Drive	Vayreda i Casabó, Raimond	77
D. Salbert	Sacrest i Danés, Albert	4,6-7,10,17,23-25,29-30,34-43,49,52,54,56,60-61,64,66-67,72-73,75-77,82-83,85,87,89-90
Forward	Güell, Ramon	45-47,51,54,56-57,60,62-63,65-66,73,77-78,82,85,87-90,92,96,100-101,105-107,109-110
Hebe Montblanc	Serra i Bartrina, Llibertat	17,19,30,44,53,59,77,96
Joan Aleix	Pla i Coral, Ramon	53,55,59,61,64-65,92-93,96,98-99,102-103,111
Una olotina	Serra i Bartrina, Llibertat	10

TAULA 3. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A OLOT	
PSEUDÒNIMS NO IDENTIFICATS	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
Clar i Català	2,8
Bassagoda, Ramon	61,75,94-95,97,99,105
Furtrà, Andreu	67,71,79,90,93,99-101,103-104,106-107
Jordi	75
Mascort, Ramon (+ R.M.)	17,19,22,24,31,35-36,41,46,48,52
Màxim	19-22,26-27,29,32-44
Neklindoff	35
Ordeig, Domènec	1,4,63
Roldan	53

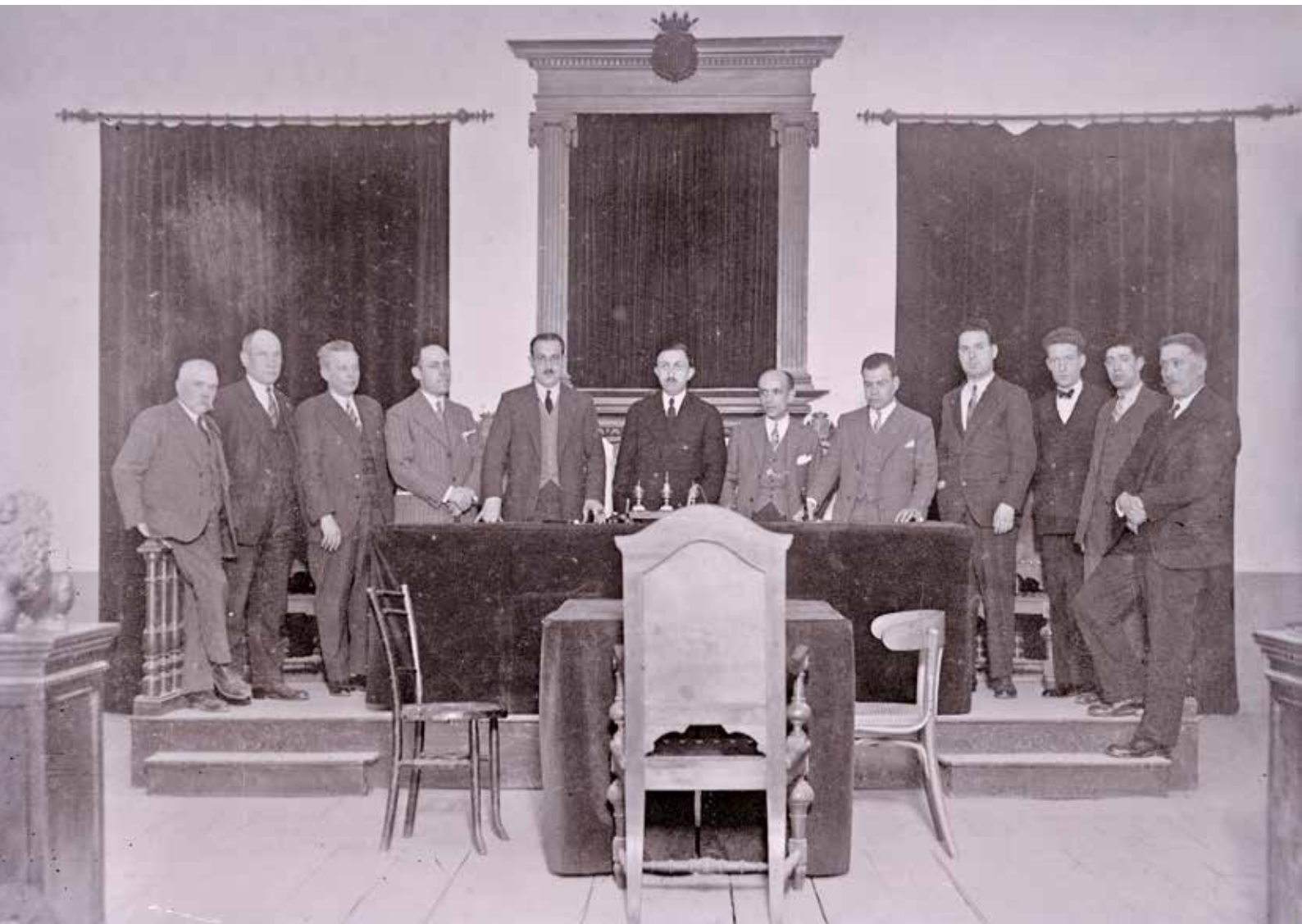
TAULA 4. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A OLOT	
INICIALS NO IDENTIFICADES	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
A.T.	55
C.S.	50,58
D.A.	41
D.M.	29
J.O.	23
J.V.M.	3
M.E.S.	50
M.B.R.	32
M.G.	33
R.A.	6
S.T.	40

Olot, 15 d'abril de 1931

El nou ajuntament republicà de la ciutat.

D'esquerra a dreta: Ramon Pujol (ERC), Joan Iglesias (ERC), Salvador Blanch (PCR),
Ramon Calm (ERC), Ramon Aubert (ERC), Joan de Garganta (PCR), Josep Vinyeta (Centre Obrero),
Xavier Piera (PCR), Gil Vidal (Centre Obrero), Enric Boix (Centre Obrero), Pere Ortiz (Centre Obrero) i
Candi Agustí (Lliga Regionalista).

FRANCESC VIDAL / ACGAX

a banda més endavant. Sigui com sigui, aquests deu personatges integren la columna vertebral del setmanari. La resta d'articulistes hi publiquen entre un i cinc articles. D'aquesta classificació se n'exclouen les cartes al director, que no tenen espai fix i es publiquen molt ocasionalment i també els signants de manifestos conjunts que veuen la llum a les planes del setmanari.

D'altra banda, analitzant a fons els 127 números de l'etapa olotina de la revista hi trobem dos personatges aparentment secundaris que, quantitativament, hi signen més articles que ningú. Més d'una cinquantesena, respectivament. Un ho fa amb inicials: A.S. L'altre signa amb pseudònim: Forward. El primer és el responsable de la secció d'espectacles i societat. Es pot sostenir sense marge d'error que les inicials responen a Albert Sacrest i Danés. En els números 40 i 50 signa cròniques socials amb el nom i el primer cognom, mentre que en el número 93 signa cròniques amb el nom i els dos cognoms. En el número del 12 de juliol de 1930 una nota de la redacció especifica: «*Degut a que no ha estat possible fer les cròniques de "Cinema, Teatre i Música" al nostre company Albert Sacrest, per la malaltia del seu germà Antoni, les publicarem la setmana entrant*».⁴⁴ La setmana entrant, aquestes cròniques estan signades amb les inicials A.S. La prova de la identitat és irrefutable.

Per la seva banda Forward és el responsable de la secció d'esports. En el número 117, llegim la següent nota: «*Diumenge passat fou dut a la seva darrera estada el cadàver del qui en vida fou en Ramon Güell pare del nostre amic i reporter esportiu d'Acció Ciutadana en Ramon Güell*».⁴⁵ L'atribució, doncs, sembla fora de dubte. Hi ha, a més, un quaranta-setè articulista identificat. És Antoni Casadellà, mencionat en el número 100 del setmanari com a «*el nostre car amic i company de redacció*», del qual s'acomiaden perquè marxa a fer el servei militar. De Casadellà, tanmateix, no s'ha localitzat cap article signat amb el seu nom o amb algun pseudònim o inicials atribuïbles. Güell i Casadellà,

però, són autors secundaris en una publicació en què la informació esportiva i artística ocupen un espai força discret en comparació amb la resta de notícies i articles polítics del setmanari.

Albert Sacrest Danés, en canvi, mereix un espai a banda. Un espai que comparteix amb D. Salbert.

L'ànima d'Acció Ciutadana: D. Salbert

Si Antoni Dot és el cervell, la matèria grisa, l'inspirador polític d'Acció Ciutadana, amb la mateixa contundència es podria afirmar que Albert Sacrest i Danés n'és el nervi. El que treballa. Acabem de determinar que el seu nom s'oculta darrere de les inicials A.S. en un rol secundari de redactor de societat. Sacrest també és un dels editorialistes més prolífics de la publicació, tot i que té per norma signar amb pseudònim: D. Salbert. Una identitat oculta rere l'acrònim del seu nom i cognoms escrits en ordre invers D(anés) S(acrest) Albert. En total, amb el seu nom real, sota pseudònim o amb inicials, Sacrest és el responsable d'un centenar d'articles. Més que ningú. És un personatge no només clau en la història d'Acció Ciutadana, sinó bàsic per entendre el món cultural i periodístic olotí de mitjan dels anys 1920 i la primera meitat dels 1930. Fill d'una important família d'industrials, actor i director de teatre prolífic i polifacètic escriptor de premsa en revistes, tant satíriques —*Pessigolles*— com culturals —*Revista d'Olot*—, proper al POUM tot i escriure en el butlletí d'ERC, la seva figura mereixeria un estudi aprofundit que resta pendent més enllà de l'aproximació que se'n fa en l'annex biogràfic d'aquest llibre.

Per tancar aquest capítol, de l'anàlisi de les persones identificades es pot concloure que el col·lectiu humà d'Acció Ciutadana l'integra la nova fornada del republicanisme olotí que per culpa de la dictadura ha hagut de postergar la seva entrada en l'escena política, amb el suport d'algun veterà il·lustre. Dels principals articulistes biografiats, la majoria són nascuts en la primera dècada del segle XX. Tenen, per tant, entre vint i trenta anys i han viscut l'inici de la seva maduresa política sota la dictadura de Primo de Rivera. Són la joventut republicana. Joves i majoritàriament de classe treballadora o menestral, amb alguna excepció

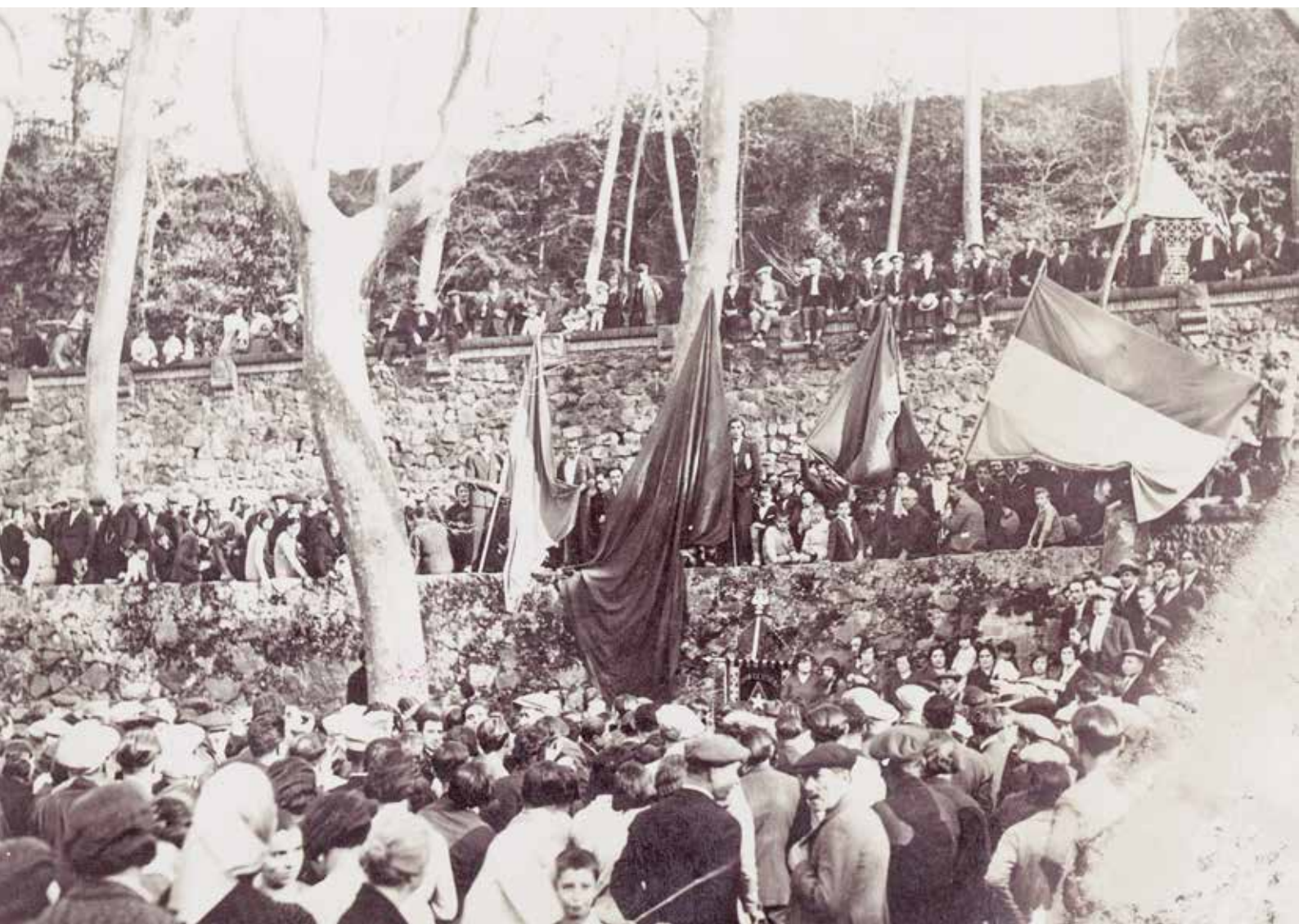
44 «Notes de redacció». *Acció Ciutadana*, 12 de juliol de 1930, p. 3.

45 *Acció Ciutadana*, 4 juny de 1932, p. 6.

Olot, 15 d'abril de 1931

Celebració de la proclamació de la República a les fonts de Sant Roc.

VÉLEZ / ACGAX

del que es podria dir de burgesia il·lustrada, que orbiten a l'entorn de tres entitats fonamentals de la societat política i cultural olotina del moment. La principal és Concentració Republicana, la societat responsable d'editar la revista. Hi ha també un gruix d'articulistes que procedeixen de l'associació Palestra, l'entitat juvenil cultural, esportiva i patriòtica fundada l'abril del 1930 a Barcelona per Josep Maria Batista i Roca i presidida per Pompeu Fabra. El juliol de 1930 obre una delegació a Olot, tal com informa *Acció Ciutadana* el 12 de juliol de 1930.⁴⁶ En aquesta notícia cita com a membres de la junta directiva de la secció local olotina de Palestra a: Joan Sabater (president); Sebastià Ortiz (secretari); i Miquel Pagès (Tresorer). Completen la junta com a vocals: Gil Vidal, Antoni Dot, Antoni Planagumà i Josep Fontfreda. Tret de Fontfreda, els altres sis ja han publicat o publicaran algun escrit al setmanari. A banda de Concentració i de Palestra a les planes del rotatiu també hi trobem, en menor mesura, representants del Centre Obrer o el Casal Català. En molts casos els autors comparteixen més d'una afiliació. Per citar només dos exemples, és el cas de Dot, que és soci de Concentració Republicana i de Palestra, i de Gil Vidal, una altra figura clau en la vida social, política i cultural olotina que ho és de Palestra i alhora del Centre Obrer.⁴⁷

Quaranta-quatre homes i una dona: Llibertat Serra i Bartrina

Un últim detall a tenir en compte. Al lector de premsa d'avui segur que ha sorprès el fet que entre els noms citats fins ara no hi hagi cap dona. Els articulistes que signen amb nom i cognom recognoscible són homes. Tots. No és cap anomalia en una època en què el paper de la dona en el periodisme és encara incipient, com en tantes altres professions, per bé que en la precedent *Revista d'Olot* hi trobem peces signades per Rosa Sacrest o Maria Mercè Devesa, això sí, fonamentalment textos literaris o poesies.

A les planes d'*Acció Ciutadana* tots els noms i cognoms són masculins. Tots menys un: Hebe de Mont-Blanc. Un pseudònim. Signa una desena d'articles que aborden temàtica política i feminista, precedits d'un primer text que porta la signatura «*Una olotina*»⁴⁸ i que per evidents coincidències temàtiques i estilístiques es pot atribuir a la mateixa mà. Qui hi ha darrere d'aquest pseudònim? La lectura atenta de tots els números de la publicació ens aporta dues pistes: la primera, en una informació breu publicada en el número 118: «*La distingida i intel·ligent mestressa nacional, senyoreta Ll. Serra, que més d'una vegada ha honorat les pàgines d'Acció Ciutadana, amb la seva preciosa col·laboració, ha estat nomenada mestra interina del poble de Llançà*».⁴⁹ Hebe Mont-blanc és l'única signatura d'algú que s'identifica com a dona, la qual cosa sembla indicar que aquest pseudònim correspon a la citada mestra Ll. Serra. L'atribució pràcticament definitiva la trobem a les planes de l'edició gironina d'*Acció Ciutadana*, amb diversos articles signats per una persona que respon al nom de Llibertat Serra, la professió de la qual és mestra. La conclusió d'aquesta recerca és, en conseqüència, que Hebe Mont-blanc és la mestra Llibertat Serra i Bartrina, mestra nacional que treballarà a Llançà, Girona i Bordils i que com a articulista també trobem en altres capçaleres vinculades a ERC. Com en els altres casos destacats, les principals dades biogràfiques que han pogut ser obtingudes en aquesta recerca figuren en l'annex biogràfic que complementa aquest estudi.

1.7. Els continguts. Difonent idees, explicant realitats

Els diaris són, fins l'arribada de les tecnologies digitals a finals del segle XX i la seva generalització durant la primera dècada del segle XXI, les principals fonts de difusió de masses de les idees, el suport amb què la política entra a les llars, als cafès i a les sales de lectu-

46 *Acció Ciutadana*, 12 de juliol de 1930, p. 3.

47 El de Gil Vidal és un dels perfils de l'annex biogràfic d'aquest llibre.

48 «La manca d'espiritualitat femenina», *Acció Ciutadana*, 1 de maig de 1930, p.2.

49 *Acció Ciutadana*, 11 de juny de 1932, p. 7.

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

al poble d'olot

EN nom de les entitats que presidim i de la majoria municipal de coalició, de la qual formem part, hem de donar a la nostra ciutat el testimoni d'un agraïment profundíssim. Els nostres conciutadans s'han fet dignes en el curs de pocs dies de l'elogi més entusiasta. El dia 12, amb una serenitat i una fermesa exemplars, portaven al Municipi els homes que la nostra coalició els proposà per regir-lo. El 14, proclamaven la República que tant desitjàvem, amb un civisme incomparable, i l'endemà donaven curs a la seva joia per aquest esdeveniment amb un entusiasme serè propi d'un poble digne d'ésser lliure.

Per tot això us felicitem, compatricis nostres, i per tot això us agraïm encara més, si és possible, la confiança que heu dipositat en l'aliança nostra. Nosaltres procurarem fer-nos-en dignes; nosaltres treballarem abnegadament per l'estabilització definitiva dels ideals assolits en principi, Llibertat, Pàtria, Democràcia, Equitat Social, Tolerància, totes aquelles aspiracions, en fi, que resumim en la paraula República. I no oblidarem tampoc ni un moment que som administradors de la ciutat, i que això ens obliga a treballar seriosament per fer-ne una comunitat digna de formar part d'un poble civilitzat. No som grans polítics ni eminents administradors, però som homes comprensius i d'una bona fe provada. Per això aspirem a ésser uns governants que, encertats o no, puguin sortir de la Casa Comunal amb el respecte degut als homes honrats.

Olot, abril de 1931.

Ramon Aubert, president de la Concentració Republicana.—*Josep Vinyeta*, president del Centre Obrer.—*Joan de Garganta*, president del Casal Català.

25 d'abril de 1931

Portada d'*Acció Ciutadana*
amb el manifest
«Al poble d'Olot»
signat pels tres líders
de la Coalició Obrera-
Republicana-Catalanista
guanyadora
de les eleccions municipals:
Ramon Aubert, president
de Concentració
Republicana;
Josep Vinyeta, president
del Centre Obrer;
i Joan de Garganta,
president del Casal Català,
que esdevindria alcalde.
ACGAX

ra de les biblioteques públiques per a il·lustrar una població cada cop més alfabetitzada. La premsa política és, naturalment, la punta de llança d'aquesta tasca de formació de la població, adoctrinament de les masses, manipulació dels electorats, pura i simple intoxicació, o un mica de tot plegat, depenent de la intensitat i l'honestedat que hagi dictat els principis editorials i la praxi de cada mitjà de comunicació escrit.

Acció Ciutadana és una capçalera de gran utilitat per analitzar un cas pràctic de premsa política local. Al setmanari olotí, i més tard en l'etapa gironina, hi trobem reflexió ideològica pura sobre el republicanisme, opinió i consignes conjunturals i seguiment de l'actualitat política en una perspectiva prou àmplia per tractar-se d'un mitjà d'abast geogràfic reduït. Des d'Olot el rotatiu informa sobre l'actualitat institucional, política, cultural i esportiva del seu entorn més immediat. Des d'Olot se segueix amb atenció la política catalana. Des d'Olot s'explica amb criteri la convulsa conjuntura espanyola. Des de la capital garrotxina *Acció Ciutadana* fins i tot té una petita finestra oberta a Europa i el món per mitjà d'articles d'anàlisi o de cròniques enviades des de l'estranger.

A l'hora de descriure què publica el setmanari, es pot afirmar que la intensitat dels continguts en cada número va de més a menys. En portada, sempre un editorial. Marcant posicions. Establint criteris. Consolidant la línia editorial republicana, d'esquerres i catalanista. Aquest article sol anar acompanyat d'un parell o tres peces més d'opinió, sobre temes d'actualitat política o reflexió sectorial. Les temàtiques que hi trobem són les principals línies d'actuació doctrinal del republicanisme català de l'època: organització política de l'estat, ensenyament, moviment obrer i llibertats democràtiques. Tot i que la publicació no és aliena a la marcada tradició commemorativa del republicanisme de les primeres dues dècades del segle —enyoradís dels temps de la Primera República i l'herència de Francesc Pi i Margall a falta d'al·licients presents— la majoria de col·laboracions comencen a mirar més cap al present i el futur que no pas cap al passat. *Acció Ciutadana* no és l'òrgan d'una colla de nostàlgics sinó l'eina d'una tropa d'activistes il·lusionats amb el futur que s'acosta.

L'opinió política

La pauta ideològica la marca, sense cap mena de dubte, l'omnipresent Antoni Dot. El més jove del Grup d'Olot és també el més actiu participant en actes i mítings i l'editorialista principal. El seu text obre la portada setmana sí, setmana no, amb algunes puntes de periodicitat setmanal i algunes altres breus absències més dilatades a mesura que la seva implicació en la política institucional va guanyant rellevància. Escriu seixanta-set articles en cent vint-i-set números. Més que cap altre opinador, amb distància. Només el superen en quantitat, però no en rellevància i transcendència dels textos, els redactors d'esports i el polifacètic Albert Sacrest. El biògraf principal de Dot, Albert Planas, sosté que la posició ideològica de joventut d'Antoni Dot «*quedarà manifestada des de les pàgines d'Acció Ciutadana*». ⁵⁰ En correspondència, és indiscutible que la posició ideològica d'*Acció Ciutadana* és definida pels articles d'Antoni Dot. És l'ideòleg, el metrònom que marca la intensitat doctrinal de la revista, el diapasó que dona el to polític, la mà que dissenya el programa republicà olotí. Quina és aquesta orientació? Inevitablement republicana, organitzativa-ment federal en un marc ibèric, profundament social i obrerista, inequívocament demòcrata, radicalment laica, naturalment catalanista.

Aquest tronc central és el que generarà les complicacions locals necessàries per vertebrar electoralment les diverses famílies del republicanisme olotí. S'hi afegeixen altres sensibilitats obreres —amb les plomes d'elements procedents del Centre Obrer— i altres accents de perfil més nacionalista que el de Dot, almenys el Dot dels primers números, rubricats especialment per integrants de Palestra. Noms com els d'Albert Sacrest (D. Salbert), Ramon Pla i Coral (Joan Aleix), Ramon Calm (Demòfil), Artemi Casanovas, Joan Sabater, Gil Vidal o Ramon Mascort edificuen el corpus doctrinal del setmanari integrant diferents prismes en un primer moment al projecte cívic republicà i a Esquerra Republicana de Catalunya en l'últim tram de l'etapa olotina.

50 Albert PLANAS. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*, p. 29.

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

el primer de maig d'enguany

Primer de Maig, fruit de dolor de cada Primavera que ens portes l'empremta d'un gest heroïc, que portes l'encís d'aquest abrondament d'idees que fulguren en l'espai, talment el brotonar de perles dintre la nit que esqueixa la tenebra sense mai parar.

El fons rogenc que enmarcava el teu record poc a poc es dilueix; les lluites de l'esperit guanyen victòries que aclareixen el color menaçador, avui la llibertat arreu triomfa, i els pobles que l'abtenen no entenen d'egoïsmes, i estenen els seus braços enllà de l'horitzó per a abraçar d'un cop els ciutadans del món.

Primer de Maig, portes obertes i esperit obert.

olot, 1 de maig 1931.—any II.—nùm. LXI.
redacció i administració: concentració republicana

val 15 cts.

1 de maig de 1931

En commemoració
del Primer de Maig,
Acció Ciutadana
publicà una de les escasses
portades il·lustrades.

En aquest cas
una al·legoria
de la ciutat nova
de portes obertes,
lluminosa i esclatant.

ACGAX

La informació local

Més enllà de la informació política que sempre figura en les planes de privilegi del periòdic, els lectors olotins també poden informar-se sobre l'actualitat del carrer en els aspectes més generals. Hi ha un espai fix destinat a la vida municipal, amb cròniques sucoses sobre els plens de l'Ajuntament tant en l'època terminal de la dictadura com sota el nou règim de llibertats. Es presta una atenció especial, també, a l'activitat cultural i social de la ciutat, amb comentaris sobre espectacles i exposicions, prèvies d'esdeveniments importants i ressenyes literàries. D'aquesta manera sabem que en aquella època passen per Olot figures com Margarida Xirgu i Enric Borràs o Pau Casals. Els esports també tenen espai fix assegurat, com ja s'ha dit. D'informació sobre clubs i competicions mai no n'hi ha pas molta, però n'hi ha cada setmana. Finalment, la secció D'Ací i d'Allà conforma un calaix de sastre sobre xafarderies locals i notícies breus de caire polític i social que són la lletra petita que permet palpar millor a ulls de l'investigador d'avui el pols de la societat olotina d'aquella època. Aquí hi trobem les convocatòries d'assemblees de Concentració Republicana, del Centre Obrer, del Casal Català, els resultats dels debats que hi tenen lloc, els trasllats de mestres, les xerrades i conferències polítiques que es fan a la ciutat i les excursions que programen les diverses entitats.

Més enllà d'aquestes seccions de periodicitat estable, hi ha altres continguts que sovintegen, com les llistes de ciutadans que participen en diferents campanyes polítiques de recollides de fons, sigui per als presos polítics dels Fets de Prats de Molló, siguin subscripcions populars en suport de les famílies dels militars republicans afusellats Fermín Galán i Ángel García Hernández. Aquestes llistes han estat una font valuosíssima per identificar i ubicar alguns dels articulistes que fan la seva aportació a la col·lecta.

Un punt i a part és l'apartat dedicat als duríssims enfrontaments entre mitjans. Comentaris crítics sobre articles de la competència, atacs personals creuats entre articulistes, comentaris sardònics, desqualificacions pujades de to, rèpliques i contrarèpliques, aquest periodisme de batalla és un bon termòmetre per mesurar la temperatura política i el grau de tensió

entre la ciutadania. *Acció Ciutadana* i *El Deber* són les capçaleres que protagonitzen les principals picabaralles, fet del qual es pot inferir que són els mitjans de referència del moment.

1.8. Esquerra: crònica de la construcció d'un partit

«A tots els indrets de la nostra terra, de la dreta i de l'esquerra, de dalt i de baix, se sent el mateix crit: República! I tothom la propaga i la defensa des dels distints llocs on cadascú treballa. Calia organitzar aquests elements, que cadascun d'ells s'estructurés en una disciplina i pogués, així, mantenir per a les finalitats coincidents del republicanisme i del nacionalisme una entesa cordial i fecunda [...] la nova força que es crea està destinada a ésser la propulso- ra i l'orientadora de la política catalana.»⁵¹

Aquestes paraules corresponen al discurs d'obertura de la Conferència d'Esquerres Catalanes que comença el 18 de març del 1931 al Foment Republicà de Sants del carrer de Cros. Qui ha escrit aquest discurs inaugural és Lluís Companys, tot i que no el pot pronunciar personalment perquè sobre ell pesa una ordre de detenció i han de ser llegides per un company. La conferència, començada a gestar un any abans a partir de la creació del Comitè d'Enllaç dels Partits Republicans i del Manifest d'Intel·ligència Republicana, té un capítol immediatament previ el dia abans, el 17 de març, a l'Ateneu Republicà Català de Gràcia. En aquesta jornada preparatòria es debaten les vuit ponències que estableixen les grans línies ideològiques que acaben convergint en el projecte de nou partit: l'afirmació del caràcter nacional de Catalunya i el seu dret a l'autodeterminació; el reconeixement de la nació catalana dins d'una república federal espanyola; el dret d'associació; el sufragi universal; la llibertat d'expressió, de consciència i sindical; el dret de vaga; les prestacions socials; la jornada de vuit hores; l'establiment d'un salari mínim; la creació d'escoles del treball;

51 Carles RIBERA. «Esquerra Republicana, 90 anys». *La República*, 20 de març de 2021, p. 11.

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

ciutadà!

per catalunya, per la llibertat,

per la justícia social,

per dignitat ciutadana,

deus votar aquesta candidatura

salvador albert i pey

m. carrasco i formiguera

josep puig i d'asprer

a. de quintana i de leon

miquel santaló i parvorell

el que digueren els homes d'esquerra en el miting celebrat el dia 22 d'aquest mes a la monumental:

«el nacionalisme de catalunya és un nacionalisme liberal, un nacionalisme clar»
àngel sambiancat

«aquestes eleccions de diumenge vinent també són revolucionàries»
joan lluhi i vallescà

«jo pregunto arui als senyors de la dreta amb quin títol són ara de la república. - Donc ells és qui apuntalaren el rei i la monarquia»
rafael campalans

«amb el vostre entusiasme ens-tes creant la unitat política i social que era necessari fer»
joan puig i ferretter

«qui està al costat de nosaltres és un pacificador, i els qui estan davant o s'alcenegen contra ell, són uns perturbadors»
ventura gassol

«hem d'estar alerta i arrencar en bloc, sinó portaran a esp-panya una república de bis-bes, banquers i generals»
ramon franco

«nosaltres sentim la catalunya dels oprimits i aquesta catalunya és la que volem alliberar amb el nostre esforç»
jaume signader i miró

«els dretes volen governar. - nosaltres ja els deixariem el pas lliure, però no ho podem fer perquè falsificarien la revolució i ens comprometrien la vida de la república»
lluís companys

«com a fill de la revolució jo em doc al partit que el dia 12 d'abril va guanyar les eleccions i a les quaranta vuit ho-res proclamava la república»
francesc macià

27 de juny de 1931

Portada d'Acció Ciutadana

cridant al vot

a la candidatura

d'Esquerra Republicana

a la circumscripció

de Girona

per a les eleccions

a Corts Constituents,

formada per:

Salvador Albert,

Manuel Carrasco

i Formiguera,

Josep Puig d'Asprer,

Albert de Quintana

i Miquel Santaló.

Tots cinc resultaren elegits.

ACGAX

les vacances pagades i el dret a la jubilació. Uns plantejaments que avui poden semblar de mínims, però que en aquells moments són més que agosarats: la dictadura de Primo de Rivera ha acabat un any abans, però la retallada de llibertats continua sota els llimbs del règim autoritari comandat pel general Berenguer a l'ombra d'Alfons XIII.

Les eleccions municipals convocades per al 12 d'abril, encara no un mes després, es presenten com un plebiscit per a la monarquia, i a la societat catalana hi ha ganes de tombar-la, però falta organització. Els partits d'esquerres no són aleshores cap novetat a Catalunya. Els partits republicans, tampoc. Els catalanistes, encara menys. I d'independentistes, n'hi ha menys però tampoc no en falten. El repte és que tots els catalanistes republicans d'esquerres aconseguixin articular per primera vegada una força política guanyadora. Fins aleshores, el catalanisme, almenys el polític, se l'havia anat fent seu la dreta; el republicanisme era un món de divisions i subdivisions un pèl arnat des del fracàs de la Primera República mig segle abans. Paral·lelament, el moviment obrer, dominat per l'anarquisme de la CNT, havia estat històricament refractari a concórrer a les eleccions, que considera burgeses.

La fórmula magistral es troba el segon dia de la Conferència, el dijous 19 de març. Neix l'Esquerra Republicana de Catalunya —durant anys es pronunciarà així, amb l'article al davant— fruit de la unió de tres forces principals, l'independentista Estat Català de Francesc Macià, l'obrerista Partit Republicà Català de Lluís Companys i el grup d'intel·lectuals arremolinats al voltant de *L'Opinió*, un setmanari que, com ha passat històricament en el món de la premsa en català, té més influència mediàtica que no pas lectors. Joan Lluhí i Vallescà, Joan Casanelles, Antoni Xirau i Pere Comes en són les principals veus, i també hi trobem Jaume Gascon, el col·laborador viatger d'*Acció Ciutadana*.

Una màquina de guanyar eleccions

El detall que marcarà decisivament l'evolució del partit és el fet que al voltant d'aquest nucli fundacional hi acaben convergint centenars de centres republicans, ateneus, casals i organitzacions locals de tot

el país, dels 76 inicials a entre 400 i 700, segons les fonts i segons el moment. Una inaudita capillaritat territorial que converteix ERC en un artefacte difícil de controlar, perquè aplega una direcció amb sensibilitats molt diferents que van des de l'obrerisme anarcoide fins al liberalisme federal, el moviment pagès o el separatisme radical. Alhora, però, aquesta diversitat ideològica i territorial situada a la base del triangle republicà permet bastir una màquina imbatible a l'hora de guanyar eleccions. Només un mes després de la seva fundació, Esquerra esdevé el primer partit de Catalunya; el seu líder, Francesc Macià, president del país, i la seva hegemonia és indiscutible fins a l'inici de la Guerra Civil. Un domini a costa de renunciar a la proclamació de l'Estat Català per conformar-se amb la recuperació d'una institució medieval com la Generalitat i convertir-la en govern autònom.

Les raons de l'èxit a la primera meitat dels anys 1930 són dues: en primer lloc, la combinació de la fabulosa potència carismàtica de l'avi Macià, heroi de Prats de Molló que acaba de tornar de l'exili, i de Lluís Companys, dues personalitats diferents que encarnen la doble ànima nacional i social del partit. L'altra clau és l'esmentada implantació territorial per mitjà d'organitzacions molt arrelades als municipis i barris on fa anys que piquen pedra. És un partit urbà i també comarcal. Un dos per un. Cal tenir en compte que en moltes àrees geogràfiques ERC com a partit durant la Segona República es recolzarà en poderoses organitzacions republicanes locals. Alguns exemples: un històric militant com Víctor Torres, considerat fins a la seva mort l'últim fundador viu d'Esquerra era, el 1931 amb quinze anys, associat de Joventut Republicana de Lleida, la històrica entitat fundada el 1901, entre d'altres, pel seu pare Humbert Torres, que participà a la Conferència d'Esquerres Catalanes i s'adherí des del primer moment a ERC. A l'altra banda del país, hi trobem *Acció Ciutadana* informant sobre el naixement de l'executiva comarcal d'ERC a la Garrotxa, que es constitueix més d'un any després de la fundació del partit, la tardor del 1932, amb uns representants que no són a l'executiva com a militants ni a títol personal, sinó com a representants de fins a setze casals, centres i unions republicanes dels pobles garrotxins.

setmanari republicà - d'esquerra catalana

l'esperit de la nova espanya davant l'estatut:

...¡Ciudadanos de Catalunya! ¿Sabéis cuál es el discurso que yo os traía? ¡Ninguno! Pero después de haber recogido mi alma la expresión espontánea del espíritu de Cataluña, sólo sé deciros que amo vuestras libertades, que venero vuestra lengua, que me emociona vuestra espiritualidad y que quiero devolveros todo aquello que era vuestro y que por derecho os pertenece...

ALCALÁ ZAMORA

President del Govern Provisional de la República

...La cuestión de Cataluña ante España y las Constituyentes es tan clara que a mí no me da ningún temor ni me produce la menor vacilación. Ahora es Catalunya, y quizá toda Cataluña, la que ha demostrado bien claramente la unanimidad de su deseo. Ante este hecho no hay más que dos cami-

nos: o dar a Catalunya lo que pide, o enviar un ejército de conquista...

GREGORIO MARAÑÓN

...Incumbe a nuestro deber de españoles y republicanos, de liberales y hombres modernos, reconocer y otorgar a los pueblos peninsulares que tienen personalidad moral reconocida en su propia conciencia y en la concurrencia de los pueblos que viven en España, aquella amplitud, aquella autonomía sin límites, tan grande como su voluntad colectiva le apetezca, sin perjuicio de la solidaridad moral de los pueblos hispánicos...

MANUEL AZAÑA

Ministre de la Guerra del Govern
Provisional de la República

**després d'aquestes paraules, quina pot
ésser, ciutadans, l'única actitud vostra?**

votar l'estatut de catalunya!

1 d'agost de 1931

Portada d'*Acció Ciutadana*
en suport al projecte
d'Estatut d'Autonomia
de Catalunya que es votava
en referèndum l'endemà,
amb textos de suport
al mateix
de tres destacades
personalitats republicanes
espanyoles:
Niceto Alcalá-Zamora,
Manuel Azaña
i Gregorio Marañón.
ACGAX

Un model de premsa de partit

Acció Ciutadana és una publicació paradigmàtica a l'hora d'explicar el paper de la premsa en el naixement i consolidació d'Esquerra. Per situar el context, cal llegir Albert Balcells: «el canvi polític, incruent però revolucionari, del 14 d'abril de 1931 no va ser cap imprevisió atzarosa. Tenia darrera una llarga tradició i comptava amb un conjunt de centres republicans locals, d'ateneus, casinos i cases del poble disseminats per la major part de Catalunya amb la seva premsa, i aquesta, malgrat la seva precarietat, havia servit durant decennis de nexa d'adoctrinament, de mobilització i de relació entre les bases i els dirigents [...] està clar que sense la formulació i la plasmació en paper d'un corrent d'opinió, aquest no pren cos, de la mateixa manera que necessita una organització en forma de partit per a projectar-se en les institucions de govern».⁵² La lectura de Balcells continua sent reveladora: «Una sola data és suficient per a demostrar la importància atorgada a la premsa per ERC: al costat dels 76 centres republicans de tot Catalunya que intervingueren en la fundació del partit en la Conferència d'Esquerres Catalanes del 19 de març de 1931, hi participaren els representants d'11 periòdics».⁵³

A la fundació d'ERC hi participen representants d'onze periòdics. Un d'aquests és *Acció Ciutadana*, que hi té dos delegats que també actuen en nom de Concentració Republicana d'Olot: Antoni Dot i Ramon Calm. A primera hora. A primera fila. Implicats al màxim en la vertebració de la nova força política, com demostren els articles que, ja des de setmanes abans apareixen al setmanari i, sobretot, ho demostraran després aixecant acta a les seves pàgines de la progressiva obertura de centres republicans a la comarca de la Garrotxa, eixamplant la base com una taca d'oli.

El primer assalt

El 7 de març de 1931 *Acció Ciutadana* arriba al número 53. Ha passat un any des de la sortida del set-

manari, un fet que no passa desapercebut per a l'editorialista d'aquell dia, que, naturalment, no pot ser cap altre que Antoni Dot: «Ara fa un any no comptàvem pas fer tant camí. Sabíem, per pròpia experiència, que l'ambient província que determinava la submissió del poble als particularismes sectaris i caciquistes, no pre-disposaven cap possibilitat de triomf [...] No obstant, avui, ens trobem en la satisfacció de poder posar la nostra feina d'una manera ventatjosa a la consideració dels nostres volguts lectors, als quals, per les seves proves d'afecte i de convergència ideològica, es deu la nostra continuïtat».⁵⁴ L'efemèride es complementa amb un article de Miquel Santaló, reputat pedagog i en aquells moments un dels caps visibles del Centre Republicà de Girona que un mes després de la publicació d'aquest text seria nomenat alcalde de la ciutat de l'Onyar i posteriorment ministre de la República en un govern presidit per Alejandro Lerroux i conseller primer de la Generalitat en el darrer govern presidit per Francesc Macià:

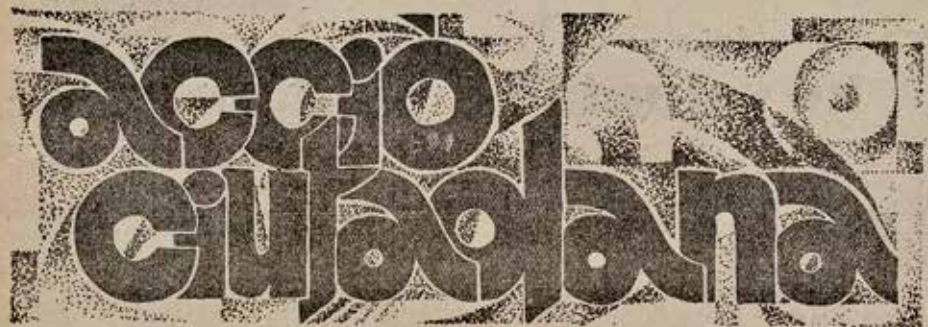
«La democràcia d'Olot té un portaveu admirable en el setmanari ACCIÓ CIUTADANA. El llegim des de la seva fundació pels generosos i fermes coreligionaris de "Concentració Republicana". Hem celebrat íntimament les seves millores materials i sobretot les espirituals doctrinals i literàries. Fa goig de veure el curs de la seva vida progressiva com el de un jove ferreny, normal, que vol deixar rastre del seu pas. ACCIÓ CIUTADANA ha anat descuidant cada dia ço que és purament anecdòtic per a tractar objectivament les qüestions de major transcendència, de veritable interès local i universal, amb perfecta harmonia amb una concepció i una voluntat redemptores. Les seves pàgines honoren a la organització política esquerrana d'Olot i són una glosa de la valor cultural dels homes d'estudi, dignes companys de l'estol d'artistes que han guanyat un veritable prestigi a tot arreu.

ACCIÓ CIUTADANA en les nostres comarques, és un setmanari exemplar, com ho fou per Catalunya aquella valenta revista "Lleida" durant la primera dictadura,

52 Albert BALCELLS. «La premsa com a mirall i projecció d'una força política: ERC, 1931-1939».

53 Ibidem.

54 «Continuïtat». *Acció Ciutadana*, 7 de març de 1931, p. 1.

setmanari republicà - d'esquerra catalana

el plesbicit per l'estatut de catalunya

celebrat l'escrutini general, donà el
següent resultat:

a favor .	592.961
en contra .	3.276
en blanc .	1.105

la província de girona ha estat la que ha obtingut el percentatge més crescut.

la votació en la nostra ciutat, ha respost de manera ben satisfactòria: 2.502 vots a favor
ridiculitzen en gran manera els 12 vots que hi hagué en contra.

així mateix les dones respongueren d'una manera brillant:

1.300 olotines donaren la seva signatura

en tot catalunya, les signatures femenines sobrepassen de

383.000

8 d'agost de 1931

Portada d'*Acció Ciutadana*
amb els resultats
del referèndum
de l'Estatut d'Autonomia
de Catalunya.

ACGAX

que dissortadament morí arran de la mort del malaguanyat lluitador Alfred Pereña. Tan de bó que Olot sàpiga mantenir el seu setmanari i encerti a escampar i afirmar llur humaníssima doctrina per tota la comarca, fent florir els ideals de justícia i llibertat en tots els fogars escampats en les seves xamoses valls i muntanyes.»⁵⁵

Són unes paraules fins a cert punt previsibles en un article laudatori d'un número commemoratiu, però vist en perspectiva i anticipant el futur que espera a la publicació no hi ha dubte que aquesta valoració tan positiva no només és obligada per l'efemèride sinó absolutament sincera.

El més interessant d'aquell número, tanmateix, és una brevíssima nota publicada a les últimes pàgines: «*Diumenge a la tarda, al "Centre Obrer" hi haurà una reunió general, convocada per a concretar l'actuació a pèndrer en les eleccions municipals, en cas de celebrar-se*».⁵⁶ És una primera pista sobre els moviments que hi ha per a començar a vertebrar una alternativa política davant dels rumors creixents que hi haurà eleccions municipals. Fins aquell moment, el posicionament d'Acció Ciutadana davant d'unes eventuais eleccions a Corts —convocades per a l'1 de març però que no s'arribaran a celebrar— ha estat favorable, en línia al que promulguen les esquerres a tot l'Estat, a promoure l'abstenció en considerar que el règim no està legitimat. Així s'expressa unes setmanes abans en l'article editorial:

«Nosaltres som dels que creiem que no s'ha d'acudir a un Parlament convocat per un règim que ha sabut encoratjar durant set anys un govern, nascut d'un cop de força i que pel que fa referència al problema català es complaïa en fer-se seves unes famoses gestes de Felip V. No, no cal fer cap elecció per modificar un règim i estructurar un nou Estat que permeti al poble governar-se ell mateix; és suficient una Assemblée Constituent de veritables representants del poble, únic Sobi-

rà a qui s'ha d'escoltar, i l'únic que pot disposar dels seus destins i la seva vida nacional, a complerta satisfacció seva.»⁵⁷

Entretant, el general Berenguer ha cedit a mitjan febrer el poc control de la situació a l'almirall Juan Bautista Aznar, pressionat a fer algun moviment per desencallar el col·lapse institucional. En un tímid acte d'obertura, decreta una amnistia política que permet entrar al país Francesc Macià, exiliat arran la instauració de la dictadura de Primo de Rivera. El 23 de març s'aixeca la censura prèvia de premsa, segons informa *Acció Ciutadana* en l'edició del dissabte anterior: «*Dilluns vinent serà aixecada la prèvia censura que encara guillotina els millors pensaments que surtirien a la premsa*».⁵⁸ Les fumades de convocatòria electoral que sobrevoles els passadissos polítics ara indiquen que podrien ser en forma d'eleccions locals. Les eleccions generals previstes per a l'1 de març cauen de l'agenda. Això canvia les coses. Qui s'encarrega d'executar amb suavitat el cop de timó és Antoni Dot:

«Ara tenim una possibilitat de fer camí d'una manera plàcida, si evidentment les eleccions municipals arriben a celebrar-se. Considerem la seva convocatòria improcedent, per quant reconeixem que no és prou el règim actual per convocar-les; per això, de moment, solament ens interessen les eleccions municipals, i encara exclusivament pel fet de tractar-se d'interessos del poble, que no podem consentir es continuïn administrant contra la voluntat de tots.

Al mateix temps, cal considerar que, des dels Ajuntaments mateixos, és possible, per l'actitud resolta que aquests prenguin, de canviar radicalment el règim de l'Estat.

De totes maneres, precisa sempre l'ajut del poble i aquesta vegada el considerem segur, principalment per part dels obrers, que són els primers interessats en fer que s'acabi tota la farsa actual.

55 Miquel SANTALÓ. «Impressió». *Acció Ciutadana*, 7 de març de 1931, p. 2.

56 *Acció Ciutadana*, 7 de març de 1931, p. 10.

57 Ramon MASCORT. «Eleccions i ciutadania». *Acció Ciutadana*, 7 de febrer de 1931, p. 1-2.

58 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 21 de març de 1931, p. 5

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

(Dibuix de JOSEP DDU)

Don Joan Deu i Ros

Dimarts vinent, farà dotze anys, que un poble compungit acompanyava al cementiri civil, el cos d'un home, que en vida, havia portat continuament encesa una teiera de sacrifici.

Era un poble fervorós, que sentia debatre's dintre seu, un afany imperiós d'exterioritzar tota la seva simpatia, tot el seu agraïment, per l'home just, que acabava de morir, després d'una vida exemplar, de conseqüència ideològica, posada exclussivament al servei de la democràcia i per tant orientada vers la justícia social.

olot, 6 de desembre 1931.—any II.—núm. XCI.
redacció i administració: concentració republicana

val 15 cts.

6 de desembre de 1931

Portada d'Acció Ciutadana
en homenatge
a l'històric líder
republicà federal olotí,
Joan Deu i Ros,
en el dotzè aniversari
de la seva mort.
ACGAX

El fet d'inhibir-se, cal que es tingui en compte que seria fer el joc a favor de la reacció.»⁵⁹

Aquest article editorial es complementa amb una altra pista en forma de nota breu al final del mateix número: *«S'han celebrat diverses conferències per a estudiar la possibilitat d'establir una intel·ligència que convingui a totes les forces democràtiques de la nostra ciutat. Segons les nostres referències, no s'ha presentat cap obstacle que privi de tenir confiança en que les converses esmentades donguin el resultat que s'espera»*.⁶⁰ És el 14 de març.

Tres dies després Antoni Dot i Ramon Calm són a Barcelona participant en el naixement d'Esquerra Republicana de Catalunya, que es constitueix oficialment el 19 de març. Al cap de dos dies els lectors olotins tenen la seva cita setmanal amb *Acció Ciutadana*. A la portada, en una nota situada entre la capçalera i l'editorial, s'anuncia: *«Avui a la nit, en el Casal Català, s'hi celebrarà una Reunió General extraordinària amb motiu de la coalició d'esquerres en les properes eleccions, i demà, diumenge, a la tarda, una altra a Concentració Republicana, sobre la mateixa qüestió»*.⁶¹ A les últimes pàgines, una altra notícia breu complementa aquesta informació: *«El diumenge passat el "Centre Obrer" celebrà una reunió general per a tractar de les properes eleccions municipals. Acordà, gairebé per unanimitat, prendre-hi oficialment part. Aplaudim cordialment el gest del "Centre Obrer", car entenem que en els actuals moments tothom ha de voler ocupar el lloc de combat i d'honor que li correspon en la croada a favor d'una nova era social i política»*.⁶² Els fets es precipiten. En el següent número, el president del Centre Obrer, Josep Vinyeta, el president del Casal Català, pròxim a Acció Catalana, Joan de Garganta, i el president de Concentració Republicana —i director del setmanari— Ramon Aubert, signen a tota plana un article

que marcarà un punt d'inflexió en la política olotina. Es titula «Al poble olotí» i anuncia l'acord entre les tres formacions per a presentar-se a les eleccions municipals. Ho faran sota la denominació Coalició Republicana Obrera Catalanista. Les sigles d'ERC no hi figuren, però la consolidació del partit avança, de moment discretament, en paral·lel.

1.9. La República neix, Esquerra creix

La campanya de les eleccions municipals del 1931 és una cursa llampec. Els comicis estan convocats per al 12 d'abril i la proclamació oficial de les llistes no és oficial fins el dia 5 d'aquell mes. Una setmana escassa de campanya. La coalició olotina d'esquerres presenta 11 candidats repartits entre els 4 districtes electorals del municipi, que s'anuncien en l'edició del 4 d'abril a *Acció Ciutadana*. D'aquests candidats, tres estan vinculats amb el setmanari. Ramon Aubert i Ramon Calm, de Concentració Republicana, així com Gil Vidal, del Centre Obrer. La implicació de la publicació en la contesa és total. S'hi resumeixen els actes celebrats, s'hi anuncien els que han de fer-se i es llancen consignes de manera oberta i optimista:

«S'ha tancat, per fi, aquest parèntesi vergonyós. Dintre breus dies, els ciutadans tindran, vertadera carta de ciutadania, és a dir, faran seu altra vegada aquest dret de regir-se ell mateix la cosa pública. El poble deixarà d'ésser un remat per a convertir-se en allò que hauria d'ésser sempre: una entitat conscient, lliurament organitzada. Sabrà demostrar-ho en aquestes hores greus? Tenim motius de creure-ho. La lliçó després d'aquests vuit anys indignes és massa rellevant i manifestada per a llençar-la a l'oblit. A més a més, en aquest espai de temps ha tingut lloc la formació d'una nova joventut, mereixedora de tot crèdit. I nosaltres tenim fe i esperança en aquesta joventut. Tenim fe i esperança en ella perquè la sabem portadora d'uns nobles ideals de llibertat i de justícia. Aquesta joventut ens menarà al triomf.

[...] la candidatura d'esquerres representa la fi de totes aquestes arbitrietats i vexacions. Ella significa un

59 Antoni DOT. «Sobre els pròxims esdeveniments polítics». *Acció Ciutadana*, 14 de març de 1931, p. 1-2.

60 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 14 de març de 1931, p. 6.

61 *Acció Ciutadana*, 21 de març de 1931, p. 1.

62 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 21 de març de 1931, p. 5.

setmanari republicà - d'esquerra catalana

doctrina d'esquerra

(fragment de la conferència donada a concentració republicana,
pel nostre volgut company a. dot-arxé, el dia 5 de març passat.

Hi ha una dita admirable de Pitàgores, que diu "ho legislador no em facis llei pels pobles sinó fesme un poble per la llei", ço que vol dir, desperta la consciència del poble si vols que estimi la llei.

Aquesta dita ens permet de fer la conclusió de que existeixen dues classes de política, una que podríem dir-ne d'acció, quina missió és la de descobrir i aplicar les lleis del poble i l'altre que aspira a crear la consciència dels pobles a fi de que aquests sàpiguen viure les seves lleis.

La primera deixem-la de moment de part, anem a la segona.

Havem dit, en el transcurs de la nostra conversa, que nosaltres no podíem jutjar una cosa sense tenir-ne cap coneixement relacionat o relacionable. Això sembla que és d'una evidència incontestable, no obstant hi ha qui, sovintment, invoca unes ides innates, com a prova fonamental de l'existència d'una cosa, que viu purament, espiritualment, sense ni una partícula de relació amb la matèria i que al contrari aquesta és supeditada a la seva voluntat omnipotent. Nosaltres no sabem comprendre, de cap de les maneres, les possibilitats d'aquesta existència, més aviat, ens sembla que, el fet d'invocar la mateixa prové d'un desconeixement de les propietats inherents de la matèria animada.

No obstant no volem pas coaccionar la llibertat d'opinió de cada u, el que únicament voldríem seria un tracte d'igual liberalitat per les nostres idees, que almenys si fins ara ens era vedat conèixer un camp extens de la història dels pobles, qual coneixement hauria fet trontollar unes doctrines que s'erigien com a les úniques veritables e insondejables, ara que el nostre poble comença de traspasar la porta que ha de dur-nos per la via de la justícia i la llibertat, no volem pas demanar cap mena de responsabilitat al que obstruïa la nostra intel·ligència, únicament volem tenir tots una igual consideració. Que ningú es cregui monopolitzador de la veritat i que sota cap raó es pugui negar a ningú el coneixement

9 d'abril de 1932

Portada d'*Acció Ciutadana*
amb un fragment
d'una conferència
pronunciada
per Antoni Dot
a Concentració
Republicana.
ACGAX

ordre nou, de justícia i de llibertat ben enteses. Significa l'únic concepte veritable de la política, el govern del poble pel poble, que és com dir escullir-te tu mateix els homes i fer-te tu mateix les lleis.

En aquestes hores, ciutadà olotí, ja tens coneixement dels noms que integren la teva candidatura. Ella està formada per republicans, obrers i catalanistes d'esquerra. Vota-la, doncs, en bloc, és a dir, sense borrar un sol nom. Tots ells són dignes de la teva confiança; cap d'ells ha de trair-nos en la defensa dels nostres interessos ni en la lluita pels nostres ideals.»⁶³

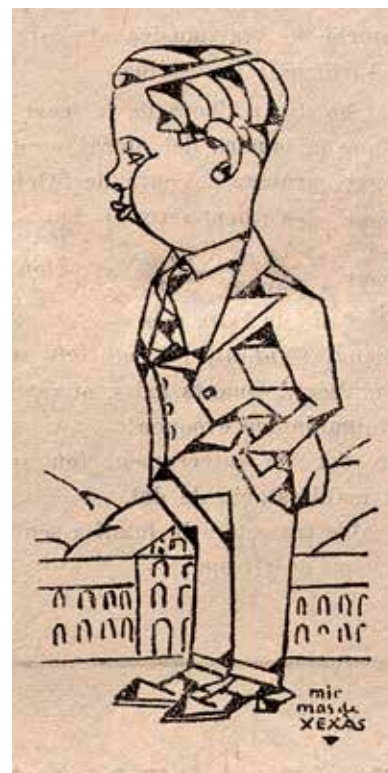
En aquesta ocasió l'arenga és de Ramon Pla i Coral. Tots els textos emanen quatre conceptes clau: republicanisme, obrerisme, catalanisme i joventut.

Hi ha poc temps. Només queda una setmana i, en conseqüència, únicament un altre número, que surt al carrer l'11 d'abril, vigília de la gran cita electoral. És un número de consigna pura i dura. De cara a barraca: «CIUTADÀ! Si votes amb consciència, votaràs la candidatura de la Coalició Republicana - Obrera - Catalanista». «ELECTOR OBRER. La candidatura Catalanista-Jaumista-Autonomista-Burgesa, és integrada pels somatents que t'encararan l'arma quan demanis el pa que et roben». «OLOTÍ! La candidatura monàrquica anti-ciutadana, pensa que són els que fan els possibles per anar a la casa del poble per acabar d'escanyar-nos!!...».⁶⁴ Tota l'artilleria verbal.

Arriba el 12 d'abril. La victòria de les forces republicanes és abassegadora a tot el país. A Catalunya i a Olot, on la candidatura d'esquerres obté 11 dels 18 regidors del consistori. Dos dies després, el 14 d'abril arriba la República amb un cert desconcert arran de les proclames solapades entre Lluís Companys i Francesc Macià a Barcelona i les negociacions amb Madrid per reconvertir la República Catalana integrant de la Federació ibèrica declarada per Macià, en Generalitat de Catalunya dins de la República espanyola. El número següent d'*Acció Ciutadana*, publicat el dissabte 18 d'abril, està impregnat d'aquesta sensació d'incertesa i provisionalitat. Dot i Calm, com es diu vulgarment, toquen el violí amb sengles articles plens de retòrica de la victòria però sense massa contingut ni conclusions. La resta de la revista és una magnífica acta notarial dels esdeveniments de la jornada de la proclamació de la República a Olot i de la constitució del nou Ajuntament. Caldrà esperar una setmana, fins al 25 d'abril, per retrobar el to del setmanari amb el que és, a primera plana, l'article fundacional de la República a la ciutat: «Al poble d'Olot». El signen els mateixos tres prohoms que unes setmanes abans havien llançat des de la mateixa revista, sota pràcticament idèntic títol «Al poble olotí», el manifest de proclamació de la can-

63 Ramon CORAL I PLA. «Dretes i esquerres». *Acció Ciutadana*, 4 d'abril de 1931, p. 1-2.

64 *Acció Ciutadana*, 11 d'abril de 1931, p. 4-5.

1933

Caricatura d'Antoni Dot, obra de Josep Maria Mir i Mas de Xexàs, publicada a *Acció Ciutadana*.

ACGAX

1931

Caricatura de Ramon Aubert,
publicada a *El Despertador*.

ACGAX

didatura: Ramon Aubert, president de la Concentració Republicana; Josep Vinyeta, president del Centre Obrer, i Joan de Garganta, president del Casal Català. A banda de liderar les seves entitats, tots tres ara són regidors municipals. Joan de Garganta és l'alcalde. Tot i que per representativitat de les entitats la primera autoritat municipal hauria d'haver sigut Ramon Aubert, que és qui, a més, obté més vots a les eleccions, la figura de Garganta, amb més prestigi social i autoritat moral, genera un consens superior tot i estar adscrit al partit Acció Catalana, una de les grans derrotades a les eleccions a nivell nacional. Aquesta és la glossa que en fa en el mateix número del setmanari un dels opinadors habituals, Josep Maria Mir i Mas de Xexàs:

«Joventut, intel·ligència, seny i patriotisme; moralitat i virtuosisme, són mots que entren de plé en la biografia del concitadà, Joan de Garganta, home íntegre que ha estat escollit pel poble d'Olot, aquest poble suara dignificat en el plesbícit del 12 d'Abril de l'any 1931, per a presidir l'Ajuntament de la nostra ciutat.

L'alcalde, Joan de Garganta, demés d'un catòlic cristianíssim i tolerant, és un ciutadà que ha anhelat a tothora respirar l'aire sanitos de la llibertat. La seva fórmula revolucionària no ha esdevingut mai estrident ni reaccionària, puix que el conreu d'una intel·ligència preclara l'ha armat en una cultura cívica i comprensiva.

L'heroïsme, plé de decisió i honradesa ha estat la norma de conducta de Joan de Garganta, el qual porta al seu damunt una gran dossi de franquesa i llealtat.

Literat correctíssim i olotí fins al moll dels ossos, en més d'una ocasió els ciutadans d'Olot hem tingut l'oportunitat de conèixer les seves altes dots i el seu patriotisme contundent i gens complicat. En el temps de la dictadura hom ha pogut constatar les seves activitats intel·lectuals mentre es palesaven la seva senzillesa i aptituds adhiants. En la «Revista d'Olot» la seva presència fou sovint un alè i un entusiasme que mantenien aspiracions nobles d'aquella redacció tan perseguida pels dictadors.

El seu convenciment i els seus ideals exemplars l'han possessionat d'una cavallerosa tolerància que el fa digne amic de tothom. Per això Joan de Garganta és l'home més indicat per a apaivagar desconfiances i esvair recels i malentesos, que en malhora es vesllumen en els més diàfans horitzons. I l'horitzó d'ara, clar i sereníssim, exigeix la màxima comprensió i la màxima confiança.

I no hi ha pas cap dubte que els olotins hem posat una màxima de comprensió i de confiança en la persona del culte ciutadà, Joan de Garganta que, des d'ara, és el nostre digníssim batlle i indubtablement l'amic de tots.»⁶⁵

65 Josep Maria MIR I MAS DE XEXÀS. «El ciutadà Joan de Garganta». *Acció Ciutadana*, 25 d'abril de 1931, p. 4.

Sembla clar, doncs, que el nomenament d'un republicà catòlic que no pertany a la majoria d'esquerres és un moviment tàctic per consolidar el projecte en un entorn profundament clerical. Una anàlisi complementària és la de l'historiador Joan Barnadas: «*Els regidors obreristes, propers a la Unió Socialista de Catalunya, preferien que ocupés l'alcaldia un intel·lectual de dretes, Joan de Garganta, que no els era competència electoral, que no pas el líder del partit majoritari de l'esquerra*». ⁶⁶

En aquest context, la citada crida als olotins que signen els representants del tripartit republicà el 25 d'abril és breu i protocol·lària, tal com expressa aquest fragment: «[...] *treballarem abnegadament per l'estabilització definitiva dels ideals assolits en principi, Llibertat, Pàtria, Democràcia, Equitat Social, Tolerància, totes aquelles aspiracions, en fi, que resumim en la paraula República. I no oblidarem tampoc ni un moment que som administradors de la ciutat, i que això ens obliga a treballar seriosament per fer-ne una comunitat digna de formar part d'un poble civilitzat. No som grans polítics ni eminents administradors, però som homes comprensius i d'una bona fe provada*». ⁶⁷

Aquest número del setmanari marca un punt d'inflexió en la línia política. A partir d'ara, per una banda hi haurà la política municipal, que ben aviat entrarà en un carril de discrepàncies entre les tres forces que conformen el govern. En paral·lel, *Acció Ciutadana* es bolcarà en la sedimentació del partit al qual s'han afiliat els principals impulsors del rotatiu: Esquerra Republicana de Catalunya. Són els números que surten entre la proclamació de la República i la data del primer congrés d'Esquerra engegat l'octubre d'aquell mateix any i conclòs el 13 i 14 febrer de 1932 a Barcelona. Com escriu l'historiador Raimon Soler-Becerro, el 12 d'abril, Catalunya no era d'Esquerra: «*La consolidació d'Esquerra Republicana de Catalunya com a força hegemònica es va produir després de les eleccions, fonamentada sobretot en la victòria del partit a Barcelona, però també en la seva ampla extensió territorial, que era el tret que diferenciava Esquerra de la resta de grups republicans. La distribució regional de les entitats participants a la Conferència d'Esquerres ens demostra que, malgrat no ser el grup dominant, tenia una implantació molt més àmplia que partits com el PCR o el PRRS. [...] L'organització real del partit es va dur a terme durant la tardor de 1931, quan s'inicià el procés que conduiria al 1r Congrés Nacional ordinari*». ⁶⁸ La lectura atenta de les edicions d'*Acció Ciutadana* d'aquells mesos és, en aquest sentit, un cas pràctic extraordinari que il·lustra el procés de construcció d'un partit polític al territori. El laboratori d'aquest cas és la comarca de la Garrotxa.

1931

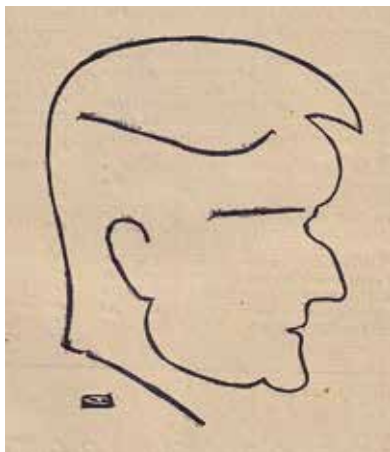
Caricatura d'Albert Sacrest, publicada a *El Despertador*.

ACGAX

⁶⁶ Joan BARNADAS. «La politiqueria», *El Cartipàs*, març del 2020, p. 4.

⁶⁷ «Al poble d'Olot». *Acció Ciutadana*, 25 d'abril de 1931, p. 1.

⁶⁸ Raimon SOLER-BECERRO. «La construcció de l'hegemonia política: Esquerra, 1931-1933», *Eines*, hivern de 2011, p. 107..

1931

Caricatura d'Antoni Planagumà,
linòleum de Josep Maria Dou,
publicada a *El Despertador*.

ACGAX

Poble per poble, agrupació per agrupació

La primera notícia sobre l'expansió garrotxina del republicanisme organitzat la trobem en el número de l'1 de maig de 1931: «*A Argelaguer, el dia 10 de Maig, celebren la festa del Roser i un dels actes més simpàtics d'aquesta festa és la inauguració d'un centre d'unió republicana*». ⁶⁹ A partir d'aquí trobem un degoteig incessant d'obertures de nous centres, sovint amb la participació destacada de membres de la redacció d'*Acció Ciutadana*. El 6 de juny es reporta la inauguració del centre de Concentració Republicana Federal a Sant Joan les Fonts, destacant que hi van parlar «*els nostres companys de redacció Gil Vidal i A. Dot-Arxé*». ⁷⁰ En el mateix número s'informa que «*Per a demà hi ha anunciada la inauguració d'un Centre Republicà a Sant Feliu de Pallerols, en la qual hi prendran part els companys Joan de Garganta, A. Dot-Arxé i Miquel Pagès*». ⁷¹ Al número següent, del 13 de juny, s'hi llegeix: «*Es notable el desvetllament de l'esperit cívic en la nostra comarca, com ho demostra la florida de nous centres polítics adherits a la República*». ⁷²

Les sigles d'ERC no hi figuren. Primer cal sembrar. A Sant Jaume de Llierca, Sant Esteve d'en Bas, les Preses i Sant Privat d'en Bas també obren centres republicans, sempre amb presència d'Antoni Dot entre els oradors. Montagut, Besalú, Santa Pau i la Cot ja en tenen i se sumen a diversos actes que organitza Concentració Republicana. S'informa dels preparatius a Beget per crear un Centre Republicà Federal Agrícola. Tot suma. Paral·lelament, es continua informant de novetats en les altres entitats de l'aliança republicana a Olot, com les renovacions de les juntes del Casal Català i el Centre Obrer.

S'acosta a la confluència. En el número 98, que surt al carrer el 23 de gener de 1932, hi ha una informació que a curt termini tindrà una gran transcendència local: «*El nostre company A. Dot-Arxé ha estat nomenat delegat del pròxim Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana, en representació de "Concentració Republicana" d'aquesta i de quinze centres d'Esquerra de la comarca*». ⁷³ En el número del 13 de febrer es concreta el nom d'aquestes entitats: ⁷⁴

- Concentració Republicana, Olot
- Centre Republicà Federal, Les Planes

⁶⁹ *Acció Ciutadana*, 1 de maig de 1931, p. 6.

⁷⁰ *Acció Ciutadana*, 6 de juny de 1931, p. 8.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Acció Ciutadana*, 13 de juny de 1931, p. 7.

⁷³ *Acció Ciutadana*, 23 de gener de 1932, p. 6.

⁷⁴ *Acció Ciutadana*, 13 de febrer de 1932, p. 4-5.

- Unió Republicana Democràtica, Montagut
- Centre Radical Socialista, Santa Pau
- Unió Republicana, Les Preses
- Concentració Republicana, Sant Joan les Fonts
- Casal Català, Sant Jaume de Llierca
- Centre Republicà Federal, Sant Esteve de Llémena
- Centre Agrícol Republicà Federal, Sant Privat d'en Bas
- Bloc Republicà Federal, Sant Feliu de Pallarols
- Centre Republicà, Sant Esteve d'en Bas
- Centre Republicà Federal, Argelaguer
- Centre Republicà Federal Agrícol, La Cot
- Centre Republicà Federal Agrícol, Masnou
- Centre Republicà Federal Agrícol, Beget

El procés d'integració avança i no s'aturarà. Una setmana després es reporten els resultats del Congrés Nacional d'ERC:

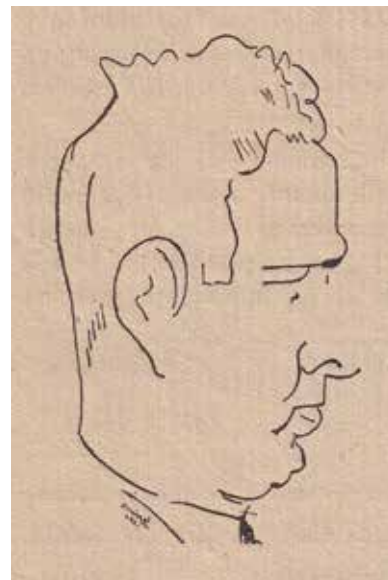
«Acaba de celebrar-se a Barcelona la magna assemblea de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Per la Comarca Olotina hi assistí el volgut company i redactor d'Acció Ciutadana, A. Dot Arxé, el qual, segons hem vist a la premsa, havia estat escollit per a formar part del Comité Executiu Central.

No sabríem pas amagar la íntima satisfacció que ens ha produït aquest nomenament, per quant el nostre admirat company, reuneix aquelles característiques d'abnegació, intel·ligència i honradesa política, les quals, unides a la seva enteresa i lloable orientació de cara i amor al poble, singularment a l'obrer, el fan doblement simpàtic.

Ensems que donar la més cordial enhorabona al nostre company, cal que tots ens felicitem de tenir al Consell Central d'un partit polític tan important, un element de la vàlua i ferma democràtica i republicana de A. Dot Arxé.»⁷⁵

Al febrer de 1932, ERC ja ha definit l'estructura organitzativa nacional. A Olot la formació té un líder disposat a impulsar-ne la consolidació territorial. El benjamí del Grup d'Olot és el més actiu i implicat en el nou partit, a casa i a fora, com acredita una crònica: *«Està de retorn del seu viatge per Catalunya el nostre volgut company i redactor A. Dot-Arxé. Sabem que ha tornat molt satisfet d'haver pogut observar personalment el gran ambient que a tot Catalunya es respira a favor de l'Esquerra, del Comité Executiu de la qual n'és ell representant per la ciutat d'Olot i Comarca».*⁷⁶

S'escolen les setmanes. El 2 de juliol s'informa de la convocatòria d'una assemblea general de socis de Concentració Republicana per tractar la

1931

Caricatura de Gil Vidal,
obra de Mixel,
publicada a *El Despertador*.
ACGAX

⁷⁵ *Acció Ciutadana*, 20 de febrer de 1932, p. 4.

⁷⁶ *Acció Ciutadana*, 14 de maig de 1932, p. 7.

1933

Autocaricatura

de Josep Maria Mir i Mas de Xexàs,
publicada a *Acció Ciutadana*.

ACGAX

proposta de la junta d'adherir-se a ERC. Antoni Dot explica en un llarg article les raons de l'adhesió de Concentració Republicana a ERC, amb un diàfan avís per a navegants:

«Fins fa quinze mesos, era necessària la convivència de tots els matisos d'esquerra, per abatre a l'enemic comú de tots els ideals que s'inspiren en el progrés social dels pobles. Fins aleshores, davant la monarquia, eren considerats d'esquerra tots els temperaments que pretenien l'enderrocament d'aquesta, com a punt de partida per a l'expansió dels propis ideals. Calien àmplies concentracions polítiques per a desfer els tentacles de la funesta trilogia, que amb cínica justificació de dret diví, es consideraven mandataris absoluts de la vida dels homes i dels pobles. Calien aquestes concentracions per a obtenir que el règim que s'anava a implantar fos obra de tot un poble i que per tant tingués en la seva carta constitucional una garantia de la seva consolidació.

Han passat quinze mesos i ja no és aventurat assegurar la consolidació de la República.

[...]

Precisament per això, ens felicitem de l'alt sentit polític de Concentració Republicana, en definir concretament el seu credo ideològic; avui ja no són precises les concentracions polítiques, ara es tracta d'implantar el vertader sentit constitucional i de lluitar contra els que vulguin desentendre-se'n, es tracta además d'orientar la vida interior de Catalunya, i aquí és precisament a on nosaltres, que mantenim encara encesa aquella flama de justícia que va orientar-nos en els gloriosos moments del 14 d'Abril, hem de voler marcar-hi el solc profund del nostre pensament, perquè no siguin en va totes aquestes hores de neguit que venim passant.»⁷⁷

Hi ha un abans i un després d'aquest article clarificador. Al cap de només una setmana s'anuncia a tota plana la constitució de la Federació Comarcal de la Garrotxa d'ERC. L'integren 15 delegats —tres més, ho faran més tard— amb la particularitat que hi són com a representants de senyals centres republicans, responen a l'organització capil·lar d'una formació decidida a respectar l'autonomia de funcionament de les preexistents entitats locals. S'ha culminat la consolidació d'un partit. Les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, anunciades per a passat l'estiu, seran la primera prova de força.⁷⁸

77 Antoni DOT. «Concentració d'Esquerra Republicana». *Acció Ciutadana*, 9 de juliol de 1932, p. 8.

78 *Acció Ciutadana*, 16 de juliol de 1932, p. 8.

1.10. Una capçalera imprescindible

La fundació d'Esquerra i la proclamació de la República imprimeixen un gir decisiu cap a la consolidació d'un setmanari de partit. Com s'ha vist, els primers símptomes es produeixen encara no un any després de la sortida al carrer. Amb la desaparició de *Gasetà d'Olot*, passa a ocupar el carril central dels nous aires polítics que circulen pel país. D'aquell «*Setmanari Republicà Federal*» que es podia llegir sota la capçalera en els primers quaranta números com a divisa editorial, es passa, d'ençà del número 41, publicat el 7 de desembre de 1930, a «*Setmanari republicà d'Esquerra Catalana*». En el número anterior s'havien anunciat alguns canvis: «*Corresponent a la franca acollida que fins ara ens han demostrat els nostres llegidors, hem decidit introduir en el nostre setmanari, des del número pròxim, algunes millores, entre elles la publicació de gravats, que no hi ha dubte li donaran molta més vistositat. Per aquests motius, des del número pròxim, ACCIÓ CIUTADANA valdrà 15 cèntims*».⁷⁹

El preu de l'exemplar s'apuja i entre les millores hi ha un redisseny de la capçalera, que adopta un format molt més vistós i modern, així com un increment de la paginació, que passa de les quatre pàgines habituals fins aleshores a les vuit pàgines, amb un increment notable de les insercions publicitàries, que ocuparan dues pàgines senceres quan no siguin tres. Pel que fa a la incorporació de gravats, començaran a sovintejar dibuixos i il·lustracions signats per artistes locals com Joaquim Farjas, Josep Maria Dou o Maria Lluïsa de Malibrán, i s'incorporen alguns articulistes que envien les seves cròniques des de Barcelona, com ara Àngel Fernández, director artístic i escenògraf de l'Associació de Teatre de Barcelona, que també publica algunes caricatures i dibuixos, o el conegut publicista, escenògraf, sindicalista i marxant d'art Baldomer Xifré.

Les coses sembla que van bé i, com ja hem vist, milloraran un cop arribada la nova etapa política. *Acció Ciutadana* marca la pauta en la campanya de les eleccions a Corts constituents del juny de 1931, i la del referèndum de l'Estatut celebrat l'agost d'aquell mateix any. En aquest últim cas, la reivindicació de l'autonomia, com escriu Ramon Pla i Coral el 23 de maig de 1931 en un editorial intítulat «Per l'Estatut de Catalunya», a ulls actuals resulta una mica grinyolant amb referències a la raça i la voluntat de construcció nacional espanyola:

«[...] Encara que ja sabem que hi haurà més d'una veu dissonant, ens consta d'una manera que no deixa lloc a dubtes, que tota l'Espanya republicana, liberal i democràtica és amb nosaltres.

A més a més, ja no som sols. D'Aragó, València, Bascònia i Galícia ens arri-

1934

Caricatura de Ramon Calm, obra de Josep Maria Mir i Mas de Xexàs, publicada a *Esquerra*.

ACGAX

⁷⁹ *Acció Ciutadana*, 29 de novembre de 1930, p. 3.

Olot, 14 d'abril de 1932

Inauguració del Grup Escolar Malagrida, que compta amb la participació de l'alcalde Joan de Garganta, el diputat Albert de Quintana i el governador civil, Claudi Ametlla.

ACGAX

ben veus germanes que, com nosaltres, desitgen incorporar-se en aquest moviment de patriòtica alliberació.

D'aquesta revifalla de l'esperit, d'aquest recobriment ètnic que avui experimenten les regions espanyoles, estem segurs que ha d'eixir-ne una nova i moderníssima estructura de l'Estat.

I amb aquesta nova estructuració, basada en les necessitats i en el fet racial de les diverses regions germanes tots hi sortirem guanyant, i Espanya la primera. L'error més gran, l'absurd més funest de tots de tots els que cometé la monarquia, fou sens dubte la instauració d'aquesta pretesa unitat espanyola. D'aquesta falsa unitat, que baldament podia esser-ho quan era el preu de la força i de la negació d'uns drets, se'n despregués, inevitablement, tota la decadència de l'Estat.

Amb l'espantall del separatisme, amb el mot groller de "hijos espúreos de la Pàtria", varen ésser ofegades i perseguides pels Borbons i els lacais dels Borbons, totes aquelles veus que s'aixecaven per a parlar-los d'una nova Espanya, edificada amb els mateixos materials que ofereix la seva real personalitat. Prou se'ls digué, que baldament podia haver-hi comunitat de sentiments i de volers entre les regions espanyoles, si aquestes es veien privades d'aquells drets que els són més inherents. Fou endebades. L'absolutisme dels reis, la mania "d'un sol poble i una sola administració en unes soles mans" pogué més que tot i d'allavors ençà se'ns ha tallat el vestit amb l'únic patró de Castella, sense preocupar-se si ens curtejava o ens venia gran.

Afortunadament, amb la vinguda de la República ha desaparegut aquella mentalitat absurda. Els seus homes, homes nous. europeïssims, han vist Espanya tal com és i no tal com la volgueren veure els reis; l'han vista en la seva ample i suggestiva diversitat. D'ells en sabem el propòsit i en tenim la promesa de respectar-la. Ben prompte, també, sabrem el que pensa Espanya en aquest afer.

Mentrestant, Catalunya, una vegada més en la seva Història, amb aquella santa continuïtat que fa triomfants els pobles, es prepara, novament, per a fer-se ella mateixa el seu destí.»⁸⁰

El text de Ramon Pla i Coral, que tindrà continuïtat argumental amb altres escrits signats per diversos autors, mostra la voluntat del republicanisme olotí de l'època de col·laborar en la construcció d'Espanya, val a dir que en una tradició similar, però situada a l'esquerra, a la del catalanisme conservador d'Enric Prat de la Riba o Francesc Cambó quan havien capitanejat el procés estatutari fallit de 1919. Si Pla i Coral no deixa cap marge de dubte en aquest primer escrit, més explícit és encara el que escriu algunes setmanes després, que és qui marca la pauta al setmanari en aquest assumpte:

«Es, vertaderament, un Estatut per a tothom. Contra el que algú es temia, els homes que l'han redactat i el partit a les mans del qual avui es troba la direcció de Catalunya, han donat una prova d'un gran esperit de concòrdia i transigència. No podem menys de creure, per tant, amb la sinceritat de les paraules del conseller senyor Casanovas, al dir, en una de les passades Assemblees de la Generalitat, "que l'Estatut no té tots els radicalismes que informen el credo de l'Esquerra, sinó que han volgut fer obra de convivència i realitats, responen a la solidaritat de tots els partits vius de Catalunya." No solsament l'Estatut, afegim nosaltres, no absorbeix de cap manera el credo de l'Esquerra Republicana, sinó que fins gosariem dir que el qui més hi ha sacrificat en la seva redacció ha estat la mateixa Esquerra. Si aquesta agrupació, que acaba de merèixer la quasi totalitat dels sufragis de Catalunya i que acabdilla un home d'un integrisme com el de don Francesc Macià, hagués volgut fer una obra exclusiva i que obeís solament a les inspiracions del propi partit, estem plenament convençuts que l'Estatut s'hauria distingit per un més accentuat radicalisme. Es de pensar, doncs, que les altres fraccions polítiques de tendència més dretana, no hi tindran res a dir.

En línies generals, el present Estatut no divergeix pas de molt a l'elaborat l'any 1919 i als acords d'ordre autonòmic presos en l'Assemblea de Parlamentaris del 30 d'Octubre del 1917. En relació al de l'any dinou, podríem dir que no hi ha altra diferència que una millor estructuració, una major claredat, una cura més minuciosa en les qüestions de detall i en la redacció. Cal senya-

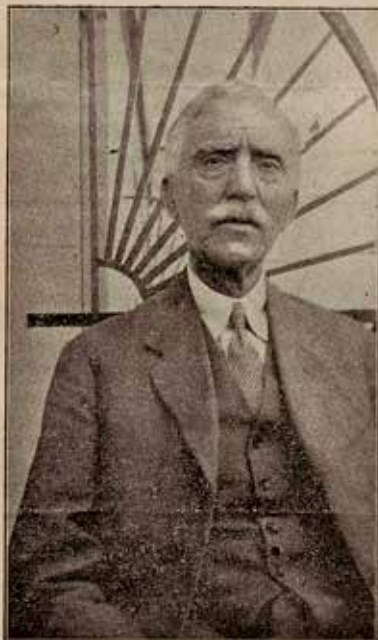
80 Ramon PLA I CORAL. «Per l'Estatut de Catalunya». *Acció Ciutadana*, 23 de maig de 1931, p. 1-2.

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

30 de juliol de 1932

Portada d'Acció Ciutadana
en el dia previ
a la visita del president
Francesc Macià
a la ciutat, convidat per
Concentració Republicana.
ACGAX

Francesc Macià

Francesc Macià, President de Catalunya, passarà el dia de demà a Olot, expressament invitat per Concentració d'Esquerra Republicana.

En motiu d'això, no pretenim pas fer el seu elogi ni tampoc referir-nos al respecte de que s'ha fet mereixedor per part de tots els catalans, donat el martirologi sofert en les seves lluites en prò de les llibertats del poble. No parlarem tampoc de Macià, com a President del Partit que prometé la República i que la portà quaranta vuit hores després d'ésser victoriós. El que si volem constatar és el fet de que no obstant haver estat, encara que d'una manera dissimulada, l'home més discutit, la seva obra demostra que, per ara, no hi ha qui li pugui donar lliçons d'ètica política.

Diem això perquè és lamentable que hi hagi partits que no recordant-se del procés històric del moviment català, des de la triple aliança fins avui, es facin ressó de petites passionetes d'algun dels seus homes representatius i que vulguin fer creure, a algú, que Francesc Macià, en el seu peregrinatge per Catalunya, no compleix prou bé amb el lloc que ocupa com a President de la Generalitat.

La seva equanimitat i el seu respecte a tots els partits de Catalunya, àdhuc a algun que no n'és gaire mereixedor, contrasta molt a favor seu, no obstant les limitades atribucions del Govern de la Generalitat, confrontant-la amb l'actuació d'altres que, tenint una delegació directa de l'Estat, fan servir el seu lloc per fer política de partit, sense tenir en compte el sentiment d'una majoria ben manifesta del punt on compleixen el seu comès.

Olot, 30 juliol de 1932.—any III.—núm. CXXV.
redacció i administració: concentració republicana

val 15 cts.

lar, però, l'afirmació que s'hi fa en el primer article, de constituir Catalunya un Estat autònom dintre la República Espanyola.

Tenint en compte tot això, és de creure que l'Estatut no rebrà una forta oposició de Madrid. [...]»⁸¹

L'optimisme de Pla i Coral ben aviat es veurà contradit per la furibunda reacció espanyola i la retallada subsegüent de la norma catalana durant la tramitació parlamentària a Madrid. Sigui com sigui, la campanya d'Acció Ciutadana pel sí en el plebiscit estatutari culmina a la capital garrotxina amb una victòria esclatant. El projecte d'Estatut obté 2.502 vots a favor i només 12 en contra, una proporció similar a la de tot el país, on rep 592.000 vots afirmatius i 3.200 en contra.⁸² Cal remarcar que en aquesta informació de primera pàgina, la redacció del setmanari hi afegeix que 1.300 olotines han signat en favor de l'Estatut, una iniciativa nacional que recull 383.000 firmes en un moment en què el vot femení encara no ha estat reconegut.

Alguns mesos després, la definitiva aprovació de l'Estatut a les Corts de Madrid fa topar els editorialistes d'Acció Ciutadana amb la crua realitat espanyola per més republicana que sigui. És novament Pla i Coral, amb un to molt diferent del dels textos anteriors, que reflexiona amargament:

«L'Estatut, tal com ha sortit de la Comissió parlamentària, és un Estatut amb crosses; un Estatut que no s'aguanta; un Estatut mancat en les seves parts més essencials.

La feina de la Comissió, lluny d'ésser una tasca de poliment, d'encaix de l'Estatut amb les lleis fonamentals de la República, té tots els caràcters d'una vertadera devastació. Hom no l'ha pas llimat —ha dit Rovira i Virgili en un recent article— hom l'ha destralejat barroerament, sanyudament, a plena consciència.

El cop de destrall més gros, com era d'esperar, ha estat dirigit a la part més sensible de l'Estatut i alhora

al recó més sensible i més car de la nostra ànima col·lectiva: en la qüestió de la llengua i de l'ensenyament.

[...] L'esperit centralista, el tòpic de la unitat nacional i la sed d'assimilació de Castella que ens creïem desaparegut amb la monarquia, persisteixen encara. Allò que ens pensàvem era el tarannà d'un règim, d'una forma de govern, ha resultat ésser el vici incorregible de tot un poble que s'entossudeix en anar contra l'evidència i contra la realitat dels fets i deies coses. No s'hi pot fer més.»⁸³

Un text que, en aquest cas, destaca per la seva dramàtica atemporalitat. Podria ser redactat en qualsevol moment del segle XX i XXI en qualsevol diari català sense canviar-ne pràcticament ni una coma i té una conclusió que representa un gir de guió notable en la línia editorial fins aleshores autonomista de la publicació: «Amb Estatut o sense, amb el que havem aprovat o amb el que aprovar-nos ens vulguin, Catalunya ha de seguir el seu camí, que no és altre que el retrobament de la seva total sobirania».

L'opinió sobre el procés constituent de la República conté un argumentari tristament recurrent en el catalanisme durant més d'un segle, tal com mostra aquest text d'Antoni Dot el 22 d'agost del 1931:

«Es indubtable que si al discutir el nostre Estatut, en la part que fa referència a la hisenda, se'ns imposa una obligació desmesurada envers l'Estat Espanyol, pel sol fet d'ésser-ne els principals contribuents, totes aquelles garanties socials de previsió concretades en el nostre Estatut, estarem impossibilitats de dur-les a terme, i que si al discutir el règim de justícia, predomina el criteri centralista no serà tampoc possible aquella equanimitat i fidelitat al vertader concepte liberal del poble català, que ha de constituir la garantia de la nostra pau interior, no pas per una manca de voluntat sinó per una manca de comprensió.

[...]

Ara, sembla que en quant a la part determinativa de la República, bufen uns aires millors i que el criteri de la

81 Ramon PLA I CORAL. «L'Estatut de Catalunya». Acció Ciutadana, 18 de juliol de 1931, p. 1-2.

82 Acció Ciutadana, 8 d'agost de 1931, p. 1.

83 Ramon PLA I CORAL. «El pervindre de l'Estatut». Acció Ciutadana, 13 de febrer de 1932, p. 1-2.

Olot, 31 de juliol de 1932

Visita del president Francesc Macià a la ciutat, acompanyat pel comissari delegat de la Generalitat a Girona Josep Irla, Enric Pérez i Farràs i l'alcalde de la ciutat, Joan de Garganta.

En entrar al carrer Primer de Maig, passà sota un arc amb el lema «Olot al president de Catalunya».

ACGAX

República Federal guanya terreny, si fos així les nostres temences serien fàcilment esvaïdes i l'estabilitat de la República seria garantida.

[...]

Es innegable que el motiu de la revolució fou l'afany del poble de veure garantides les seves llibertats individuals i col·lectives, i que ara és impossible tota traïció al sentit de les seves aspiracions.»⁸⁴

Les paraules de Dot prefiguren una decepció.

En paral·lel als afers de política catalana i espanyola, *Acció Ciutadana* també posa el focus d'una manera molt intensa en la política municipal i la profunda voluntat de transformació del nou consistori republicà. Hi ha mesures més simbòliques i no exemptes de polèmica com els canvis de noms d'alguns carrers. Així, la plaça d'Alfons XII passa a dir-se plaça de la República; el carrer de Sant Rafel serà el del Primer de Maig. Francesc Macià, Salvador Seguí, Joan Deu i Ros, Enric Prat de la Riba, Francesc Pi i Margall o els pintors Josep Berga i Enric Galwey també figuraran en el nomenclàtor olotí substituïnt sants, santes i, en ocasions, simples referències topogràfiques o denominacions populars. Com es recull en les informacions de seguiment dels plens municipals, l'Ajuntament decideix que els documents municipals tornin a ser redactats en català. Com resumeix molt bé l'historiador Jordi Pujiula: «la gran preocupació d'aquest primer ajuntament republicà fou sens dubte el de l'atur, però desenvolupà de seguida reformes en el camp de l'ensenyament, la cultura i l'atracció de forasters, a més de solucionar el vell problema de l'abastament d'aigües de la població [...]».⁸⁵ Totes aquestes mesures i la discussió que generen són recollides puntualment a les pàgines del rotatiu. No només hi ha el seguiment puntual sobre els temes, sinó que els col·laboradors del setmanari teoritzen sobre moltes de les qüestions. En aquest sentit, és especialment remarcable la sèrie de quatre llargs articles que publica el mestre i militant d'Esquerra Ra-

mon Calm entre el 26 de setembre i el 21 de novembre de 1931, un compendi doctrinari que mostra el paper formatiu del projecte periodístic.⁸⁶ En paral·lel a la teorització sobre l'educació, a Olot caldrà gestionar assumptes més prosaics com la creació del Col·legi de Segon Ensenyament.

Esquerra es consolida, la coalició s'afebleix

L'afiançament d'ERC comporta un progressiu deteriorament de les relacions entre les tres forces que havien concorregut juntes a les eleccions municipals i que governen el consistori. ERC mana, però l'alcalde com hem vist és Joan de Garganta, d'Acció Catalana, una situació que va tibant la política olotina i que culmina amb la dimissió d'aquest el febrer de 1932. És substituït provisionalment pel republicà Ramon Aubert, director d'*Acció Ciutadana*. Dos dies després, una manifestació multitudinària de suport a Garganta i la intervenció del governador civil retornen a aquest la vara d'alcalde. Tanmateix, les relacions entre les diverses sensibilitats de la majoria republicana no es refan, ans al contrari. Amb aquest panorama, el rotatiu olotí es veu immers en les trifulgues municipals d'una manera tan inevitable que els seus editors es veuen obligats a publicar un comunicat sorprenent i fins a cert punt esperpèntic el 9 d'abril de 1932: «*ACCIÓ CIUTADANA, davant del fet d'haver estat considerada portant-veu de la coalició d'esquerres de la nostra ciutat i essent promoguda aquesta crisi municipal per desacords entre els components d'aquesta coalició, es creu no tenir, per ara, mentre s'està tramitant la crisi, la llibertat d'exposició necessària per a tractar de la mateixa. No obstant es proposa per quan estigui resolta, fer-ne un resum i una crítica detallada. De moment fa constar la seva conformitat amb la denúncia de manca d'habilitat política, que feu el nostre Director En Ramon Aubert, en la sessió del dimarts passat. I així mateix adverteix als reaccionaris que qua-*

84 Antoni DOT. «Davant el projecte de constitució espanyola». *Acció Ciutadana*, 22 d'agost de 1931, p. 1-2.

85 Jordi PUJILUA. *Dictadura, República i Guerra Civil*, p. 40.

86 Els quatre articles de Ramon Calm, presentats com una sèrie, es publiquen en el núm. 81, del 26 de setembre de 1931 («Escola única»); en el núm. 83, del 10 d'octubre («Escola única II»); en el núm. 88, del 14 de novembre del 1931 («Escola única III»), i, finalment, en el núm. 89, del 21 de novembre del 1931, («Escola única i laica IV»).

Olot, 31 de juliol de 1932

El president Francesc Macià a la sala d'actes de l'Ajuntament.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Antoni Dot, Claudi Ametlla, Enric Pérez Farràs, Josep Irla, Amadeu Oliva, Joan Alavedra, Miquel Santaló, Joan Iglesias...

ANC-FONS FRANCESC MACIÀ

tegen de satisfacció, que no es créguin que aquest incident pugui representar cap minva de força en l'oposició que les democràcies locals tindran enfront de les seves maniobres». ⁸⁷ La implicació política és tan intensa que és impossible prendre prou distància.

Així, la forta implicació política dels editors d'Acció Ciutadana, que a principis del 1932 esclata però que es ve arrossegant de manera larvada, ha provocat i provoca algunes dissensions internes o necessitat de buscar algun sobreexidor menys encasellat políticament. Hi ha alguns col·laboradors que, sense abandonar el vaixell, emprenen altres projectes en paral·lel. Així, l'inquiet Albert Sacrest a finals del 1930 havia impulsat el satíric *El Despertador*. Tot i que, en línia amb la tradició de les publicacions satíriques, tots els articles estan signats amb pseudònim, una notícia publicada a *Acció Ciutadana* revela l'autoria de la publicació: «Ahir divendres foren cridats a comparèixer per a prestar declaració en el Jutjat de primera Instància i davant de Jutge especial nomenat a l'efecte, el nostre volgut company de redacció Albert Sacrest, l'impressor Pere Aubert i els operaris de la casa, per un article aparegut en la primera plana del setmanari humorístic "El Despertador", en algun dels conceptes del qual, ha trobat el senyor Fiscal matèria punible». ⁸⁸

D'altra banda, Ramon Pla i Coral el novembre del 1931 edita la revista mensual *Oreig*, subtitulada com a «Publicació d'arts, literatura i política». En el primer article editorial que signa aquest autor hi trobem alguna pista sobre les tibantors i una certa fatiga partidista: «Ens atrevirem a dir (i aquest ha estat un dels motius principals que ens ha mogut a crear-la) que la nostra publicació obeeix a una imperiosa i ineludible necessitat. Avui, l'ambient de totes les poblacions de Catalunya i d'Espanya, es trova carregat, saturat de passió política. D'ençà d'una pila de mesos que en les tertúlies de café, en les penyes d'amics, per tot arreu, no es parla d'altra cosa que de política. No pretenim blasmar aquest afany i per altra part nobilíssim interès per

la cosa pública, però si entenem que, com a bons meridionals que som, potser ens manca una mica massa el sentit de la ponderació [...] Dintre el còs de la nostra redacció hi ha de tot; des de la dreta fins l'esquerra, passant per tots els matisos intermitjos. Una cosa tenim de fer notar, però: La nostra fonda catalanitat i el nostre liberalisme». ⁸⁹ Raimond Vayreda és un dels altres col·laboradors d'Acció Ciutadana que se suma al nou projecte de vida efímera d'*Oreig*, que només publicarà mitja dotzena d'edicions.

Arriba la competència, s'acosta el gran salt

Molt més important i reveladora és la sortida, el 21 de maig de 1932, en plena crisi de la coalició republicana municipal, del periòdic *La Ciutat d'Olot*, que es defineix com a «Setmanari d'informació catalanista-republicà» i que en el primer número porta un eloqüent article en primera pàgina de l'alcalde Joan de Garganta fent una crida a la consolidació de «bons òrgans de premsa comarcals». ⁹⁰ En un període de dissensions entre socis de govern des de l'entorn de l'alcalde s'impulsa un mitjà de comunicació allunyat del control d'Esquerra, per tal que Garganta tingui una tribuna setmanal pròpia i el Casal Català un mitjà d'expressió lluny de l'òrbita de Concentració Republicana. *La Ciutat d'Olot* també s'imprimeix a ca l'impressor Pere Aubert. Editorialment no manifesta cap acritud expressa contra el periòdic de Dot i companyia. Surt amb una paginació superior a la d'Acció Ciutadana, amb una estructura de diari d'informació general que evidencia més dedicació als temes culturals, esportius i de societat. Incorpora alguns articulistes procedents d'Acció Ciutadana com són Raimond Vayreda, l'il·lustrador Josep Maria Dou i, molt reveladorament, alguns dels anunciants habituals d'Acció Ciutadana.

Mentrestant, al periòdic d'Esquerra la situació comença a fer un tomb que en pocs mesos comportarà un canvi radical. Tot just una setmana abans de la nota en què *Acció Ciutadana* pren distància respecte

87 «Crisi municipal». *Acció Ciutadana*, 9 d'abril de 1932, p. 3.

88 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 20 de desembre de 1930, p. 8.

89 *Oreig*, novembre de 1931, p. 3.

90 Joan de GARGANTA. «La premsa comarcal». *La Ciutat d'Olot*, 21 de maig de 1932, p. 1.

Olot, 31 de juliol de 1932

Mítting d'Esquerra Republicana de Catalunya al Teatre Ideal Park.

D'esquerra a dreta: Joan Iglésias, Miquel Santaló, Josep Irla, Francesc Macià, Ramon Aubert —tapat per Macià— i Ramon Calm.

A les files de darrere es reconeixen, entre d'altres, Joan Alavedra, Amadeu Oliva, Manuel Fernández i Dilmé i Enric Pérez i Farràs.

ANC-FONS FRANCESC MACIÀ

de la crisi municipal, el setmanari publica una informació breu, que passa pràcticament desapercebuda en les planes interiors, però que és importantíssima per al futur del rotatiu: «S'està treballant activament organitzant un setmanari d'Esquerra Republicana, que seria el portantveu de tots els pobles de la circumscripció gironina. Aquest setmanari probablement substituirà a tots els setmanaris d'esquerra que es vénen editant en la circumscripció, donant una informació extensíssima de les comarques i establint així aquella convivència comarcal tan necessària. El redactaran prestigioses personalitats del nostre món polític i social. Ja en donarem més detalls».⁹¹ És el 9 d'abril de 1932. L'11 de juny, a La Ciutat d'Olot s'informa amb alguns detalls més que «A Girona sortirà dintre poc a la llum pública, un nou setmanari, que serà el portant-veu del Partit Nacionalista Federal de les comarques gironines».⁹² Quatre mesos després, aquest setmanari veurà la llum a Girona. Es dirà Acció Ciutadana.

1.11. L'ascens

«Pels catalans, el compromís de Sant Sebastià quedava resolt, d'una manera automàtica, el catorze d'abril mateix de l'any passat. Aquella República Catalana que el nostre Francesc Macià proclamava amb veu tremolosa des del Palau de la Generalitat amb l'entusiasme esclatant de tot el poble de Catalunya, era el millor referèndum que podíem presentar a la consideració d'Espanya. No obstant, lleials com havem estat sempre els catalans, transigíem i esperàriem una volta més tota vegada que un compromís de fet ens lligava, encara que de dret ja ens l'haguèssim resolt.

Si no recordem malament, quan a instàncies del Govern Provisional de la República espanyola era mudat el de la Catalana pel nom de Generalitat de Catalunya, Francesc Macià va dir que el canvi aquell havia estat el sacrifici més gran de la seva vida. Com segurament ho fou també —afegim nosaltres— el de tots els catalans.

Ara bé; serà tingut en compte, per part dels governants d'Espanya, el sacrifici de Catalunya? Aquella lleialtat, serà pagada amb una lleialtat semblant? S'apropa l'hora de demostrar-ho. Damunt la taula de les Constituents espanyoles hi ha, en espera de la seva discussió, l'Estatut de Catalunya, Aquest Estatut, aprovat per tot el nostre poble en massa, no representa, ni remotament, tot el que Catalunya podia legalment prendre's el 14 d'Abril de l'any passat. No és una intransigència; és una transacció. I com a tal, com a resultança de l'esperit de noble cordialitat que manifesta de Catalunya, tenen el deure, l'obligació ineludible de tractar-lo els governants d'Espanya.

En celebrar-se, en aquestes hores, el primer aniversari de la proclamació de la República, fem vots perquè el diàleg tan noblement iniciat per part de Catalunya amb els demés pobles germans d'Espanya, tingui, dintre breus dies, una justa correspondència, un felicitat coronament. Que qualsevol circumstància adversa, que qualsevol perjudici, mal enterrat encara, no trenqui de cop aquest diàleg i no ens faci sentir més enyor del que ja sentim d'aquella jove República Catalana de tres dies que ens obria el cor a tan belles i falagueres esperances. Que la nostra lleialtat i la nostra noblesa no servissin per escamotejar-nos la nostra llibertat.»⁹³

El paràgraf que encapçala aquest apartat correspon a l'editorial que, amb el títol d'«A l'any de la República», obre la portada del número del 16 d'abril de 1932, signat per Ramon Pla i Coral. La importància de l'efemèride contrasta amb el to d'un cert desencís de l'articulista. Un any després del canvi de règim, les dificultats que troba a Madrid l'Estatut aprovat en referèndum l'estiu anterior a Catalunya se sumen a la mala maror que hi ha a la política municipal protagonitzada per les diferents tendències republicanes que governen al consistori olotí. En aquest cas és el membre de Concentració Republicana i militant fundacional d'Esquerra Ramon Calm que, sota el seu pseudònim habitual, Demòfil, exposa la situació amargament: «La coalició d'esquerres que porta des del 14 d'abril de l'any

⁹¹ Acció Ciutadana, 3 d'abril de 1932, p. 7.

⁹² La Ciutat d'Olot, 11 de juny de 1932, p. 7.

⁹³ Ramon PLA I CORAL. «A l'any de la República». Acció Ciutadana, 16 d'abril de 1932, p. 1.

Olot, 31 de juliol de 1932

Mítting d'Esquerra Republicana de Catalunya al Teatre Ideal Park
amb una sala plena de gom a gom de menestrals, pagesos i obrers
per a escoltar el president Francesc Macià.

ANC-FONS FRANCESC MACIÀ

31, el govern de la nostra ciutat, ha trobat en el seu camí un escull que ha posat en perill la seva vida; la coalició ha passat per uns moments, uns dies de prova i cal confessar que d'aquesta prova no n'ha pas eixit més enrobustida materialment, ni moralment. [...] Cal convenir que d'aquesta bugada política n'ha sortit un llot infecte que ens ha palesat quantes aparences enganyoses s'amagaven darrera uns somriures estudiats i quanta insinceritat hi havia darrera unes amistats interessades!». ⁹⁴ La diatriba de Calm conclou, això no obstant, amb una crida a la calma: «Per tant, no és possible avui pensar en covardies ni en desercions; cal que tothom ocupi el seu lloc i serveixi amb sinceritat i coratge l'ideal republicà i catalanista, perquè ara més que mai Espanya i sobretot Catalunya necessita l'ajut i col·laboració entusiasta de tots». ⁹⁵

Enmig d'aquest ambient enrarit es van succeint novetats polítiques importants en l'àmbit nacional, comarcal i municipal relacionades amb la consolidació d'Esquerra Republicana de Catalunya, de les quals *Acció Ciutadana* se'n fa puntual ressò.

En el número del 3 d'abril ja s'havia donat compte del nomenament de la comissió permanent del Comitè executiu d'ERC. Antoni Dot en forma part. ⁹⁶ És en aquell mateix número on, com hem vist en el capítol anterior, trobem la notícia explicant que s'està treballant activament en l'organització d'un setmanari d'ERC d'àmbit de les comarques gironines. Unes setmanes després s'anuncia una assemblea de Concentració Republicana d'Olot per elegir la nova junta directiva de l'entitat i tractar sobre un tema decisiu: la proposta de la Junta d'adhesió a Esquerra Republicana. ⁹⁷ En el número següent s'informa que degut a la manca de quòrum no s'ha pogut discutir aquesta proposta transcendental per al futur de l'entitat i de la política olotina i es prega als militants que assisteixin a la següent convocatòria. Finalment, el 9 de juliol, la notícia es confirma:

«Diumenge passat, tingué lloc a Concentració Republicana, l'anunciada Assemblea de socis. Es prengueren acords importantíssims, entre ells: ratificar la confiança als seus representants en el consistori; canviar el nom pel de Concentració d'Esquerra Republicana i adherir-se al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya». ⁹⁸

És el 9 de juliol de 1932. ERC queda oficialment constituïda a Olot. Aquella mateixa setmana s'anuncia la visita del president Macià per al 31 de juliol. Els fets es precipiten i en el següent número es dona compte de la creació de la federació comarcal de la Garrotxa, integrada per entitats de quinze municipis, a les quals se n'afegiran dues més una setmana més tard. ⁹⁹

Les novetats sobre la progressiva implantació del partit transcorren en paral·lel al degoteig de notícies relacionades amb la sortida de la nova capçalera. Després que el 3 d'abril s'anunciés que s'estava treballant en la creació d'un setmanari d'Esquerra Republicana d'àmbit gironí, el 23 de juliol es dona una nova informació, que no per ser breu deixa de ser destacada: «La setmana entrant donarem amplis detalls del que serà el setmanari de la circumscripció». ¹⁰⁰ Els detalls de la setmana següent no poden ser més concisos i sorprenents: «Aquest és l'últim número que ACCIÓ CIUTADANA es publicarà a Olot. A partir de la setmana entrant ACCIÓ CIUTADANA serà el portant-veu de tota l'organització d'esquerra de la circumscripció gironina». ¹⁰¹ Tot i els reiterats avisos que s'acostava el naixement d'una nova publicació res havia fet pensar en les planes del setmanari que el nou projecte no només adoptaria el nom de la capçalera olotina sinó que comportaria la desaparició com a periòdic de la capital garrotxina. Les explicacions sobre la nova publicació, tanmateix, intenten tranquil·litzar el lector d'aquella ciutat: «L'interès d'Olot hi restarà igualment salvaguardat. És una victòria del nostre setmanari». ¹⁰²

94 DEMÒFIL. «Comentari sobre la crisi municipal». *Acció Ciutadana*, 16 d'abril de 1932, p. 4.

95 Ibidem.

96 *Acció Ciutadana*, 3 d'abril de 1932, p. 6.

97 *Acció Ciutadana*, 25 de juny de 1932, p. 7.

98 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 9 de juliol de 1932, p. 7.

99 *Acció Ciutadana*, 16 de juliol de 1932, p. 8.

100 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 23 de juliol de 1932, p. 7.

101 «D'ací i d'allà». *Acció Ciutadana*, 30 de juliol de 1932, p. 4.

102 Ibidem.

Articles fotogràfics
M. SERRADELL
Unic exclusiu de
Kodak, Agfa, Zeis
Treballs de Laboratori
4 - Plaça República - 4

LA CIUTAT D'OLOI

SETMANARI D'INFORMACIÓ CATALANISTA-REPUBLICANA

Els millors Mobles
Els millors preus
El millor assortit
Tot ho trobarà
a
MOBLES
«Les Tres Portes»
OLOT

ANY I - NÚM. 12

OLOT, 6 D'AGOST DE 1932

PREU 15 CÈNTIMS

La visita del President de Catalunya a la nostra ciutat

L'arribada

El diumenge passat, a un quart de dotze del matí, arribà a la nostra ciutat, l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, senyor Francesc Macià. L'esperaven a la Plaça Clara, el batlle senyor Garganta, alguns regidors, l'adjunt a la Comissaria de la Generalitat senyor Ramon Aubert, i comissions amb les respectives banderes, de diferents centres republicans i catalanistes de la comarca. Amb tot i que l'arribada fou inesperada ja que se l'esperava per a les dotze del matí, tingué una acollida entusiàstica per la nombrosa concurrència que no es cansava d'aplaudir i victorejar el President. Acompanyaven el President el senyor Josep Iria, de la Comissaria de la Generalitat a Girona, el senyor Claudi Ametlla, Governador Civil, el Diputat de la Circumscripció senyor Miquel Santaló, el Comandant dels Mossos de l'Esquadra senyor Pere Farrús i altres.

La recepció oficial

En manifestació pels carrers Primer de Maig i Sant Esteve fou acom-

panyat a la Casa Ciutat, on es celebrà l'annunciada recepció oficial. Hivèrem les autoritats més significades, com el Jutge de Primera instància senyor Benet Grau, el Capità de la Guàrdia Civil, el senyor Rector Arxiprest Moseles Pere Masnou i la majoria d'Alcaldes i Jutges municipals de la comarca. Nombrosos altres representacions d'Entitats de la ciutat i de la comarca estigueren a la recepció, que resultà brillantíssima, demostrant l'adhució unànime de la ciutat i comarca envers la més alta representació de la nostra terra. El senyor Garganta com Alcalde de la ciutat, en un emocionant parlament saludà el President, el qual correspongué amb sentides paraules que foren escoltades a pau dret pels concurrents, essent fortament aplaudit.

L'entusiasme al carrer

Entre tant s'havia congregat una gran multitud davant de l'Ajuntament i els carrers del Primer de Maig i Sant Esteve, on se sabia havia de passar el President.

En sortir al carrer esclatà una

gran ovació i entre els aplaudiments continuats del nombre públic que seguia l'auso Presidencial, fou acompanyat al Cinema Ideal Park, on el qual havia de tenir lloc el miting anunciat.

El miting

Precipitadament el públic havia entrat ja a l'espelau Cinema Ideal Park, que oferia un aspecte imponent, essent difícil pels que arribaven poder ocupar les localitats preferents.

Seieren a la Presidència amb el senyor Macià, els senyors Iria, Santaló, Aubert, Calas, Dot, Iglésies i altres.

Seguidament el senyor Aubert, féu la presentació explicant la significació de l'acte que era d'afirmació d'Esquerra Republicana de Catalunya, elogiant la figura venerable de l'Honorable President de Catalunya. Cedit la paraula al senyor Dot que continuà elogiant al senyor Macià i explicà perquè milita a l'E. R. de C. i acabà fent un cant a la llibertat i la pau universal. Foren molt aplaudits.

La cedit la paraula al senyor Iria,

que recordà el mestratge del nostre patriu En Joan Des i el presentà com a gran deixeble de Pi i Margall, del qual en som tota deixebles. Com a militant a les velles guàrdies republicanes de les comarques gironines recorda el manifest de l'any 1888 en el qual es feia constar que mai acceptaríem col·laborar amb una República que negués les llibertats de Catalunya, propugnant per una República Federal.

Recorda la defensa que el senyor Santaló féu de l'Estatut en la discussió al Parlament sobre el article seté, i que tota els seguidors d'aquella gran republicana com En Des, stem a les ordres de Francesc Macià, aixecant molts aplaudiments, que no deixen sentir l'acabament.

En aixecar-se el senyor Santaló, és molt aplaudit. Diu que és la quarta o cinquena vegada que ve a Olot, per a prendre part en actes de propaganda i que mai n'havia vist un com el d'avui que considera una nota consistent en una manifestació unànime envers el President de Catalunya. Diu que en honorar d'aquesta manera al President ens honorem nosaltres mateixos per la civilitat que representa el fet que hi hagi vist tothom per damunt dels partits, salvant les qüestions substantives i de matèria, celebrant l'absència d'aquella que hauria estat desoladora que hi fossin. Fa un elogi de Francesc Macià, l'homenatge i consegüent, de conducta rectilínea, l'homenatge tot cor i generositat, que ha perringat a unir els catalans, i el compara amb aquella gran patriotes com Aribau i Prat de la Riba.

Fa un cant a la nostra ciutat, dient que és així com es formen les grans ciutats en l'ordre espiritual i com s'enlaira el nom de la població.

Diu a continuació que tot això que ha succeït a fora l'anima per a parlar en aquest acte de la política organitzat per l'E. R. de C.

Parla del plet cabdal de Catalunya, i de la Constitució de la República, remarquant els esforços inútils per què fos l'Federal, i Federable, per aconseguir a la fi que es reconeguessin a les regions el dret a obtenir l'Autonomia politico-administrativa.

Diu que té confiança en què un Estatut serà votat i que els obstacles que n'hi posen són per abatre el Govern Azules. Remunta els fracassos dels intents revisionista, militarista

6 d'agost de 1932

Amb la marxa
d'Acció Ciutadana
a Girona,
La Ciutat d'Olot
quedaria

com el periòdic olotí
de referència

del catalanisme republicà,
tot i que en la seva versió
liberal, com corresponia
al grup impulsor
vinculat a Acció Catalana,

liderat per l'alcalde
Joan de Garganta,
de vegades aliat
i de vegades enfrontat
amb Esquerra Republicana.
ACGAX

El canvi de ciutat i de dimensió de la cobertura geogràfica s'exposen amb entusiasme, anunciant un increment notable de la paginació, que fins aquell moment era de vuit planes: «*De moment constarà de dotze planes de text i valdrà el mateix preu de quinze cèntims. [...] Col·laboraran en el mateix prestigioses signatures del camp polític, social, literari i artístic de Catalunya*». ¹⁰³ L'ambició del projecte és indiscutible, apadrinat pels principals noms del republicanisme gironí del moment: «*La nova fase d'Acció Ciutadana, a la circumscripció la fan els següents amics: M. Santaló, Josep Irla, J. Puig Pujades, Laureà Dalmau, R. Aubert, A. Dot-Arxé, X Casademunt, J. Salou, F. Carós, Fermi Oliver*». ¹⁰⁴ Són les primeres espases. No hi falta cap nom important. S'hi manté el nom dels dos principals impulsors del setmanari primigeni, el veterà Ramon Aubert i l'hiperactiu Antoni Dot.

La bona nova es publica el dia abans de la visita de Francesc Macià a Olot, que és la notícia de portada indiscutible. Així doncs, el comiat de la primera etapa d'Acció Ciutadana és relegat a la contraportada sencera, amb un article signat amb una inicial, C., Que es podria atribuir a Ramon Calm. El títol de l'article no podria ser més eloqüent: «Un ascens d'Acció Ciutadana». ¹⁰⁵ El text és un bon resum de la feina feta i un millor auguri del que està a punt de començar a ser:

«Encara que modestament, però sempre amb una gran sinceritat i cordialitat, ACCIÓ CIUTADANA, ha anat desenvolupant la seva labor periodística sense mai contradir, en el més mínim, el bell nom del seu front; tota la seva labor política i social ha estat una constant croada, saturada de civisme i ciutadania, a favor dels grans ideals de justícia i llibertat que fan batre el cor dels homes generosos i bons. Per a mantenir-se en aquest caire de respecte i consideració envers tothom, més d'una vegada li ha calgut fer sacrificis de contenció i recolzar en el seu esperit de tolerància, per a suportar resignadament malèvoles al·lusions dels nostres adversaris, als

quals sovint hem hagut de lamentar no els abellís un esperit de comprensió i lliberalisme per a fer possible i enaltidora una qualsevol discussió doctrinal.

[...]

El nord de tota la seva activitat i el desig que impulsà a Concentració Republicana a fer-la sortir, fou el de treballar i predicar per la immediata implantació de la República; aconseguida aquesta el seu anhel més viu i més pregonament sentit, ha estat, és i serà treballar amb tot l'entusiasme i més fe que mai, per l'obtenció de la llibertat de Catalunya, segurs de que la seva autonomia serà el puntal més ferm de la República espanyola i punt de partida de la regeneració de totes les altres regions d'Espanya.» ¹⁰⁶

En el mateix text de comiat hi ha un parell de referències conjunturals que són clau a l'hora d'explicar els canvis. El primer, és de caire polític: «*ACCIÓ CIUTADANA desapareixerà, momentaneament, com a orgue d'esquerra local, per a ésser portaveu de totes les forces d'esquerra republicanes de Girona. Ha guanyat doncs una mena d'ascens i amb nous elements de redacció i amb nombrosos lectors més, emprèn una nova tasca i es prepara per a la batalla difícilíssima que ben aviat a Catalunya es lliurarà entre els partidaris — la immensa majoria— i els enemics de les lleis democràtiques del novell règim republicà, les quals perme-tran endegar la vida del poble per uns camins que el conduiran més fàcilment a l'obtenció de tots els seus drets*». ¹⁰⁷ Aquesta «batalla difícilíssima» que es menciona són les primeres eleccions al Parlament que, tot i que en aquells moments encara no havien estat convocades, estaven previstes per a la tardor com la primera gran prova de foc per a Esquerra Republicana. No hi ha dubte que poder dotar-se d'un aparell propagandístic eficaç és un dels arguments de més pes per al relançament d'Acció Ciutadana. Els històrics comicis serien convocats el 25 d'octubre, amb el setmanari plenament consolidat a Girona, i celebrats el 20 de novembre d'aquell any.

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ *Acció Ciutadana*, 30 de juliol de 1932, p. 8.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

Olot, circa 1932

Redactors de *La Ciutat d'Olot* i de *El Despertador*,
la majoria dels quals, vinculats a Acció Catalana, havien col·laborat a *Acció Ciutadana*.
D'esquerra a dreta: dempeus, Miquel Vilardell, Miquel Pagès i Francesc Vidal;
asseguts, Antoni Planagumà, Jaume Gascon i Sebastià Ortiz.

ACGAX

Al costat d'aquesta utilitat estratègica hi ha també un altre paràgraf de l'article atribuït a Calm que explicaria el motiu de l'adopció del nom d'una capçalera ja existent en comptes de crear-ne una de nova: «*ACCIÓ CIUTADANA* servirà un cordial record d'agraïment vers tots aquells bons republicans que econòmicament l'ajudaren amb la seva subscripció o anunci, i considerarà un mèrit digne de lloança, el sostingut i encoratjador esforç dels seus redactors, els quals, si bé de bon començament ja eren pocs, actualment encara havien disminuït més, pesant damunt un reduït nombre d'abnegats escriptors la tasca d'omplenar setmanalment el seu contingut. Solament el ferm desig de servir un ideal podia estimular aquests redactors a perseverar en els seus propòsits de dotar a la nostra ciutat d'un setmanari que li encomanés una intensa vibració de ciutadania».¹⁰⁸

Darrere d'aquestes paraules s'evidencia una realitat que es podia intuir des de la crisi de govern municipal que havia culminat amb la pintoresca nota de la redacció mostrant la seva incapacitat per posicionar-se en relació amb la crisi, així com la posterior sortida del setmanari del grup de l'alcalde Garganta per crear una nova capçalera. Un diari que competeix directament per allò que avui es qualificaria del mateix *target*, el mateix nínxol de lectors republicans. La redacció d'*Acció Ciutadana* ha quedat afeblida. La dedicació dels seus impulsors, abocats com es pot veure en les planes del propi setmanari a la consolidació del partit, tampoc pot ser la mateixa. En conclusió, rere el canvi d'orientació de la revista cal veure-hi també una jugada intel·ligent dels seus impulsors, especialment Antoni Dot, que és qui hi continuarà vinculat, per fer un salt endavant que eviti el risc de fracàs del projecte en un moment tan delicat amb les eleccions a les envistes. No hi ha elements que permetin saber si en el cap dels impulsors del nou setmanari gironí la idea era adoptar el nom de la capçalera olotina. Probablement, no. En les informacions que publica *Acció Ciutadana* fins l'anunci definitiu no es menciona mai el nom de la capçalera, una dada que presumiblement

no s'hauria omès si ja s'hagués decidit que adoptaria el de la publicació olotina. No costa gaire especular que una figura emergent al partit com Antoni Dot, que en aquells moments, a més, és a punt de traslladar-se a viure a Barcelona, acaba convencent els seus correligionaris de Girona de la necessitat de matar dos ocells amb el mateix tret estratègic, salvant els mobles a Olot amb una fugida endavant més que honorable i dotar-se d'un òrgan potent a la demarcació adoptant una capçalera amb una aurèola de prestigi com a pionera del republicanisme gironí. Si hi ha algun dubte sobre aquesta hipòtesi, queda força esvaït amb una sorpresa d'última hora.

La precipitació dels canvis fa que la setmana següent, contra tot pronòstic, *Acció Ciutadana* torni a ser al quiosc en la seva edició olotina primigènia, amb una edició només de quatre planes encapçalades per un editorial de l'inefable Dot, titulat «Salut i a reveure»,¹⁰⁹ no exempt d'una certa comicitat involuntària: «*Contràriament al que preveiem la setmana passada, avui torna a sortir ACCIÓ CIUTADANA, i és perquè dificultats insuperables han obligat a aplaçar per vuit dies més la sortida de l'interessant setmanari de la circumscripció. Davant d'això nosaltres que fa tres anys continuats que mantenim aquest contacte setmanal amb els nostres amics, tres anys que junts hem conviscut les hores amargues de la pre-revolució i les hores joioses de la revolució i que fa un temps passem les hores angunioses de fer efectives aquelles nostres aspiracions de justícia i llibertat, ens ha semblat que deixar de comunicar-nos amb els nostres lectors aquesta setmana, era una deserció i per això havem volgut, encara que molt reduïda, que aquesta setmana ACCIÓ CIUTADANA fes ressonar encara la sinceritat de la seva veu entre aquells que fins avui han estat el seu suport i que es senten bategar a dins seu el mateix impuls, el mateix anhel de progressió que posàvem com a gèrmen per dur a terme el moviment del 14 d'abril*».¹¹⁰

109 Antoni DOT. «Salut i a reveure». *Acció Ciutadana*, 6 d'agost de 1932, p. 1.

110 Ibidem.

108 Ibidem.

Acció Ciutadana

setmanari republicà - d'esquerra catalana

salut i a reveure

CONTRARIAMENT al que prevèiem la setmana passada, avui torna a sortir ACCIÓ CIUTADANA, i és perquè dificultats insuperables han obligat a aplaçar per vuit dies més la sortida de l'interessant setmanari de la circumscripció.

Davant d'això nosaltres que fa tres anys continuats que mantenim aquest contacte setmanal amb els nostres amics, tres anys que junts hem conviscut les hores amargues de la pre-revolució i les hores joioses de la revolució i que fa un temps passem les hores angunioses de fer efectives aquelles nostres aspiracions de justícia i llibertat, ens ha semblat que deixar de comunicar-nos amb els nostres lectors aquesta setmana, era una deserció i per això havem volgut, encara que molt reduïda, que aquesta setmana ACCIÓ CIUTADANA fes ressonar encara la sinceritat de la seva veu entre aquells que fins avui han estat el seu suport i que es senten bategar a dins seu el mateix impuls, el mateix anhel de progressió que posàvem com a gèrmen per dur a terme el moviment del 14 d'abril.

Es evident que no tot ha anat com desitjàvem, però aquest petit desencis no té pas prou força per produir els efectes d'un desengany. Nosaltres des de les planes de la nova fase d'ACCIÓ CIUTADANA, propugnarem per la realització de tot el nostre programa, fent que la seva realització respongui a les necessitats de la nova societat que s'està organitzant.

Ens disposarem així mateix a combatre i a anul·lar a tota possibilitat reaccionària que per excessiva benevolència nostra no va acabar-se al 14 d'Abril.

Salut i a reveure.

A. DOT ARXÉ

6 d'agost de 1932

Portada del darrer número de l'edició olotina d'Acció Ciutadana que passava el testimoni a l'edició gironina.
ACGAX

Les paraules del líder esquerrista olotí deixen entreveure la crisi que ha obligat a prendre les mesures urgents al setmanari: *«Es evident que no tot ha anat com desitjàvem, però aquest petit desencís no té prou força per produir els efectes d'un desengany. Nosaltres des de les planes de la nova fase d'ACCIÓ CIUTADANA, propugnarem per la realització de tot el nostre programa, fent que la seva realització respongui a les necessitats de la nova societat que s'està organitzant. Ens disposarem així mateix a combatre i a anular a tota possibilitat reaccionària que per excessiva benevolència nostra no va acabar-se al 14 d'Abril. Salut i a reveure»*.¹¹¹

Pròxima parada, Girona.

111 Ibidem.

Girona, circa 1933

Vista de Girona a l'època que va veure editar-se *Acció Ciutadana* a la ciutat.

La panoràmica està presa des de la muntanya de Montjuïc, amb l'escola Ignasi Iglésias, —tota una fita de l'arquitectura republicana— acabada de construir, en primer pla.

Fou obra de l'arquitecte municipal Ricard Giralt, en l'estil preconitzat pel GATCPAC

sobre edificis escolars, tant pel que fa als elements formals exteriors, com pel que fa al disseny d'elements com finestres, objectes, mobiliari...

així com a les característiques higièniques, d'asolellament i situació.

COAC-DG

Acció Ciutadana a Girona (1932-1934)

2

2.1. Girona, setembre del 1932

El primer número de la nova *Acció Ciutadana* surt al carrer a Girona el 2 de setembre de 1932. «*No ens demanàveu? Doncs ja hem arribat*», proclamen els seus impulsors sota la capçalera. L'última aparició serà el 16 de juliol de 1934. Són gairebé dos anys de periodisme comarcal i de partit que marquen la vida política de la Girona republicana. La historiografia sobre aquesta època és afortunadament frondosa i variada. Historiadors de referència que ja han esdevingut clàssics de consulta obligatòria com Josep Clara, Pere Cornellà, Pere Solà, Enric Pujol, Lluís Costa, Xavier Carmaniu, Anna Teixidor, Narcís Selles, Gemma Domènech, Salomó Marquès o Xavier Díez, ofereixen interpretacions del període des de prismes tan diferents com la política, el moviment obrer, l'ensenyament, l'arquitectura o la premsa. Hi ha, a més, un treball de síntesi de gran utilitat com és l'obra col·lectiva dirigida per Enric Pujol *El somni republicà (1900-1936)*, un magnífic compendi per situar qualsevol lector interessat en el tema.

A principis dels anys 1930, Girona és una petita ciutat que té amb prou feines 22.000 habitants, capital de província, seu episcopal i plaça militar, amb una modesta industrialització i nus estratègic de comunicacions ferroviàries, amb una de les estacions principals de la gran línia de Barcelona a la frontera i, paral·lelament, punt d'origen d'una xarxa de ferrocarrils de via estreta amb línies a Olot, Palamós, Banyoles i Sant Feliu de Guíxols. Tot i la modèstia demogràfica, la capital gironina té un important dinamisme cultural i artístic, amb figures destacades durant el primer terç del segle XX com Prudenci Bertrana, Carles Rahola, Xavier Montsalvatge, Rafael Masó o Miquel de Palol, alguns dels quals en l'època republicana viuen a Barcelona expulsats per una certa estretor de pit gironina. La política també és un element dinamitzador, amb repercussió directa sobre la premsa. En aquest sentit, segons els estudis de Lluís Costa, en el primer terç de segle Girona arriba a ser en alguns períodes la capital provincial de l'estat amb la ratio més alta de periòdics de l'Estat.¹¹²

112 Lluís COSTA. *Els mitjans de comunicació a Girona, 1787-2003*, p. 61.

Acció Ciutadana.

Núm. 1 — Girona 2 setembre 1932 — Any I

NO ENS DEMANÀVEU
doncs ja hem
arribat

ALBERT DE QUINTANA DE LEÓN
Diputat que fou per la circumscripció de Girona

**setmanari del partit
R. F. N. comarques gironines**

2 de setembre de 1932

Primer número
de l'edició gironina
d'Acció Ciutadana
—amb el subtítol
«Setmanari del Partit
Republicà Federal
Nacionalista
de les comarques
gironines»—
amb un record
a Albert de Quintana,
diputat d'ERC
a les Corts Republicanes
per la circumscripció
de Girona,
mort uns mesos abans.
Amb la nova etapa
s'estrenava també
una capçalera i
un disseny més moderns
d'una certa inspiració
futurista.
ACGAX

El panorama polític de principis de segle XX que desemboca en la República del 1931 el descriu de manera sintètica i precisa l'historiador Xavier Díez: «*Girona acull pràcticament totes les tendències en què es descompon el republicanisme posterior a la Primera República. També aquí exerceix una certa capitalitat al nord-est del Principat, alhora que reflecteix els processos de convergència i dispersió dels diversos corrents, també seguint el doble eix en què es vertebrava el sistema polític català: el de la dinàmica conservadora/progressista, i nacionalisme espanyol/catalanisme [...] Tant a escala local com provincial, mentre els partits dinàstics quedaran pràcticament neutralitzats — en franca minoria des de 1910, fet que representa una anomalia respecte al conjunt de l'Estat espanyol—, la diversitat de nuclis republicans acabaran formant una constel·lació de grups que compartiran una cultura i referents comuns que el prepararan per a la convergència republicana catalitzada per l'aparició d'Esquerra Republicana de Catalunya (1931)*». ¹¹³

El 1932 el republicanisme controla des de fa un any llarg la política gironina. En les eleccions del 1931, diverses entitats aglutinades sota una única candidatura, Unió Republicana, s'imposen amb un 51,1% dels vots respecte de la Lliga Regionalista i els partits monàrquics. L'alcaldia l'ocupa Miquel Santaló, Cassià Costal presideix la Diputació i Albert de Quintana, fins la seva mort el juny del 1932, és el governador civil.

L'organització del setmanari

És aquest el marc urbà i social on neix *Acció Ciutadana*. La redacció del setmanari és en un despatx del Centre Republicà del carrer del Carme gironí, el principal focus del republicanisme de la ciutat. En la seva arrencada, el setmanari compta amb delegacions a Olot, Ripoll, Girona, Palamós, Figueres, Santa Coloma de Farners, a les quals s'afegiran, al cap d'unes setmanes, Puigcerdà i a partir del número 78, Caldes de Malavella. S'imprimeix als tallers del prohom republicà gironí Darius Rahola, patró de *L'Autonomista*, l'històric diari considerat en aquell període òrgan oficiós del republi-

canisme local, per bé que el mateix Darius Rahola, en un article a les planes del seu diari el setembre de 1933 qualifica *Acció Ciutadana* i no pas *L'Autonomista* com a «*portantveu de l'Esquerra a Girona*». ¹¹⁴ Cal fer notar que la coincidència entre ambdues publicacions no es limita pas només al fet de compartir impressor. Trobem molts periodistes i col·laboradors signant articles indistintament a una i altra capçalera, com és el cas de Josep Maria Corredor, Agustí Cabruja —dos periodistes destacats de l'època que treballaran per a la premsa Barcelonina— i els polítics Antoni Dot —que es desvincula orgànicament del setmanari en la nova etapa gironina però hi continua escrivint molt ocasionalment—, Josep Puig Pujades, Josep Irla i Miquel Santaló. *El Autonomista*, —que catalanitzarà la capçalera a *L'Autonomista* el 2 de gener de 1933— sense cap mena de pudor deontològic, no té inconvenient en reciclar articles sencers d'*Acció Ciutadana* i publicar-los, citant-ne l'origen, com a principal informació de portada. ¹¹⁵

La desvinculació respecte de l'etapa olotina és pràcticament total. Només hi haurà un col·laborador, Artemi Casanovas, que hi continuarà escrivint de forma regular. A més, en la secció d'informació comarcal hi haurà un espai reservat a la Garrotxa entre totes les altres comarques gironines. La prova més evident de la independència dels dos projectes és que la numeració torna a començar pel número 1. També canvien el disseny de la capçalera i la maquetació de la revista. El director és el president del partit en diverses etapes, Joan Ballesta, mentre que el redactor en cap serà Pere Vila i Xifra, dirigent de la Joventut Republicana d'Esquerra, que deixarà el càrrec a finals de febrer de 1934 per ocupar una regidoria al consistori gironí.

El canvi de ciutat, com s'ha vist, es produeix d'una manera certament accidentada, amb alguns contratemps que obliguen a publicar encara un número més a Olot que no estava previst. D'aquests contratemps se'n fa ressò el primer número que es publica a Girona en un article del metge i destacat polític Laureà Dalmau: «*En començar la publicació d'ACCIÓ CIUTA-*

¹¹³ Xavier Díez. «Girona. La silenciada historia d'una capital republicana».

¹¹⁴ *L'Autonomista*, 23 de setembre de 1933, p. 1.

¹¹⁵ *EL Autonomista*, 11 d'octubre de 1932, p. 1.

Girona, 13 de desembre de 1931

Membres del Foment de l'Art, la secció dramàtica del Centre d'Unió Republicana.

Assegut al centre, Joan Ballesta, flanquejat per la seva esposa Maria i per Rosa Quer.

VALENTÍ FARGNOLI / AMGI-CDRI

*DANA hem de constatar dolorosament un buid en la Redacció, produït per la prematura mort de l'Albert de Quintana; lloc vacant que no ha d'omplir-se mai. Era un dels elements més valuosos de què el periòdic es refiava, ja que tingué una participació directa en la seva gestació, senyalant normes i orientacions que tindrem ben en compte els que forem els seus fraternals companys, i que actualment combreguem en el seu record».*¹¹⁶ D'aquest text es pot deduir que la mort, el juny d'aquell any, d'aquest diputat a Corts i element clau en els primers temps de la República a Girona està directament relacionat amb els retards i complicacions en la sortida del setmanari. El fet que Quintana fos membre d'una important família benestant gironina porta a deduir que aquesta «*participació directa en la seva gestació*» no només devia ser ideològica sinó també econòmica, d'aquí el retard i les complicacions per fer el llançament. Sigui com sigui, els contratemps i imprevistos són reconeguts de manera oberta en el mateix exemplar inaugural: «*Aquest primer número surt amb uns quants defectes que procurarem corregir en els vinents. Recomanem a tots els Centres que procurin donar la màxima difusió al nostre periòdic. Degut a la manca de temps nosaltres no hem pogut anunciar-ho amb l'extensió deguda*».¹¹⁷

La publicació inclou una butlleta de subscripció i diverses crides addicionals inserides entre els continguts: «*Les organitzacions que rebin més d'un exemplar, son pregades de repartir-los, procurant aconseguir el major nombre de subscripcions*». «*Per facilitar la tasca de la direcció cal que tot subscriptor d'«Acció Ciutadana» envii amb la major brevetat el butlletí d'inscripció*».¹¹⁸ Una sortida certament caòtica que, això no obstant, porta uns continguts ambiciosos, combinant diversos gèneres periodístics, imatges i il·lustracions a portada en els primers números i articles de primeres espases com el citat Laureà Dalmau, Josep Puig Pujades o Pere Cerezo o Josep Maria Cor-

redor. Pesos pesants de la política d'Esquerra a Girona. L'adscripció del rotatiu és inequívoca. Tant a portada com a la manxeta d'Acció Ciutadana s'hi llegeix «*Setmanari del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines (PRFN)*». La marca d'Esquerra Republicana a Girona.

2.2. El republicanisme polític gironí

Fundat el juny del 1923 en un congrés on havien confluït les diferents tendències del republicanisme local, el Partit Republicà Federal Nacionalista és a la Girona de principis dels anys 1930 un dels tres peus que donen cos a Esquerra Republicana de Catalunya. Els altres dos són l'històric Centre d'Unió Republicana i la Joventut Republicana d'Esquerra, domiciliades en el mateix local, però amb organització, gestió i funcionament autònom. El model no és gens excepcional. Com ja hem vist en la primera part dedicada a Olot i exposa molt bé l'historiador Josep Clara analitzant el cas de Girona, ERC i, en general, la resta de partits catalans «*comptaren amb un tipus d'organització peculiar, a mig camí entre el comitè i la secció, basat en els centres adherits, els quals moltes vegades tenien una vida preexistent i no sempre eren exclusivament de caire polític. Aquestes entitats, associacions, casinos, centres socials o recreatius... havien formalitzat l'adhesió al partit i mediatitzaven les relacions dels militants, els quals, en principi, no eren afiliats del partit de manera directa, sinó a través de l'entitat, de manera global*».¹¹⁹ El model definit per Clara s'ajusta perfectament al cas de Girona.

A la ciutat i la seva àrea d'influència, especialment a la Selva i el Baix Empordà, el PRFN dona un suport incondicional a les llistes d'ERC, s'hi assimila virtualment tot i que manté l'autonomia nominal i també orgànica: es fan assemblees de militants fins almenys el 1937, en plena Guerra Civil.¹²⁰ El PRFN actua com a plataforma

116 Laureà DALMAU. «Tribut pòstum». *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 3.

117 *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 2.

118 *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 4 i 5.

119 Josep CLARA. «El Centre d'Unió Republicana d'Alp. Composició sòcio-professional d'una entitat adherida».

120 S'anuncien en *L'Autonomista* d'aquells mesos.

Acció Ciutadana.

Núm. 4 — Girona 23 setembre 1932 — Any I

Recordeu sempre:
L'Estatut es deu a
la Catalunya repu-
blicana.

23 de setembre de 1932

Portada d'Acció Ciutadana,
il·lustrada per Josep Claret,
arquitecte gironí
del GATCPAC,
probablement autor
també del disseny
de la capçalera
i de les il·lustracions
gràfiques interiors
de les seccions fixes,
de factura similar
a d'altres treballs seus
publicats a *Hèlix*,
Víctors o *L'Autonomista*.
ACGAX

**setmanari del partit
R. F. N. comarques gironines**

aglutinadora dels centres i casals republicans de comarques. És l'aparell polític catalitzador de les bases de l'ampli moviment republicà gironí i la plataforma d'enllaç amb els quadres dirigents d'ERC, amb Miquel Santaló, Josep Irla, Josep Puig Pujades i Antoni Dot com a principals caps visibles, tres figures que amb el temps esdevindran primeres espases de la política catalana.

En el segon número d'*Acció Ciutadana*, del 9 de setembre de 1932, trobem la llista del Comitè del Partit. Miquel Planas és el president i delegat comarcal del Gironès; Gonçal Roch és el secretari i delegat comarcal del Gironès; Fermí Oliver, el tresorer, a més de delegat comarcal del Baix Empordà. Josep Marull, vocal i delegat comarcal del Baix Empordà. El vicepresident és Josep Pey, també delegat comarcal de l'Alt Empordà. Alexandre Deulofeu n'és vocal i delegat comarcal de l'Alt Empordà. Manuel Fernández i Dilmé, vice-secretari i delegat comarcal de la Garrotxa, igual que el vocal Josep Calm. A la Selva actuen com a delegats comarcals Melcior Gironès i Joan Bancells. Xavier Casademunt és el delegat comarcal del Ripollès. Significativament, els principals líders d'ERC a la circumscripció figuren simplement com a vocals: Miquel Santaló, Josep Irla, Laureà Dalmau, Josep Puig Pujades, Ramon Aubert, Pere Cerezo i Antoni Dot.¹²¹

Per entendre millor aquest complex tramit organitzatiu es pot recórrer a un article del periodista Josep Maria Corredor publicat el 19 de novembre de 1932 a *El Autonomista*, repescat del rotatiu barceloní *L'Opinió*, on exposa les arrels del republicanisme polític gironí en un article altament il·lustratiu: «*Les terres gironines són terres proverbials de llibertat i d'esperits generosos. El republicanisme no s'hi presenta com una mixtificació, com una florida esporàdica [...] el republicanisme gironí té unes arrels envellides i profundíssimes, que es nodriren en la saba que els donava les doctrines immaculades del federalisme pimargallià [...] Solament una figura ha aconseguit arrelar-se dins l'ànima liberal de les nostres comarques i col·locar-se en un lloc tan preeminent com ocupa la perdurable emoció pimargalliana: Macià. La testa venerable i els*

ulls clars i pietosos de Macià han quedat gravats com la més pura conjunció dels ideals de Catalunya i la República. Conscients del seu deure i perseverants amb llur ideologia, els homes del vell Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines acudiren unànimement, en març de 1931, a la convocada Conferència d'Esquerres, de la qual en sortí la formació del Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya».¹²²

Un altre text que ajuda a comprendre el funcionament orgànic del partit, el trobem en un article del setmanari publicat en un dels primers números: «*La nostra organització política està estructurada en els principis bàsics del programa federal. És essencialment democràtica; per això el comitè de la federació de la circumscripció, atenent al moment polític, assenyala els assumptes en l'ordre del dia, que els sotmet, primer, a la deliberació dels centres o comitès del partit en cada poble; segon, a l'aprovació i discussió de les assemblees comarcals i, per últim, per fer una obra de conjunt, al comitè de la federació compost per delegats de cada comarca, que discuteix i aprova definitivament les suggerències i ponències de cada comarca, respectant sempre allò que és propi de l'autonomia de cada comarca*».¹²³ Per mitjà de l'atenta lectura de les pàgines d'aquesta publicació també es pot identificar clarament el radi d'acció política del partit amb seu a Girona: «*Totes les comarques gironines segueixen el mateix camí i la mateixa orientació política. Atinent els acords del comitè de la federació, s'han reunit les comarques Alt Empordà, Baix Empordà, La Garrotxa, Ripollès i Cerdanya [...] En tots els organismes, centres, comitès comarcals i federació hi ha un bon sentit polític i una disciplina als nostres principis i als nostres reglaments*».¹²⁴

Molt menys entusiasta però igualment aclaridor és el testimoni de Claudi Ametlla, primer governador ci-

121 «PRFNcg. Carnet de notes». *Acció Ciutadana*, 16 de setembre de 1932, p. 10.

122 Josep Maria CORREDOR. «La gran victòria d'Esquerra Republicana a les comarques gironines». *El Autonomista*, 19 de novembre de 1932, p. 1.

123 «Comarques». *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932, p. 10.

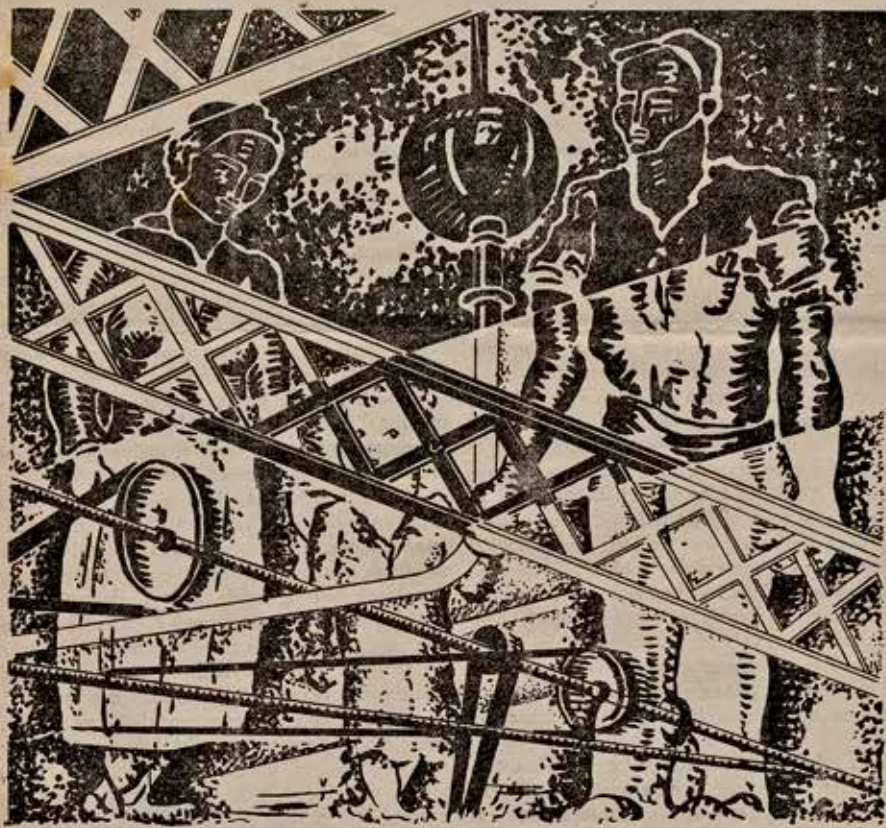
124 «Comarques». *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932, p. 10.

ACCIO CIUTADANA

5

30 de setembre de 1932

Portada d'Acció Ciutadana,
—amb un renovat disseny
a la capçalera—
il·lustrada per Josep Claret.
ACGAX

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIRONA

30 setembre 1932

15 cts

vil republicà de Girona —càrrec que ocuparia posteriorment a Barcelona— i militant no pas d'ERC sinó de la rival Acció Catalana. Ametlla descriu els republicans gironins en les seves memòries sense ocultar les seves discrepàncies partidistes, fins el punt de tergiversar la història assegurant, contra les evidències, que els republicans de la ciutat no havien ingressat a ERC: «*Els republicans de Girona no havien entrat al partit d'Esquerra Republicana, nascut poc abans que el nou règim fos instaurat. Ja he parlat de la mena de repugnància que els millors dels seus líders sentien envers aquella formació, confusa en l'ideari, i heterogènia en els components. Però quan el novell partit guanyà les eleccions del 12 d'abril a Barcelona, aquells líders, cauts i maniobrers, de sobte sentiren que la repugnància se'ls esvaïa i s'ajuntaren a l'allau imponent de tot Catalunya que anava a desembocar a l'Esquerra. Una vegada més, l'exemple barceloní, bo o dolent, mana a les comarques. Val a dir que ells no s'hi confongueren com la majoria dels altres republicans: encara volgueren mantenir una organització pròpia que s'havien donat: el "Partit federal nacionalista republicà de les comarques gironines". Fou aquest Partit, en pes i sense dissoldre's, que s'adherí a l'Esquerra. ¿Caldrà dir que la independència que volien salvaguardar només fou nominal, i que de fet aquests gironins foren engolits, afaiçonats i convertits en instruments de l'omnipotent Esquerra Republicana de Catalunya?*».¹²⁵

Sobirà o subordinat a ERC, el PRFN és, amb difereència, la formació política amb més militància a l'època republicana. Compta amb més de 600 afiliats només a la capital. A molta distància dels 600 militants del Centre hi ha la Lliga Catalana, amb poc més de 300 persones, les 200 de l'Acció Catalana Republicana o els 150 adherits al POUM.¹²⁶ Sis-cents lectors potencials és una xifra gens menyspreable en una ciutat d'aleshores poc més de 20.000 habitants quan, a més, cal tenir en compte que *Acció Ciutadana* es distribuïa en tots els pobles on té delegació.

125 Claudi AMETLLA. *Memòries polítiques (1918-1936)*, p. 110.

126 Joan SOLER. «El POUM de Girona durant la Guerra Civil». En aquest article l'autor fa una estimació de militància dels diferents partits de Girona en aquell període.

En aquest context no és estrany, doncs, que en el seu primer editorial, la direcció proclamés que «*les antigues organitzacions republicanes gironines, agermanades en una federació inter-comarcal, membre d'"Esquerra Republicana de Catalunya", ofereixen ACCIÓ CIUTADANA com a òrgan de divulgació doctrinal i de fiscalització d'obres i d'homes, a la llum dels principis i de la Ètica més rigorosa*».¹²⁷ El posicionament polític continua tot seguit: «*ACCIÓ CIUTADANA saluda a tota la Premsa honrada i particularment a la més afí de les nostres contrades, com el popular diari El Autonomista i els setmanaris Empordà Federal, El Programa, Ciutadania, Ara, Clam Popular i El Poble de Salt*».¹²⁸ Els setmanaris als quals fa referència es publiquen, respectivament, a Figueres, Sant Feliu de Guíxols, la Bisbal d'Empordà, Palafrugell, Ripoll i Salt i aporta una dada rellevant per conèixer l'abast geogràfic de la distribució d'*Acció Ciutadana*, que saluda aquelles publicacions de la mateixa línia política amb les quals compartirà quiosc.

En les planes del periòdic hi trobem una impagable guia que ens permet observar el funcionament intern de la formació i la seva vinculació a ERC: «*Totes les comarques gironines segueixen el mateix camí i la mateixa orientació política [...] El partit republicà federal nacionalista a les comarques gironines és una força positiva d'Esquerra Republicana*».¹²⁹

Deixant de banda la tendència a la magnificació dels esdeveniments, natural en un periòdic militant, no hi ha dubte que la formació s'allunya dels vells partits de quadres, de les capelletes intel·lectuals, per connectar amb les classes populars i canalitzar-ne l'estructuració política: «*Diumenge passat al Centre d'Unió Republicana de Girona, es féu una assemblea del partit, de centres i comitès de les comarques gironines i La Selva, organització política composta dels pobles dels partits judicials de Girona i Santa Coloma de Farners. Assistiren delegats de gairebé tots els pobles dels dis-*

127 «Editorial. Mots preliminars». *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 2.

128 *Ibidem*.

129 «Comarques». *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932, p. 10.

ACCIO CIUTADANA

10

Candidatura d'Esquerra Republicana al Parlament Català

Francesc Arnau Cortina
Joan Bancells Xiberta
Pere Blasi Maranges
Xavier Casademunt Arimany
Joan Casanovas Maristany

Pere Cerezo Hernàez
Laureà Dalmau Pla
Antoni Dot Arxé
Josep Fàbrega Pou
Josep Irla Bosch

Antoni Xirau Palau

Manifest dels candidats d'Esquerra Republicana de Catalunya a la circumscripció de Girona

En ratificar la nostra posició davant les eleccions per al primer Parlament republicà de Catalunya, preferim ésser sobris en el dir i consequents en el fer. La nostra filiació política, la nostra doctrina i la nostra actuació pública, per modesta que sigui, són penyora d'una serietat i d'un desinterès personal que no pot discutir honradament ningú. Lleialtat de pensament, noblesa en la tàctica i fermesa en la conducta.

Vells republicans que en els temps oprobiosos de la monarquia lluitaven sols pel canvi de règim com a mesura necessària per al redreçament del poble, el sanejament de l'Administració i la implantació d'un règim de

justícia, som avui els republicans amaratats de l'esperit de la revolució per a encarnar-lo en les lleis que ha de donar-se Catalunya redimida, d'acord amb el nostre secular esperit constructiu que mena a cada generació a superar-se per a deixar als descendents nous mitjans i noves garanties d'una vida moralment i materialment millor.

Perfoca al Parlament i al Govern de Catalunya, per disposició de l'Estatut, afirmar i entendre els drets individuals; vetllar per l'idioma propi; executar la legislació de treball; legislar sobre cooperativisme, sanejament, comunicacions, agricultura, ramaderia i pesca; sobre el règim de

premsa, associacions i esportistes; organitzar l'ensenyament; cuidar de l'ordre públic; ordenar l'administració local i l'administració de justícia. Doncs bé; aquesta obra, per ésser útil a tots, ha d'ésser obra de l'Esquerra Republicana. L'hem de fer nosaltres i sols podem fer-la nosaltres, els que espontàniament, tant com per relleu i experiència, sentim la República com la institució necessària per a reconèixer la plenitud de la dignitat humana, amb un predomini absolut de la llibertat de consciència i un ample esperit laicista que respongui d'aquesta llibertat; i a Catalunya la capacitat per a endegar les seves energies; aquella que en vigílies del 12 d'abril

4 de novembre de 1932

Portada d'Acció Ciutadana,
amb la llista
d'Esquerra Republicana
per la circumscripció
de Girona a les eleccions
al Parlament de Catalunya
i un manifest signat
pels candidats.

ACGAX

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIRONA

4 novembre 1932

15 cts

trictes; seria inacabable la ressenya de centres, comitès i pobles representats; pobles petits i grans enviaren la seva delegació, donant així prova de la vitalitat republicana a les nostres comarques. Aquesta assemblea és una bona prova de la fermesa de la nostra organització política. [...] De la bona organització i fermesa dels nostres ideals propalats per terres gironines no dubtàvem; cada acte que hem fet era una prova. A tots els pobles, en centres i a la plaça pública, hem donat mitings, i els pobles assistien en massa».¹³⁰

En els primers números hi ha prou pistes, com hem vist, per definir l'orientació política dels seus impulsors. La seva línia s'aparta inequívocament, a més, del nacionalisme violent. En una nota breu sobre un acte polític, el setmanari posa de manifest: «*La setmana passada l'Estat Major militar de l'extrema esquerra federal [Extrema Izquierda Federal, formació política radical espanyola nascuda a Barcelona], organitzà, a Girona, un acte pro-amnistia, en el qual els tons estridents foren la tònica característica. No ens entretindrem en glosar el contingut ideològic de tot quan exposaren. Com sempre, sols feren política "reventista", convençuts que sols aquesta és la que pot mantenir l'atenció dels assidus concurrents a tots aquests actes. Els assistents, de la mateixa manera que aplaudiren a ells, demà ho faran amb altres que aixequin bandera diferent, però que emprin els mateixos tons. La qüestió és no haver de prendre's la molèstia de discórrer un xic*».¹³¹

Val la pena aprofundir una mica més en els plantejaments doctrinals d'aquesta publicació i del PRFN perquè són el canal de transmissió ideològica central en la formació política dels republicans de base gironins. Ens trobem, igualment, davant d'una organització profundament arrelada a la tradició republicana més afrancesada: «*La força vital, espantosament agegantada, de la Revolució francesa, no ha deixat escapar cap ésser humà, per distant en temps, en cultura i en espai, sense els benifets mediats de la seva generosa i horrible*

existència. Modesta espectacularment, però serena, reflexiva, culta, la Revolució espanyola, amb tant sols migrades espurnes de destrucció, sense un fil de sang per retreure-li, no deixarà que el solc de la seva actuació no sigui ferma i sentida damunt del nostre poble».¹³²

Lligant tradició i modernitat, el PRFN, novament a través del seu setmanari periodístic, es defineix com a continuador del republicanisme històric català més genuí: «*CIUTADÀ. Els homes d'Esquerra Republicana volen governar a Catalunya per fer llei el nostre programa del gran mestre del federalisme Francesc Pi i Margall. Les Corts Catalanes han de donar als pobles una àmplia autonomia municipal. Solzament els homes d'Esquerra Republicana poden fer complir les lleis de la República. La reacció i els extremistes volen fer-te perdre la llibertat que avui tens. Sols la llibertat és el medi per obtenir aventatges socials i econòmics. Un poble lliure és poble fort*».¹³³

Igualment, com ja s'apuntava en el paràgraf precedent, es mostra una prevenció especial davant les ideologies revolucionàries en voga en la majoria de sectors obreristes: «*Dissortadament, no tots els obrers, ni en tots els indrets, els obrers s'han donat suficientment compte del nou mètode de la República en els conflictes socials. El dia que ho facin, sigui quin sigui el seu concepte de la societat nova, veuran un camí més franc i més obert vers la justícia social*».¹³⁴

El marc ideològic, allò que se'n diu la línia editorial, és consistent i d'una claredat meridiana. El projecte periodístic neix amb una ambició extraordinària.

2.3. Els continguts

Acció Ciutadana és el punt de trobada per als militants republicans més actius. El setmanari surt cada divendres a un preu mòdic de 15 cèntims —el mateix

130 «Comarques. PRFNcg. Assemblea comarcal de Girona i Santa Coloma de Farners». *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932, p. 10.

131 «Comarques. El Gironès». *Acció Ciutadana*, 7 d'octubre de 1932, p. 9.

132 «Editorial. Les reaccions». *Acció Ciutadana*, 14 d'octubre de 1932, p. 1-2.

133 *Acció Ciutadana*, 11 de novembre de 1932, p. 2.

134 «Editorial. Els conflictes socials i la República». *Acció Ciutadana*, 10 de març de 1933, p. 2.

Girona, 17 de novembre de 1932

Mítting d'ERC al Teatre Municipal, en el marc de les eleccions al Parlament de Catalunya.

D'esquerra a dreta: Pere Cerezo, Josep Puig Pujades, Josep Fàbrega, Laureà Dalmau, Antoni Dot, Francesc Macià, Miquel Santaló, Xavier Casademunt, Antoni Xirau i Joan Casanovas.

SAGARRA I TORRENTS / ANC

preu que tenia a Olot— i obté una acceptació important si es té en compte el considerable volum de petites insercions publicitàries.

Els continguts del setmanari se centren en la informació política, amb proclames doctrinals constants, articles de líders d'Esquerra i l'assumpció indefectible del paper de butlletí de partit: a la secció «Notes de carnet» hi trobem des de convocatòries i ordres del dia d'assemblees fins a crides a militants que no estan al corrent de pagament. Així es descriu en el primer número: «*En aquest departament hi publicarem avisos del partit, notes de reunions de les delegacions comarcals, llistes de conferències, notes pels corresponsals, etc, i totes aquelles notes sobre actes a celebrar per les entitats del PRFN de les comarques gironines que els seus organitzadors amb el membret de l'entitat o amb una signatura coneguda ens hagin comunicat amb temps suficient. Les hem de rebre abans del dimecres*».¹³⁵ Les «Notes de carnet», que se situen en les planes interiors, són un mirall força precís de la vida interna del partit a Girona, que permet seguir no només les qüestions domèstiques d'organització sinó també les dificultats i controvèrsies que van sorgint.

La rivalitat amb altres formacions i periòdics tampoc no hi falta, amb la secció «Espíell», exemple demolidor de safareig destinat a l'erosió del rival, amb una declaració d'intencions en el primer número que és reveladora de la seva orientació: «*Aquesta secció es fornirà de tots aquells potins polítics que els nostres lectors ens trametin i que per la seva gràcia o intenció ensopeguin algun tema actual o interessant. No cal dir que refutzarem tota mena de personalismes. Respondrem amb aquestes eines quan els nostres enemics polítics es permetin certes difamacions molt corrents en un sector de premsa vergonyant i anònima*».¹³⁶ Indiscutiblement, un Twitter *avant-la-lettre* per fer-hi piulades contra el rival polític.

El setmanari gironí és una publicació amb una clara funció d'adoctrinament de les bases que no s'oblida

pas, tanmateix, d'oferir un servei estrictament periodístic per donar a conèixer l'actualitat general. Hi trobem, així, notes de societat, d'un contingut políticament correcte per al públic que va dirigit. Com a mostra anecdòtica es pot citar la crònica de l'enterrament civil del veí de les Preses Joan Llagostera, que fa menció de la curiosa «*nota pintoresca de poblet encara endarrerit i esclau de les tradicions i costums catòliques del temps de la monarquia, la que donaven algunes criatures i servents de Crist, proferint paraules molt poc cristianes en passar davant l'enterrament*».¹³⁷ També hi ha lloc per a la informació i la ressenya musical: «*La nostra prestigiosa Orquestra Simfònica, prepara ja el pla d'actuació en la propera temporada [...] en cada un dels concerts que, organitzats per l'Orquestra tingui lloc al Teatre Municipal, posar a disposició de l'Ajuntament totes les localitats del tercer pis per a què siguin repartides entre els socis de les societats corals i l'element treballador de la ciutat, a l'objecte de fer més eficaç la finalitat cultural, que és la primordial de l'actuació de la Simfònica gironina*».¹³⁸

Incorpora un espai fix dedicat a l'anàlisi borsària i econòmica. L'extensió d'aquesta secció resulta fins a cert punt sorprenent per a un setmanari d'aquesta naturalesa, així com el contingut al qual presumiblement el gruix de lectors, per la seva extracció social, és poc receptiu: «*Acabament de l'estiueig i per tant, fredor en els operadors no oficials ni habituals, retraïment del dinar en espera de les primeres avançades sobre resultats dels negocis, el que vol dir, de les primeres noves propícies per les especulacions [...] Sembla existeix un ver-tader desig dintre els cercles internacionals d'arranjar la qüestió econòmica i financera. Les proves estan en la Conferència de Streza*».¹³⁹ De tots els socis del Centre Republicà, majoritàriament obrers, dependents i petits comerciants, no n'hi deu haver gaires amb interessos especulatiu. Tampoc no hi falta un discret periodisme

135 «PRFNcg. Carnet de notes». *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 11.

136 «Espíell». *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 11.

137 «Comarques. Enterrament civil». *Acció Ciutadana*, 2 de setembre de 1932, p. 8.

138 «Música». *Acció Ciutadana*, 7 d'octubre de 1932, p. 5.

139 PERTINAX. «Finances. Impressió borsàtil de la setmana». *Acció Ciutadana*, 7 d'octubre de 1932, p. 3-4.

ACCIO CIUTADANA

18 novembre

12

DELEGACIONS COMARCALS

OLOT
Màrtirs de Jaca, 9
RIPOLL
Trinitat, 62.^a
GIRONA
Carme, 12
PALAMÓS
FIGUERES
Cervantes, 3
FUIGCERDA
Centre Republicà
STA. COLOMA
Clavé, 23

SETMANARI DEL PARTIT REPUBLICÀ FEDERAL
NACIONALISTA DE LES COMARQUES GIRONINES

Redacció i Administració: C. Carme, 13. - Girona : Tel. 199
Hores de patx: 6 a 8 de la vetlla
Subscripció trimestre: 175 Surt els divendres

Candidatura d'Esquerra Republicana al Parlament Català

Circumscripció de Girona

Francesc Arnau i Cortina

Agricultor, Alcalde de Malgrat.

Joan Bancells i Xiberta

Alcalde de Tossa de Mar.

Bere Blasi i Maranges

Mestre a Torroella de Montgri i Llicenciat en Filosofia i Lletres.

Xavier Casademunt i Arimany

Mestre a Ripoll.

Joan Casanoves i Maristany

Advocat, Tinent d'Alcalde a l'Ajuntament de Barcelona.

Bere Cerezo i Hernàex

Pèrit Mercantil.

Laureà Dalmau i Fla

Metge.

Antoni Dot i Arxer

Comptable.

Josep Fàbrega i Sou

Obrer.

Josep Irla i Bosch

Consignatari, Comissari a Girona de la Generalitat de Catalunya.

Antoni Xirau i Salau

Advocat, Conseller d'Assistència Social a la Generalitat de Catalunya.

Ciutadans tots de les comarques gironines:

Voteu-la íntegra!

18 de novembre de 1932

Pàgina 2

d'Acció Ciutadana,
amb la manxeta
de la publicació
—amb la llista
de delegacions
comarcals—,
la candidatura
d'Esquerra Republicana
per la circumscripció
de Girona a les eleccions
al Parlament de Catalunya
i una crida al vot íntegre
de la mateixa.

ACGAX

esportiu: «*Diumenge passat l'equip del Palafrugell donà una vegada més la nota sensacional, batent sorollosament l'equip del CD Espanyol de Barcelona. L'entusiasme que gallejaren, unit a una "tècnica" prèviament imposada, foren els factors essencials del triomf*».¹⁴⁰ Són alguns exemples d'una línia periodística que pretén cobrir informativament un ampli ventall d'interessos per als seus potencials lectors. En l'arrencada del projecte, tanmateix, la temàtica que ocupa més espai en les dotze planes que té cada exemplar —quatre més que en els últims temps de l'edició olotina— és, a banda de la doctrina política, la informació sobre el territori, agrupada en la secció «Comarques». Hi trobem reflectits des dels problemes de la indústria surera al Baix Empordà a la festa del barri de Sant Miquel d'Olot; la inauguració de les escoles de Vilafant, amb «*sentits parlaments*»¹⁴¹ de Josep Puig Pujades i Josep Irla; conflictes laborals a l'Aurora de Girona, no sense la barreja d'opinió habitual en el periodisme de l'època: «*[...] hi ha dades suficients per a jutjar de l'atropell que representa per a la classe obrera, i per l'economia de Girona, la maniobra planejada per l'avarícia d'una plutocràcia industrial deshumanitzada i la desconsideració d'una empresa que s'ha enriquit durant anys per l'esforç d'uns obrers que avui acomiada en forma inqualificable*».¹⁴² També es dona compte, per posar uns exemples ben prosaics, del desguàs de pous negres de diversos carrers de Girona i d'una moció a l'Ajuntament presentada pel «*cap de la majoria republicana Sr. Cerezo*»¹⁴³ per a la creació de dues beques, una per a estudis universitaris, i l'altra per a ensenyaments tècnics; les victòries de la Unió Esportiva Figueres contra el CD Cassà i Racing Club, novament notes esportives barrejades en aquesta ocasió entre la informació comarcal; o, per concloure aquest mostreig, un conflicte generat per la poc pa-

triòtica cobla principal de Sant Feliu de Pallerols, que es nega a tocar Els Segadors i La Santa Espina durant una ballada de sardanes al poble. De les últimes cotitzacions als principals parquets borsaris internacionals a la festa major d'un petit poble de la Garrotxa, l'ambició periodística d'Acció Ciutadana és indiscutible.

En la part del període olotí s'ha parlat de la precarietat i l'amateurisme del periodisme català de l'època, especialment, però no només, el local i comarcal. A cavall de la dictadura i la República la situació no canvià substancialment. Com va escriure Josep Maria Huertas «*va millorar la professionalitat del periodista, però no la seva condició laboral*».¹⁴⁴ El mateix autor, analitzant la premsa de l'època, escriu: «*Si la gasetilla, la crònica i l'article eren els gèneres més usats el 1931, cinc anys més tard el reporterisme i l'entrevista havien fet més forat, i havia quallat una generació de joves periodistes disposats a intentar viure de la seva professió, tot i que no sempre fos senzill*».¹⁴⁵ En aquest sentit, durant l'època gironina d'Acció Ciutadana, que ocupa la part central del quinquenni a què es refereix Huertas, es poden començar a identificar aquests canvis, especialment de la mà de Josep Maria Corredor, un dels pocs que practica el periodisme de manera professional, col·laborant en diverses publicacions, i que incorpora el gènere de l'entrevista en profunditat i del reportatge d'anàlisi, novetats respecte de l'etapa olotina.

Per conèixer la dinàmica de treball en la confecció dels continguts és impagable el testimoni del corresponçal de Caldes de Malavella i articulista i polític local Joaquim Aleixandri, que en les seves memòries relata com el setmanari gironí atrau les principals inquietuds periodístiques del seu entorn i racionalitza les forces a l'hora de disposar de canals de difusió: «*hi havia a Caldes un periòdic de tendència esquerrista que es titulava Sense Cridar*»;¹⁴⁶ *aquest periòdic quinzenal era a*

140 «Comarques. Baix Empordà. Futbol». *Acció Ciutadana*, 7 d'octubre de 1932, p. 8.

141 «Comarques. Alt Empordà». *Acció Ciutadana*, 30 de setembre de 1932, p. 9.

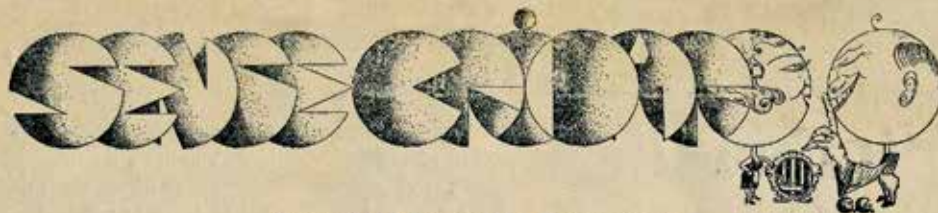
142 «Comarques. El Gironès. El cas de la fàbrica La Aurora». *Acció Ciutadana*, 30 de setembre de 1932, p. 9.

143 *Ibidem*.

144 Josep Maria HUERTAS (dir). *200 anys de premsa diària a Catalunya, 1792-1992*, p. 411.

145 *Ibidem*.

146 Sobre aquesta publicació, veure: Carles RIBERA. «Caldes recupera un periòdic republicà». *El Punt Avui*, 20 de desembre de 2015, p. 33.

Quinzenari d'Esquerra Republicana

SUSCRIPCIONS

Trimestre . . . 1'00 Pta.
Número solt . . 0'20 »

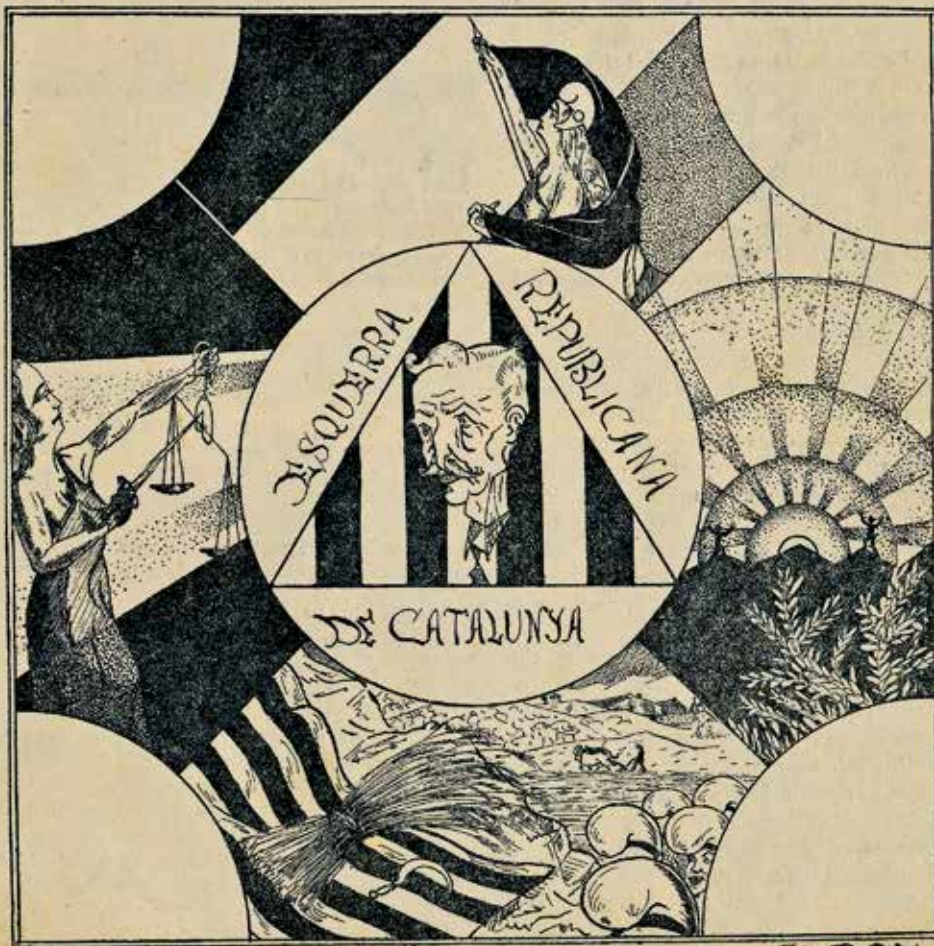
Caldes de Malavella, 27 de Novembre de 1932

Núm. 2

ADMINISTRACIÓ. — C. Girona, 4
: Caldes de Malavella :

El triomf de l'Esquerra

En aquestes hores de goig i d'entusiasme, produït per la victòria formidable de l'Esquerra Republicana, arreu Catalunya, i d'una manera particular a les Comarques gironines a on ha doblat el número assolits per la Lliga. SENSE CRIDAR envia la felicitació mes sincera al Partit i als homes que han sabut conquerir per Catalunya un Parlament d'Esquerra per estructurar-la senyalant així el camí a seguir als demés pobles d'Ibèria.

27 de novembre de 1932

Portada de
Sense Cridar,
quinzenari
d'Esquerra Republicana
a Caldes de Malavella,
—que a iniciativa
de Joaquim Aleixandri
va desaparèixer
per a incorporar-se
a Acció Ciutadana—
felicitant-se pel triomf
del partit a les eleccions
al Parlament de Catalunya.
AVR

base de cotitzar uns quants per suportar-ne les despeses, quasi bé la gran majoria pertanyien al Centre [Republicà] [...] d'acord amb la reunió general del Centre vàrem acordar que aquest cotitzés setmanalment una quantitat determinada del periòdic setmanal del Centre Republicà de Girona titulat Acció Ciutadana, amb el benentès que aquest havia de reservar dues planes setmanals per al Centre de Caldes, com així fou fet. Resultat, que Sense Cridar de Caldes va desaparèixer per manca de col·laboradors i manca de fons. Des de les pàgines d'Acció Ciutadana vàrem portar una campanya que va tenir la virtut de desvetllar l'interès local i principalment el de la part camperola, els que la gran majoria hi estaven subscrits [...]».¹⁴⁷

Com es pot veure, al setmanari gironí no tan sols no es cobra per publicar sinó que es paga. Tenint en compte aquest testimoni, es pot estimar que el projecte es devia finançar per quatre vies fonamentals: les subscripcions i vendes, la publicitat, les aportacions dels centres republicans que tenen corresponsalia (Olot, Ripoll, Puigcerdà, Palafrugell, Santa Coloma de Farners i Caldes de Malavella) i el suport d'alguns dels prohoms gironins amb més recursos, com és el cas conegut del polític i metge gironí Pompeo Pascual que, segons sosté la periodista i investigadora Eva Vázquez, «*va promoure i va subvencionar l'aparició del setmanari Acció Ciutadana*».¹⁴⁸ Una empresa col·lectiva i voluntarista que, com s'anirà veient, serà de gran utilitat a l'hora de consolidar el projecte republicà a les comarques gironines i molt especialment a la ciutat de Girona.

2.4. El personal d'Acció Ciutadana

Un setmanari de partit és sempre un punt de portes obertes a la participació, principalment de les primeres espases del moviment però també dels militants bé amb més criteri, bé amb més preparació, bé amb més ambició per llançar-se a l'arena de la publicació

147 Carles RIBERA. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*, p. 47-48.

148 Eva VÁZQUEZ. «La vida i l'obra de Pompeo Pascual». *Revista de Girona*, novembre-desembre de 1997, p. 65.

en premsa. O bé una barreja de tots aquests perfils, com és el cas d'Acció Ciutadana, per la qual desfilen, tot i que no s'hi prodiguen excessivament, les firmes dels principals prohoms del republicanisme gironí i sobretot hi estampen la seva rúbrica joves amb aspiracions, líders locals de comarques i periodistes amb ganes de foguejar-se o tenir un espai més on publicar. La gènesi de l'edició gironina del setmanari és molt diferent del precedent olotí i això es nota pel que fa a l'estructura de col·laboradors. Si la publicació olotina neix impulsada de baix a dalt per un grup cohesionat de lletraferits polititzats entusiastes, a Girona el periòdic emergeix com un projecte de partit promogut des de l'estructura política, que, un cop llançada l'aposta, cedeix el protagonisme a un grapat de gent dispersa pel territori que utilitzen les pàgines d'aquesta capçalera com a canal d'expressió, socialització i propaganda. Si a Olot hi ha un nucli dur d'afiliats a una organització republicana que gestionen el projecte, a Girona hi ha una organització política que impulsa la publicació exercint-ne un control difús.

Hi ha una altra diferència entre les dues etapes. A Olot, els llargs articles editorials que arrenquen a la portada i sovint ocupen més d'una plana, estan signats. A Girona tenen una extensió i importància estratègica similar, però sense signatura. Són l'opinió de l'organització, del partit. L'ampli espai destinat a informació comarcal també és majoritàriament ocupat per articles sense signatura. Això fa que, d'entrada, no es pugui escatir quins són els ideòlegs principals del setmanari. I que, en comparació a la paginació, hi hagi molts menys articles signats en l'edició gironina que en l'olotina. Així, en els 127 números publicats en l'etapa garrotxina es comptabilitzen, com s'ha reportat en el capítol corresponent, 486 articles rubricats. En canvi, en les 97 edicions publicades a Girona hi ha 402 articles signats. El menor número d'articles signats es podria explicar pel fet que a Girona es publiquen 33 números menys. Una dada tan certa com també ho és el fet que la paginació de les edicions gironines és superior, la qual cosa fa que el número de planes publicades sigui similar en les dues etapes i que, per tant, la diferència entre els articles signats en un i altre cas sigui evident.

Les dades principals

Dels 402 articles amb signatura que han estat comptabilitzats en l'edició gironina d'Acció Ciutadana, hi ha 310 escrits d'autors identificats amb nom i cognom. Un total de 90 estan signats amb diferents pseudònims i un parell més amb inicials no coincidents amb cap dels autors coneguts i, per tant, no atribuïbles. La xifra d'autors identificats és superior en el cas de Girona que en el cas d'Olot. Per les planes de l'etapa gironina d'Acció Ciutadana hi desfilen 76 articulistes, mentre que, com

s'ha vist en el capítol corresponent, en l'edició olotina hi ha 46 autories conegudes. Unes xifres que són enganyoses, perquè podrien fer pensar que a Girona el setmanari va comptar amb molt més múscul a l'hora d'elaborar els continguts. Res més lluny de la realitat, si s'analitzen les xifres amb detall. Així, dels 76 articulistes de l'edició de Girona trobem que 37 hi publiquen, respectivament, només un article; 13 autors més signen únicament dos o tres escrits, mentre que uns altres 7 col·laboradors aporten, respectivament, quatre

TAULA 5. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A GIRONA		
ARTICLES SIGNATS (+ AMB INICIALS)	POBLACIÓ	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
Albert i Pey, Salvador	Sant Feliu de Guíxols	56
Aleixandri i Babot, Francesc	Girona	27
Aleixandri i Babot, Joaquim (+ J.A.B.) (+ Frederic + Rogeli d'Agramunt)	Caldes de Malavella	22,23a,23b,29,33-34,36,40,44a,44b,45-46,50,52, 54-55,57-58,60-62,65,68,79-83,85-88,90-91,95
Aliert i Torrents, A.		68
Arnau i Cortina, Francesc	Madrid	12,15,19,25,27,29,31,34,56
Balaguer i Tort, Jaume	Caldes de Malavella	16,19,74,85,93
Balañà, Josep	Girona	37
Ballesta i Molinas, Joan	Palau Sacosta	4,12,15,17-18,21,25,28,31,35,37-38,40,45-46,51,53,56, 58-59,63,67,69,71-72
Bancells i Xiberta, Joan (+ J.B.)	Tossa de Mar	28,33
Barrera i Bonet, Manuel	Santa Coloma de Farners	9,19
Bello Trompeta, Luis	Lleida	92
Bertrana i Salazar, Aurora	Barcelona	93
Besolí i Cama, Pere	Hostalric	54,61,83,86
Blasi i Maranges, Pere	Torroella de Montgrí	56
Boix, Dolors	Banyoles	41,43 (cartes al director)
Bosch, Guim		26,42
Cabruja i Auguet, Agustí (+A.C. / C.)	Salt	8,10,12,20-25,27,35,55,89
Calm i Clota, Ramon	Olot	27,29
Camps i Arboix, Joaquim de	Girona	55-56,60,67,83
Camps, Joan		50
Casademunt i Arimany, Xavier	Ripoll	8,10,21,26,37,62,71
Casanovas i Pié, Artemi	La Canya	5-7,14,17,19,22,26,28,30,35,37,45-46,50-53,55-58,60, 62-64,66,70-71
Cerezo i Hernàez, Pere	Girona	1-2,14,33,56
Claret i Rubira, Josep	Girona	3,4 (il·lustració de portada)
Corredor i Pomés, Josep Maria	Girona /Madrid	1,4-5,8-10,13,20-22,31,52,54,60,65,77-78,80,82-83,87, 91,93,95,97
Dalmau i Casademont, Josep Maria (+ Eusebius)	Girona	74
Dalmau i Pla, Laureà	Girona	1,33,56

Davesa i Soler, Pere	Sant Jaume de Llierca	61
Dot i Arxer, Antoni	Olot / Barcelona	5,20,33,51,53
Duaso i Clara, Francesc	Caldes de Malavella	23-24,50,53
Fàbrega i Pou, Josep	Palamós	33,56
Falgueras, Conrad	Santa Coloma de Farners	85
Foix i Quer, Ferran	Girona	4
Galés i Martínez, Manuel	Llívia	55
Garcia i Vigneaux, Emili	Girona	22
Ginesta i Balmanya, Joan	La Bisbal d'Empordà	8
Irla i Bosch, Josep	Sant Feliu de Guíxols	33
Jordi i Frigola, Martí	Palafrugell	4,17,23,26-28
Llongarriu i Colom, Pere	Sant Jaume de Llierca / Argelaguer	40-41,43,46,50-53,55,58,60,62,64,66,69-70,85
Lloveras i Plaja, Narcís	La Bisbal d'Empordà	89
Madrid i Alíer, Francesc	Barcelona	46
Martorell, J.		20
Mascort i Ribot, Josep	Vilanna	4,18,65,76,79,84
Masó, Francesc	Girona	61
Murià i Romaní, Anna	Barcelona	90
Pascual i Busquets, Pompeio	Girona	2,16
Portas i Burcet, Rafael	Girona /Sant Feliu de Guíxols	68,80,90
Prunés i Sató, Lluís	Girona	56
Puig i Bussot, Hèctor		21,30
Puig Pujades, Josep	Figueres	1-7,26,50
Puig, Narcís		37
Rahola i Llorens, Carles	Girona	95
Rexach i Negre, Joan (+ J.R.N.)	Girona	87-91,93,95-96
Ros, Josep		36
Roura i Tuneu, Hermenegild	Cassà de la Selva	12
Rovira i Virgili, Antoni	Barcelona	94,97
Royo, Pere		93
Santaló i Parvorell, Miquel	Girona	4,6,10,13,20,74
Serra i Bartrina, Llibertat	Bordils / Llançà	7,35,37-38,41,51
Sumalla i Sabaté, Rosend		37
Suñé, Narcís	Tortellà	50,52-53,65
Sureda, Joaquim		40
Surroca i Puig, Francesc	Girona	16
Valldeperes i Jaquetot, Manuel	Barcelona	44,94-96
Varderi i Solà, Ramon	Girona	90
Ventaiols, Gabí		82,86-87,89
Vergés, Francesc		25,30
Vicens, Pere	Torroella de Montgrí	58
Vigo i Bènia, Emili	La Bisbal d'Empordà	21,25,44,64
Vila i Xifra, Pere (+ P.V.X.)	Girona	61,80,83,86,90,92,96
Vilar, Josep M.	Celrà	26,36
Vinardell i Roig, Artur	Girona	66
Xirau i Palau, Antoni	Figueres	33
Yrla i Bosch, Francesc	Sant Feliu de Guíxols	1,23,27

TAULA 6. ARTICULISTES D'ACCIÓ CIUTADANA A GIRONA		
ARTICLES SIGNATS AMB PSEUDÒNIM	IDENTITAT	NÚMEROS DE PUBLICACIÓ
Àlex		94
Corner (esports)	Vila i Xifra, Pere (atribuït)	78-81,83,86-89,91-92,94,96-97
El poeta Tito		31,35,41,53
Fabià		41-43
Ferm		89,91
Fitó		91
Florestan (música)	Dalmau i Casademont, Josep Maria (atribuït)	9-10,13,16,19,22,25,31,36,40
Irreverent		94,96
Pertinax (economia)	Surroca i Puig, Francesc (atribuït)	5-10,13-19-25,27-29,31,36
Ròmul		5,7,10,13-23,26-27,29-31,33,36,41
Sketch		78-80
Tamen		31
Un desvagat		36,40,42
Un esquerrà		35
Wallinsky		89

articles. Això significa que dels 76 articulistes, un total de 57 no escriuen més de 5 articles. La immensa majoria, només n'escriuen un. Únicament hi ha sis articulistes que hi escriuen més de deu textos. Aquests són els responsables de 140 dels 310 escrits amb autoria, més d'un 40% del total. En canvi, a l'*Acció Ciutadana* d'Olot es pot dir que l'autoria és més coral, ja que el nombre d'autors que hi aporta més de deu articles és de deu persones. En definitiva, mentre a Olot hi ha un grup d'habituals estable d'una desena de persones, a Girona, el gruix de la producció recau en mitja dotzena d'individus envoltats d'una gran circulació de signatures esporàdiques.

Els autors

Amb les dades a la mà, qui són els noms destacats d'*Acció Ciutadana* a Girona? Tot i que per les pàgines del setmanari hi desfilen les primeres espases del republicanisme de la ciutat i de les comarques, des de Miquel Santaló a Josep Puig Pujades, passant per Carles Rahola o Laureà Dalmau, es pot afirmar que el gruix dels continguts tenen com a referència personatges de segona línia política, per bé que alguns precisament aniran guanyant pes en paral·lel a la seva contribució al periòdic. Dels sis noms que aporten la majoria d'articles signats, els més destacats són el di-

rector de la publicació i en una etapa president del PRFN, Joan Ballesta (25 articles); el periodista, mestre i polític de la Joventut Republicana d'Esquerra, Josep Maria Corredor (25 articles) i un conegut de l'etapa olotina, el mestre i militant d'ERC a la Garrotxa Artemi Casanovas, que amb 29 escrits és l'únic de la primera etapa que hi continuarà publicant de manera regular. D'Olot també hi llegim textos de Ramon Calm i d'Antoni Dot, però entre tots dos fan tot just mitja dotzena de contribucions. Un altre periodista, Agustí Cabruja (12 articles) i el líder sindical garrotxí Pere Llongarriu (17 articles) se sumen al restringit cercle que completa el ferroviari Joaquim Aleixandri. Aquest últim és qui signa més articles, un total de 35, sigui com a corresponsal de Caldes de Malavella o com a opinador de política general. El fet que Aleixandri estigui identificat com el més productiu de tots els col·laboradors tot i ser un modest corresponsal de poble pot resultar sorprenent. Cal fer un matís: gràcies a les seves memòries se li ha pogut atribuir l'autoria de diversos articles signats amb pseudònim: «...*amb la signatura de Frederic, primer, i de Rogeli d'Agramunt, després, vaig publicar setmanalment, ademés d'altres articles...*».¹⁴⁹

149 Carles RIBERA. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*, p. 48.

Aquest fet, tot i que la seva participació fructífera i entusiasta és innegable, sobredimensiona la contribució d'Aleixandri en l'aportació de continguts d'*Acció Ciutadana*. De conèixer l'autoria real de molts articles signats amb pseudònim o la mà que hi ha darrere dels editorials anònims, el rànquing de col·laboradors ben segur que canviaria com un mitjà. Un cas clar seria el de Pere Vila i Xifra, redactor en cap de la publicació fins al gener de 1934. Només hi signa mitja dotzena de peces, però la importància del seu càrrec a la revista porta a pensar que la seva ploma està darrere dels articles editorials i cròniques sense signar.

A aquests sis autors principals, per la seva rellevància cal afegir-n'hi un setè. Una setena concretament. Es tracta de Llibertat Serra. És, com passava a Olot, l'única articulista d'*Acció Ciutadana*. No és l'únic nom de dona que surt al final d'algun article. N'hi ha tres més: Dolors Boix escriu des de Banyoles dues cartes al director denunciant haver estat víctima d'un cas d'assetjament. Un altre article té l'autoria de l'aleshores ja reconeguda Anna Murià, tot i que es tracta d'una peça repescada de *La Rambla*, el diari barceloní on surt publicat originàriament uns dies abans. Finalment, el juny de 1934 apareix un article signat per una altra il·lustre, Aurora Bertrana. La peça porta un avant-títol que prefigura l'inici d'una sèrie de col·laboracions regulars que no s'arribaran a concretar perquè poques setmanes després *Acció Ciutadana* es deixarà de publicar. Llibertat Serra no és, per tant, l'única articulista en sentit estricte, però és l'única col·laboradora regular. Hi publica mitja dotzena d'articles en els 51 primers números. A diferència de l'etapa olotina, ja no fa servir pseudònim —Hebe de Montblanc— sinó que signa amb el seu nom real.

En aquest sentit, i a diferència de l'etapa olotina, l'ús de pseudònims a Girona és més testimonial i només n'hi ha quatre que hi figuren regularment: Corner, Florestan, Ròmul i Pertinax. La resta de pseudònims, signen com a màxim tres o quatre articles, respectivament, mentre que els quatre mencionats són els responsables, respectivament, d'entre una dotzena i una trentena de textos, respectivament. D'aquests quatre més destacats, el de Florestan és el que té l'atribució més probable, en la persona de Josep Maria Dalmau

i Casademont. Membre del Centre Republicà, músic, promotor de l'Associació de Música de Girona i impulsor de l'Orquestra Simfònica de Girona,¹⁵⁰ Dalmau signa només un article amb el seu nom real a *Acció Ciutadana*, i de contingut polític. La pista que condueix a confirmar la identitat de l'articulista sota el pseudònim de Florestan és precisament un altre pseudònim, el que el propi Josep Maria Dalmau utilitza al diari *L'Autonomista*: Eusebius.¹⁵¹ Aquest nom correspon a un dels personatges del Carnaval, Op.9 de Robert Schumann, una de les composicions per a piano més conegudes d'aquest compositor. En aquesta obra, Eusebius és un dels alter ego del compositor, descrit en un adagio memorable com la part reposada i tranquil·la del músic, en contraposició al personatge al qual està dedicat el passional subsegüent de la partitura, que representa la part passional i impetuosa del compositor: Florestan. Com en la composició de Schumann, ja que, els pseudònims Eusebius i Florestan amb tota probabilitat són dues cares del mateix crític musical utilitzades per a dues publicacions diferents.

Menys evident resulta l'autoria dels articles signats amb el pseudònim Corner. Responsable de les peces de contingut esportiu, es podria atribuir al redactor en cap Pere Vila i Xifra, el qual fou un gran impulsor d'iniciatives esportives a la ciutat. Un altre destacat esportista del Centre Republicà va ser Josep Maria Corredor, però és improbable que estigui darrere de la crònica esportiva local perquè durant la majoria del temps que surten els articles de Corner a *Acció Ciutadana*, Corredor està estudiant a Madrid.

Queden per identificar, per tant, les identitats del comentarista econòmic Pertinax i del comentarista polític Ròmul, dos pseudònims de reminiscències romanes. Sobre el primer, també hi ha prou elements per atribuir-li una identitat: Francesc Surroca i Puig. Surroca, que en el temps d'*Acció Ciutadana* es converteix en el responsable de les finances del partit a Girona, havia estat treballador de banca amb respon-

150 Joan GAY. *L'orquestra simfònica de Girona (1929-1937)*, p. 144-160.

151 Jordi GALÍ. «Josep Maria Dalmau i Casademont».

Jafre, 5 de juny de 1933

Excursió del Centre d'Unió Republicana de Girona a la vora del Ter
que fou recollida en una àmplia crònica a *Acció Ciutadana*.

S'hi poden reconèixer, entre d'altres: Joaquim de Camps i Arboix, Josep Puig Pujades,
Josep Maria Dalmau, Lluís Prunés, Miquel Santaló, Llorenç Busquets, Amadeu Oliva
i Pere Cerezo.

VALENTÍ FARGNOLI / AGD

sabilitats directives com a apoderat i sotsdirector del Banc de Catalunya a Girona. Els escrits documentats i rigorosos sobre actualitat financera i borsària que signa Pertinax al setmanari només poden sortir de la ploma d'un expert com ell. Únicament hi ha un altre militant amb prou capacitat i formació com ell per fer-les: Pere Cerezo. En aquest estudi ens inclinem per l'atribució del pseudònim a Francesc Surroca, que justament deixa d'escriure els articles coincidint amb l'assumpció de responsabilitats al partit.¹⁵²

En conclusió, es pot afirmar que els principals noms que mantenen el ritme de publicació d'*Acció Ciutadana* són una restringida combinació de periodistes novells que es foguegen en aquesta capçalera, com Corredor i Cabruja, i entusiastes col·laboradors de comarques que procedeixen de projectes de publicacions locals sacrificades per arribar a un públic més ampli, com és el cas de Casanovas, Aleixandri i Llongarriu, capitanejats per dos puntals de la cuina del partit a Girona: Ballesta i Vila i Xifra.

2.5. Un setmanari de campanya

L'apressat aterratge d'*Acció Ciutadana* a Girona no és tant producte de la improvisació com fruit de la necessitat d'implantar un òrgan de premsa a les envistes de les primeres eleccions al Parlament. A finals d'estiu del 1932 s'aproxima la convocatòria. L'Estatut havia estat votat en referèndum l'agost de l'any anterior. El 9 de setembre de 1932 és finalment aprovat a les Corts espanyoles amb una considerable retallada. Tot just una setmana després de la sortida del primer número gironí de la publicació. La maquinària d'Esquerra Republicana i les seves centenars d'entitats adherides es posa en marxa i el periòdic n'és una peça clau. Primer, per escalfar motors i apuntalar els aspectes organitzatius. Més endavant, quan el 25 d'octubre es convoquen oficialment els comicis per al 20 de novembre, per entrar decididament en campanya electoral.

152 Àngel SURROCA; Ramon BALASCH. *Francesc Surroca Puig, combatent per la República (1903-1951)*.

En les primeres setmanes, el periòdic sembla que té una bona rebuda. I una bona presentació. Incorpora il·lustracions a portada, signades per l'arquitecte Josep Claret, futur membre del prestigiós col·lectiu barceloní racionalista GATCPAC. S'hi publica algun reportatge il·lustrat amb gràfiques i quadres numèrics, un recurs molt poc freqüent en el periodisme de l'època. Tampoc no hi falten extenses entrevistes a doble plana i una acurada informació cultural, borsària i comarcal. En el número 4, s'hi pot llegir: «*"Acció Ciutadana" desitjant correspondre a la simpatia que ha sigut acollida, prepara pel proper número unes reformes en el format que a no dubtar seran ben plaentes als seus subscriptors*».¹⁵³ La principal novetat en l'edició següent és l'obertura de la delegació comarcal de Puigcerdà, domiciliada en el Centre Republicà de la capital ceretana. En el mateix exemplar la redacció es mostra orgullosa de la repercussió obtinguda amb una nota als lectors: «*Molts articles apareguts a "Acció Ciutadana" han merescut l'honor d'ésser reproduïts en periòdics com "L'Opinió", "Empordà Federal", "L'Autonomista", "El Programa"...*».¹⁵⁴ Un prestigi immediat com a publicació prescriptora que sembla que no té prou correspondència a l'hora d'atraure subscriptors de pagament. Així, en el número 5 es fa un recordatori especial: «*Acció Ciutadana" prega a tots els simpatitzants que omplenin els butlletins d'inscripció. Aquest número i el vinent són els únics que continuaran repartint-se com fins ara. Després, sols rebran el periòdic els que hagin garantitzat la seva inscripció amb el butlletí adjunt*».¹⁵⁵

En paral·lel al progrés periodístic, a les pàgines de la publicació s'hi pot anar resseguint la consolidació del partit a Girona, amb convocatòries d'assemblees i cròniques detallades dels acords adoptats, així com de l'evolució del partit en l'àmbit nacional. Així, en el número 7 es reporten íntegrament els acords del 2n Congrés Nacional Extraordinari d'ERC, celebrat l'1 i 2 d'octubre. En paral·lel, la cohesió política al territori va

153 *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932, p. 3.

154 «Comarques. El Gironès». *Acció Ciutadana*, 30 de setembre de 1932, p. 10.

155 *Acció Ciutadana*, 30 de setembre de 1932, p. 3.

1932-1934

Il·lustracions gràfiques interiors
—atribuïdes a Josep Claret—
de la secció fixa «Comarques»
d'Acció Ciutadana.

ACGAX

avançant. En l'edició del 4 de novembre s'informa sobre la decisió del Centre Republicà de les Planes d'Hostoles d'ingressar a ERC «*i d'atenir-se per tant a la disciplina de la Federació Comarcal de La Garrotxa*».¹⁵⁶

A principis de novembre, les primeres eleccions al Parlament de Catalunya són a tocar. Uns dies abans, el 28 d'octubre, es reproduïx sencer el decret de convocatòria d'eleccions i s'informa dels noms de la candidatura d'ERC al Parlament per la circumscripció, perfectament representatius de la transversalitat social del republicanisme d'esquerrres: quatre professionals liberals, els advocats Antoni Xirau i Joan Casanovas, el metge Laureà Dalmau i el pèrit mercantil Pere Cerezo; dos mestres, Xavier Casademunt i Pere Blasi; un industrial, Josep Irla; un propietari rural, Francesc Arnau; un comerciant, Joan Bancells; i dos treballadors assalariats, el comptable Antoni Dot i l'empleat de la indústria del suro Josep Fàbrega. També hi ha una representació força ponderada de totes les comarques, amb l'excepció de Joan Casanovas, l'únic que figura en la llista tot i no residir en aquesta circumscripció.

En el número següent el plat fort és un extens manifest conjunt dels ciutats candidats locals, que arrenca així: «*Vells republicans que en els temps oprobiosos de la monarquia lluitaven sols pel canvi de règim com a mesura necessària per al redreçament del poble, el sanejament de l'Administració i la implantació d'un règim de justícia, som avui els republicans amarats de l'esperit de la revolució per a encarnar-lo en les lleis que ha de donar-se Catalunya redimida, d'acord amb el nostre secular esperit constructiu que mena a cada generació a superar-se per a deixar als descendents nous mitjans i noves garanties d'una vida moralment i materialment millor*».¹⁵⁷ Un escrit d'alt voltatge polític que va més enllà de la proclama retòrica per centrar-se en alguns punts programàtics relacionats amb el món local: «*En relació als municipis catalans, no podem oblidar com se senten travats actualment en les seves iniciatives per una legislació confusional i centralitzadora, que restringeix la seva voluntat, el que ens obliga a consignar la necessitat d'una autonomia municipal que els doni un sentit de responsabilitat i una major eficàcia en l'obra del seu respectiu govern*».¹⁵⁸ També hi ha una lectura crítica respecte de la República espanyola en relació amb Catalunya i a la retallada estatutària que desvirtua la carta aprovada prèviament per referèndum: «*No estan pas contingudes totes les nostres ànsies dintre l'actual Estatut de Catalunya: voluntats ben precisades pel nostre poble han estat desateses, i d'altres minoritzades*».¹⁵⁹

156 «Comarques. Olot. Entitat que s'adhereix a l'Esquerra». *Acció Ciutadana*, 4 de novembre de 1932, p. 9.

157 «Manifest dels candidats d'Esquerra Republicana de Catalunya a la circumscripció de Girona». *Acció Ciutadana*, 4 de novembre de 1932, p. 1-2.

158 *Ibidem*.

159 *Ibidem*.

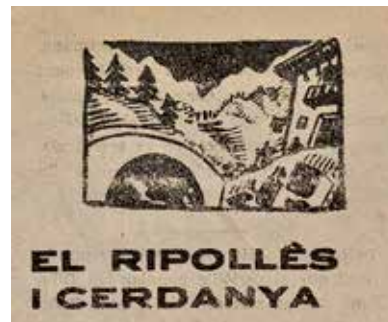
Hi llegim, per últim, una descripció de la transcendència de l'elecció de la primera cambra democràtica de la història de Catalunya: «[...] en recobrar la seva llibertat recobra també la responsabilitat del present i del futur: responsabilitat que deu traduir-se en solucionar tots els problemes que neguitegen el cos i l'esperit sota el caire de la justícia social més sentida i més humana: en intervenir, des d'avui, amb plena juricitat, en totes les manifestacions de la vida interna catalana, fent-li assolir, ràpidament, el nivell dels pobles més moderns i més assenyats, mentre procura, ensem, la màxima cordialitat entre tots els pobles i tots els fills de Catalunya: que deu condensar-se, alhora, en mantenir i crear la màxima riquesa possible, indispensable al desenvolupament orgànic, considerant com a riquesa tot increment material, cultural i moral dels pobles: i finalment, com a exponent bàsic d'una Pàtria nova, en procurar que la nostra Catalunya aportï al conjunt de pobles que s'agermanen dintre la idea universal d'humanitat, el seu sentit peculiar d'una màxima llibertat i una màxima justícia».¹⁶⁰ Tota una declaració d'intencions que sintetitza el republicanisme de l'esquerra democràtica i liberal de l'època. En paral·lel a les proclames, consignes i articles sectorials, com l'adreçat «Als mestres de les terres gironines» en l'edició del 18 de novembre, els lectors del setmanari també hi troben informació sobre els actes electorals en diferents punts del territori, una agenda que permet resseguir les rutes principals de l'època per tren i carretera. Els eixos Girona-Banyoles-Olot-Ripoll, Girona-Figueres i Girona-la Bisbal d'Empordà-Palamós-Palafrugell-Sant Feliu de Guíxols són clarament visibles repassant les agendas d'actes electorals.

Una victòria contundent, un nou impuls editorial i polític

Fa de mal dir quina és la influència del setmanari en la campanya electoral, però el cert és que els resultats són incontestables. Una crònica signada ni més ni menys per l'alcalde de Girona, Miquel Santaló, fa reviure aquella jornada electoral de manera precisa:

«[...] Al Centre d'Unió Republicana es veia l'entusiasme de les grans diades en què es conquista una nova posició per l'ideal sostingut amb tanta enteresa en tots els vents. El nombre de candidatures i de candidats feia difícil l'escrutini i a les sis de la tarda no es coneixia encara cap resultat numèric, però sí impressions prou clares per aplaudir la gran votació esquerrana a Girona, Sant Feliu, Figueres, Banyoles...

Un poc més tard entraven a la secretaria del Centre les primeres actes. Xardorosos aplaudiments palesaven l'alegria del triomf d'Esquerra Republicana al camp i a la ciutat [...]

1932-1934

Il·lustracions gràfiques interiors
—atribuïdes a Josep Claret—
de la secció fixa «Comarques»
d'Acció Ciutadana.
ACGAX

¹⁶⁰ Ibidem.

1932-1934

Il·lustracions gràfiques interiors
—atribuïdes a Josep Claret—
de les seccions fixes «Espiell» i «Música»
d'Acció Ciutadana.

ACGAX

*Delegats de tot arreu, telefonemes, conferències, portaven la nova de l'esclatant triomf del vell republicanisme de les nostres comarques. La gentada que hi havia al cafè i a la sala d'actes, coneixia el resum dels resultats degudament transcrits a les pissarres. La "ràdio" donava les dades de la resta de Catalunya, que foren acollides igualment amb entusiasme. Fins altes hores de la matinada no van suspendre's els treballs a Secretaria. Ja no hi havia dubte del resultat global, i arreu es veia flamejar la bandera de l'Esquerra amb els lemes de llibertat, cultura i justícia».*¹⁶¹

Un text, el de Miquel Santaló, que és un document històric valuósíssim per conèixer com era als anys 1930 una jornada electoral.

La crònica privilegiada, naturalment, va acompanyada de l'objectivitat dels resultats: dels 62.195 vots emesos a la circumscripció, els onze candidats d'Esquerra són els més votats. El primer és Josep Irla, amb 36.144 sufragis. L'últim dels republicans, Pere Cerezo, recull més de 27.000 vots, molt per davant del seu immediat perseguidor, el candidat de la Lliga Regionalista Raimon d'Abadal, que obté poc més de 18.000 suports, i encara més per sobre dels 12.439 vots necessaris amb la llei electoral a la mà per poder optar a ser escollit. Amb aquests resultats ERC situa al Parlament onze dels catorze diputats en joc, la llista sencera, mentre que els tres restants són per a la Lliga: Raimon d'Abadal, Tomàs Carreras i Joan Vallès. Queden sense representació la resta de formacions que presentaven candidatures, com el Boc Obrer Camperol (BOC), el Partit Catalanista Republicà (PCR), el Partit Republicà Radical, el Partit Comunista o les llistes catòliques. Entre els candidats que queden fora de la cambra, hi ha alguns noms que temps a venir seran clau en la política catalana, ja sota el paraigua d'ERC, com Joaquim de Camps i Arboix (PCR) i un jove Jaume Miravittles, (BOC). Un apunt important en relació amb la política garrotxina que *Acció Ciutadana* fa encara no tres mesos que ha deixat enrere: els resultats comporten la dimissió de l'alcalde d'Olot, Joan de Garganta, que s'ha presentat pel PCR sense obtenir l'acta de diputat, i és substituït, per segona vegada en pocs mesos, aquest cop ja definitivament, pel membre d'ERC Ramon Aubert, amb qui comparteix coalició municipal. El nou panorama polític té també conseqüències a nivell periodístic, la desaparició de *La Ciutat d'Olot*, el setmanari que encara no mig any enrere havia impulsat el grup de l'alcalde Garganta per contrarestar la influència d'*Acció Ciutadana*. Així s'exposa, de manera diplomàtica, a les planes d'*Acció Ciutadana* mirant-s'ho ja des de Girona: «"La Ciutat d'Olot", portaveu del Partit Catalanista Republicà, s'acomiadava la setmana passada dels seus lectors, explicant com la seva desaparició era motivada, principalment, pel resultat de les darreres eleccions. Lamentem la pèrdua d'aquest setmanari, i si es

161 Miquel SANTALÓ. «Per la Catalunya nova i la República». *Acció Ciutadana*, 25 de novembre de 1932, p. 6.

*té en compte que la seva desaparició no obeeix a cap deficiència econòmica, ni a manca de lectors, ni de redactors i col·laboradors, sinó a un pur desig de retraïment polític, encara és més de doldre la decisió de la seva Direcció, per quan no trobem que això sigui cap bona manera».*¹⁶²

La incontestable victòria del conglomerat territorial al que s'aixopluga sota les sigles d'ERC posa en marxa la maquinària política per tal d'apuntalar un projecte que encara està fortament basat en la dispersió orgànica territorial. Així, dues setmanes després de la victòria electoral, el setmanari insereix a la segona plana una butlleta de subscripció demanant una quota extraordinària voluntària per continuar finançant el projecte editorial i de partit, i en el mateix número envien un missatge clar i concís en l'àmbit organitzatiu: *«Les eleccions passades han palesat una vegada més, la necessitat d'anar a una estructuració interna de partit, car si volem que les nostres organitzacions tinguin tot aquell dinamisme i eficàcia que tenen altres organitzacions amb molta menys potencialitat global que les nostres, convé des d'ara tenir les coses preparades per sofrir noves empentes i plantejar noves realitzacions»*.¹⁶³ D'aquest missatge es pot inferir que la victòria a les urnes ha estat més deguda a la capacitat propagandística que no pas a la consolidació d'una estructura sòlida. Si hi ha algun dubte al respecte, queda aclarit en un altre paràgraf del mateix text: *«Convé crear un organisme rector a on puguin dirigir-se sempre tots els afiliats i simpatitzants amb la nostra política; organisme que en tot moment pugui donar una orientació inclús en el terreny personal i conveniències particulars, interpretacions de lleis... i que a l'ensemps sigui el nexa amb els nostres representants a les Corts espanyola i catalana i ajuntaments... D'aquesta manera lograrem fer la feina més planera als nostres amics que ocupen càrrecs públics i facilitarem llur tasca i els sol·licitants es veuran complacuts amb més rapidesa»*.¹⁶⁴

¹⁶² «Comarques. Olot. Setmanari que plega». *Acció Ciutadana*, 6 gener de 1933, p. 10.

¹⁶³ «Comarques». *Acció Ciutadana*, 2 de desembre de 1932, p. 7.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

L'èxit electoral genera una aposta decidida per la consolidació del partit. Per a fer-ho, hi ha, novament, un instrument estratègic a disposició: *«Mentres això arriba, oferim a tots els subscriptors i simpatitzants, les planes del nostre periòdic, perquè hi plasmin amb la seva col·laboració els que individualment es creu camí a seguir per arribar a una veritable estructuració interna del partit»*.¹⁶⁵ El projecte es consolida. El polític i el periodístic. L'un al servei de l'altre.

Comença l'època daurada d'*Acció Ciutadana*. Una època daurada que serà tan breu com intensa.

2.6. Radiografia d'un partit polític

El primer bienni de la Segona República és d'una intensitat política trepidant. Quan Esquerra guanya les primeres eleccions al Parlament el 20 de novembre de 1932, la cursa ja fa temps que dura. En tres anys el cicle electoral haurà portat els gironins —i tots els catalans— cinc vegades a les urnes. Els únics partits gironins que es presenten a totes les convocatòries són Esquerra, la Lliga i el BOC. L'historiador Pere Cornellà n'exposa els detalls per a les comarques gironines d'una manera sintètica i aclaridora: *«Les eleccions per a les Corts de Madrid —constituents de 28 de juny de 1931 i legislatives de 19 de novembre de 1933— les va guanyar ERC que va obtenir, en ambdues ocasions, els cinc diputats per majories. La Lliga obtingué, també en ambdues ocasions, els dos diputats per minories. El referèndum per a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya —el de Núria, que posteriorment seria substancialment retallat per les Corts republicanes— es realitzà el dia 2 d'agost de 1931. Tots els partits i les institucions ciutadanes van demanar el vot afirmatiu, excepte el BOC i la dreta reaccionària. La votació a favor va ser rotunda: 96,7% de vots favorables i 3,3% de negatius. Hi va participar el 67,3% del cens electoral. Les eleccions al primer Parlament de Catalunya, el 20 de novembre de 1932, les va guanyar ERC (onze diputats); en segon lloc quedà la Lliga (tres diputats). El 14 de gener*

¹⁶⁵ *Ibidem*.

Girona, 3 de setembre de 1933

Visita del president Francesc Macià al Centre d'Unió Republicana del carrer del Carme, —seu també de la Joventut Republicana d'Esquerra i del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines— acompanyat, entre d'altres, pel governador general de Catalunya Joan Selves, el ministre d'Agricultura Marcel·lí Domingo, el diputat radical-socialista José Salmerón i l'alcalde Miquel Santaló.

ANC

de 1934 es van celebrar eleccions municipals per renovar els ajuntaments».¹⁶⁶

No cal avançar esdeveniments. De les cinc convocatòries mencionades per Cornellà, les del novembre del 1932 que hem analitzat en el capítol anterior en són l'equador. El moment dolç del republicanisme d'esquerres gironí, que acumula victòries clares a les urnes i continua immers en l'esforç de consolidar el projecte de partit. Les crides a la implicació de la militància es reproduïen durant les setmanes posteriors al triomf electoral. L'altaveu és, novament, *Acció Ciutadana*, a la secció «Comarques»: «*Passades les eleccions, indicarem des d'aquesta mateixa secció, la necessitat d'orientar el nostre partit vers una organització de gran volada, que ens permetés, sense moure'ns mai dels postulats democràtics que són essència de la nostra doctrina, mantenir junt amb les organitzacions polítiques, un alt organisme assessor i tècnic a la vegada*».¹⁶⁷ Aquesta necessitat expressada reiteradament es concreta en una reunió al Centre Republicà del carrer del Carme capitanejada pel diputat a Corts Miquel Santaló, els diputats al Parlament electes i la participació de tots els presidents de les comarcals dels partits. Dels resultats, n'informa puntualment el periòdic del partit: «*La intel·ligència i la unanimitat foren la nota característica de la mateixa, i s'arribà a la cristal·lització d'uns acords, que no dubtem seran d'uns grans resultats pràctics. Podem avançar des d'ara, que dintre poc funcionarà un secretariat polític permanent, amb personal especialitzat i competent i que dins d'aquest organisme trobaran franca acollida totes aquelles demandes i suggerències i consells, que farà que qualsevulla organització o afiliat al nostre partit*».¹⁶⁸ El pas endavant en la cohesió orgànica és de gran abast i els redactors de la notícia en són conscients: «*No cal remarcar la importància d'aquest fet que implica una sèrie d'avantatges. El nostre partit veurà enrobustides les seves organitzacions per un*

estret i constant lligam germanívol i de col·laboració, i totes elles es sentiran identificades en un pensament comú; tots els nostres simpatitzants veuran ateses les seves justes demandes o rebran un consell desinteressat en els afers que planteja el viure quotidià, i els representants nostres prop dels alts organismes, veuran molt simplificada la seva tasca i els serà menys feixuga i menys personal la seva petició».¹⁶⁹

El procés d'integració dels satèl·lits locals del partit en el nucli d'Esquerra Republicana avança a bon ritme. El degoteig d'adhesions a l'organització continua i, per exemple, el 10 de febrer s'informa de l'acceptació en l'organigrama del partit del Centre Cultural d'Esquerra Catalana de Caldes de Malavella. El propi setmanari no és aliè a aquest procés de cohesió interna. Així, en la renovació de la Junta Directiva del Comitè Local de Girona del PRFN, el mestre i articulista Josep Maria Corredor hi figura com a vocal delegat d'Acció Ciutadana.¹⁷⁰ Esquerra es reforça, però les velles sigles costen d'esborrar, i així, s'anuncia, en un pas més en l'articulació de l'organització política, que «*a primers de març començaran a funcionar les oficines del PRFNcg. Totes les nostres organitzacions i tots els nostres amics podran dirigir-s'hi i seran atesos amb interès*».¹⁷¹ No cal dir que aquestes oficines són les mateixes del carrer del Carme on es confecciona *Acció Ciutadana*, que en un requadre a la plana 2 en cada número anuncia l'horari d'atenció al públic, de sis a vuit «*de la vetlla*».

La lectura atenta de la secció «Notes de carnet» dels primers mesos del 1933 és altament instructiva a l'hora de conèixer el funcionament d'un partit polític de masses en la Catalunya dels anys 1930. No és només un espai on fer política, no és només una maquinària electoral. És també una organització de serveis, una assessoria política i burocràtica, una oficina d'atenció al militant amb algunes atribucions que vistes amb ulls actuals poden resultar controvertides. Periòdicament a les «Notes de carnet» s'hi repassa amb força detall l'activitat de l'oficina d'atenció a la militàn-

166 Pere CORNELLÀ. «La Segona República a Girona (1931-1936)».

167 «Comarques», *Acció Ciutadana*, 13 de gener de 1933, p. 9.

168 Ibidem.

169 Ibidem.

170 *Acció Ciutadana*, 17 de febrer de 1933, p. 10.

171 *Acció Ciutadana*, 24 de febrer de 1933, p. 6.

ACCIO CIUTADANA 56

24 DE SETEMBRE DE 1933

MIQUEL SANTALÓ I PARVORELL

Diputat a les Corts Constituents per la circumscripció de Girona i
Ministre de Comunicacions del Govern de la República

22 de setembre de 1933

Portada d'Acció Ciutadana,
amb una il·lustració
de Miquel Santaló,
líder republicà gironí
nomenat ministre
de Comunicacions
del Govern de la República.
ACGAX

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIROMA

22 setembre 1933

15 cts

cia durant la setmana precedent. Així, en l'edició del 28 d'abril, una de les més extenses pel que fa a les activitats reportades, s'expliquen les següents activitats:

«Gestió en pro d'una Comissió de veïns de Riudarenes resolguent una imposició d'un element reaccionari d'aquell poble.

Orientació a seguir per arribar a una solució satisfactòria a uns nostres afiliats de Veïnat de Salt.

Facilitat detalls a una Comissió de Ventalló sobre la manera d'arranjar un problema latent del poble.

Donada explicació del per què d'un assumpte a un nostre correligionari de Santa Pau.

Lletres cursades a Celrà i Bordils, a nom dels respectius Centre Republicans.

Atesa la recomanació del Casal Republicà d'Arbúcies, en pro d'un seu soci.

Demanat al Sindicat Agrícol de Sant Joan de Mollet documents faltants per a poder legalitzar el funcionament del mateix.

Donat compte a un republicà, adherit al nostre Partit, de Montagut, de les gestions fetes en profit del poble.

Comunicat solució satisfactòria a l'Ajuntament de Tossa a un assumpte interessat.

Escrit a l'Ajuntament de Jafre, comunicant-li haver tingut èxit en la gestió que tenia recomanada.

Realitzat un bon servei en profit d'un nen malalt, fill d'un nostre simpatitzant de Belcaire.

Retirada del Jutjat una quantitat per compte d'un nostre soci de Cervià de Ter, i entregada a l'interessat.

Entregat al Govern Civil dos instàncies de l'Associació de Roders "La Germanor", de Sant Hilari Sacalm, demanant la creació d'un Jurat Mixte del seu ram.

Lliurada altra instància a la Delegació d'Inspecció de Primer Ensenyament, interessant varies millores per una escola d'Olot.

Gestions reiterades en profit d'un fill d'un nostre soci, hospitalitzat en un Centre benèfic d'aquesta ciutat.

Comunicat al Centre Republicà Federal de Colomers, que la seva petició respecte a un nostre diputat serà atesa.

Escrit al diputat senyor Josep Fàbrega, interessant una visita a un poble d'aquesta circumscripció, a prec dels nostres afiliats.

Queden per comunicar altres gestions portades a cap, per manca d'espai.»¹⁷²

Aquest gest de transparència de l'organització per demostrar als seus afiliats la utilitat de la militància i alhora atraure nous simpatitzants es manté, si bé de manera irregular, durant alguns mesos en què es descriu «la tasca del Secretariat Polític durant la setmana». En trobem una altra mostra exemplificadora, per exemple, en l'edició del 9 de juny de 1933, on el partit aconseguix un permís provisional per a què un afiliat de Ribes de Freser pugui obtenir el certificat d'aptitud per exercir d'operador cinematogràfic; fa gestions a la delegació d'Hisenda en favor d'un «nostre amic de Castellfollit de la Roca», i trasllada al conseller de Cultura de la Generalitat, una recomanació signada pel Centre Republicà Federal de Bordils demanant material per a la construcció d'una biblioteca en aquest municipi.

L'acció política que revelen totes aquestes «Notes de carnet» revela una barreja entre l'atenció més bàsica al militant amb gestions amb les administracions governades per la mateixa formació en una època en què el clientelisme i l'intercanvi de favors presidien no només les relacions socials habituals sinó les relacions amb les administracions. En paral·lel a aquestes pràctiques de la vella política, també trobem reflexions de la direcció del partit que es podrien qualificar d'avançades al seu temps: «*Els partits moderns són els que donen la pauta de com han d'obrar els homes que tenen llur representació en les corporacions populars de govern, per tal de demostrar que són els partits mereixedors de recaptar i d'obtenir la confiança ciutadana; per tal de donar un sentit de continuïtat a la política a seguir al llarg dels canvis de persones; per tal d'exigir responsabilitats estretes als que exerceixen càrrecs de representació; per tal de què aquests no oblidin mai que no són més que mandataris d'una voluntat conjunta que recolza i s'estructura en una ideologia, en una disciplina i en una tàctica*».¹⁷³

172 «PRFNcg. La tasca del Secretariat Polític durant la última setmana», *Acció Ciutadana*, 28 d'abril de 1933, p. 6.

173 «PRFNcg. Notes de carnet», *Acció Ciutadana*, 6 d'octubre de 1933, p. 9.

ACCIO CIUTADANA 65

Ciutadans i Ciutadanes:

Rocordeu que el dia 19, amb el vostre vot, sentenciareu el pervindre radiant vostre i dels vostres fills, o el demà tenebrós, si irreflexivament no votessiu l'Esquerra Republicana de Catalunya.

15 de novembre de 1933

Portada d'Acció Ciutadana,
amb una crida al vot
a la candidatura
d'Esquerra Republicana
a la circumscripció
de Girona
per a les eleccions
a Corts Republicanes.
ACGAX

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIRONA

15 novemb. 1933

15 ct

L'estructuració del PRFN i el paper d'Acció Ciutadana en aquesta missió continuen avançant del bracet, no sense dificultats. El 5 de maig de 1933 es demanen disculpes als lectors i militants: *«Per excés d'originals no podem publicar una sèrie d'articles que tenim rebuts. Demanem benevolència als nostres amics i els preguem ens disculpin. En el proper nombre procurarem complaure'ls»*. Dues setmanes després, el 19 de maig, es fa una crida molt diferent: *«Volem que el nostre setmanari respongui a la finalitat pel qual va ésser creat. Per això cal rebre l'ajut de tots els bons republicans. La nostra tasca de propaganda setmanal necessita del suport de tots els entusiastes de la ideologia del PRFN de les CG. Acció Ciutadana actual és un assaig del que ha d'ésser en el successiu. Tots hem de col·laborar en l'obra del seu engrandiment»*. Unes ratlles més enllà, un exemple pràctic: *«Si cundís l'exemple dels nostres amics republicans de Medinyà, bona part dels socis s'han subscrit a Acció Ciutadana, podríem portar a terme projectes que tenim en cartera en benefici del Partit i de tots els adherits»*. L'entusiasme en excés a l'hora d'enviar escrits contrasta amb la poca implicació a l'hora d'aportar recursos per finançar el projecte.

Tot i els problemes per mantenir viva la capçalera, el procés de confluència cap a Esquerra Republicana avança. Però no avança amb tanta diligència i determinació com seria desitjable. A Girona la situació és relativament confortable. A Barcelona, en canvi, el partit i el govern presidits per Francesc Macià estan immersos des del gener en una batalla oberta protagonitzada pels diferents corrents que integren el partit i el Comitè Executiu, amb un delicat equilibri de quotes de poder entre els partidaris del presidencialisme carismàtic de Macià, el separatisme de les joventuts (JEREC) i l'oposició crítica desinhibida del grup de nacionalistes moderats, organitzat a l'entorn del periòdic *L'Opinió*, disposats a arraconar l'Avi a un paper més simbòlic. En una crisi de creixement que converteix la formació hegemònica a Catalunya en una olla de grills, el 9 de juny es convoquen els delegats de tots els centres republicans de la demarcació *«adherits a la disciplina del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques de Girona»* a una assemblea per debatre sobre la participació en el 2n Congrés Na-

cional d'Esquerra Republicana, convocat per la cúpula per intentar apagar les tensions.

El congrés d'Esquerra, celebrat al juny, es tanca en fals, aparentment amb una adhesió incondicional al president Macià. A Girona salten totes les alarmes fins al punt que, després de setmanes de polèmica, s'arriba a plantejar obertament un trencament, en l'editorial que es publica el 18 d'agost amb el títol *«A prevenció»*. Per la seva rellevància i per la valuosa condensació de la història del partit que s'hi pot llegir val la pena reproduir-lo de manera pràcticament íntegra:

*«Pel juny del 1923, després de les indispensables reunions i de discutides ponències, els elements republicans de les comarques gironines varen oferir al poble la síntesi de les seves aspiracions polítiques i dels seus ideals nacionals, concretats en un programa que encara avui és ple de realitats i d'esperances, base doctrinal del que, en crear-se s'anomenà **Partit Republicà Federal Nacionalista** de les Comarques Gironines.*

[...] en apropar-se les eleccions municipals, el Partit Republicà Federal Nacionalista presentà els seus candidats, recolzats precisament en el programa del Partit, i el poble sancionà els candidats amb la victòria més esclatant i més rotunda [...] Una de les finalitats del partit estava realitzada plenament, d'aquest partit que portava vuit anys d'existència, i que d'aquests vuit n'havia passat sis sota el lletargi dictatorial.

Pocs mesos abans de la proclamació de la República, els elements nacionalistes, liberals i republicans de Barcelona s'unien en les deliberacions d'un congrés, per crear el Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya [...]

*[...] era lògic que hi hagués també una unitat d'acció política, i el partit d'Esquerra Catalana va examplar-se prodigiosament, amb la inclusió de quasi tots els partits republicans de Catalunya. Un dels partits que varen integrar-lo va ésser el nostre, després d'acceptar les premisses pertinents a una adhesió que no pogués confondre's amb una fusió definitiva, i el **Partit Republicà Federal Nacionalista** de les comarques gironines va seguir i segueix la trajectòria victoriosa de l'Esquerra Republicana de Catalunya, portant els seus homes i el seu entusiasme a les corporacions que han de donar les noves lleis a la República i a Catalunya.*

ACCIO 72 CIUTADANA

15 de novembre de 1933

Portada d'Acció Ciutadana,
d'homenatge pòstum
al president
Francesc Macià.
ACGAX

ACCIO CIUTADANA ret homenatge pòstum a l'Honorable
President de Catalunya, suara traspasat,
En Francesc Macià Llussà

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIROHA

30 desemb. 1933

15 cts

Més que el natural desgast d'una actuació d'enorme responsabilitat que ha anat portant feixugament l'Esquerra Republicana, la manca de fusió dels seus elements constitutius, (de matisos diferencials que no podien apreciar-se en els moments de lluita per l'esclafament de la monarquia i del centralisme, i que durant aquests dos anys de govern s'ha anat evidenciant fins arribar actualment a la publicitat més desimvolta,) ha restat al Partit d'Esquerra aquella plenitud d'arma de govern que requereix la realitat de casa nostra. La coordinació dels seus components no ha pas estat sempre tot el desinteressada que devia, i algun personalisme ha surat sobre les conveniències del Partit [...]

*[...] l'hora política actual és tan densa, que ningú voldrà sostraure la seva personal responsabilitat a les necessitats del treball i de l'acció; però si les forces morals no reaccionessin a favor d'una unitat d'actuació, d'acatament a les autoritats del Partit, de cremar davant l'altar de Catalunya i la República el sacrifici d'una molèstia personal, de treballar tothom plegat per l'enaltiment del que constitueix el motiu del nostre viure polític, aleshores potser la nostra memòria ens faria reviure el nostre modest congrés del juny de 1923, aquell modest congrés que va infantar el **Partit Republicà Federal Nacionalista** de les comarques gironines, i que dintre de la seva modèstia va abatre, en les nostres terres comarcals, la secular monarquia dels Borbons.»¹⁷⁴*

El cop de puny damunt la taula és contundent. L'ultimatum a Barcelona, indiscutible. El projecte d'Esquerra Republicana a Girona penja d'un fil. Acció Ciutadana és l'altaveu crític, de la mateixa manera que L'Opinió ho és a Barcelona, tot i que en sentit contrari. El republicanisme gironí fa una crida a la unitat i a la disciplina de partit. O s'acaba el caos, o el PFRN anirà per lliure. Només cal esperar dues setmanes per saber com acaba la crisi. És en l'editorial de portada del número de l'1 de setembre, titulat de manera eloqüent «Un partit necessari»: «Una existència de política catalana esquerrista és avui indispensable a Catalunya; és la vida política legal per on deriven les ànsies del nos-

*tre poble i l'única que pot donar la deguda satisfacció a les seves necessitats i als seus anhels, privant que caigui en les aixorques estridents de l'extremisme tan infecond com la letàrgia embrutidora de les dretes».*¹⁷⁵ Una declaració de fidelitat a Esquerra. El sotrac ha fet efecte. També hi ajuda, probablement, que torna a haver-hi eleccions a les envistes. Seran a la tardor. La cohesió torna a ser la millor arma per afrontar el nou rep-te. Pel republicanisme gironí no quedarà.

2.7. L'hora de la veritat

Setembre de 1933. Fa un any que Acció Ciutadana ha arribat a Girona. Els resultats, sobre el paper, són bons. S'han guanyat les eleccions al Parlament i el partit, tot i la crisi de creixement que viu Esquerra, a les comarques de Girona es va cohesionant al dictat de les proclames i instruccions sortides del setmanari. Falten menys de dos mesos per a les primeres eleccions plenament celebrades sota el règim republicà, seguint la llei municipal catalana acabada d'aprovar parcialment a l'agost, que estableix que els comicis locals s'hauran de celebrar cada quatre anys durant la primera quinzena de setembre. A Girona la situació del partit és de confiança, almenys aparentment, com es constata en l'editorial del 6 d'octubre, «Les pròximes eleccions»: «L'Esquerra Republicana de Catalunya, particularment a les nostres comarques, espera tranquil·lament i serenament l'apel·lació a la voluntat del poble».¹⁷⁶ Hi ha una reivindicació del republicanisme: «cal fugir dels pseudo-republicans, dels homes que es pensen ésser-ne i no en són, dels que només se'n diuen moguts pel materialisme de l'hora actual»; hi ha una insubornable catalanitat: «tot representant que no es doni compte que Catalunya ha reascut com a poble lliure, que no volgués saber que hi ha un Parlament Català que legisla per la nostra Pàtria, que no sentís un sant amor a la nostra llengua i al nostre dret, no seria pas l'interpret

174 «Editorial. A prevenció», Acció Ciutadana, 18 d'agost de 1933, p. 1-2.

175 «Editorial. Un partit necessari», Acció Ciutadana, 1 de setembre de 1933, p. 1.

176 «Editorial. Les pròximes eleccions», Acció Ciutadana, 6 d'octubre de 1933, p. 1-2.

ACCIO 73 CIUTADANA

LLUIS COMPANYS I JOVER
President de la Generalitat de Catalunya

15 de novembre de 1933

Portada d'Acció Ciutadana,
amb la fotografia
del nou president
de la Generalitat
Lluís Companys.
ACGAX

SETMANARI DEL PARTIT R.F.N
DE LES COMARQUES GIRONINES

GIRONA

12 gener 1934

15 cts

necessari de les modalitats espirituals del nostre poble»; també, com a conclusió i argument definitiu, hi ha un compromís amb el bon govern: «No cal recalcar una austeritat administrativa: si els elegits són ben republicans i ben catalanistes, no fallaran pas en aquest sentit. La nostra concepció política fa impossible la mala administració». La maquinària electoral comença a greixar-se i a les «Notes de carnet» del mateix 6 d'octubre s'anuncia que el comitè polític del PRFN convocarà abans de quinze dies una assemblea per aprovar un programa d'actuació política i disciplinària i un programa electoral per a la ciutat de Girona.

La situació en l'àmbit nacional no és tan falaguera. Aquella mateixa setmana se celebra el 2n Congrés Nacional Extraordinari d'ERC per intentar tancar la crisi mal resolta en el congrés ordinari del juny anterior. *Acció Ciutadana* dedica set denses planes sense ni una sola il·lustració al Congrés, amb els discursos sencers de Francesc Macià, Lluís Companys i Ventura Gassol, anunciant l'expulsió del partit del grup de *L'Opinió*, l'òrgan periodístic cofundador d'ERC però que sempre va mantenir un posicionament crític amb la direcció i especialment bel·ligerant amb el sector d'Estat Català, el partit d'on procedia Macià. La crisi no és pas menor. Entre els expulsats hi ha ni més ni menys que cinc consellers de la Generalitat, que immediatament funden un altre partit, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra. Els discòls són Joan Lluhí, Joan Casanelles, Antoni Xirau, Carles Martí i Feced i Josep Taradellas. Pesos pesants que acabaran fracassant a les urnes no sense restar vots a ERC abans de reintegrar-se progressivament al partit d'on havien sortit. Però per aquest desenllaç encara falten dos anys. De moment, les aigües a Esquerra baixen enterbolides. Des de Girona es tanquen files, com exposa en un llarg article al setmanari oficial el destacat col·laborador Artemi Casanovas: «I ho podem dir, perquè pesi a tots els enemics, el Partit d'Esquerra Republicana és una força més potent que mai i no es deixarà arrabassar cap llibertat de les conquerides ni les que té decidit conquerir pels nostres fills».¹⁷⁷ En paral·lel a l'adhesió oficial

a la direcció nacional, per al 21 d'octubre es convoqua des d'*Acció Ciutadana* una assemblea conjunta del Centre d'Unió Republicana, la Joventut Republicana d'Esquerra i el PRFN per abordar les eleccions.¹⁷⁸ El primer punt de l'ordre del dia és taxatiu: «*Creu l'Assemblea que el PRFNcg ha d'anar sol o amb coalició?*». El segon no és menys específic: «*Cas d'anar coaligats, amb quin o quins partits s'ha de fer la coalició?*». I encara una tercera consulta als afiliats: «*Quants llocs es creu que ha de resevar-se el PRFNcg?*». La resposta, una setmana després es concretarà amb l'anunci que el partit es presentarà en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya, que incorporarà a la llista gironina Manuel Serra i Moret. En el mateix número, les Joventuts d'Esquerra, en un article signat pel seu president i redactor en cap d'*Acció Ciutadana*, Pere Vila i Xifra, exigeixen la renúncia al càrrec al diputat per Girona de Joan Xirau, expulsat d'Esquerra com a membre del grup de *L'Opinió*.

L'hora de les dones

La campanya, que inicialment és per a les eleccions municipals, té un gir de guió imprevist. Una crisi de govern a Madrid porta a la convocatòria anticipada d'eleccions a Corts, que es convoquen per al 19 de novembre. Durant unes setmanes es manté la incertesa sobre la coincidència de dos convocatòries solapades, fins que el govern de la Generalitat posposa la convocatòria municipal fins al febrer de 1934. La complexitat del moment, però, no és pas menor. Les eleccions espanyoles s'han de fer amb una nova llei electoral aprovada l'estiu anterior que, com a dada més rellevant, introdueix el sufragi universal femení. Per primer cop les dones són cridades a les urnes.

Lluny del presumible entusiasme amb què una força d'esquerres hauria de rebre aquesta novetat, les planes d'*Acció Ciutadana* traspuen una moderada preocupació per l'impacte que la incorporació massiva d'aquesta part fins aleshores marginada del cos polític català pot tenir en els resultats electorals. Un temor sobre la presumpta incapacitat de decidir de la dona que ha-

177 Artemi CASANOVAS. «Ressorgiment ridícul», *Acció Ciutadana*, 20 d'octubre del 1933, p. 2-3.

178 «Notes de carnet», *Acció Ciutadana*, 20 d'octubre del 1933, p. 7.

setmanari nacionalista

d'esquerra

girona, 9 febrer de 1934

preu 15 cts.

EDITORIAL

CONTINUÏTAT

Després d'un breu parèntesi,—pausa recuperadora de forces— ACCIO CIUTADANA torna amb més fermesa que mai a la palestra, completament rejeu i transformada.

Temps ha que una pruja ens dominava; temps ha que sentíem la imperiosa necessitat d'un canvi total en l'orientació del periòdic. Aquell to mesurat i doctrinari que era quasi bé sempre la tònica predominant del setmanari, no s'avenia gens amb les nostres inquietuts renovadores, amb els nostres neguits i els nostres afanyos de lluita. En les hores transcendentalment grans que vivim, hores de recels, de claudicacions i de traïdories, volem que les seves pàgines càlides d'emoció idealista i de fervor republicà, fossin relliu fidel dels nostres sentiments humans i esquerristes; fossin així mateix, recer acollidor d'estridències nobilíssimes; fornal encesa d'impulsos revolucionaris; crit vibrant d'alerta; bandera de combat.

Per això avui, en recórrer la tasca, complint un imperatiu sagrat de la consciència nostra, procurarem que siguin una realitat falaguera els nostres somnis i els nostres anhelos, posant tot l'esforç i el màxim d'entusiasme per a que ACCIO CIUTADANA, pleòrica de fe i de joventut, ensenyi que portant ven dels ideals de república, llibertat, catalanitat i justícia social, sigui la desvetlladora de rebel·lies en l'esperit inquiet de les joventuts i sigui també la forja on afinin el seu tremp per a la lluita tots aquells que en les nostres comarques integren el gran exèrcit de la democràcia.

En saludar a tota la premsa esquerrana, ho fem amb l'efusiva cordialitat de's que, per damunt de matissacions i petites diferències se saben companys i breguen per assolir el triomf dels ideals que ens són comuns.

¡CIUTADANS de totes les encontrades gironines!

A la presó de Girona romanen onze companys nostres per delictes electorals, per voler defensar l'integritat del sufragi.

Pel diumenge proper està organitzada una manifestació de protesta i demanar el seu prompte alliberament.

Es convida i es prega l'assistència de tot home i dona que se senti esquerrà i aïnat de la justícia recta i sincera: no sectària i parcial.

Aquesta manifestació sortirà del Centre d'Unió Republicana a les 11 del matí.

Ha passat un Governador

Títol pel·lucet però títol viril.
Aquesta és la denominació que donem tots els homes liberals i amants de justícia del país del Cid: Lluís Prunès pel tan desacreditat Govern Civil de Girona.

Descontant-ne la curta, però enèrgica, durada de l'estada en el Centre Oficial del nostre maiguanys i plorat amic Albert de Quintana en el període podem dir-ne revolucionari, del 14 d'abril de 1931 i en que va iniciar amb molt bon encert les normes i l'obra a seguir netament liberals i republicanes.

Però portem els nostres records als respectuosos senyors, però malissims Governadors facturats des de la Capital Espanyola que solem solen venir a ocupar el càrrec per altres raons: o per complir una venjança, o per ocupar el càrrec de Governador perquè una vegada acabat l'horrible mandat sortís un senyor ric. L'assumptu peculiar de l'administració del país era el de menys.

Així abans de l'any 1923 quan encara Primo de Rivera era un simple Capità General de Catalunya.

Tornem a fer memòria i recordem-nos dels Governadors facturats en aquesta etapa vergonyosa sota la Dictadura dels set anys i veurem que tots els Senyors que tenien un concepte tan gran i equivocador de la integritat de la Patria Espanyola que solament de sentir parlar amb la parla pròpia o de voler fer una manifestació per insignificant que fos d'estimació al troc de Terra abont cada un de nosaltres devem la nostra existència, eren seguidament empresonats o multats, uns dignes ciutadans. L'administració i justícia equiparada per a tothom era el de menys, el que convenia era que estés sota el seu jou i baix totes les seves exigències vares de cada un d'ells que s'anaven tornant la direcció de la nostra Província, tot el poble digne i sensat. A Catalunya la vexació a les nostres idees i a la nostra Terra arribà a un grau insuportable per la majoria liberal del nostre Poble, però en canvi sempre tingueren, aquests Dictadors el suport dels Capítols de Lliga Catalana.

I ara ciutadans liberals i republicans de les nostres encontrades gironines mireu sernament l'obra de justícia social i d'administració honrada, recta, serena i justa, portada a cap pel que ha estat el darrer Governador d'aquestes terres tan catalanes i amants de llibertat.

Home de una voluntat de ferro que amb la Constitució legislada legalment en les Corts Constituents Espanyoles per manca de les que tinran de donar-nos el nostre Parlament Català no es doblegà davant de ningú fent-les respectar i complir a tothom per igual; tant al pobre treballador que mai havia tingut cap apoi en aquestes llores que te d'esser assequibles a tothom, com al gran potentat o fabricant que no havia sentit mai contrariar els seus maldats avui lats solament per posseir uns milions de pesetes.

I aquest home, aquest Ciutadà que s'anomena Lluís Prunès, senzill en la seva persona i molt més en el seu tracte, ha tingut l'encert d'atrarres dos coses que diuen molt en favor de la seva persona; la simpatia sincera de tots els ciutadans honrats liberals i netament catalans, i la rancúnia demostrada traidorament per una petita minoria, però grollera i cridanera al veure mermats els seus predominis sobre els ciutadans d'aquestes terres tan catalanes i tan republicanes que encloren l'amiga província de Girona.

CIUTADANS PRUNES, QUE LA VOSTRA PERSONA COM A COMISSARI D'ORDRE PUBLIC EN AQUESTES MATEIXES TERRES DE GIRONA ESTIGUI PLENA D'ENCERTS I DE LA MATEIXA VIRILITAT COM HA ESTAT DES DE EL GOVERN CIVIL: ES EL QUE VOS DESITGEM I ESPEREM DE VÓS.

ESMOLAMENT DE NAVALLS
A LA PERFECIO

Vendes de tota classe d'articles propis per Barberia i Cosseteria fina i Gran assortit en Perfumeria.

Josep Serra

ARGENTERIA, 30
GIRONA

Diumenge vinent dia 11 de febrer, al Centre d'Unió Republicana un gran acte commemoratiu de la primera República, presentant-hi part els diputats a les Corts Espanyoles, Srs. Miquel Santaló, Josep Mascort, Melcior Marial i Manuel Serra i Moret.

J. Balaguer i Fort
ADVOCAT

pregües, 12-8 av. 1.
telèfon. com. 153

GIR 0 N 4

EXPRES-BAR

Situat a la Rambla GIRONA-Telèf. 119

Regudes de les millors marques - Responques econòmiques

Ostres - Percebes - Alusques - Gambes
— rebudes diàriament a les 5 de la tarda —

OBERT NIT IDIA
Del 1er d'Octubre al 30 d'Abril.
Temporada de març

via planat obertament per les Corts espanyoles durant el debat de l'article 36 de la Constitució de la República, que regulava el dret al vot. Les gironines són durant tres setmanes les destinatàries principals de les consignes del periòdic. D'una manera que a ulls d'avui es podria considerar paternalista i, fins i tot, un punt ofensiva. Missatges agressius com «*la dona no podrà oblidar en cap moment que és gràcies a la democràcia republicana que disposa de vot i d'opinió en la vida pública*».¹⁷⁹ Admonicions prepotents de l'estil «*la República t'ha donat els teus drets civils. La República ha obert als teus fills les portes de la cultura*».¹⁸⁰ Exhortacions d'una agressivitat angoixada: «*No us sentireu generosament agraïdes a l'obra dels Governos d'ESQUERRA que ha tingut fins ara la República? VOTA DONCS LA CANDIDATURA D'ESQUERRA REPUBLICANA*».¹⁸¹ Onze dies abans de les eleccions, hi trobem la consigna, impresa amb lletres grosses en un destacat, que supera tota la capacitat d'assimilació a ulls del lector del present: «*DONES, NO OBLIDEU Que per damunt de la política i de la Religió, hi ha el benestar i la tranquil·litat a casa, l'harmonia de la llar. NO VOTEU DIFERENT DEL QUE VOTI EL VOSTRE HOME*».¹⁸²

Presidida per aquest gir de profund paternalisme envers la meitat de l'electorat que s'incorpora amb el dret actiu de sufragi però encara lluny de ser presents a les llistes —a les candidatures gironines no hi figura cap dona, en cap dels partits— la campanya pren una intensitat mai vista. Entre el 3 i el 17 de novembre la periodicitat setmanal es trenca per primer cop en la història de la publicació i s'editen cinc números en només quinze dies. La tensió és màxima i la impremta rutlla a tota màquina. El missatge dels editorials és contundent i dramàtic: «*el resultat de la elecció pròxima podria modificar la trajectòria que les Corts Constituents havien assenyalat a la República. Sempre hem considerat la forma de règim com un fenomen exteri-*

or a la vida dels pobles que només té importància pel seu contingut. Si la forma republicana caigués per la seva actuació antidemocràtica a una tendència feixística o dictatorial, la seva actuació repugnaria a la nostra consciència, car no podem concebre la República si no vé impregnada de totes les essències liberals».¹⁸³ L'hora és greu. En l'ambient plana la sensació que no només està en joc la victòria partidista sinó la supervivència dels ideals republicans associats als avenços socials. El dia de votar arriba.

La primera desfeta

«*Davant la imponderable allau reaccionària que en les terres germanes d'Ibèria, ha batut, desbordant-lo, l'exèrcit descohesionat de la jove democràcia que significava la continuïtat de l'esperit revolucionari del 12 d'abril del 31, Girona s'ha dreçat heroica i valenta i ha sapigut barrar el pas d'una manera decisiva, contundent, als bàrbars, mantenint triomfanta i oberta a tots els vents, la bandera sagrada de la llibertat i de la justícia [...] Les organitzacions republicanes i catalanistes de les comarques gironines, en afermar la seva victòria esclatant, mantenen la fè en els ideals que ens són tan cars: una República políticament i socialment justa i una Catalunya viva i lliure, dintre la gran federació de nacionalitats ibèriques*».¹⁸⁴ L'article editorial del 24 de novembre és un bon resum del que ha passat a les urnes cinc dies abans. Les formacions de dreta i extrema dreta s'imposen en les eleccions que deixen, de totes maneres, un hemicicle perillosament fragmentat. A Catalunya les candidatures liderades per la Lliga passen de 4 a 28 escons. Les candidatures liderades per Esquerra en perden 21 i es queden amb 26 seients. La desfeta dels republicans és especialment sagnant a la demarcació de Barcelona-ciutat, on només surten elegits 5 diputats, contra els 14 de la Lliga. A Barcelona-circumscripció Esquerra guanya amb 12 dels 15 escons. A Lleida i a Tarragona, en canvi, ERC només obté dos escons a cada circumscripció.

179 Acció Ciutadana, 27 d'octubre del 1933, p. 2.

180 Ibidem, p. 5.

181 «Dones, escolteu:», Acció Ciutadana, 8 de novembre de 1933, p. 4.

182 Ibidem, p. 8.

183 «Editorial. La propera lluita electoral», Acció Ciutadana, 10 de novembre de 1933, p. 1.

184 «Editorial. Després de la jornada del dia 19», Acció Ciutadana, 24 de novembre de 1933, p. 1-2.

any III

n.º 84

FRANQUEIG CONCERTAT

preu 15 ets.

girona, 13 abril de 1934

acció ciutadana

setmanari nacionalista

d'esquerra

EDITORIAL

En el Tercer Aniversari

14 d'Abril de 1931: El poble espanyol en un esforç suprem, en una gesta viril d'exemplaritat ciutadana, trenca d'una forta estrebada, els grillons infamants de la cadena que el tenia subjectat i reduït, des de molts segles, a la misèria condició d'esclau. I tot el passat vergonyant, tota la púrria inquisidora de plutòcrates, militaristes, alta clerecia, contrabandistes i cavallers de indústria, tota la canalla ambiciosa, servil i aduladora d'una raça despòtica i tufejant, corcada de totes les malures, rècula espantada i tremolant, davant l'empenta rigorosa i amenaçant de les multituds frenètiques, mentre a pestes, ingènues, desbordades d'entusiasme, amb joia infantil, en posseir la llibertat temps ha anhelada, obliden greuges i agravis i... perdonen. Perdonen sense recordar-se que dels seus braços forçats, pengen encara, com afros estigma, els troços de la cadena.

vingueren massa prest, braços que esperen l'abraçada de germanor que esborri diferències dintre un règim de pau i de justícia, en compte de continuar essent puny clos disposat a caure amb tota la força damunt la faç dels traïdors i dels lladres. En tant, la púrria i la canalla covarda que s'amaga esporuguida tres anys enrera,

ha tornat, sigilosament a la palestra, perduda la por, i amb la llefiscositat pròpia de la seva immundícia va forjant, poc a poc, els nous grillons per a tornar a ajuntar la cadena, que, en reduir altra vegada al poble, el retorni a la seva antiga condició d'esclau.

I el poble, amb impassibilitat esfereïdora, contempla el treballar dels seus enemics, en la fornà roenta de tots els edis i rancúnies... Havers de la clerecia, pena de mort, amnistia... ¡Com es refan i s'ajunten de bell nou les anelles opressores!

En complir-se aquest tercer aniversari, cal, Poble, que aboixis els braços i deixant l'estat contemplatiu en què has romàs aquests tres anys, et posis a fer feina. Celebra'l així el tercer aniversari. Encara hi ets a temps i cal aprofitar-ho.

Per les llibertats ciutadanes amenaçades pel sentit humà i democràtic de les institucions republicanes, fem que la festa del 14 d'abril d'enguany, sigui el mur que barri el pas i enfonsi definitivament tots els enemics i traïdors.

14 d'Abril de 1934: En complir-se el tercer aniversari de la data gl'oriosa, pengen encara dels braços del poble, els troços d'aquella cadena infamant. Aquells braços oberts i alçats, després del gest lrat i rebel, de-

A Catalunya, amb les festes de Primavera, celebrem la proclamació de la nostra República.

A Madrid, els senyors Lerroux i C., es disposen a celebrar també la «seva República» en forma d'una suïcida llei d'amnistia pels monàrquics del 10 d'agost.

12 de maig de 1934

Portada d'Acció Ciutadana, en commemoració del tercer aniversari de la proclamació de la República.
BPCR

A Girona la victòria és incontestable, amb cinc dels set escons en joc per a la llista d'Esquerra integrada pel PRFN, el Partit Republicà Demòcrata Federal i la Unió Socialista de Catalunya. Josep Mascort, Miquel Santaló, Josep Sagrera, Melcior Marial i Manuel Serra i Moret, seran els diputats republicans gironins a Madrid. Joan Estelrich i Carles Badia són els electes per la Lliga. Una victòria gironina agredolça en el marc d'un panorama polític general que s'enfosqueix per a les esquerres en general i per a Catalunya en particular amb els bons resultats a Espanya de forces reaccionàries com la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA), que es presenta per primer cop i obté un sorprenent primer lloc, o els partits monàrquics i fins i tot carlins com Renovación Española o la Comunion Tradicionalista.

La incertesa i l'angoixa davant la nova situació política esclata a les planes d'Acció Ciutadana d'una manera sorprenent. Responsabilitza la dona de la reculada de les esquerres amb un to descarnat en un article publicat dotze dies després de les eleccions: «Des de que el món és món, segons la "sagrada Escritura", que la dona sols ha servit per contrariar el desig de l'home. En l'actualitat, i en política, a Espanya, la dona fa pocs dies va evidenciar completament aquest trist destí».¹⁸⁵ La misogínia que destil·la aquesta peça sense signar, titulada «La dona, motiu de discòrdia», es comenta per ella mateixa: «La dona s'ha deixat tentar. La dona no ha sabut resistir. La dona ha caigut. I també en política, la dona és la principal víctima. Com en els pecats d'amor, la dona és l'única que pot palpar-ne les conseqüències [...] El primer resultat de la intervenció de la dona en els comicis, és l'estat de passió, d'efervescència. La dona, tot amor, ha fet sonar, inconscientment, el clarí de la guerra. Ella haurà de convertir-se en la nova dolorosa. Les dretes la varen tentar i va caure. El fill de les seves entranyes serà la desolació i la guerra entre els germans [...] La dona, la pobre dona, en les hores de soledat, tristesa i misèria que l'esperen, es penedirà del mal que ha fet. Li queda una altra oportunitat per rectificar i variar la conducta [...]

185 «La dona, motiu de discòrdia», Acció Ciutadana, 1 de desembre de 1933, p. 9.

El company honrat, noble i sà va ensenyar-li quin és el camí que ha de seguir». Fins i tot situant-lo en el context dels anys 1930, quan l'alliberament de la dona i la lluita per la igualtat tot just comença a caminar, no hi ha dubte que el text resulta difícil de pair i més tenint en compte que es publica en la que segurament és la finestra editorial més progressista que hi ha en aquells moments a la ciutat.

La polèmica, tanmateix, queda enterrada ràpidament per una nova emergència. Hi ha eleccions municipals convocades per al 17 de desembre. En el mateix número de l'1 de desembre es convoca la militància a l'elecció de candidats i la confecció del programa. Finalment els comicis són posposats fins al febrer, un respir que no atura la maquinària. En el número següent, el 9 de desembre, l'article editorial, titulat «El sentit de les properes eleccions», alerta del moment delicat que viu la jove i tendra democràcia republicana: «*Les eleccions generals del passat novembre, han acusat una gran decantada cap a les dretes. En el joc d'una política normal, ja establerta i ben fonamentada en una democràcia ben conscient, aquesta revirada no significaria altra cosa que una parada en el camí del progrés, de l'avenç social i polític [...]* Però, malauradament, no és pas aquesta la significació de la victòria de les dretes. Ací, on encara pesa tant la ineducació política dels temps de la monarquia, aquella victòria té un sentit regressiu, de marxa enrera, d'anul·lació i destrucció dels guanys polítics i socials més o menys importants que hem assolit per la República».¹⁸⁶ L'editorialista fa notar les diferències de comportament electoral entre Catalunya i Espanya: «*A Catalunya existeix una forta majoria que ama el nou règim, que es daleix per una millor vida social i política que sols pot garantir la República, la República que assegura les llibertats de la nostra terra. Majoria que s'ha manifestat en les darreres eleccions per una major massa de mantenedors de les candidatures esquerranes, però que cal que es manifesti novament a les properes eleccions municipals i d'una manera eficaç amb el triomf d'homes d'esquerra als governs dels pobles i de les ciutats».*

186 «Editorial. El sentit de les properes eleccions», Acció Ciutadana, 9 de desembre de 1933, p. 1-2.

Sant Jordi Desvalls, 24 d'abril de 1934

Josep Puig Pujades, comissari de la Generalitat a Girona, intervé en la inauguració de les escoles que també comptà amb la participació, entre d'altres, de Josep Junquera, Josep Mascort, Laureà Dalmau, Jaume Serra i Hünter, Josep Barceló i Pere Blasi.

VALENTÍ FARGNOLI / AGD

El setmanari torna a engegar la maquinària propagandística. Un esforç més. Una altra empenta. Una illusió que es veu sotragada a les envistes de les festes de Nadal. Una nota fa saltar totes les alarmes tot i l'intent de suavitzar la situació: *«Passats els moments d'angoixa motivats per l'enfermetat sobtada i greu de l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, en Francesc Macià, tenim el goig de constatar la seva millora i la seguretat del seu prompte restabliment»*.¹⁸⁷ L'Avi mor el dia de Nadal. La desolació en el número següent és total. No hi ha temps, però, per allargar el dol més de l'estrictament necessari. El gener arrenca amb l'inici de la campanya electoral. El 14 de gener els ciutadans estan cridats a les urnes. Uns comicis que canviaran moltes coses i marcaran decisivament el futur d'Acció Ciutadana.

2.8. La desfeta

«Després d'un breu parèntesi, —pausa recuperadora de forces— ACCIÓ CIUTADANA torna amb més fermesa que mai a la palestra, totalment rejuenida i transformada. Temps ha que una pruija ens dominava; temps ha que sentíem la imperiosa necessitat d'un canvi total en l'orientació del periòdic. Aquell to mesurat i doctrinari que era quasi bé sempre la tònica predominant del setmanari, no s'avenia gens amb les nostres inquietuds renovadores, amb els nostres neguits i els nostres afanys de lluita».

L'article amb què comença aquest capítol porta la data del 9 de febrer de 1934. Correspon a l'editorial de la primera plana del número 75 del setmanari, titulat, «Continuïtat». Comparant els continguts i el format de la publicació amb el número anterior (el 74, publicat el 20 de febrer) és molt fàcil deduir que de continuïtat no n'hi ha gaire. Entre aquestes dues edicions separades per només un número no hi ha l'habitual setmana de distància sinó vint dies. El breu parèntesi al qual fa referència l'editorial transcrit. Què ha passat entremig? Una sotragada interna a les files republica-

nes. Quin ha estat el motiu? Tot i que la raó no és explícita en cap dels articles d'aquell dia, l'anàlisi política del període indica que la pèrdua de les eleccions municipals a la ciutat de Girona és l'origen d'aquesta crisi. En el context d'una clara victòria d'ERC a la demarcació, la derrota a la capital és suficient per provocar una crisi que té conseqüències radicals per a l'òrgan periodístic del partit. *Acció Ciutadana* canvia de disseny. Canvia de format. Redueix la paginació a mínims. Desapareixen les delegacions comarcals. Canvia fins i tot d'impremta: ja no surt dels tallers de can Rahola i *L'Autonomista*, sinó que passa a confeccionar-se en la modesta Impremta Ràpida del carrer de la Rutlla. Hi ha un altre canvi eloqüent: de la manxeta en desapareix la divisa *«Setmanari del Partit RFN de les comarques gironines»*. A partir d'ara serà, sense més detalls d'adscripció partidista, *«setmanari nacionalista d'esquerra»*. Esquerra amb minúscula. En aquest punt cal una petita recapitulació.

Eleccions polèmiques

Les eleccions municipals celebrades el 14 de gener donen com a resultat, a les comarques gironines, la consolidació del domini d'Esquerra Republicana al territori. Així ho explica de manera triomfalista *Acció Ciutadana* titulant l'Editorial a primera plana, ras i curt, «Victòria». La simple lectura de les pàgines que venen a continuació matisen aquesta conclusió falsament optimista. Les candidatures d'esquerres s'imposen en la majoria de pobles i en els principals municipis gironins, com Figueres, la Bisbal d'Empordà o Palafrugell. Però hi ha dues excepcions significatives i especialment coents per al setmanari: Girona i Olot queden en mans de les dretes. En el cas d'Olot, els resultats són molt ajustats i la desunió —Acció Catalana, a diferència del 1931, es presenta per lliure— és clau per a la victòria conservadora. A Girona, al frec a frec encara més intens s'hi suma una autèntic daltabaix amb robatori d'urnes i acusacions creuades de tupinada que acaben amb la resolució de la justícia favorable a les dretes i la detenció i empresonament d'onze militants del Centre Republicà acusats de delictes electoral.

La desfeta a Girona passa factura a l'òrgan periodístic del partit, que ve d'una campanya intensa per les

187 «El president malalt», *Acció Ciutadana*, 22 de desembre de 1933, p. 2.

setmanari nacionalista d'esquerra

LA LLEI DE CONTRACTES DE CONREU

Osserva d'una modernissima struttura che s'innalza in salita dall'arteriale "Centro di crisi Repubblica" di viale Mazzini, il complesso è stato progettato e disegnato dall'architetto e ingegnere di Milano d'Isabella di Palermo in un'area di 100 mila metri quadrati. Il complesso è stato progettato e disegnato dall'architetto e ingegnere di Milano d'Isabella di Palermo in un'area di 100 mila metri quadrati. Il complesso è stato progettato e disegnato dall'architetto e ingegnere di Milano d'Isabella di Palermo in un'area di 100 mila metri quadrati.

PARALLEL PHENOMENA

[illegible][illegible]

LA REPÚBLICA Y EL PROBLEMA DE
LA TIERRA EN ESPAÑA

Una de les seccions constituints de la vida social a molins ja és la República, la nova realitat social que quart la referència al restu de la ciutat, produïda de la seva pròpia evolució. El capítol de la vida social està dividit en dos apartats: una població rural que representa el 65% de la totalitat, amb una població de 1.400 habitants, i una població de penitents de la presó de molins, agraïda a la seva presència, que representa el 35% de la població total. El capítol de la vida social està dividit en dos apartats: una població rural que representa el 65% de la totalitat, amb una població de 1.400 habitants, i una població de penitents de la presó de molins, agraïda a la seva presència, que representa el 35% de la població total.

[illegible][illegible]

128 FACILITATS DE CATALUNYA
ATENCIONS

El 15 d. octubre de 1931, després
de debats memorables, va adoptar-se:

les législations civiles d'Eu-

ATAC A

El grotesc govern Samper, segona edició corregida i augmentada del desgraciat govern del senyor Larroux, seguint la política pacifista de l'ex-incendiari del Paral·lel i ex-violador de novícies, ha presentat al Tribunal de Garanties Constitucionals (institució que actualment té molt de tribunal i molt pocs garanties i moltes constitucions) a un candidat a la presidència de la República.

tucionals) un recurs contra la Llei de Contractes de Comreu, aprovada pel Parlament autònom de Catalunya.

Catalunya. A tota, despierta, inequívocament combinat entre la clara enemica de fora Catalunya, els quals han apropiat totes les vivendes per a fer de mort el sentiment més íntim i sagrat del nostre poble i aquells altres, catalans renegats i traïdors que han fet servir l'ideal d'alliberació nacional per encobrir-ne i aconseguir els seus fins egoistes i particulars, no ha d'estranyar a ningú; fa molt temps que a Catalunya els coneixem i sabem dels que són capaçs.

Tornem al tema del qual ens ocupava l'article anterior. El dia 17 de març de 1968, Llorenç, malgrat pertànyer a un partit que es diu autòctonista, denunciava, amb els seus actes, desconfiar l'altra vall d'aquesta patella

L'investida, com ja deixem apuntat, no ens ha sorprès: l'esperivem. Després de la magna manifestació anti-feixista del dia 29, els servidors i laics de Gil Robles i de la companyia de Jesús,

mentien per son en les expositions de l'article 15 de la Constitution, i son anada de dret civil. Va entendre's, donat, que estava en les famílies de Catalunya, legítim sobre la mateixa, amb la llibertat que permetia l'article 154 de la Constitució.

En la segunda sesión del Parlamento, el 12 de mayo, el Gobierno anunció, por medio del Ministro de la República, la posibilidad de una alianza entre el Gobierno y la oposición, para superar la crisis política y económica del país. El Gobierno anunció que estaba dispuesto a aceptar la propuesta de una alianza entre el Gobierno y la oposición, para superar la crisis política y económica del país. El Gobierno anunció que estaba dispuesto a aceptar la propuesta de una alianza entre el Gobierno y la oposición, para superar la crisis política y económica del país.

Questa, una volta che si è conclusa la prima fase della sua attività, ha fatto sapere al Parlamento che la sua missione era stata completata. Il Parlamento ha deciso di non rinnovare la sua missione e di non rinnovare la sua missione.

La Comisión de Justicia, integrada también por representantes de los diferentes partidos del Parlamento, 'Ahadash', aprobó la manifestación, ordenada por el Gobierno de que tal como un criminal asesino, de qué aceptaría tal el que pague uniformar los diez, ya destinados primer 1. ya comenzar por la discusión

En tot aquest procés de graduació no
són impugnats per ningú els drets a la
competència de Catalunya per a legi-
slar sobre aquesta matèria de dret
civil. Ni a Catalunya ni a fora de Ca-

FONS

no podia consentir de cap de les maneres una centenars de milers de ciutadans, ardentment entusiastes, fessin públicament professió republicana i socialista.

de aquesta gent, cega o ensopada, no ha
adorar-se que jugar amb foc és altament
perillós. I l'Estatut de Catalunya, és flama roen-
crema en el cor de tots els catalans; és,
per tant, fuguent de promeses idealistes converti-
ment d'elles en espolços i realitats.

Catalunya ha manifestat ja diverses vegades el seu desig, el seu pensament i el seu desig. Ho va fer directament en la seva suprema i a la ridículament grega mobilització de la seva. I Catalunya no cedirà ni un pam. A despit dels enemics de tota mena de lliure, que són els més afortunats enemics de la llibertat liberal, progressiva i humana; a despit dels jueus, nascut accidentalment a la nostra però bords del sentiment de pàtria; a despit dels entremesos, de totes les consciències i les amigues. Que l'estil solitari del meu de la nostra bandera, tan pot ésser fàcil per empenyar el camí del recobrament nacional i de les altres terres germanes d'Espanya, com el poder d'una Catalunya completa.

«Quan començà la cursada corria a l'ul, que és contra l'Autoritat de Catalunya, i a destruir la complicitat del Govern i del Parlament».

Ades de la signatura, quan ho ha fet el candidat al primer lloc. Després un vigilante de la segua aplicació.

El primer vot va fer tanta commoció a Madrid, reconeguda a tots els països de l'Comunitat de les Nacions, que el candidat de Madrid que va anar a Madrid per a demanar el vot a tots els caps d'opinió política que representen la majoria o l'opinió minoritària-revolucionària, Després, un diputat radical de sempre de Madrid, el Sr. Ferrer, va llegir el document al Govern d'aquí, que la Llei no ho constituïa. Aleshores, aleshores, d'una banda, una excepció de premsa de "El Mensajero" a Barcelona i a Madrid.

gencia, gràcies a l'aportació del Parlament català, fent-hi de tornavess: "La Via de Catalunya", sense excepció de cap mena, i d'altra banda un manifest d'algunes entitats catalanes de Catalunya precedides per l'Institut agrari de Sant Jaume, on després de criticar de dret a la República, consideren anti-consumista la Llei de Consum de Girona. M'era difícil entendre a l'havia d'una manera tan clara, i tan directa, les intencions del Govern i la República per a qui oposo obediència a la validesa de la Llei del Parlament català, que he havia algunes

com a força desigual que domina al llarg del país i que s'acosta a la guerra, si és precis, per a defensar l'ordre constitucional republicà que fins el Govern de Calles no es veia contrastat amb l'obra del Parlament de la República, dominada per l'autoritarisme. Pot va saber-se res-

[illegible][illegible]

12 de maio de 1934

Portada d'Acció Ciutadana
amb informació
de la Llei de Contractes
de Conreu
que s'estava tramitant
al Parlament de Catalunya.
BPCR

ATAC A FONS

no podem restar inactius. L'actual govern republicà (?) no podia consentir de cap de les maneres, que una centenars de milers de ciutadans, arborats d'entusiasme, fessin públicament professió de fe republicana i socialista.

Però aquesta gent, cega o ensopada, no ha sabut adonar-se que jugar amb foc és altament perillós. I l'Estatut de Catalunya, és flama roenta que crema en el cor de tots els catalans; és, ensuma, foguera de promeses idealistes convertides, alguns d'elles en esplendoroses realitats.

Catalunya ha manifestat ja diverses vegades quin era el seu desig, el seu pensament i el seu anheli. Ho va dir descarrecament en la seva suprema contesta a la ridiculitzant grottesca mortificació groguera. I Catalunya no cedirà ni un pam. Ni un. A dispost de l'enemiga de tota mena de llibertat que són els més aferrats enemics de la Catalunya llibre, progressiva i humana; a despit dels Jodes, nascut accidentalment a la nostra terra, però bords del sentiment de pàtria; a despit de tota els entremetides, de totes les coaccions i de totes les amenaces. Que l'estel solitari del tros blau de la nostra bandera, tan pot ésser fàcil i guai per enenyar el camí del recobriment nacional a les desmes terres germanes d'Ibèria, com el clar esplendor d'una Catalunya completament redimida.

eleccions a Corts del novembre. Una campanya durant la qual arriben a publicar-se dos números per setmana. Al gener la frenada és en sec. Si entre el número 74 i el 75 passen vint dies, el número 76 surt al cap de quinze dies més, el 23 de febrer. A partir del 2 de març torna la regularitat setmanal i un enganyós retorn a la normalitat. La raó social torna a figurar en els crèdits i torna a ser el Centre Republicà del Carrer del Carme. Es tornen a indicar les delegacions comarcals habituals de Ripoll, Figueres, Palamós, Puigcerdà i Santa Coloma de Farners. S'hi suma la delegació de Caldes de Malavella. Hi ha una baixa destacadíssima: desapareix la delegació comarcal d'Olot i els col·laboradors que encara hi continuaven escrivint —Artemi Casanovas, Antoni Dot i Llibertat Serra— la qual cosa representa el trencament definitiu amb els orígens del setmanari. Un trencament que culminarà el juny amb la sortida a la capital de la Garrotxa del setmanari *Esquerra*, on tornarà a reagrupar-se el nucli original d'*Acció Ciutadana*, capitanejat novament per Antoni Dot i Ramon Pla i Coral, on també tornen a aparèixer les firmes d'Artemi Casanovas, Llibertat Serra, Ramon Calm i Josep Maria Mir i Mas de Xexàs.

Tornant a Girona, les turbulències no cessen. El director, almenys nominalment, és Joan Ballesta.¹⁸⁸ El 30 de març s'anuncia la dimissió del redactor en cap del setmanari, Pere Vila i Xifra, element destacat de la Joventut Republicana d'Esquerra. El motiu oficial és la seva presa de possessió de l'acta de regidor municipal. Si fem cas de la nota que es publica en l'edició de l'1 de juny, sembla que hi ha algun mar de fons que empeny a la deserció d'un dels puntals de la publicació. La Joventut Republicana d'Esquerra convoca tots els socis a una reunió amb un controvertit únic punt en l'ordre del dia: «*Posició que deu adoptar "Joventut Republicana" davant el confusionisme que representa el fet de què no consti en el seu Reglament, a quin Partit polític milita*».¹⁸⁹ Tot i que des de les municipals del 1931 s'han presentat a totes les eleccions sota el

paraigua d'ERC, les disputes sobre l'adscripció partidista encara provoquen raons. Al cap d'una setmana, una crònica política dona compte de les resolucions adoptades pels joves republicans. Unes ratlles que, novament, il·lustren amb detall el funcionament descentralitzat d'Esquerra: «*es celebrà l'anunciada reunió general d'aquesta J.R. d'E. per aclarir uns punts essencials del seu reglament en no constar-hi la seva adhesió, que d'una manera oficiosa, tenia aquesta joventut al Partit Republicà Federal Nacionalista d'aquestes comarques. La concurrència dels socis fou molt nombrosa, acordant després de clares i àmplies explicacions continuar estar adherits a l'Esquerra Republicana de Catalunya i sempre sota la disciplina del Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines, per comprendre que és l'organització que defensa amb tota la seva extensió, la nostra catalanitat i les qüestions d'ordre social, que són la base de les nostres aspiracions*».¹⁹⁰ Un pas cap a la resolució de la crisi, a les portes de la celebració del 3r Congrés Nacional d'ERC.

En paral·lel a les tensions polítiques, els canvis a la publicació, molt disminuïda de continguts i de col·laboradors, també es fa notar. El 25 de maig ja s'havia fet una crida més o menys desesperada als lectors: «*Esperem que el civisme dels nostres subscriptors contribuiran en l'enlairament d'aquest setmanari defensor dels ideals de nacionalisme i republicanisme de les nostres comarques*».¹⁹¹ El 8 de juny es denuncia públicament el boicot que fan alguns carters, acusats de no fer arribar els exemplars als subscriptors. Els quatre números següents, entre finals de juny i mitjan juliol, són simptomàtics d'un cert desconcert en la línia editorial i alhora un intent de reflatar la publicació amb la incorporació per primer cop d'articulistes de primera línia com Aurora Bertrana, Antoni Rovira i Virgili i Carles Rahola, amb Josep Maria Corredor, un altre dels membres destacats de la Joventut Republicana d'Esquerra de Girona, com a editorialista principal. Aquests

188 *L'Autonomista*, 29 de juny de 1934, p. 2. Joan Ballesta surt citat en una informació com a director d'*Acció Ciutadana*.

189 «Joventut Republicana d'Esquerra», *Acció Ciutadana*, 1 de juny de 1934, p. 1.

190 «Carnet. Joventut Republicana d'Esquerra de Girona», *Acció Ciutadana*, 8 de juny de 1934, p. 2.

191 «Als subscriptors forans!», *Acció Ciutadana*, 25 de maig de 1934, p. 2.

no. 97

girona 13 jany 1934

aceto citadina

setmanari nacionalista d'esquerra

ENTRE LA SANG I L'ESPERIT

LA BANDERA UNICA CATALUNYA, POBLE EUROPEU

mentales del que, Giffen asegura, la "Nueva" Olérea antropométrica empieza por cumplir sus intenciones: producción i instaurar, fagocitar un lar de artefacto nuevo i el material pormenorizado; aquesta acción de la espiritualidad europea, altera compuesta des del Renacimiento, (re-

I en mig del rassegnamento de la
forza brutale i autoritativa, alcuni
vanno della natura de la gioventù

[illegible]

publicana d'Esq

CONFERÈNCIA PÚBLICA

M. COR
versant sobre el tema

hispanic»

Therapie selbst im Prozess, geht es
bevorzugt darum, dass die Kontrolle, dass

Vida parlamentària

El conjunto de leyes que durante algunos períodos ha legislado el Parlamento, los tienen influenciados por estas ideas generadoras, por lo tanto también son así, positivamente o negativamente, ejemplos de la integración.

Joventut Republicana d'Esquerra. - Girona

CONFERÈNCIA
PÚBLICA

que es celebrarà en el **Centre d'Unió Republicana**, el proper

dimecres, dia 18, a les deu de la nit, a càrrec de

JOSEP M. CORREDOR

versant sobre el tema.

«Catalunya davant el futur
hispanic»

tor, envejecer del desarrollo de la vida política cubana. Mantener una democracia, una verdadera democracia —no solo un régimen ficticio, fingidamente apaciguado y controlado de superficie— es solo patrimonio, según dice, de los países que a ellas fortaleza van a tales, mientras en su otro conocimiento de Estados Unidos y en cada región a la victoria final humana. De los países que progresan: Cuba, también del carácter "marxista", en una parodia.

José M. CORREDO

El Parlament realitzà els seus treballs sense incidències. Les temperatures anuals que es deferen entre l'extremisme i la moderació són a favor del últim, en pre-
posar, inevitablement, al treball de la col·lectivitat. No seria estrany, doncs, que la sessió tingués les característiques d'una sessió parlamentària.

El conjunto de leis que durante a
quala temporada ha legisla el Parla-
ment, no toren l'interrogatori que al-
tesa l'ha generat, però com tam-
bé nos val l'oportunitat d'afegir
el detall constant de la integració

[illegible][illegible]

nous contribuïdors no tindran temps d'arrelar. El 13 de juliol es publica el número 97 d'*Acció Ciutadana*. A partir d'aquesta data no se n'ha localitzat cap altre exemplar, tot i que una font, l'autor que signa aquest llibre, sostenia fins ara que *Acció Ciutadana* s'havia publicat fins el 30 de setembre de 1934, el dissabte anterior als Fets d'Octubre, que van significar l'empresonament de la majoria dels seus redactors i col·laboradors i la mort del setmanari.¹⁹² La realitat documental condueix cap a una altra direcció. La pista la trobem en un altre rotatiu de la capital gironina, el *Diari de Girona*, i està datada el 30 d'agost de 1934. A la secció d'informació general, s'hi localitza una columna titulada «A millor vida», que continua així: «*L'òrgan de l'Esquerra, "Acció Ciutadana" fa més d'un mes que ha deixat de publicar-se. És de creure, doncs, que ha passat a millor vida*».¹⁹³ La prova sembla concloent. El número 97 és l'últim. És el 13 de juliol de 1934, tot i que, com a últim detall de la crisi, a la capçalera la data que hi figura, 13 de juny, és equivocada.¹⁹⁴ Han passat quatre anys, tres mesos i dotze dies des que *Acció Ciutadana* es va imprimir a Olot per primer cop. L'endemà, a la capital garrotxina, surt el número 5 del setmanari *Esquerra*, que, impulsada pels seus antics fundadors, sobreviurà a *Acció Ciutadana* fins el 18 de juliol de 1936. Però aquest ja seria material per a un altre llibre. El tancament d'*Acció Ciutadana* no és, dissortadament, la pitjor notícia per als impulsors de la publicació. Poques setmanes després trobarem els noms dels principals articulistes, impulsors i col·laboradors en les llistes de represaliats pels Fets d'Octubre, un capítol que també queda fora del radi d'*Acció Ciutadana*, definitivament inscrita en la llarga corrua de capçaleres de premsa per les quals ha desfilat la conjuntura de la història d'un país immers en un crònic i permanent sotrac.

192 Carles RIBERA. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*, p. 49.

193 «Política. A millor vida». *Diari de Girona*, 30 d'agost de 1934, p. 3.

194 Els cinc dissabtes de juny es publiquen els números 91, 92, 93, 94 i 95. Per tant, les dates de publicació que figuren en les capçaleres dels números 96 (6 de juny) i 97 (13 de juny) en realitat corresponen al juliol.

2.9. Després d'Acció Ciutadana

La història d'*Acció Ciutadana* s'acaba el 13 de juliol de 1934. Tanmateix, els periòdics no són només els seus exemplars, la materialitat del paper imprès sinó, molt especialment, l'entorn humà que l'envolta. La història de les persones que van fer possible els quatre anys llargs de vida del setmanari va tenir una continuïtat que connecta directament amb l'activitat que els havia portat a fer política des de la premsa escrita. La feina d'anàlisi de la capçalera quedaria incompleta si no s'expliqués què se'n va fer dels seus impulsors. L'explicació no és senzilla. I, com pot intuir qualsevol lector avesat a informar-se sobre el republicanisme català dels anys 1930, el final no tan sols no és feliç sinó que resulta molt més dramàtic que la mort d'*Acció Ciutadana*.

El primer sotrac no tarda gaire en arribar. Dos mesos i mig després de la desaparició de la publicació arriba el Sis d'Octubre. La proclamació del president Companys de l'Estat Català dins de la República Federal espanyola és secundada a tot el territori català amb rèpliques als ajuntaments i places, una acció popular en cadena que fracassa estrepitosament. 3.400 persones són empresonades i represaliades en diferents graus a tot el país. Entre els detinguts i empresonats de les comarques gironines hi trobem vells coneguts de la història d'*Acció Ciutadana*. De l'etapa olotina: el director Ramon Aubert, a més de Miquel Àngel Bassols, Ramon Calm, Antoni Dot i Joan de Garganta. Del gruix de col·laboradors i articulistes a Girona: el director Joan Ballesta, l'impressor Darius Rahola, i els articulistes i col·laboradors Joaquim Aleixandri, Jaume Balaguer, Joaquim de Camps i Arboix, Xavier Casademunt, Josep Maria Corredor, Josep Maria Dalmau, Laureà Dalmau, Francesc Duaso, Emili Garcia Vigneaux, Joan Ginesta, Josep Puig Pujades, Miquel Santaló, Narcís Suñé, Pere Vicens. Martí Jordi i Frigola s'ha d'exiliar.¹⁹⁵ La majoria passen un parell de mesos a la presó i posteriorment són absolts o condemnats a penes menors, tot i que alguns d'ells reben penes més dures, com Josep Puig Pujades —30 anys de presó— o Joaquim Aleixan-

195 Manel LÓPEZ ESTEVE. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*.

ESQUERRA

REDACCIÓ:

Màrtirs de Jaca, 9

SUBSCRIPCIÓ:

1'75 pts. trimestre

ANUNCIS: Preus convencionals, segons tamany i número d'insercions.

ANY II - NÚMERO 43

OLOT, 13 D'ABRIL DEL 1935

PREU 15 cèntims.

En aquest quart aniversari de la proclamació de la República, **ESQUERRA**, l'esperança posada en l'avenir, manifesta, ben alt i ben fort encara, la seva confiança en el règim nascut en un bell dia d'Abril.

Encara que fets dolorosos i desastres perillosos s'hagin produït en els curs d'aquestes històriques anyades, tenim la convicció sòlida i ferma que la democràcia republicana d'Espanya entrarà a corregir les errors cometes i fer reprendre a la República el ritme progressiu i avançat dels seus primers temps. I encara diran més. Estem plenament convençuts també que els ideals de Catalunya mudran, tant d'hora, el més esclatant dels temes, i que aquesta victòria no solament l'assolirà Catalunya dinter ella mateixa sinó que irradiarà per tota Espanya, inaugurant una nova i definitiva etapa de més franc i lleial relació entre els pobles d'Espanya.

Si aquest 14 d'Abril de 1935 no podem celebrar-lo encara amb la joia que voldríem saludant-lo almenys com a precursor d'un altre que en vindrà de més immortal.

13 d'abril de 1935

Dos anys després
d'haver cedit la capçalera
Acció Ciutadana a Girona,
a Olot veia la llum
un nou setmanari,
Esquerra,
amb el mateix
grup impulsor
i col·laboradors:
Ramon Calm, Antoni Dot,
Josep Maria Mir
i Mas de Xexàs,
Ramon Pla i Coral,
Josep Pujol,
Llibertat Serra...

Les capçaleres de premsa
neixien i morien
però el republicanisme
continuava sent
l'eix vertebrador
de la política catalana.
ACGAX

dri —depurat per la companyia ferroviària on treballa, que el trasllada a una estació als Monegros.

El miratge de les eleccions del març de 1936 amb la victòria del Front d'Esquerrres és un respir que amb prou feines dura quatre mesos. L'estiu de 1936 estripa amb tota cruesa la democràcia republicana amb el cop d'estat feixista que provoca l'esclat de la Guerra Civil. Un període en què els noms dels antics articulistes d'*Acció Ciutadana* figuren en llistes de víctimes. Hi ha baixes al front. La més destacada, la de Martí Jordi i Frigola. Hi ha articulistes afusellats pel nou règim, amb Carles Rahola al capdavant però també amb col·laboradors més modestos com Pere Jutglar o Josep Fàbrega. Hi ha una llarga llista d'empresonats pel franquisme on trobem noms com els de Ramon Aubert, Joan Rexach, Albert Sacrest o Gil Vidal. Hi trobem represaliats amb la pèrdua de bens i desterrament com Ramon Calm. I, sobretot, si no hi ha més noms en les llistes d'afusellats i empresonats per la dictadura és perquè, senzillament, molts van poder emprendre a temps el camí de l'exili, provisional o definitiu. És el cas d'Antoni Dot, Antoni Plana, Emili Garcia Vigneaux, Ramon Pla i Coral, Artemi Casanovas, Josep Maria Dalmau, Narcís Lloveras, Llibertat Serra, Joan de Garganta, Miquel Santaló, Manuel Barrera, Manuel Galés, Pere Vila i Xifra, Pere Cerezo, Lluís Prunés, Joaquim Aleixandri, Joan Ballesta, Josep Maria Corredor, Agustí Cabruja, Emili Vigo, Joaquim de Camps i Arboix, Xavier Casademunt, Josep Mascort, Laureà Dalmau i Francesc Arnau.¹⁹⁶ Els principals noms d'*Acció Ciutadana* van portar la seva militància per la república i per la llibertat fins a les últimes conseqüències personals. No van ser, per tant, simples agitadors de sofà ni polemistes de saló, sinó homes compromesos amb el seu temps, el del somni republicà.¹⁹⁷

En aquesta recerca s'ha pogut rescatar de l'oblit una capçalera fonamental per entendre com operaven els mitjans de comunicació de partit als anys 1930, amb

el focus centrat en la principal formació d'aquell període, Esquerra Republicana i en l'àmbit geogràfic concret de les comarques gironines. S'ha analitzat com es va gestar el projecte, com es va organitzar i quines van ser les línies periodística i editorial. S'han posat noms i cognoms a aquesta empresa de quatre anys, la qual cosa ha permès descobrir i posar en valor noms fins ara pràcticament desconeguts o ignorats com els d'Artemi Casanovas, Albert Sacrest i Llibertat Serra. Uns descobriments que obren el camí a futures investigacions que permetin aprofundir en unes biografies tot just apuntades que mereixerien estudis més detallats. Ha faltat, també, identificar alguns dels pseudònims que malauradament continuaran encara en l'anonimat. En l'estudi d'aquests quatre anys i mig de vida d'*Acció Ciutadana* s'ha procurat combinar l'interès dels aspectes estrictament locals amb la contextualització en el marc català, per tal de fer la lectura atractiva més enllà de l'àmbit geogràfic que cobreix.

Acció Ciutadana va ser un exemple de premsa local però és alhora un model de periodisme polític global en aquella Catalunya que va creure en els valors transformadors del republicanisme. Una fórmula editorial molt allunyada dels pretesament independents mitjans de comunicació actuals, però fins a cert punt molt més honesta. La premsa de partit tenia una transparència que anava en detriment de l'objectivitat de la informació però no pas del bon periodisme. No es pot oblidar que grans noms de referència del periodisme català, com Antoni Rovira i Virgili, Josep Pla, Joaquim Ventalló, Irene Polo, Manuel Brunet, Rosa Maria Arquimbau i Lluís Capdevila, per citar només alguns exemples van estar al servei de premsa partidista. En uns moments en què en el mapa mediàtic català en particular i en l'internacional en general costa cada cop més destriar el gra del rigor informatiu de la palla de la propaganda política, analitzar exemples com els d'*Acció Ciutadana* ajuda a reflexionar sobre els evidents defectes però també alguna virtut del periodisme polític a cara descoberta en contrast amb l'opacitat ideològica tendenciosa disfressada d'objectivitat. Un debat deontològic etern que als anys 1930 tenia unes fronteres dubtosament preferibles però indiscutablement més ben marcades.

196 Jordi PUJILUA. «La repressió franquista a la Garrotxa. El Tribunal de Responsabilitats Polítiques».

197 De tots els col·laboradors d'*Acció Ciutadana*, només s'ha documentat els casos de Ferran Foix i Quer i Josep Claret que acabessin passant-se al bàndol franquista durant la Guerra Civil.

ANNEX 1

Els 15 principals col·laboradors a Olot (1930-1932)

Referències biogràfiques extretes principalment de memoriaesquerra.cat i altres fonts digitals, així com de les referències arxivístiques, bibliogràfiques i hemerogràfiques indicades com a nota de peu de pàgina al final de cada fitxa.

Ramon Aubert i Cros

Olot, 21 d'octubre de 1891

Olot, 21 de setembre de 1961

Ebenista i polític.

Fill de Miquel Aubert i Magdale-
na Cros.

De molt jovenet va anar a tre-
ballar a Terrassa per aprendre-hi
l'ofici de fuster i ebenista. I en tor-
nar a Olot obrí un taller d'ebeniste-
ria, alhora que ajudava en el nego-
ci dels seus pares, un establiment
on hi havia fonda, restaurant i bo-
tiga de queviures, conegut com a
Can Toc.

Es casà amb Concepció Cassó i
Figueres, amb qui tingueren dues
filles: Magdalena i Pepita.

Fou un dels principals líders
del republicanisme olotí del pri-
mer terç del segle XX. Impulsor
de Concentració Republicana De-
mocràtica el 1909, amb l'objectiu
d'eixamplar la base d'un republi-
canisme olotí majoritàriament ler-
rouxista que cap a finals dels anys
1920, amb la refundació de Con-
centració Republicana, integrà
sensibilitats més properes a l'es-
querra obrera i al catalanisme.

Regidor durant el règim de la
Restauració. I processat el 1923 ar-
ran del cop d'estat de Primo de Ri-
vera.

Com a president de Concentra-
ció Republicana el 1930 impulsa
el setmanari *Acció Ciutadana*, del
qual n'és formalment el director
tot i que només hi escrigué un article
amb el seu nom. Tot i que la Con-
centració Republicana s'adhereix
a Esquerra Republicana de Cata-
lunya, personalment, de perfil més
republicà federal i no nacionalista,
no serà mai un home de partit.

En les eleccions municipals
d'abril de 1931 és elegit regidor com
a candidat més votat de la Coali-
ció Republicana-Obrera-Catalanis-
ta que guanya les eleccions i esde-
vé tinent d'alcalde, sota el mandat
de l'alcalde Joan de Garganta. És
alcalde del 4 novembre de 1933 a
l'1 de febrer de 1934, i aquell ma-
teix any se situa al capdavant de
l'Ajuntament durant el Sis d'Oc-
tubre. Empresonat i processat, és
absolt en un consell de guerra ce-
lebrat a Girona.

El 5 de març de 1936 —després
de la dimissió del govern muni-
cipal de la Lliga, arran de la victòria
del Front d'Esquerrres a les elecc-
ions del febrer— és elegit de nou
alcalde, càrrec que exerceix fins a

la seva dimissió, a l'inici de la Guer-
ra Civil, el 4 d'agost de 1936.

Acabada la guerra és condemnat
a dotze anys de reclusió passant
per les pressons d'Alcalá de Hen-
res i d'Ocaña, on va haver de fer
treballs forçats. Gràcies a la feina
de fuster i moblista a la presó, redi-
meix part de la pena i surt en lliber-
tat condicional l'octubre de 1940.

Torna a Olot continuant el nego-
ci familiar on combina la venda de
queviures i l'ebenisteria, sense re-
alitzar cap tipus d'activitat pública
fins la mort.¹⁹⁸

198 Josep Maria CANALS. *Diccionari bio-
gràfic d'Olot*, p. 44-45.

ATMT3. Auditoria de Guerra de la
IV Regió Militar. Reg. 52.306, caixa
2.905.

Pere Aubert i Port

Olot, 1 de setembre de 1879

Olot, 10 d'octubre de 1951

Impressor, compositor i músic.

Fill de Ferran Aubert i Seret i de Carme Port i Carré, es va formar de manera autodidacta com a impressor i va estudiar solfeig i trompeta amb el mestre Joan Casanova, director de l'Orquestra Municipal d'Olot.

El 1904 va establir, amb el seu soci Eduard Guillot, la primera impremta a Camprodon, on va publicar el monòleg *Nadalesc* i va editar i dirigir el periòdic *La Font Nova*. En aquesta publicació hi escrivia peces literàries, recollides el 1916 en el llibre editat a Olot *Petites coses*.

Es va casar amb la camprodonina Mercè Nadal i Vilarrasa amb qui tingueren dos fills: Joan i Antònia.

El 1912 va traslladar el negoci a Olot, on aquell mateix any va iniciar la publicació del setmanari *Vitalitat*. El nom d'aquesta capçalera és una metàfora de la gran activitat que va tenir Aubert a la capital garrotxina. Del seu taller van sortir desenes de capçaleres periodístiques de més o menys llarga durada, entre les que destaquen *La Comarca d'Olot*, *Revista d'Olot*,

Vida Olotina, *Acció Ciutadana*, *Esquerra*, *Gasetta d'Olot* i els satírics *El Despertador*, *L'ull*, *La Llufa* i *Rialles*.

Tot i que la impressió de premsa fonamentalment formava part del negoci d'impressor sense que necessàriament tingués cap vinculació ideològica amb l'orientació política de les publicacions que sortien del seu taller, el cert és que a ca l'Aubert van elaborar-se la majoria de publicacions de signe més catalanista i progressista dels anys 1920 i 1930. Paral·lelament, va continuar editant llibres propis de caire literari, com *Nit de Reis* (1920) i *Fulls d'Àlbum* (1924).

En paral·lel a la seva activitat com a impressor, va ser un destacable compositor de sardanes, amb més d'un centenar de composicions, com *Antonieta*, *La Garrotxa*, *Matí de Sant Pere* o *Cant marítim*. També va escriure la música de les populars danses de la faràndula olotina *Ball de l'Àliga de Sant Ferriol* i el *Ball del Pollastre*, va musicar la sarsuela d'Antoni Martí i Sallent, *Sortir amb la seva*, i ell mateix va escriure diverses peces

teatrals musicades, com *El cavaller de la Creu* (1924); *Epíleg* (1924); *Pel·lícula de Barri* (1937); *Corbs Maleïts* (1937).

Com a músic va tocar a les cobles Els Petits d'Olot (1890), Art Gironí, cobla Camprodon, Principal d'Olot i l'Orquestra Municipal d'Olot.

Acabada la Guerra Civil va continuar la seva feina d'impressor, negoci que va continuar el seu fill, Joan Aubert i Nadal, que hi treballava des dels anys 1920 i era col·laborador esporàdic d'*Acció Ciutadana*, *La Comarca d'Olot* i company d'Antoni Dot al Pomell de Joventut Aires del Montsacopa.

La impremta continua activa, actualment al polígon industrial de Can Coromines de Sant Joan les Fonts, en mans dels descendents de la mateixa família.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 46-49.
«Pedro Aubert Port», *i Arriba España!*, 20 d'octubre de 1951, p. 3-5.

Ramon Calm i Clota

El Mallol, 23 de desembre de 1896
Tampico, 16 d'agost de 1970

Mestre i polític.

Fill de Jacint Calm i Coromino-la i de Francesca Clota i Massegur.

De petit assisteix a l'escola pública de Sant Privat d'en Bas i entre 1912 i 1916 estudia a l'Escola Normal de Girona. Ja mestre, comença treballant com a ajudant en diverses escoles fins que crea la seva pròpia escola privada, el Col·legi Calm a Olot. El 1935 fa oposicions i s'incorpora a la xarxa del magisteri públic, activitat que compaginà amb la docència a l'Escola Menor de Belles Arts i Oficis d'Olot.

Escriu diversos articles sobre temes pedagògics a *Revista d'Olot*. A *Acció Ciutadana* a partir del 1930 és on es concentra el gruix de les seves col·laboracions en premsa, que signa amb el pseudònim Demòfil. Al llarg dels anys col·laborarà també a d'altres publicacions olotines com *Oreig*, *La Ciutat d'Olot* i *Esquerra*.

El març de 1931 participa amb Antoni Dot, en representació de Concentració Republicana d'Olot, a la Conferència d'Esquerreres Catalanes on es funda Esquerra Republicana de Catalunya.

A les eleccions municipals del 12 d'abril és escollit regidor d'Olot per la candidatura guanyadora de la Coalició Republicana-Obrera-Catalanista. Com a segon tinent d'alcalde, s'encarrega dels temes culturals i és membre de la Comissió d'Instrucció Pública —des d'on és l'artífex de la institució del Col·legi de Segon Ensenyament—, del Patronat de colònies escolars, de la Junta del Museu i la Biblioteca i representant de l'Ajuntament a la mancomunitat formada amb els municipis de Begudà i la Vall de Bianya pel manteniment d'una escola a la Canya, localitat on fa de mestre Artemi Casanovas, amic de Calm i col·laborador d'*Acció Ciutadana*.

A les eleccions municipals del gener de 1934 tornà a sortir escollit regidor en la candidatura d'Esquerra Republicana però en guanyar-les la llista de dretes, resta a l'oposició.

Arran dels Fets del Sis d'Octubre de 1934 és empresonat i posat en llibertat el 1935.

A l'inici de la Guerra Civil, l'agost de 1936, Miquel Santaló el nomenà

director de l'Institut d'Olot, càrrec que ocupa fins el gener de 1938. Entre l'agost de 1936 i el març de 1937 es torna rotatòriament a l'alcaldia amb la resta de consellers del consistori.

L'octubre de 1936, en el marc del Decret de reorganització dels Ajuntaments catalans durant la guerra, és elegit alcalde d'Olot, fins el 1937, any en què és nomenat delegat regional de Primer Ensenyament de les escoles de la Generalitat a les comarques de l'Alt Empordà, Baix Empordà, Garrotxa, Gironès i Selva.

El 1939, a la fi de la Guerra Civil, s'exilià a França, instal·lant-se a Montpeller. Posteriorment marxà a Mèxic on treballà com a mestre al Colegio Cervantes de Tampico, fundat pel Patronat Cervantes, la institució que tenia cura de la creació de col·legis impulsats i dirigits per mestres republicans exiliats.²⁰⁰

200 AADD. *Esquerra a Mèxic (1941-1980)*, p. 96.

Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 148-149..

Artemi Casanovas i Pié

Valls, 26 de novembre de 1895

Caors, 20 d'agost de 1955

Mestre i activista polític.

Fill de Francesc Casanovas i Cardeña i de Magdalena Pié i Magriñà.

Estudia magisteri i l'octubre de 1915 obté el títol de mestre elemental de primer ensenyament a l'Escola Normal de Tarragona. Fa de mestre nacional a Rocafort de Queralt (1915-1916); Valls (1916-1922); Bràfim (1923-1924); Rocabrúna, Beget (1924-1926).

Es casa amb Dolors Michavila i Vaquer, de Castelló de la Plana, que mor el 1932 de tuberculosi. Del primer matrimoni neix un fill, Artemi (1923).

Entre el 1926 i el 1931 agafa una excedència per fer de mestre fora de l'escola nacional: a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera; al Casal Montessori de Vilafranca del Penedès; a l'Ateneu de Martorell i a les escoles de l'Ajuntament de Barcelona.

A Barcelona entra en contacte amb elements de la futura Esquerra Republicana de Catalunya, contactes que reforçarà a les comarques gironines, segons relata ell mateix en l'únic document per-

sonal que s'ha localitzat de la seva autoria, una carta des de l'exili datada el 1944 dirigida al mestre barceloní Jesús Maria Bellido: *«Íntim amic de Ventura Gassol, hauria pogut medrar un lloc a la Generalitat, cosa que no he sigut mai capaç de fer. Republicà d'Esquerra de sempre i un dels primers que amb més entusiasme seguirem al nostre volgut Avi i al gran màrtir Ll. Companys, he sigut un lluitador incansable d'ERC prou conegut pels amics Hilari Salvadó, Lluís Prunés, Miquel Santaló, Puig Pujades, Josep Mascort, Antoni Dot, etc.»*.²⁰¹

Tornant enrere, el 1931, proclamada la República reprèn la seva carrera com a mestre nacional a la Canya (1931-1935), on comença les col·laboracions a *Acció Ciutadana*, tant en l'etapa del setmanari a Olot com a Girona. A la Canya es

casa amb Pilar Torras i Callís, de la Vall d'en Bas, amb qui tindran dos fills: Rafael i Francesc.

El 1935 és traslladat a l'escola del Port de la Selva (1935-1937). En plena Guerra Civil torna a Olot com a director del Grup Escolar Germanor (1937-1939).

El 29 de febrer de 1939 travessa la frontera i és internat al camp d'Argelers fins al maig, quan aconsegueix el reagrupament familiar amb la seva esposa, els sogres, un cunyat, dues cunyades i set nebots, que havien estat dispersats en altres camps. S'estableixen a Sant-Martin-du-Fresne. Després d'intentar infructuosament embarcar cap a una destinació americana i d'haver col·laborat amb la resistència durant l'ocupació alemanya de França, el 1944 s'estableix a Cajarc, on treballa com a obrer en la construcció de la presa hidroelèctrica. Posteriorment residirà a Sant Martí de Nogairac, Sent Juèli i Caors.²⁰²

²⁰¹ Carta d'Artemi Casanovas a Jesús Maria Bellido, recollida a: Salomó MARQUÉS. «Nuevas aportaciones al estudio del exilio de los maestros republicanos». *L'exili cultural de 1939. Seixanta anys després*. València, 1999, tom 1, p. 635-637.

²⁰² Les principals dades biogràfiques han estat facilitades per la seva neta Montserrat Casanovas i Fargas.

Antoni Dot i Arxer

Olot, 8 de juny de 1908

Houston, 5 d'agost de 1972

Comptable, activista cultural i polític.

Segon fill d'Antoni Dot i Toneu i de Maria Arxer i Viñas, que regenten una taverna. Posteriorment el pare es dedica a la venda de lactosa als fabricants d'embotits.

Cursa estudis primaris i el batxillerat a l'Escola Pia d'Olot. Acabat el batxillerat, treballa com a comptable a la Cooperació Fabril, empresa tèxtil d'Olot.

Amb disset anys participa en la fundació i redacció de *Revista d'Olot* (1926-1928) i comença una intensa actuació cultural.

A partir de 1930 inicia la militància activa en la Concentració Republicana i funda la secció local de l'organització catalanista Palestra.

És un dels impulsors i editorialista principal d'*Acció Ciutadana* entre 1930 i 1932, des d'on defensa la república federal, el cooperativisme i posicions socialitzants, que amb el pas dels anys va matisant.

El 1930 es casa amb Remei Masdemont i Puquí (1909-1987) amb qui tenen dos fills: Jordi (Olot, 1931) i Montserrat (Ciutat de Mèxic, 1945).

El març de 1931 participa a la Conferència d'Esquerres Catalanes, on es funda ERC. Després de la victòria republicana a Olot a les eleccions municipals d'abril de 1931 es dedica a l'expansió d'ERC per la comarca. En el 1r Congrés Nacional d'ERC, el febrer de 1932, és elegit membre del Comitè Executiu.

El novembre de 1932 és elegit diputat al Parlament en les llistes d'ERC per Girona. És el diputat més jove de la cambra i secretari primer de la Mesa. Es trasllada amb la família a Barcelona. El juny de 1934, ja desapareguda *Acció Ciutadana*, crea a Olot el setmanari *Esquerra* (1934-36).

Per la seva participació en els Fets d'Octubre a la Garrotxa és condemnat a quatre mesos i mig de presó. El 1936 s'incorpora al Comitè Executiu de la Federació de Girona d'ERC. El març de 1936, amb el restabliment de l'autonomia, repren la seva activitat al Parlament.

Durant la Guerra Civil viu a Barcelona. Des del juliol de 1937 és director general d'Assistència Social, des d'on organitza l'ajut als refugiats.

El 1939 s'exilia, establint-se a la Residència d'Intel·lectuals Catalans de Montpeller. Es gradua en Llengua i Literatura Francesa a la Universitat de Montpeller.

El 1942 es trasllada a Mèxic. Treballa per a una empresa d'assegurances i n'arriba a ser el gerent. El 1958 crea la seva pròpia empresa: Dot e hijos y asociados. El 1952 obté la nacionalitat mexicana, que li permet visitar Catalunya i Olot.

El 1945 es premia als Jocs Florals celebrats a Colòmbia. Membre actiu de l'Orfeó Català de Mèxic i vicepresident (1955-56). El 1955 funda l'Institut Català de Cultura, que presideix durant anys. Forma part de la redacció d'*Orfeó Català* i col·labora a *Xaloc*, publicacions catalanes de Mèxic.

El 1954 és un dels diputats que participa en l'elecció de Josep Tarradellas com a nou president de la Generalitat a l'exili.

El 1956 publica a Mèxic *Presència*, llibre de recopilatori d'articles i de treballs diversos.²⁰³

203 Albert PLANAS. *Antoni Dot i Arxer, 1908-1972*.

Jaume Gascon i Rodà

Sant Feliu de Pallerols, 30 de desembre de 1904
Girona, 7 de juliol de 2005

Periodista.

Fill del ferroviari Manuel Gascon i Rabassa i de Maria Rodà i Aubert.

Cursa els primers estudis elementals al seu poble natal. Pel trasllat del seu pare —nomenat cap de l'estació d'Olot— continua els estudis als Escolapis d'Olot i, posteriorment, als Maristes de Vic.

Als setze anys s'instal·la a Barcelona, on treballa al despatx d'un metge familiar seu i esdevindrà militant d'Estat Català. A partir dels anys 1920 col·labora amb *El Deber*, *Revista d'Olot* i *Esplais Literaris*.

Lliurat del servei militar per qüestions mèdiques i d'esperit inquiet, marxa a l'aventura per Europa. Entre el 1928 i el 1932 s'estableix a París, on treballa en un banc i coneix Francesc Macià i altres membres de la colònia catalana d'exiliats polítics, com Miquel Badia, els germans Josep i Enric Fontbernat, Jaume Miravittles, Apel·les Fenosa i Carles Esplà.

Des de París comença a enviar articles i col·laboracions a revistes com *En Patufet*, *El Borinot* i *L'Esquella de la Torratxa* i fa de corresponsal de *L'Opinió*. A partir del

1930 comença també les seves col·laboracions amb *Acció Ciutadana* i *La Ciutat d'Olot*. El 1932 es trasllada a Anglaterra i el 1933 torna a Olot per fer de professor de francès i anglès a l'Institut Municipal de Segona Ensenyança.

El 1935 es queda sense feina i s'estableix a Berlín fins el 1937, on es diploma en llengua alemanya a la Universitat de Berlín i ingressa a l'Associació Berlinesa de Periodistes Estrangers. Allí estableix amistat amb l'escriptor Josep Pla —que definirà Gascon com «una de les persones més cultivades que he conegut»—, el periodista Eugeni Xammar, l'arquitecte Jordi Tell o el violoncel·lista Ricard Boadella. Des d'Alemanya continua col·laborant en diaris barcelonins com *La Publicitat* i *La Rambla*.

Nomenat cònsol de Bremen per la República, el 1937 és detingut pels nazis amb tots els espanyols residents a Alemanya que no es van alinear amb Franco i deportat a Espanya, on passa dos anys a la presó de la Corunya.

Es casa amb Milagros Fernández Andrade, amb qui té tres fills:

Jaume, Josep i Núria.

Acabada la guerra retorna a Olot i és sotmès a un consell de guerra i absolt, tot i que li és retirat el passaport fins als anys 1950.

El 1940 s'estableix al barri de Sant Narcís de Girona.

Treballa d'administratiu en una fàbrica de productes químics i també es dedica a la traducció jurada i a la traducció de correspondència empresarial i de llibres per a l'editorial Destino i Edicions 62.

A Girona, reprèn les seves col·laboracions en premsa a la revista *Presència* i al *Diari de Girona*, entre altres publicacions.

Pòstumament li foren editades, en dos volums, les seves *Memòries d'un periodista català*.²⁰⁴

204 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 347-349.

Xevi PLANAS. «Jaume Gascon, el pescallunes il·lustrat».

Jaume GASCON. *Memòries d'un periodista català (1904-1940)*.

Jaume GASCON. «1935 Olot-Berlín-Olot 1940».

Josep Maria Mir i Mas de Xexàs

Olot, 19 d'abril de 1900

Tossa de Mar, 21 de febrer de 1968

Pintor, dibuixant, caricaturista, crític d'art, escriptor, periodista, polític i activista cultural.

Fill de Lluís Mir i Vayreda i d'Antònia Mas de Xexàs.

Fa els estudis primaris a l'Escola Pia d'Olot i els secundaris al Col·legi del Collell. A la Universitat de Barcelona comença Dret i Filosofia.

Jove catalanista, durant la Dictadura de Primo de Rivera és detingut en una manifestació per portar una bandera catalana i li prohibeixen estudiar dins el territori de l'Estat espanyol.

També forma part, breument, durant la temporada 1919-1920, de l'equip de l'Olot FC.

A partir del 1924 esdevé un dels personatges més singulars i polifacètics del panorama cultural olotí del segle XX amb una etapa de plenitud que arriba fins el 1934. En aquesta dècada, duu a terme una intensa activitat com a pintor — amb exposicions a Olot, Vic, Girona, Barcelona i Madrid— i com a caricaturista a la premsa local, on començarà signant amb el pseudònim de «L'Espanta-ocells» al satíric *Pessigolles*.

El 1926 és un dels impulsors de *Revista d'Olot* i el 1930 forma part de l'equip fundacional d'*Acció Ciutadana*. En ambdues publicacions hi escriurà articles literaris, ressenyes artístiques i hi dibuixarà caricatures de personatges de l'època. També col·laborarà amb *La Montaña*, *El Despertador*, *L'Oncle Joan*, *El Bombo*, *El Deber*, *La Tradició Catalana*...

El 1928 es casa amb Maria Lluïsa de Malibran i Escassi amb qui tindran dos fills: Jordi i Maria Engràcia.

Publica *El llibre en la cultura social* (1928), *La república comparada amb la monarquia* (1930) i *República i autonomia* (1934), amb pròleg de Carles Rahola.

Arran dels Fets d'Octubre de 1934 pateix una malaltia psiquiàtrica greu que l'obliga a ingressar temporalment en un sanatori de Lloret de Mar. Encara l'afectarà més el cop d'estat franquista, la Guerra Civil i la mort del seu fill petit, que provoca que destrueixi tota la seva obra pictòrica i literària.

Després de la Guerra Civil recomença la seva obra —amb un can-

vi d'estil radical—, però no és fins a inicis de la dècada del 1950 que reprèn la vida pública cultural. En aquesta època col·labora en el setmanari *i Arriba España!* i a Ràdio Olot com a crític d'art. Impulsa la creació, el 1955, del Cràter d'Art, cenacle de trobada, debat i exhibició artística.

Excursionista empedreït, recorre tota la comarca de la Garrotxa amb amics com Guillem Maragall i altres companys de bohèmia, amb alguns dels quals —com Josep Maria Agustí i Joan de Cabirol— freqüenten ambients lúdics i culturals, com el Cercle Musical.

El 1962 presenta la seva última exposició individual, a Girona.²⁰⁵

205 Glòria BOSCH et al. *Josep M. Mir Mas de Xexàs (1900-1968)*.

Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 466-468.

Ramon Pla i Coral

Olot, 6 d'octubre de 1906

Olot, 19 de desembre de 1980

Periodista, poeta, crític literari i assagista polític.

Fill d'una família obrera formada per Esteve Pla i Pons i Francesca Coral i Matilló.

Fa els estudis primaris al parvulari de l'Hospici i es forma culturalment de manera autodidacta, sobretot en literatura i poesia.

Als catorze anys fa de meritori primer a la fàbrica tèxtil de Can Masllorens i després a la de Can Ciurana.

A setze anys fundà *Esplais Literaris*, portaveu d'Aires del Montsacopa, agrupació local olotina dels Pomells de Joventut.

Des de ben jove escriu poesia — religiosa, patriòtica... — a diverses revistes culturals i obté diversos premis a Lleida, Berga, Barcelona Girona, Malgrat de Mar...

El 1926 és cofundador de *Revista d'Olot*. Col·labora en diverses publicacions olotines, com *El Deber*, *L'Abella d'Or*, *Oreig*... i barcelonines, on hi viu un temps — com *La Nova Revista* i *Arts i Lletres*.

El 1928 torna a Olot i forma part de l'equip fundacional d'*Acció Ciutadana*, on escriu signant amb el

seu nom i també, com a autor de bona part dels articles editorials del periòdic, amb el pseudònim Joan Aleix.

Amb aquest pseudònim també escriu al setmanari satíric *El Despertador*, on també publica Albert Sacrest.

Es casa amb Dolors Arbat i Soler.

El 1933 funda el setmanari *Lluita d'Esquerra Republicana de Catalunya*, de durada efímera. I a partir de 1934 és un dels impulsors del setmanari *Esquerra*.

Amb l'esclat de la Guerra Civil és administrador de l'Hospital de Sant Jaume fins al maig de 1938, quan s'incorporà al front de l'Ebre amb l'Exèrcit Republicà.

El 1939, amb la derrota republicana, és internat i custodiat en un hospital militar de Barcelona —per trobar-se malalt— i posteriorment internat al camp de concentració de Barbastro. Un cop alliberat i davant el risc de tornar a ser detingut, s'amaga durant uns mesos per la comarca fins que s'exilia a França, on fou internat al camp de Sant Cebrià de Rosselló, fins que

amb l'ocupació nazi de França fou traslladat pels alemanys a Bordeus per a treballar per a l'organització Todt. Donada la seva salut fràgil fou enviat a Berlín on s'estigué tres anys treballant d'administratiu a la fàbrica Siemens.

Torna a Olot el 1945 on treballa com a administratiu a una empresa càrnia i portant representacions comercials.

A partir de 1971 reprèn l'activitat periodística col·laborant a diverses publicacions com *Olot-Misión*, *L'Olotí* o *Gra de fajol*.

El 1980 fou l'autor del pregó de la Festa Major d'Olot.

Pòstumament li foren editades, les seves *Memòries de guerra i d'exili i altres escrits*.²⁰⁶

206 Ramon PLA I CORAL. *Memòries de guerra i de l'exili i altres escrits*.

Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 538-540.

Antoni Planagumà i Gelada

Olot, 12 de gener de 1909

París, 22 de juliol de 1989

Enginyer industrial, periodista, pintor i activista cultural i polític.

Fill de Josep Planagumà i Casañer i de Carme Gelada i Hugas.

Fa els estudis a l'Escola Pia d'Olot i a l'Escola Industrial de Terrassa.

La primera ocupació és a l'empresa tèxtil M. Rossell, d'Olot.

Es casa amb Àngela Bassols i Manel·la amb qui tindran un fill.

Militant de primera hora d'Acció Catalana i del Casal Català, d'on és un membre destacat de la Junta.

Col·laborador de la premsa local, tant de caire satírica i humorística, com *Rialles*, *La llufa* i *El Despertador*, que dirigí, com cultural i política, com *Gaseta d'Olot* i *Acció Ciutadana*, on hi signarà sis articles. A partir de 1932 forma part del fundadors i dirigeix el setmanari *La Ciutat d'Olot*.

El juliol de 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil és nomenat secretari d'economia del Comitè Antifeixista —en representació d'Acció Catalana Republicana— en nom del qual signa el Decret de Collectivitzacions. Col·labora amb el conseller Josep Tarradellas, al De-

partament d'Economia del Govern de la Generalitat. El setembre de 1937 s'incorpora a l'Exèrcit republicà per a lluitar al front, però en torna malalt.

El 1939 marxa a l'exili en Il·leresa, per malaltia coronària. Vidu, hi marxa amb pare, germana i fill.

Després de passar pel camp de concentració de Sant Cebrià de Rosselló, aconsegueix una feina a Flaiòsc.

Durant la Segona Guerra Mundial col·labora amb les xarxes d'evacuació que ajuden a passar a Suïssa els aviadors anglesos que cauen rere les línies enemigues i exiliats catalans com Josep Tarradellas.

El 1950 crea, a Ivry-sur-Seine, una petita empresa, Les Ateliers de Technochimie, de maquinària de tractament de matèries per a la indústria plàstica, en la qual, entre 1961 i 1977, figurarà com a empleat Lluís Gausachs mentre realment fa de secretari personal del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas.

Reprèn el contacte amb l'interior a través de les visites de vells i nous amics olotins com els pintors

Josep Pujol i Leonci Quera —que pinten murals al seu domicili parisenc— o el psiquiatre i historiador Jordi Pujiula.

A partir de 1977, amb la represa democràtica inicia una nova etapa de col·laboracions amb la premsa olotina: *Gra de Fajol*, *L'Olotí*... però continua vivint a l'exili on hi morirà.

Deixà escrit que «*mans amigues escampessin les seves cendres damunt el Montsacopa, en discreta intimitat i en un capvespre*», desig que fou acomplert el 10 d'agost de 1990.²⁰⁷

207 Antoni PLANAGUMÀ. *La Guerra Civil a Olot*.

Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 546-548.

Josep Pujol i Ripoll

Olot, 5 de novembre de 1905

Olot, 19 de gener de 1987

Pintor, dibuixant, professor de gravat i crític d'art.

Fill de Baldomer Pujol i Boix i de Maria Ripoll i Bartrina.

Deixeble de l'artista i professor d'art lu Pascual, a l'Escola de Belles Arts. Inicialment s'adscriu a l'anomenada Escola d'Olot de paisatgisme, des d'on evoluciona cap a estils més moderns.

Durant un any treballa fent disseny a una joieria de Barcelona. A la capital fa amistats d'esquerres que el porten a militar a Estat Català i posteriorment al Bloc Obrer i Camperol.

El 1926 participa a l'Exposició d'Art Català a Madrid, exposà a les Galeries Dalmau de Barcelona i fa una estada de vuit mesos a París on coincideix amb els exiliats catalans: Ventura Gassol, Jaume Miravittles, Joan Casanovas...

Exposa sovint a la Sala Parés (1928, 1930, 1933 i 1934).

Les seves col·laboracions en premsa s'inicien a *Revista d'Olot*, que li publiquen diversos treballs, *Acció Ciutadana*, on escriu una dotzena d'articles, i *Esquerra*, de la qual n'és crític d'art.

Treballa com a escenògraf a Barcelona fins que el 1935 entra com a docent a l'Escola Superior de Paisatge d'Olot, com a mestre del taller de gravat, com a aprenent de Francesc Xavier Nogués.

El 1936 es casa amb Rosalia Rigat i Gardell, amb qui tindran dos fills: Jordi i Mariona.

Durant la Guerra Civil, tot i no ser membre del POUM, acull a casa seva a Nora, filla d'Andreu Nin, amb qui l'uneix una forta amistat. Arran de la persecució stalinista, el 1937-1938, s'exilia a Ceret.

Retornat a la fi de la guerra, a partir dels anys 1940 i durant dècades exposa contínuament i obté diversos premis a Olot, Girona, Tossa de Mar, Sant Pol de Mar, Benidorm, Camprodon... A Barcelona, el 1965, obté el Premi La Puyalada.

A Olot esdevé un dels tertulians més notables, en els diversos cenacles culturals: Hotel del Parc, cafè Novetats, Olot Club, Penya Vizern, Cercle Musical... I finalment a casa seva del carrer de Sant Ferriol.

Col·laborador setmanal de Radio Olot com a crític i cronista d'art.

Gran amic d'Antoni Plamagumà, el visita en diverses ocasions al seu exili parisenc i li pinta al seu domicili un mural paisatgístic olotí.

El 1979 i el 1980 rep al seu domicili els presidents Tarradellas i Pujol, de visita institucional a la ciutat.

El mateix 1980 l'Ajuntament d'Olot l'homenatja i li atorga la Medalla d'Argent de la Ciutat.

El 1983 rep la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

El 1994, pòstumament, l'Ajuntament d'Olot li dedica un carrer al barri de Sant Roc.²⁰⁸

208 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 591-593.

Albert Sacrest i Danés

Olot, 6 de gener de 1902

Olot?, ~22 d'abril de 1950

Administratiu, actor, escriptor, dramaturg, pessebrista, músic i activista cultural.

Fill del comerciant tèxtil, propietari i pintor olotí Joan Sacrest i Gütyó i d'Antonia Danés i Torras i nebot del metge Joaquim Danés i Torras i l'arquitecte Josep Danés i Torras, prohoms olotins.

Fa estudis primaris a l'internat de Santa Maria del Collell. El 1918 acaba el batxillerat. A principis de la dècada del 1920 es casa i té dos fills.

Durant la dictadura de Primo de Rivera és un dels principals activistes de la cultura olotina, especialment com a músic, actor, director i autor teatral, estrenant el 1928, al Teatre del Centre Obrer, *La pau de l'esperit*.

Col·labora també en premsa, especialment en revistes satíriques, com la que ell mateix impulsa, *El Despertador*. El 1926 és un dels impulsors de *Revista d'Olot*, i, el 1930, d'*Acció Ciutadana*. En aquest setmanari Sacrest és, de llarg, l'autor més prolífic. Hi signa amb el seu nom, amb les inicials A.S. i amb el pseudònim D. Salbert.

Pròxim al Bloc Obrer Camperol i després al POUM, a mitjans dels anys 1930 s'instal·la a Madrid per fer d'agent comercial de l'empresa tèxtil familiar. Allí resideix quan esclata la Guerra Civil. Ingressa a l'Altavoz del Frente, òrgan de propaganda del PCE. L'entitat, que edita una revista que s'envia al front, té com a objectiu fonamental organitzar xerrades, conferències, exhibicions cinematogràfiques i representacions teatrals per als combatents i arriba a integrar més de dos-cents artistes i intel·lectuals a les seves files, entre els quals Antonio Machado, Miguel Hernández i Dolores Ibárruri. Sacrest hi fa de director de la secció de teatre.

Acabada la guerra és detingut. El 5 de maig de 1939 és sotmès a un consell de guerra a Madrid, on la professió que declara és la d'agent comercial. És condemnat a 20 anys de presó. Des de la presó d'Atocha, a Madrid, el 28 de juny traslladat a la presó central d'Astorga. El 1940, estan en aquest penal es presenta i guanya un premi de teatre amb una peça

que arriba a representar-se a la presó, segons explica un company de captiveri, el lingüista Ernesto Carratalà, que posteriorment faria un magnífic retrat del personatge: «*Sacrest se convirtió en el recluso literato por excelencia del penal de Astorga. Era hombre sociable, de ademanes un tanto dalinianos, que como su paisano ampurdanés [sic] ahuecaba la voz cuando creía decir algo lapidario. De él aprendí las primeras nociones de catalán y él me facilitó algunas lecturas en esa lengua que le había enviado su familia aprovechando la buena racha de su ocasional predicamento entre las autoridades carcelarias*».²⁰⁹

El 5 d'abril de 1942 és alliberat i passa al règim de presó atenuada al seu domicili de Madrid.

L'abril de 1950, sentint-se malalt greu, demana al seu germà que el vagi a buscar per morir a Olot.²¹⁰

209 Lluís BUSQUETS. «Ernesto Carratalà i les terres gironines». *Diari de Girona*, 9 de juny de 2016.

210 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 652.

Salvador Sala i Juvinyà

Olot, 19 de febrer de 1880

Olot, 1 de juliol de 1958

Metge, pediatre, escriptor i escultor.

Fill de Joan Sala i de Maria Juvinyà.

Casat amb Concepció Giralte i Soler, amb qui tindran cinc fills: Maria Dolors, Carme, Joan, Maria del Tura i Joaquim.

Fa els estudis primaris i el batxillerat a l'Escola Pia d'Olot. I es llicencia en Medicina a la Universitat de Barcelona. Exercirà sempre com a metge a Olot i la comarca.

Catalanista conservador, proper a la Lliga Regionalista.

Col·labora assíduament amb la premsa olotina, *El Deber*, *La Comarca d'Olot*, *La Ciutat d'Olot* i *Acció Ciutadana*, especialment amb articles de caire mèdic —sobre puericultura, malalties infantils, grip, tifus abdominal, paratífus...— i les garanties sanitàries de les aigües. En aquest sentit el 1932 publica *El problema de les aigües a Olot*.

Bon escultor, afició que cultiva en els escassos temps de lleure.²¹¹

211 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 661-662.

Llibertat Serra i Bartrina

Perpinyà, 23 de gener de 1913
Barcelona, 14 d'abril de 1988

Mestra.

Filla de Manuel Serra i Vilalta i de Rosa Bartrina i Genís. El pare obre als anys 1920 una fàbrica de mosaics hidràulics al carrer de Bolós.

Llibertat Serra i la seva germana Maria cursen l'escola primària a Olot. El 1927 obté el títol de batxillerat a l'Institut de Girona i comença els estudis de magisteri a l'Escola Normal. El 1931 obté el títol de mestra.

Inicia les col·laboracions en premsa el 1930 a *Acció Ciutadana* sota el pseudònim d'Hebe Montblanc. El 1931 impulsa conjuntament amb un grup d'olotines la creació de la branca femenina de l'associació patriòtica Palestra, A la secció masculina d'aquesta entitat hi ha altres col·laboradors d'*Acció Ciutadana*, com Antoni Dot, Joan Sabater, Raimond Vayreda i Gil Vidal.

L'estiu de 1932 és destinada com a interina a l'escola pública de Llançà. Amb el trasllat d'*Acció Ciutadana* a Girona escriu en el setmanari signant amb el seu nom i cognom. També publica a premsa local d'ERC: al quinzenal *El Poble de Salt* i al setmanari *Esquerra* d'Olot.

El novembre de 1933 obté plaça de mestra nacional en propietat i és destinada a Girona. Es fa militant de la Federació de Treballadors de l'Ensenyament, adherida a la UGT, i fa d'oradora en alguns actes públics del sindicat. El maig de 1935 s'estableix a l'escola pública de Bordils. Entre el desembre de 1935 i el setembre de 1936 passa a la situació d'excedència activa per cursar estudis de Pedagogia a la Universitat de Barcelona, que no podrà culminar.

Quan esclata la Guerra Civil és a Olot fent de mestra de les guarderies d'estiu. Mesos abans a Barcelona havia conegut el destacat activista polític Manuel Cruells i Pifarré (Barcelona, 1910-1988), amb qui es casa civilment el 30 de desembre de 1936. D'aquesta relació neix la seva filla Roser (1937). Durant la guerra continua exercint de mestra a Bordils i participa en les col·lectes de Socors Roig.

Acabada la Guerra Civil, s'estableix amb la seva filla al domicili patern a Olot i es casa per l'església —per poders— amb Manuel Cruells, exiliat a França. Quan Cru-

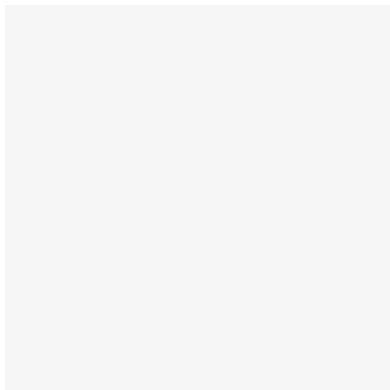
ells torna de l'exili el 1940 no reprendrà la vida en parella.

El febrer de 1939 havia estat suspesa de feina i sou i el novembre de 1941 és depurada com a mestra nacional, amb separació definitiva de l'ensenyament i baixa en l'escalfó. En el seu expedient de depuració declara que el seu nom de fonts no és Llibertat sinó Dolors. Amb el nom de Dolores Serra Bartrina, signa algunes traduccions al castellà per a editorials de Barcelona, com el *Dietario de un peregrino a Tierra Santa*, de Jacint Vergader (Editorial Atlàntida, 1941) i *El reto*, d'Anton Txèkhov (Plaza & Janés, 1969).

El 1948 sol·licita el reingrés al magisteri que li és denegat. Les germanes Llibertat i Maria Serra s'estableixen a Barcelona, probablement després de la mort de la seva mare el 1954.²¹²

212 UdG. «Serra i Bartrina, Libertad». Expedient Acadèmic Escola Normal de Girona.

Llibertat SERRA et al. «A les olotines que senten i pensen en català». *El Despertador*, 9 de maig de 1931.

Raimond Vayreda i Casabó

Olot, 29 de juny de 1892

Olot, 12 de desembre de 1938

Ebenista i dissenyador de mobles, escriptor i activista cultural.

Fill del cèlebre pintor Joaquim Vayreda i Vila i de Maria Casabó i Puig de la Bellacasa. Germà del pintor Francesc Vayreda i Casabó.

És el primer graduat en Arts de la Fusta a l'Escola Superior de Bells Oficis de la Mancomunitat. Adquireix un cert renom en el disseny de mobles i, en aquest sentit, l'estiu del 1923 participa en l'Exposició Internacional del Moble que se celebra a Barcelona.

El 1922 és un dels primers militants d'Acció Catalana, escissió de la Lliga Regionalista. Durant les dècades de 1920 i 1930 és un activista cultural, conferenciant i figura intel·lectual destacada a la vida pública olotina, crític amb la tradició pictòrica de l'Escola d'Olot i pròxim a moviments avantguardistes.

Als anys 1930 manté correspondència amb Salvador Dalí, que li encarrega el disseny del mobiliari de la seva casa de Portlligat.

El seu activisme social, cívic i cultural és extens: president de la junta organitzadora dels Jocs Florals d'Olot (1919); secretari de l'Associ-

ació de Música d'Olot (1920); fundador de Palestra (1930); secretari de la junta directiva de la Sala Vayreda (1931); impulsor de l'Homenatge a Joan Maragall (1932); membre del Patronat d'Estudis Històrics Olotins (1933)... Com a cinèfil pioner, organitza les Sessions de Cinema Selecte (1934); secretari de la delegació a Olot de l'associació Amics de l'Art Vell (1935)...

Publica, entre altres obres, *Visió retrospectiva de la història dels oficis* (1929), *Joan Carles Panyó: la seva vida, la seva obra i el seu temps* (1933), *Consideracions sobre la vida en les petites ciutats i el retorn a les comarques* (1935) i *Dèdal* (1936).

Col·labora amb articles de temàtica cultural i artística en diversos periòdics olotins, com *El Deber*, *La Comarca d'Olot*, *Revista d'Olot*, *La Ciutat d'Olot*, *Acció Ciutadana* i *Oreig*, publicació de la qual n'és l'ànima. I també escriu a la premsa de Barcelona: *D'Ací i d'Allà*, *La Veu de Catalunya*, *El Matí*, *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*...

Deixa de publicar a *Acció Ciutadana* el juliol de 1931, segons s'ex-

plica en la premsa de l'època per discrepàncies amb altres membres de la redacció.

El febrer de 1933 deixa Acció Catalana per ingressar a la Lliga Catalana. Posteriorment, s'acosta a moviments d'esquerra i com a membre de l'Olot Lawn Tennis Club, forma part de la comissió esportiva del Comitè Executiu d'Olot Pro Olimpíada Popular de Barcelona.²¹³

213 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 760-762.

Gil Vidal i Forga

Olot, 14 d'abril de 1902

L'Hospitalet de Llobregat, 24 de novembre de 1982

Comptable, obrer, sindicalista, escriptor i polític.

Fill de Ramon Vidal i Bassols i de Ramona Forga i Ferrés.

Cursa estudis primaris als Pares Escolapis i a les Escoles Municipals, assisteix a l'Escola de Belles Arts i aprèn comptabilitat en classes complementàries.

Desenvolupa la seva activitat laboral en diversos tallers d'imatgeria religiosa d'Olot.

Membre del Centre Obrer, en la qual el seu pare dirigeix la coral El Laurel. Amb els anys serà el factòtum de l'entitat, com a secretari i president, succesivament.

Aficionat a la fotografia i a l'excursionisme, és fundador de la delegació local de la Unió Excursionista de Catalunya, que presideix.

El 1929 es casa amb Mercè Badia i Bosch, amb qui té una filla: Josefina (1933).

Col·labora a *Acció Ciutadana* amb una desena d'articles.

En les eleccions municipals d'abril de 1931 és elegit regidor de la guanyadora Coalició Republicana-Obrera-Catalanista, ocupant la regidoria de Governació de l'Ajun-

tament d'Olot. Segons l'escriptor Miquel de Garganta, com a regidor «*deixà fama d'home bo, reflexiu, recte i operatiu*».

Milita a la Unió Socialista de Catalunya i sindicalment a la UGT, de la qual en serà el secretari d'administració a la comarca.

Durant la Guerra Civil s'incorpora al front de guerra com a mestre racionalista.

Després de la Guerra Civil és reclus en diverses presons gironines. En sortir de la presó, a Sant Just Desvern retroba el seu amic olotí Josep Maria Dou, que li proporciona feina a la fàbrica tèxtil Can Trinxet de l'Hospitalet, on treballarà fins la seva jubilació com a administrador en cap de l'empresa d'arrels familiars olotines Avel·lí Trinxet i Pujol.

Al març del 1942, la policia franquista el deté per haver estat regidor republicà d'Olot i és empresonat a la Model durant onze mesos. En sortir, continua la feina a Can Trinxet, empresa que no només no té en compte el seu color polític sinó que el continua pagant mentre està a la presó.

A l'Hospitalet viurà sempre al número 5 del carrer Pareto, del barri de Santa Eulàlia.

Autor de diversos llibres, publica *L'evolució social a Olot* (1937, reeditat el 1986), on tracta dels orígens del moviment obrer en aquesta ciutat. L'obra, prologada pel dirigent socialista Manuel Serra i Moret, havia estat premiada pel Patronat d'Estudis Històrics d'Olot el 1935. Aquest treball, que esdevé pioner entre els dedicats als moviments socials a Catalunya, és un estudi sobre el naixement del maquinisme i del proletariat industrial olotí fins al Sexenni Democràtic del segle XIX, basat en la documentació de l'arxiu municipal. En una obra posterior, *45 anys de vida olotina a través del Centre Obrer* (1980), de caràcter descriptiu i memorialista, narra la trajectòria de l'entitat fundada el 1894 i que arribà fins el 1939.

Té una plaça dedicada a Olot.²¹⁴

214 Josep Maria CANALS. *Diccionari biogràfic d'Olot*, p. 769-770.

ANNEX 2

Els 15 principals col·laboradors a Girona (1932-1934)

Referències biogràfiques extretes principalment de memoriaesquerra.cat i altres fonts digitals, així com de les referències arxivístiques, bibliogràfiques i hemerogràfiques indicades com a nota de peu de pàgina al final de cada fitxa.

Joaquim Aleixandri i Babot

Barcelona, 30 de març de 1906
Charny, 9 de setembre de 2002

Ferrovieri i polític.

Fill de Francesc Aleixandri i Vilanova i de Rosa Babot. És el segon dels nou fills d'una família de ferroviaris originària de Tortosa que, als anys 1920 i després de viure uns anys a Barcelona, s'instal·la a Girona per a arrelar-hi.

Es fa soci, juntament amb el seu pare i germans, del Centre d'Unió Republicana gironí, presidit per Darius Rahola, fins que marxa a fer el servei militar, a Tetuan, el 1926. En retornar, comença a treballar com a factor ferroviari a l'estació de Portbou, on entra en contacte amb l'activisme polític clandestí, passant publicacions i pamflets procedents de França.

És traslladat a l'estació de Breda i, poc després de la proclamació de la República, a Caldes de Malavella, on esdevé un dels líders del Centre Cultural d'Esquerra Catalana, adherit a Esquerra Republicana de Catalunya.

Es casa aquell mateix 1931 amb la gironina Rita Nielles i Boix.

A Caldes de Malavella, impulsa una publicació local, *Sense Cri-dar*, de durada efímera. Col·labora,

com a corresponsal i articulista d'opinió, a *Acció Ciutadana*, on esdevé l'autor més prolífic, signant trenta-tres articles.

Detingut i empresonat per haver secundat la proclama secessionista de Lluís Companys del Sis d'Octubre de 1934, és desterrat a Quinto (Saragossa).

La victòria del Front d'Esqueres en les eleccions de febrer de 1936 possibilita el seu retorn a Caldes de Malavella.

Quan esclata la Guerra Civil, forma part del Comitè Antifeixista local fins que plega per discrepàncies amb els sectors anarquistes, els quals intenten assassinar-lo per la seva oposició als assassinats indiscriminats de veïns del poble.

El febrer de 1937 és escollit alcalde de Caldes de Malavella, càrrec que ocupa fins que el maig de 1938 el criden a files.

Perduda la guerra, travessa la frontera cap a l'exili el 13 de febrer de 1939. És internat als camps de Sant Cebrià i Agde, des d'on intenta, infructuosament, salpar junt amb la seva esposa cap a Amèrica del Sud.

Durant la invasió alemanya és enrolat en una Companyia de Treball, de la qual s'evadeix. Passa la resta del conflicte en zona ocupada. El 1942 arriba a localitat de Grandchamp, prop d'Auxerre, on s'estableix i viu fent de bosquetà, en condicions econòmiques molt precàries, fins a la jubilació.

Vidu des del 1956, torna un cop a Catalunya, en una visita d'un mes i mig a finals de l'estiu de 1980.

Mor als 96 anys, en una residència de la tercera edat. Un any després, al seu antic domicili de Grandchamp són localitzades una vintena de llibretes que contenen transcripcions de la seva correspondència amb altres exiliats, reflexions polítiques, unes memòries incompletes i un extens diari personal que ha permès, per a la confecció d'aquest llibre, identificar l'autoria dels seus articles signats sota pseudònim.²¹⁵

215 Carles RIBERA. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*.

Francesc Arnau i Cortina

Hostalric, 2 d'abril de 1889

Perpinyà, 14 de març de 1974

Comerciant i polític.

Fill d'una família de botiguers originària de l'Alt Urgell. Estudia a l'escola pública d'Hostalric i, als catorze anys, es trasllada a Barcelona com a aprenent d'una casa comercial.

La seva activitat política comença a l'Associació Obrera Nacionalista de Gràcia, adherida a la Unió Catalanista. De ben jove col·labora en publicacions locals i comarcals, com *La Selva*, de Santa Coloma de Farners, *Praetòrium* de la seva vila natal o al setmanari catalanista *Renaixement*, alhora que s'inicia com a conferenciant.

El 1919 es trasllada a Malgrat de Mar per regentar la botiga de roba del seu difunt oncle Joan Arnau.

El 1922 es casa amb Concepció Suàrez i Callís, filla del metge de Breda, amb qui tenen quatre fills: Joan (1922) Margarida (1924) Victòria (1926) i Núria (1932).

En aquests anys de formació, consolida la seva faceta de conferenciant, mentre continua col·laborant en premsa, com *Flama* d'Arenys de Mar —de la que és fundador i director—, *La Vida Nova* de Pineda de

Mar —que dirigeix el seu amic Manuel Serra i Moret— o *Germanor*, de Malgrat de Mar.

Entre el maig i el desembre de 1930, durant la monarquia d'Alfons XIII, és regidor a l'Ajuntament de Malgrat de Mar, per la seva condició de ser un dels majors contribuents de la població.

El març de 1931 és un dels impulsors d'Esquerra Republicana de Catalunya a la seva ciutat. ERC s'imposa a les eleccions municipals del 12 d'abril i és escollit alcalde de la vila. Aquell mateix 1931, és elegit president de l'assemblea de municipis que representà l'embrió de la Federació de Municipis Catalans.

El 1932 és elegit diputat d'ERC per Girona al Parlament de Catalunya. Amb aquest bagatge, la candidatura d'Esquerra, amb ell al capdavant, es torna a imposar a les municipals de gener de 1934 a Malgrat de Mar i renova l'alcaldia.

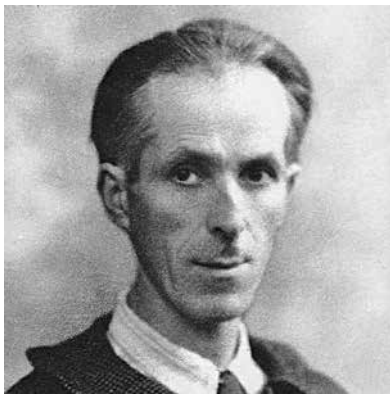
Arran dels Fets d'Octubre del 1934 és destituït amb els altres set regidors d'Esquerra.

El 1936 recupera novament l'alcaldia, a la qual renuncia amb l'esclat de la Guerra Civil.

Amb la derrota republicana del 1939, s'estableix amb la família a Prada de Conflent, on contacta i fa amistat amb diversos exiliats, especialment amb Pau Casals. Continua escrivint, en francès a *L'Indépendant* de Perpinyà, *La Dépêche* de Tolosa de Llenguadoc, *Midi Libre* de Montpeller o *Le Monde* de París i en català a revistes de Catalunya del Nord com *Tramontane* o *Conflent*.

Forma part dels quadres intermedis d'ERC, posicionant-se proper al Consell Nacional de Catalunya. En els debats polítics dels exiliats defensa només la vigència de l'Estatut Interior votat pel Parlament, donant per superat l'Estatut de 1932 i reivindicant el dret d'autodeterminació. A principis dels anys 1960 torna a visitar el Principat tot i que continuà vivint a Prada de Conflent, fins la seva mort a l'hospital víctima d'un infart.²¹⁶

216 Ramon GARRIGA-MARQUÈS. *Francesc Arnau i Cortina. L'alcalde de Malgrat*.

Joan Ballesta i Molinas

L'Escala, 7 de juliol de 1893
Chânes, 26 de juliol de 1962

Activista cultural i polític.

Fill de Tomàs Ballesta i Solés i Caterina Molinas i Poch, és el tercer de cinc germans i conegut com a Joanet Calafat, degut a l'activitat familiar de calafatadors de barques.

De petit estudia a Begur, a l'escola del seu oncle mossèn Joan Molinas i Poch, on adquireix una sòlida formació, fins que la mort de l'oncle l'obliga a tornar a l'Escala.

Treballa com a pescador sardinaler, activitat que combina amb inquietuds teatrals, periodístiques i polítiques. Dirigeix i actua en diverses obres teatrals, inicialment en representacions de titelles de guant i putxinel·lis a la sala La Cargolera del mateix municipi, on coincideix amb un altre escalenc que acabaria destacant en la política catalana: Martí Rouret. El 1914 s'incorpora a l'Ateneu Art i Cultura del poble. Allà interpreta, entre altres, el paper de Manelic a *Terra Baixa*, d'Àngel Guimerà. La seva obra més coneguda és *L'Estrafet*, escrita el 1924 i musicada per Pere Mercader.

En un poble relativament modest, el 1919 Ballesta impulsa la

sortida de la revista quinzenal *Costa Brava*, una publicació de literatura, ciències, arts i crònica local que dirigeix. Hi publica textos de caire literari, de poesia i de narrativa al costat de firmes il·lustres com les de Víctor Català, Octavi Saltor o Josep Puig i Cadafalch. La revista publica l'últim número el 15 de març de 1922, ofegada pels problemes econòmics.

La passió per la lletra impresa el porta a continuar la tasca periodística com a corresponsal de l'editora barcelonina Publicacions Empordà, i entre el 1924 i el 1928 escriu a *L'Avi Muné*, conegut periòdic de Sant Feliu de Guíxols.

Arriba a Girona el 1928 per treballar a la fàbrica Industrias Químicas y Tartáricas, coneguda com Els Químics i aleshores situada a Palau-Sacosta. Paral·lelament, ben aviat comença a col·laborar en la premsa amb articles ja de caire polític. President del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, adherit a ERC, des d'on contribueix decisivament a l'impuls d'*Acció Ciutadana*, setmanari del qual n'arriba a ser el director.

Membre del Comitè Executiu d'ERC en tant que president de la Federació de Girona. Representant sindical del CADCI.

Durant la Guerra Civil, el 19 d'octubre de 1936, és nomenat president en nom d'ERC del Consell Municipal de Palau-Sacosta. El 14 de desembre d'aquell mateix any, en dissoldre's el Comité Antifeixista que regeix el municipi continua d'alcalde, però en nom del PSUC. Els darrers dies de la guerra és nomenat comissari d'Ordre Públic de la Generalitat a Girona i el 28 de gener de 1939, dies abans de l'ocupació de Girona i després que l'alcalde Pere Cerezo marxi a l'exili, els representants de CNT, UGT, PSUC i JSUC l'escullen alcalde de la capital gironina, càrrec que només ostentarà fins l'entrada de les tropes feixistes el 4 de febrer.

Amb la derrota republicana marxa a l'exili on morirà.²¹⁷

217 Rafael BRUGUERA. *Joan Ballesta «Calafat», un escalenc alcalde de la Girona republicana.*

Agustí Cabruja i Auguet

Salt, 5 d'abril de 1909

Ciutat de Mèxic, 11 de setembre de 1983

Periodista i escriptor.

Fill d'una família de petits comerciants de fusta.

Cursa els estudis primaris a Salt. A Girona és escriptor d'una casa comercial i redactor de *El Autonomista*. El 1930 funda, amb Iu Bohigas, el quinzenal *El Poble de Salt* que l'any següent es converteix en el portaveu de la Joventut Republicana de Salt, entitat adherida a ERC. Al llarg de l'etapa republicana col·labora amb *La Humanitat*, *Última Hora*, *La Campana de Gràcia* i *Acció Ciutadana*.

A partir de febrer de 1936 és secretari, successivament, dels comissaris delegats de la Generalitat a Girona, Josep Puig i Pujades, Amadeu Oliva, Eduard Layret i Martí Jordi i Frigola, fins que, el setembre de 1937, durant la Guerra Civil, s'incorpora a la 111a Brigada Mixta de l'Exèrcit Republicà. Des del front de Madrid publica a *L'Autonomista* «Postal de guerra», cròniques del conflicte des de primera línia.

El 1939, a la fi de la Guerra Civil, s'exilia a França. Passa pel camp de concentració de Sant Cebrià, on organitza els cent-cinquan-

ta militants d'Esquerra, i després pel d'Argelers. En aconseguir sortir s'instal·la a redòs de la Residència dels Intel·lectuals Catalans de Montpeller fins que aconsegueix embarcar cap a Mèxic.

A Ciutat de Mèxic instal·la una petita botiga de queviures que anomena «La Nueva Girona». És redactor a la Unión Tipográfica Editorial Hispano-Americana i col·labora en publicacions catalanes de l'exili, com *Quaderns de l'Exili*, *La Nostra Revista*, *El Poble Català*, *Full Català*, *Pont Blau*, *Orfeo Català*, *Ressorgiment* i *La Humanitat*. I també a *Serra d'Or* i *Tele/Estel*, de Barcelona. I, en castellà, als diaris mexicans *El Nacional*, *Excelsior* i *Novedades*.

Es casa amb la mexicana Rosa Castillo Rosas, amb qui tindran un fill: Joan-Jordi.

A Mèxic publica, en català: *Terra nostra (imatges i anècdotes)* (1946) i *Les olives* (1954), novel·la rural de caire neomodernista, i els poemaris *Ona i ocell* (1950) i *Raïm* (1951). I en castellà, *La ciudad de mader* (1947), en edició d'autor, on reviu els records dels camps

de concentració, i *Aves siniestras* (1956), traducció de *Les olives*.

Guanya dos premis als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili. El 1955, a San José de Costa Rica, el premi del Casal Català de Santiago de Xile amb *Les olives*. I el 1956, a Cambridge, el premi Puig Pujades amb *El trull*. El 1973 forma part del consistori dels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Ciutat de Mèxic. El 1977 és nomenat membre de l'Ateneo de Letras de la Academia Mexicana.

Pòstumament, el 1984, l'Ajuntament de Salt li dedica un carrer de la vila, en un acte d'homenatge presidit pel president del Parlament Heribert Barrera i la seva vídua. També pòstumament li són editats: *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República* (1987) i *Homes de la meua terra* (2002).²¹⁸

218 AADD. *Esquerra a Mèxic (1941-1980)*, p. 95.

Gemma DOMÈNECH et al. «Cabruja i Auguet, Agustí». *Segundo diccionario de los catalanes de México*, p. 89-90.

Xavier Casademunt i Arimany

Figueres, 29 de desembre de 1897

Girona, 15 de març de 1988

Mestre i polític.

Fill de Baldomer Casademunt i Montaner, llauner de professió i militant del republicanisme federal figuerenc i d'Elionor Arimany i Vila. La família es trasllada a Girona, on el pare troba feina d'il·luminador en un teatre.

Comença a treballar de barber, feina que combina amb els estudis de Magisteri. El 1917 obté el títol de mestre. Exerceix a l'escola Annexa de Girona, a Blanes, Cabanelles i Tossa de Mar. El 1922 obté la plaça en propietat de l'escola de Guardiola de Font-rubí, que ocupa fins al maig de 1930, quan s'incorpora a l'escola graduada de Ripoll.

Es casa amb Dolors Piñol i Piqué, amb qui té dues filles: Maria Rosa i Montserrat.

A partir de 1931, amb l'ingrés a Esquerra, inicia una intensa actuació política. És un dels fundadors del Centre d'Esquerra a Ripoll. i del seu portaveu local, el setmanari *Clam Popular*, que dirigeix. Col·labora també a *L'Autonomista* i *Acció Ciutadana*, ambdós de Girona, i *La Humanitat*, de Barcelona.

En el 1r Congrés Nacional d'ERC, de febrer de 1932, s'incorpora al Comitè Executiu, en representació de la Federació de Girona.

El novembre de 1932 és elegit diputat d'ERC per Girona al Parlament de Catalunya.

Per la seva participació en els Fets d'Octubre de 1934 al Ripollès i a la Cerdanya és empresonat uns mesos a Puigcerdà. Apartat dels càrrecs polítics, es dedica a fer de mestre. Reposat en el càrrec de diputat el 1936, el juliol d'aquell any, just abans de començar la Guerra Civil, és nomenat delegat de la Generalitat a la junta administrativa de l'Hospital Clínic de Barcelona.

Exerceix aquest càrrec els primers mesos de la guerra i treballa per adaptar l'Hospital a les necessitats de la nova situació. El 1937 és comissari d'Assistència als Refugiats, on col·labora amb Antoni Dot, director general d'Assistència Social. Des d'aquest càrrec s'ocupà dels refugiats que arriben a Catalunya. A finals de la guerra és nomenat director general d'Ensenyament. Amb una part del territori català ja ocupada, organitza un servei de

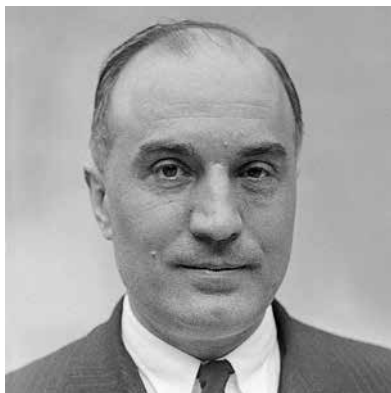
cantines escolars i el desplaçament de mestres tot garantint el funcionament del sistema educatiu en situació d'excepcionalitat.

S'exilia amb Antoni Dot a Perpinyà i després a Montpeller, ciutat en la qual recupera el seu antic ofici de barber. Marxa cap a Mèxic, on treballa en la venda de llibres i material escolar. Acabada la Segona Guerra Mundial, s'instal·la a Tolosa de Llenguadoc.

El 1949 aconsegueix retornar a Catalunya sense haver de complir condemna i s'estableix a Girona, on ja resideixen la seva esposa i les seves filles, però no aconsegueix la reintegració al servei actiu com a mestre fins el 1960. Exerceix un any a Barcelona i a Sant Jordi Desvalls, des de 1961 fins la jubilació el 1968.

Militant d'Esquerra fins la seva mort.²¹⁹

219 AADD. «Homenatge a Xavier Casademunt».

Pere Cerezo i Hernàez

Mendoza, 3 de gener de 1890
Buenos Aires, 14 de juliol de 1977

Corredor mercantil i polític.

Neix a Argentina, de pares originaris de la Rioja espanyola, emigrats a finals del segle XIX. De petit pateix una infecció que el deixa sord d'una oïda de per vida.

El 1896 la família torna a Europa i s'instal·la a Girona, on el pare entra a treballar a l'Audiència Provincial, on acabarà sent l'agutzil.

El 1905 obté el títol de comptador mercantil a Barcelona, ciutat on comença el seu compromís polític. Dedicat professionalment a la comptabilitat, la banca, les assegurances i la representació comercial, al llarg de la dècada de 1910 prospera com a apoderat de la Banca Coll y Cia. i de diverses companyies, viatjant per tot l'Estat espanyol. Amb els anys s'indpenditza i obre despatx com a pèrit mercantil, a la Rambla gironina.

El 1912 es casa amb Dolors Palahy amb qui tenen tres fills: Albert (1912), Carme (1914) i Joan (1918), enviudant arran del naixement del fill petit.

El 1926, es casa amb Margarida Adroher amb qui tenen dues filles: Margarida (1927) i Alberta (1937).

El 1915 és candidat republicà a l'Ajuntament de Girona. Un any després esdevé president del Centre d'Unió Republicana. El novembre de 1917 és de nou candidat, aconseguint aquest cop ser elegit regidor, amb vint-i-set anys, càrrec que ocupa fins finalitzar el mandat el 1922.

Després del llarg parèntesi de la Dictadura de Primo de Rivera, a les eleccions municipals d'abril de 1931, és elegit regidor a la guanyadora Candidatura Republicana, encapçalada per Miquel Santaló. Participa en la proclamació de la República a la ciutat i assumeix una tinença d'alcaldia.

El febrer de 1932, en el 1r Congrés Nacional d'ERC és elegit membre del Comitè Executiu en representació de la Federació de Girona.

El novembre de 1932 és elegit diputat d'ERC per Girona al Parlament de Catalunya, on esdevé president de la Comissió Especial de Contractes de Conreu. Poc després és designat delegat de Treball de la Generalitat a Girona.

Participa en els Fets d'Octubre de 1934. Fracassada la revol-

ta, s'amaga uns dies però finalment s'entrega voluntàriament a les autoritats militars i és empresonat a Girona. Condemnat a 12 anys, no és fins el triomf del Front d'Esquerres, el febrer de 1936 que és amnistià i alliberat.

Amb l'esclat de la Guerra Civil esdevé, a partir del gener de 1937, president del Centre d'Unió Republicana. I amb la reestructuració de l'Ajuntament arran dels Fets de Maig, el 15 de juny és elegit alcalde de Girona.

El 25 de gener de 1939 s'exilia a França amb part de la família — la dona i les dues filles petites— i s'estableix a Montpeller. Gràcies a la doble nacionalitat obté un pasaport argentí que els permet embarcar-se a Marsella el 15 de gener de 1941 rumb a Buenos Aires.

A l'Argentina no té problemes per guanyar-se la vida com a comptable i gestor d'assegurances. Membre del Casal de Catalunya de Buenos Aires, n'és president, del 1955 al 1958.²²⁰

220 Jordi GALÍ. *Pere Cerezo. Entre Girona i Argentina*.

Josep Maria Corredor i Pomés

Girona, 3 de juny de 1912

Perpinyà, 29 de setembre de 1981

Mestre, periodista, assagista, traductor, professor d'institut i universitari, activista cultural i polític.

Fill de Manuel Corredor i de Serafina Pomés.

Entre 1926 i 1931 estudia a l'Escola Normal amb docents com Cassià Costal, Enric Jordà i Miquel Santaló. Acabats els estudis, exerceix de mestre en diverses poblacions, com Celrà, Castell d'Aro, Verges i la Bisbal d'Empordà.

Entre 1929 i 1932 també es dedica a la pràctica del futbol, formant part del Girona FC, i sent conegut amb el sobrenom de «Corradi».

En aquest període col·labora amb *El Autonomista*, *L'Opinió*, *La Humanitat...* i és membre de la redacció de la revista *Víctors*. El 1932 comença les seves col·laboracions a *Acció Ciutadana* publicant amplis reportatges i entrevistes de fons a les pàgines centrals.

Gràcies a una beca, el curs 1933-1934 cursa a Madrid els estudis de Filosofia i Pedagogia, en els que és deixeble de José Ortega y Gasset, tot i que acaba la carrera de Filosofia i Lletres a Barcelona (1934-1936) amb la influència de Joa-

quim Xirau. Durant la seva etapa a Madrid continua col·laborant com a corresponsal a *Acció Ciutadana*.

La Guerra Civil l'obliga a interrompre els estudis i incorporar-se al front.

Acabada la Guerra Civil s'exilià a Montpeller, a redòs de la Residència d'Intel·lectuals Catalans, formant part del grup d'exiliats en què hi ha Emili Blanch, Laureà Dalmau, Pompeu Fabra, Francesc Pujols, Carles Riba i Antoni Rovira i Virgili, entre d'altres. Estudia a la Universitat de Montpeller on es doctora en Lletres amb la tesi Joan Maragall. *Un esprit méditerranéen*, presenta el 1944 i publicada el 1951.

El 1945 s'instal·la a Perpinyà i el 1946 es casà amb Rosa Planella, amb qui tindran una filla: Maria Rosa.

Comença a exercir de professor de castellà al Liceu Aragó i posteriorment a la Universitat de Perpinyà, tot col·laborant amb els catalanistes rossellonesos, tant en iniciatives com el GREC, com a la Universitat Catalana d'Estiu, com a diverses publicacions: *Tramontane*, *Sant Joan i Barres...*

De 1948 a 1968 és secretari personal de Pau Casals. Fruit d'aquest vincle escriu el 1955 en francès *Converses amb Pau Casals*, publicació que ha estat traduïda a una dotzena de llengües. També exerceix de traductor i editor a l'ONU de 1951 a 1981, cosa que el porta sovint a Ginebra.

El 1977, torna a Girona, és rehabilitat com a mestre i es dedica a la tasca d'inspector d'EGB d'ensenyament a l'escola primària a les comarques gironines.

Com a escriptor, el 1960 guanya el premi de biografia Aedos per Joan Maragall, publica *El món actual i el nostre país* (1961), *De casa i d'Europa* (1967) *Casals, biografia il·lustrada* (1967) i *Homes i situacions* (1973). Paral·lelament, col·labora en publicacions com *Destino*, *Foc Nou*, *Germanor*, *La Humanitat*, *Quaderns d'estudis econòmics, polítics i socials*, *Per Catalunya*, *Presència*, *Presència Catalana*, *Vida Nova*, *Serra d'Or...* i en diaris com *Le Monde*, *L'Indépendant*, *La Vanguardia*, *Avui...*²²¹

221 Santiago COQUARD. «Postal íntima de Josep M. Corredor».

Martí Jordi i Frigola

Palafrugell, 4 de gener de 1904
Calaf-Manresa, gener de 1939

Secretari d'ajuntament i polític.

Fill de Martí Jordi i Noguer i de Maria Frigola i Bofill, una família vinculada a la indústria suro-tapera.

Estudia a l'Academia Palafrugellense, amb el mestre Josep Sagrera, que l'inculca l'amor per la cultura i el compromís polític.

Jove inquiet, s'implica en diferents associacions i activitats esportives, culturals, cíviques i econòmiques de la ciutat, com el FC Palafrugell, el Centre d'Esports i d'Esbarjo de Palafrugell, l'Associació d'Amics de la Música, l'Associació de Foment del Turisme, la reivindicació d'una biblioteca pública, la creació teatral...

El 1920, amb setze anys, comença a treballar d'escrivent a l'Ajuntament, ascendint a oficial de secretaria i guanyant, el 1923, unes oposicions a Madrid que el portaran a treballar com a secretari als ajuntaments de Terrades i de Rupit.

També a partir del 1920 comença a col·laborar en premsa. Publicarà textos i poemes als setmanaris *Costa Brava*, de l'Escala i *Marinada*, de Palamós, i especialment a les capçaleres palafrugellenques

Baix-Empordà i *Ara*, aquesta última fundada per ell mateix amb Fermí Vergés i Josep Guílló, que es convertirà, durant l'època republicana, en un dels periòdics de referència de les comarques gironines.

Escriu a *Acció Ciutadana* com a veu de referència política de la seva comarca, on presumiblement també és autor, en tant que secretari del Comitè Suro-taper de Catalunya, dels nombrosos textos sense signar sobre l'actualitat suro-tapera del Baix Empordà.

També publicarà esporàdicament a *L'Autonomista* de Girona, *L'Onada* de Sant Feliu de Guíxols i *El Dia* de Manresa, així com a premsa barcelonina: *L'Opinió* i *Mirador*.

El 1930 és un dels fundadors del Centre Catalanista Republicà de Palafrugell, secció local d'Acció Catalana, que arran de la proclamació de la República s'adherirà a ERC, esdevenint-ne un destacat militant i secretari particular de l'alcalde de Palafrugell, el seu antic mestre, Josep Sagrera.

El juny de 1933, en el 2n Congrés Nacional d'ERC, és elegit membre del Comitè Executiu del partit.

El 1934 encapçala la llista d'ERC per Palafrugell a les eleccions municipals —l'alcalde i també diputat a Corts per ERC, Josep Sagrera, havia mort mesos abans— i és escollit alcalde, càrrec que ocupa fins que, arran dels Fets d'Octubre, marxa a l'exili, passant per Algèria, Catalunya Nord i Andorra.

Abans de les eleccions legislatives del febrer de 1936 torna de l'exili per fer campanya pel Front d'Esquerres. Amb la victòria és restituit a l'alcaldia, fins el setembre d'aquell any, quan és nomenat comissari delegat de la Generalitat a Girona.

Ocupa aquesta posició fins l'agost del 1938, quan la seva lleva és cridada al front, on exerceix de comissari polític de brigada i mor en acció, a les acaballes de la guerra, víctima d'un obús al front de Manresa, sense haver estat determinat encara ni el lloc i data exacta de la defunció ni on foren enterrades les seves restes.²²²

222 Olga PALAHÍ. Martí Jordi Frigola. Alcalde republicà de Palafrugell.

Pere Llongarriu i Colom

Montagut, 12 de maig de 1908

Girona, 7 de gener de 1985

Agricultor i líder sindical.

Fill de masovers. Nascut en un mas de Montagut i de ben petit resident en un mas d'Argelaguer, proper a Sant Jaume de Llierca.

Es casà amb Dominga Rabert i Planella, amb qui tingueren una filla: Maria.

El 1933 és president del Sindicat Agrícola de Sant Jaume de Llierca i la seva comarca i membre del Centre Republicà Federal d'Argelaguer. El juny d'aquell any és un dels sis delegats de la Federació Comarcal d'Olot al 2n Congrés d'Esquerra Republicana de Catalunya. L'agost de 1933 és escollit secretari de la nova Associació Sindical i Cooperatista de Treballadors del Camp de la comarca d'Olot.

Escriu una quinzena d'articles a *Acció Ciutadana*, tots en l'etapa gironina del setmanari —del 1932 al 1934— sobre temàtica agrària i electoral. Temàtiques sobre les que també escriurà mitja dotzena articles, al llarg de 1934 i 1935, al setmanari *Esquerra* d'Olot.

El febrer de 1934 és elegit alcalde d'Argelaguer en la candidatura

ra adherida a Esquerra i la primera mesura que adopta és la redacció, per primera vegada, de les actes municipals en català.

És destituït com alcalde arran dels Fets del Sis d'Octubre i el febrer de 1936, amb la victòria del Front d'Esquerres, restituït en el càrrec.

El juny d'aquell any és nomenat vocal, en representació dels conreadors, de la Junta Arbitral per als Conflictes al Camp del districte d'Olot, un organisme previst a la Llei de Contractes de Conreu aprovada pel Parlament de Catalunya.

Amb l'esclat de la Guerra Civil esdevé president del Comitè Anti-feixista i a partir d'octubre de 1936 alcalde per la Unió de Rabassaires. A partir de novembre de 1937 ostenta l'alcaldia en representació d'ERC, per bé que més endavant deixa el càrrec. El maig de 1938 torna a ser nomenat alcalde en un torn rotatori mensual amb la resta de membres de la corporació.

Acabada la Guerra Civil s'exilia a França, residint a Agde, al departament de l'Erau.

Tornà a Catalunya amb posterioritat al 1950.²²³

223 CDMH. Causa General, Ligall 1435, Caixa 1, Exp. 16, p. 45,71-81, 24 d'abril de 1943. Hi figura amb el cognom erroni "Llongarrin"

Josep Mascort i Ribot

La Creueta, 20 de setembre de 1898

La Creueta, 11 d'agost de 1970

Mestre i polític.

Fill de Josep Mascort i Esteva i de Teresa Ribot i Prunell. Neix a la casa pairal familiar de la Creueta, al municipi de Quart.

El 1917 inicia la carrera de Magisteri a l'Escola Normal de Girona, i quatre anys, un cop finalitzats els estudis, entra a treballar a l'escola pública del Poble Nou de Barcelona, situada a l'edifici de l'Ateneu Democràtic Regionalista. El 1925, guanya les oposicions a mestre nacional i és traslladat a Galícia, a l'escola de Santiago de Ois.

Aquell mateix any es casa amb Maria Clota a la parròquia de Palol d'Onyar —el 1929 neix la seva filla Roser— i sol·licita que el traslladin a la demarcació de Girona. Primer exerceix a Queralbs (1928) i més tard a Vilanna (1932). Compagina la feina de docent amb l'activisme cultural, col·laborant també en premsa: *El Magisterio Gerundense*, *Acció Ciutadana*, *L'Autonomista*...

Proclamada la República, el 1933 forma part de la candidatura d'ERC per la circumscripció de Girona i és elegit diputat a Corts. El juny del 1934 és elegit secretari de

la minoria d'Esquerra, tot i que els diputats del partit abandonen la cambra poques setmanes després en protesta per la deriva autoritària del govern espanyol.

A partir dels Fets d'Octubre, la seva activitat al Congrés va en augment i creix el seu protagonisme. El 27 de novembre d'aquell mateix any, contra la posició majoritària del partit, es reintegra amb un grup de diputats d'ERC a les Corts. Durant els últims dies de 1935 fa gestions a Burgos per tal que alguns presos polítics dels Fets d'Octubre puguin ser alliberats.

El febrer del 1936 renova l'acta de diputat en la candidatura del Front d'Esquerres a Girona.

Durant la Guerra Civil és alcalde de Bescanó i el març de 1938 és designat per formar part del directori d'ERC, en representació de la Federació de Girona. L'agost d'aquell mateix any és nomenat comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines.

Amb la desfeta de 1939 s'exilia, vivint primer uns mesos a França i el 1940 marxa a Mèxic, instal·

lant-se a la ciutat de Texcoco. En aquell país, forma part de la constitució del Consell Directiu d'ERC, defensant la legalitat republicana i l'Estatut del 1932, posició liderada per Josep Tarradellas.

El 1945 és un dels signants del memoràndum presentat a la Conferència de San Francisco d'aquell mateix any, reivindicant els drets de la nació catalana, presentat per la Junta Española de Liberación.

A Texcoco compra el col·legi Ruiz Alarcón, fundat també per mestres exiliats el 1940. Construeix un altre immoble i dirigeix el grup escolar, que durant anys va portar el seu nom.

El 1949 decideix retornar a Catalunya davant la possibilitat de fer-ho ja sense represàlies greus. S'estableix a la Creueta i, amb el seu gendre, Joan Pastells, obre una acadèmia privada al Barri Vell de Girona, on segueix exercint la seva vocació i professió de mestre.²²⁴

224 Josep PASTELLS. *Josep Mascort. Mestre i diputat republicà* [en premsa].

Josep Puig Pujades

Figueres, 27 de juny de 1883
Perpinyà, 20 de març de 1949

Activista cultural, escriptor i polític.

Fill de comerciants, després dels estudis primaris i el batxillerat a Figueres, aprèn l'ofici de sastre a Barcelona i París.

És ja de jove, a Barcelona, on comença a escriure a la premsa: *Joventut* i *La Il·lustració Llevantina*.

Es casa amb Adela Carbona amb qui no tindran fills.

De nou a Figueres, comença a treballar al negoci familiar dels Magatzems Puig-París, alhora que s'implica en totes les iniciatives culturals i cíviques de la ciutat: Festa de la Bellesa, Jocs Florals de l'Empordà, Patronat de la Biblioteca Popular, comissió ciutadana pel monument a Narcís Monturiol, Foment de la Sardana, Exposició Provincial de Belles Arts, agrupació cultural Atenea...

El 1908 funda l'Aplec Nacionalista Republicà, que publica *Empordà*. El 1911 funda *Empordà Federal* i posteriorment ingressa a la UFNR.

A finals de la dècada del 1910 inicia una carrera com a escriptor dins el moviment modernis-

ta, orientat cap al regeneracionisme amb una crítica als estaments burgesos acomodats: *Vida d'Heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina* (1918), *Tragèdies de veïnat* (1923), *Besllums* (1923), *Lo planeta d'en Gerardo* (1925), *L'oncle Vicents* (1926) i *La fi de Don Joan* (1929). *Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu* (1936), *Quan s'ha perdut la fe...* (1936).

Ahora, en l'àmbit periodístic, al llarg dels anys, col·labora en *La Revista*, *D'Ací i d'Allà*, *El Cor del Poble*, *La Humanitat* i *L'Horitzó*, de Barcelona, *L'Autonomista* i *Acció Ciutadana* de Girona, a més d'esdevenir director d'*Empordà Federal*.

El 1930 constitueix i presideix la Federació Republicana Socialista de l'Empordà —vinculada al PRFNcg— que el 1931, amb l'adveniment de la República, s'adhereix a ERC i esdevé el grup hegemònic de la política republicana a Figueres. Guanyadors de les eleccions municipals del 12 d'abril, és elegit regidor i portaveu del grup governant.

Aquell mateix any és elegit diputat a la Diputació Provisional de

la Generalitat de Catalunya que redacta l'Estatut d'Autonomia.

El 1933 és elegit membre del Comitè Executiu d'ERC i comissari de la Generalitat a Girona.

Les represàlies pels Fets d'Octubre de 1934 el porten a la presó, condemnat a 30 anys. Hi escriu: un dietari, *Ell, a la presó* (1938), testimoni en primera persona de la repressió durant el bienni negre; i una comèdia dramàtica, *S.O.S.*

A les eleccions a Corts del febrer de 1936, és inclòs a la llista per Girona del Front d'Esquerres, com a mecanisme per alliberar-lo de la presó i com a icona propagandística. La victòria a les urnes el retorna a la llibertat.

Durant la Guerra Civil serà cònsol de la República Espanyola a Perpinyà i a Lió.

Amb la derrota republicana no torna mai més a Catalunya, instal·lant-se a Perpinyà, on mor.²²⁵

225 Anna TEIXIDOR. *Josep Puig Pujades. Líder del republicanisme empordanès*.

Joan Rexach i Negre

Girona, 4 de setembre de 1913

Palma de Mallorca, 31 de juliol de 1992

Comptable i agent comercial.

Fill d'Enric Rexach, també originari de Girona, empleat en una vaqueria, i d'Aurora Negre, originària de Viladasens, treballadora fabril.

Estudia al col·legi dels Maristes. Tot just acabada l'etapa escolar es trasllada a Barcelona a treballar de comptable en els magatzems de colonials d'uns familiars. El 1931 fa el servei militar a Girona, al batalló de Muntanya número 2.

El 1932, quan *Acció Ciutadana* es comença a publicar a la capital gironina, és militant de la Joventut Republicana i soci del Grup Excursionista i Esportiu Gironí (GE-IEG). Té interès per l'esperantisme, els escacs, el teatre, l'art i la cultura en general, aficions que cultivarà durant tota la seva vida. Fruit d'aquests interessos, a *Acció Ciutadana* hi publica vuit articles, cinc dels quals sobre teatre i cinema, mentre que els tres darrers que hi escriu són d'opinió política.

El 1936, arran de l'inici de la Guerra Civil, fa tasques d'intendència per a l'Exèrcit Republicà a la rereguarda del front de Madrid. Organitza un servei de con-

fecció de roba militar a la localitat de Budia (Guadalajara), situada a pocs quilòmetres del front.

El 1939, acabada la Guerra, és internat al camp de concentració de Medinaceli i posteriorment condemnat a sis anys i un dia de presó, sota l'acusació habitual contra els soldats republicans d'auxili a la rebel·lió. Internat a la presó de Burgo de Osma (Sòria), és posat en llibertat condicional el 12 de març de 1941 amb l'obligació d'establir-se a Barcelona.

El 7 de maig d'aquell mateix any és autoritzat a traslladar-se a Flaçà, on viuen els seus avis. En aquesta població treballa de pagès i es casa amb Rosa Rosell i Domènech, amb qui el 1943, ja novament resident a Girona, tindrà una filla, Maria Rosa Rexach i Rosell.

Amb dificultats per tornar a reincorporar-se al mercat laboral, durant un temps entra a treballar a les oficines Delegación de Abastos de Girona, organisme públic del qual és acomiadat poc després pel seu passat republicà. Posteriorment treballa com a comptable en el negoci de l'alimentació i com a

emprenedor, fundant un negoci de comerç d'alimentació i colonials Almacenes «El Negrito». A finals dels anys 1950 traspasa el negoci i s'estableix com a agent comercial, portant representacions de diverses marques d'alimentació, neteja i, posteriorment, de mobiliari fins la seva jubilació.

El 1977, amb la represa d'ERC després del franquisme, reprèn la seva militància al partit, al qual es torna a donar d'alta avalat per un altre excol·laborador d'*Acció Ciutadana*, Pere Vila i Xifra.²²⁶

226 Les principals dades biogràfiques han estat facilitades per la seva filla Maria Rosa Rexach i Rosell.

«Certificación de Liberación Condicional. Prisión de Partido de Burgo de Osma, 12 de març de 1941. Expedient núm. 1.565».

Miquel Santaló i Parvorell

Vilaür, 2 de desembre de 1887

Guadalajara, 1 de gener de 1962

Pedagog, geògraf i polític.

Fill de Joan Santaló i Rabassó, mestre rural a Vilaür, i de Francesca Parvorell i Planas.

Estudia magisteri a l'Escola Normal de Girona mentre treballa de dependent de barber, i a l'Escola Normal de Barcelona (1905-1907). Es vincula al grup de mestres que impulsen la renovació pedagògica. El 1908 viatja a París per estudiar. El 1909 comença a exercir a Girona. El 1918 completa estudis a Madrid.

De tornada a Girona, inicia l'actuació política el 1918, al Centre d'Unió Republicana de Girona i col·laborant a *El Autonomista*. El 1919 i el 1920 es presenta a les eleccions a Corts en una candidatura republicana-socialista, sense aconseguir l'elecció.

El 1921 es casa amb Adelina Cortina i Benajas, també mestra, amb qui té tres fills: Adelina, Joana i Miquel Àngel.

Durant els anys 1920, la seva actuació en el camp de la geografia assoleix un nivell molt important, amb publicacions i estades a l'estranger.

El març de 1931 és un dels fundadors d'ERC. Membre de la candidatura republicana per Girona a les municipals del 12 d'abril de 1931, és el candidat més votat i alcalde de Girona, fins el setembre de 1933.

El 1931 és nomenat conseller adjunt del Govern provisional de la Generalitat. A les eleccions a Corts Constituents de juny de 1931 és elegit diputat d'ERC per Girona.

El setembre de 1933 és nomenat ministre de Comunicacions en el breu govern espanyol presidit per Alejandro Lerroux i deixa l'alcaldia de Girona. I tot seguit, l'octubre, és nomenat conseller primer del darrer govern Macià, compaginant-ho amb la cartera de Finances. Al novembre, a les eleccions a Corts, revalida l'escó per Girona.

L'octubre de 1934 secunda la proclamació de l'Estat Català i és empresonat, jutjat i absolt per un tribunal militar el gener de 1935.

A les eleccions generals de 1936 és reelegit diputat a Corts per Girona pel Front d'Esquerrres.

Durant la Guerra Civil ocupa diversos càrrecs relacionats amb

l'ensenyament i la geografia. El juliol de 1937 passa a ser vicesecretari de la Diputació Permanent de les Corts espanyoles i l'octubre següent, vicepresident tercer de les Corts. L'1 de febrer de 1939 assisteix a la darrera sessió de les Corts republicanes, a Figueres, i marxa tot seguit a l'exili, inicialment a França.

El 1942 marxa a Mèxic, on rep l'encàrrec del president Irla de formar un Consell Català, projecte que topa amb nombroses dificultats, atesa la divisió d'estratègies entre els exiliats. El 1945 és nomenat ministre d'Instrucció Pública en el govern de la República a l'exili i es trasllada a viure a París.

Finalitzada l'etapa de ministre, el 1947 retorna a Mèxic, i treballa al món editorial, tot i que el 1949 deixa aquesta feina i les seves responsabilitats polítiques i s'instal·la a Guadalajara.²²⁷

227 Salomó MARQUÈS. *Miquel Santaló i Parvorell. Professor i polític republicà.*

Emili Vigo i Bènia

La Bisbal d'Empordà, 21 de setembre de 1917
Sant Quirze de Safaja, 27 de febrer de 1954

Periodista i historiador.

Fill de Rossend Vigo, president de l'Ateneu Pi i Margall de la Bisbal d'Empordà, les fermes conviccions catalanistes i republicanes de l'ambient familiar influeixen en el seu caràcter de jove intel·lectual i compromès políticament.

S'inicia en el món del periodisme amb 13 anys, el 7 de novembre de 1930, publicant el seu primer article al setmanari *El Bisbalenc*, proper a la Lliga. També publica de forma esporàdica articles a *Ciudadania*, *L'Autonomista* i *Acció Ciutadana*, de Girona, i al barceloní *L'Opinió*. Combina el periodisme amb la feina de comptable en un despatx.

El 1936 es trasllada a Barcelona, on, en tant que militant d'ERC, ocupa diversos càrrecs de designació política, primer com a secretari del sotssecretari de Cultura de la Generalitat (1936) i com a director general de Patrimoni i Rendes (1937). La seva delicada salut —és malalt crònic de tuberculosi— l'eximeix d'anar al front. Durant la guerra escriu a *La Humanitat* i a *L'Autonomista*.

El 26 de gener de 1939 s'exilia acompanyat del seu pare i altres intel·lectuals catalans. Al camp de concentració de Sant Cebrià de Rosselló coincideix, entre altres, amb dos antics col·laboradors d'*Acció Ciutadana*, Agustí Cabruja i Joaquim Aleixandri.

A principis de 1940, obté una plaça a la Residència dels Intel·lectuals Catalans de Montpeller on coincideix amb Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Carles Riba, Francesc Pujols... i un nombre de joves exiliats: Víctor Torres, Felip Calvet, Teresa Rovira, Heribert Barrera, Josep Maria Corredor... Es matricula a la carrera de Lletres a la Universitat de Montpeller i el 1945 acaba els estudis d'Història.

Alliberada França del domini nazi, participa activament en la represa d'ERC, al costat de Josep Tarradellas i del president Josep Irla. A partir de 1945 comença a desplaçar-se primer de forma esporàdica a París, on s'estableix finalment. Durant el Congrés d'ERC celebrat a Tolosa de Llenguadoc, és nomenat membre del Consell

Executiu del partit a França i director de *La Humanitat*. A finals de 1947 comença a declarar-se partidari d'estrènyer els llaços amb l'interior i orientar tots els esforços a donar suport a l'activitat antifranquista.

El 1949, després d'una intervenció quirúrgica per intentar restablir-se de la tuberculosi, torna a Catalunya resignat, el juliol de 1950.

Reclòs al sanatori de Puigdoleña des de mitjans de 1951, hi mor als 36 anys.²²⁸

²²⁸ Francesc MONTERO (cur.). *Emili Vigo. Quatre sagetes roges. El periodisme militant del director de La Humanitat a l'exili*.

Pere Vila i Xifra

Girona, 1 d'octubre de 1905

Girona, 15 d'agost de 1978

Empresari i periodista.

Es casa amb Teresa Pinsach i Cordonet, amb qui tindran dos fills: Joan i Enriqueta.

Fill d'una família dedicada al comerç a l'engròs de fruita, de ben jove s'integra en la vida social gironina implicant-se en iniciatives relacionades amb el món del futbol i l'excursionisme, participant en la fundació de diverses entitats esportives, com és el cas, el 1919, del Grup Excursionista i Esportiu Gironí (GEiEG).

Ben aviat, tanmateix, orienta el seu activisme especialment a la política. Milita i presideix la Joventut Republicana d'Esquerra a Girona, entitat que té la seu al Centre Republicà de la ciutat i que acaba adherint-se a Esquerra Republicana. També és militant de la UGT.

El març del 1931, a les portes de l'arribada de la República impulsa i dirigeix el setmanari *Avançada*, periòdic de la Joventut Republicana d'Esquerra que és el precursor d'*Acció Ciutadana*, que aleshores encara s'edita a Olot.

El gener del 1934 és escollit un dels vuit regidors de l'Ajuntament

de Girona de la minoria d'ERC. Aquest càrrec polític l'obliga a deixar la seva activitat com a redactor en cap d'*Acció Ciutadana*, responsabilitat que exerceix des de l'establiment d'aquest rotatiu a Girona el setembre de 1932.

Durant la Guerra Civil és comisari municipal de la Bisbal d'Empordà i secretari del comitè de Guerra de Girona.

El 1939 s'exilia a França i s'estableix breument a Perpinyà, on treballa al consolat de la República, i poc després es trasllada a París. El juliol de 1939 arriba a Mèxic a bord del vaixell Ipanema, establint un ranxo a Michoacán.

El 1947 retorna a Girona i reprèn la seva activitat al capdavant del negoci familiar de majoristes de fruita.

Als anys 1950 i 1960 esdevé dirigent de diverses seccions del GEiEG, com les d'hoquei sobre patins i rem.²²⁹

229 Gemma DOMÈNECH et al. *Segundo diccionario de los catalanes de México*, p. 454-455.

Fons documentals i gràfics

ACBE	Arxiu Comarcal del Baix Empordà
ACGAX	Arxiu Comarcal de la Garrotxa
AGA	Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AGD	Adela Garrido i Deulofeu, Figueres
AG-SGDAP	Ajuntament de Girona Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions
AHG	Arxiu Històric de Girona
AMGi-CDRI	Arxiu Municipal de Girona Centre de Recerca i Difusió de la Imatge
AMSFG	Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ANF	Archives Nationales de France
ATMT3	Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero, Barcelona
AVR	Antoni Vilà i Ribot, Caldes de Malavella
BC	Biblioteca de Catalunya
BMV	Biblioteca Marià Vayreda, Olot
BPCR	Biblioteca Pública Carles Rahola, Girona
CDMH	Centro de Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
COAC-DG	Col·legi d'Arquitectes de Catalunya - Delegació de Girona
CRR	Carles Ribera i Rustullet, Girona
FJI	Fundació Josep Irla
FVC	Fina Vila i Corominas, Girona
MRRR	Maria Rosa Rexach i Rosell, Girona
UdG	Universitat de Girona Unitat de Gestió Documental. Arxiu i Registre

JOSEP PUIG PUJADES.
LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS

ANNA TEIXIDOR COLOMER

RAMON GARRIGA-MARQUÈS

FRANCESC ARNAU I CORTINA

L'Alcalde de Malgrat

AJUNTAMENT DE MALGRAT DE MAR

Notícia d'un republicà

Biografia i textos
de Joaquim Aleixandri

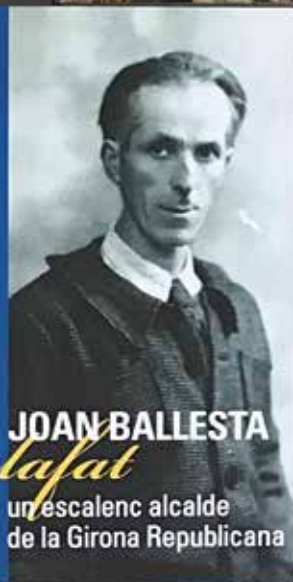

ANTONI DOT I ARXER
1908-1972

ALBERT PLANAS I SERRA

Rafel Bruguera
Lluís Colomeda
Anna Ballesta

JOAN BALLESTA
Catalfat
un escalenc alcalde
de la Girona Republicana

Memòries de
guerra i de l'exili
i altres escrits
d'en

Ramon Pla i Coral

20
anys de premsa
a Catalunya
170
190

Emili Vigo

**Quatre
sagetes roges**

El periodisme militant del director
de *La Humanitat* a l'exili

A cura de Francesc Montero

EL SETMANARI L'OPINIÓ

I LA FUNDACIÓ D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA (1928-1931)

JAUME GILLESNET I LLOVERAS

Joan
Deu i Ros
*una biografia
política*

JOAN BARNADAS
I PUIGFERRER

I
Nova
Biblioteca
Olotina

**EL AUTONOMIS
EL DIARI DELS RA**

ELS ORIGENS DEL PERIODISME MODERN A GIRONA (1908-1931)

LLUÍS COSTA

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

- AADD. *Esquerra a Mèxic (1941-1980)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2012.
- AMETLLA I COLL, Claudi. *Memòries polítiques (1918-1936)*. Barcelona: Catalònia, 1979.
- BARNADAS I PUIGFERRER, Joan. *Joan Deu i Ros. Una biografia política*. Olot: Ajuntament, 2001.
- BOSCH I CUENCA, Pere. *La lluita per la terra. Solidaritat pagesa i conflictivitat rural a la regió de Girona (1931-1936)*. Girona: Documenta Universitaria, 2015.
- BOSCH I MIR, Glòria; BUSQUETS I GRABULOSA, Lluís; MOLI I SERRA, Domènec; PALUZIE I MIR, Lluís; PUJIULA I RIBERA, Jordi. *Josep M. Mir Mas de Xexàs (1900-1968)*. Olot: Fundació Pere Simón, 2002.
- BRUGUERA I BATALLA, Rafel; COLOMEDA I SASTRE, Lluís; BALLESTA I SALLS, Anna. *Joan Ballesta «Calafat». Un escalenc alcalde de la Girona republicana*. Girona: CCG Edicions, 2008.
- CANALS I FERRARONS, Josep Maria. *Diccionari biogràfic d'Olot*. Olot: Ajuntament, 2015.
- CLARA I RESPLANDIS, Josep. «El Centre d'Unió Republicana d'Alp. Composició socio-professional d'una entitat adherida». AADD. *La II República, 60 anys després. Estudis sobre les comarques gironines..* Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1991, p. 197-205. [Quaderns del Cercle; 7].
- CORNELLÀ I ROCA, Pere. «La Segona República a Girona (1931-1936)». AADD. *Segona República i Guerra Civil a Girona*. Girona: Ajuntament, 2006, p. 43-62. [Conferències a l'Arxiu Municipal; 1].
- COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. *La dictadura de Primo de Rivera a Girona: premsa i societat (1923-1930)*. Universitat de Girona-Facultat de Lletres-Departament d'Història, Geografia i Art, 1994. [Tesi doctoral inèdita].
- *El Autonomista: el diari dels Rahola. Els orígens del periodisme modern a Girona (1889-1939)*. Girona: Col·legi de Periodistes de Catalunya-Demarcació de Girona, 2000.
- *Els mitjans de comunicació a Girona, 1787-2003*. Girona: Ajuntament - Institut d'Estudis Gironins, 2003.
- DÍEZ I RODRÍGUEZ, Xavier. «Girona. La silenciada història d'una capital republicana». PUJOL I CASADEMONT, Enric (dir.). *El somni republicà. El republi-*

- canisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Girona: Viena Edicions, 2009, p. 197-207.
- DOMÈNECH i CASADEVALL, Gemma. *Tell, el llop solitari de l'exili català*. Barcelona: Duxelm - Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, 2016.
- DOMÈNECH i CASADEVALL, Gemma; MARQUÈS i SUREDA, Salomó; MURIÀ i ROURET, José María; PEREGRINA VÁZQUEZ, Angélica. *Segundo diccionario de los catalanes de México*. Guadalajara: El Colegio de Jalisco - Institut d'Estudis Catalans, 2021.
- FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *Breu història de la premsa a Catalunya*. Barcelona: Barcanova, 1994.
- GALÍ i FARRÉS, Jordi. «Josep Maria Dalmau i Casademont». GALÍ i FARRÉS, Jordi. *Alcaldes de Girona 1931-1939*, Girona: Ajuntament, 2016, p. 51-79.
- Pere Cerezo. *Entre Girona i Argentina*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2018.
- GARRIGA-MARQUÈS, Ramon. *Francesc Arnau i Cortina. L'alcalde de Malgrat*. Malgrat de Mar: Ajuntament, 1990.
- GASCON i RODÀ, Jaume. *Memòries d'un periodista català (1904-1940)*. 2 volums. Olot: Ajuntament, 2006. [Nova biblioteca olotina; 7-8].
- GAY i PUIGBERT, Joan. *L'orquestra simfònica de Girona (1929-1937)*. Universitat Autònoma de Barcelona, 2018. [Tesi doctoral inèdita].
- GAZIEL. *Història de La Vanguardia (1884-1936)*. París: Edicions Catalanes de París, 1971.
- GIVANEL i MAS, Joan. *Bibliografia catalana. Premsa*. volum II. Barcelona: Institució Patxot, 1937.
- GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *La premsa de les comarques gironines*. Barcelona: Selecta, 1977.
- *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.
- HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (dir.). *200 anys de premsa diària a Catalunya, 1792-1992*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya - Arxiu Històric de la Ciutat - Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1995.
- LÓPEZ ESTEVE, Manel. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Base, 2013.
- MARQUÈS i SUREDA, Salomó. *Miquel Santaló i Parvorell. Professor i polític republicà*. Lleida: Pagès editors, 2015.
- MONTERO i AULET, Francesc. *Emili Vigo. Quatre sagetes roges. El periodisme militant del director de La Humanitat a l'exili*. Barcelona: Acontravent, 2011.
- PALAHÍ i JORDI, Olga. *Martí Jordi i Frigola. Alcalde republicà de Palafrugell*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2019.
- PASTELLS MASCORT, Josep. *Josep Mascort. Mestre i diputat republicà*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2023. [en premsa].
- PLA i CORAL, Ramon. *Memòries de guerra i de l'exili i altres escrits*. Olot: Ajuntament, 1982.
- PLANAGUMÀ i GELADA, Antoni. *La guerra civil a Olot. Memòries des de l'exili*. Olot: Ajuntament, 2002.
- PLANAS i SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*. Olot: Fundació Josep Irla - Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, 2008.
- PUJIULA i RIBERA, Jordi. *Dictadura, República i Guerra Civil*. Olot: Ajuntament d'Olot - Diputació de Girona, 2005. [Quaderns d'història d'Olot; 8].
- RIBERA i RUSTULLET, Carles. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*. Girona: Centre d'Estudis Selvatans - Ajuntament de Caldes de Malavella, 2006.
- SOLER i GIRONELLA, Joan. «El POUM de Girona durant la Guerra Civil». AADD. *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936- 1939)*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986.
- SURROCA i SURROCA, Àngel; [PINYOL I] BALASCH, Ramon. *Francesc Surroca Puig, combatent per la República (1903-1951)*. Barcelona: Balasch Editor, 2019.
- TEIXIDOR i COLOMER, Anna, «La República des de la impremta. La premsa republicana (1900-1936)». PUJOL i CASADEMONT, Enric (dir.). *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Girona: Viena Edicions, 2009, p. 75-82.
- UCELAY DA CAL, Enric, et al. *La dictadura de Primo de Rivera: Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992.
- VILAR i VERGÉS, Josep. *Argelaguer*. Girona: Diputació de Girona, 2008. [Quaderns de la Revista de Girona; 139].

B. ARTICLES EN PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

- AADD. «Homenatge a Xavier Casademunt». *Paraules al vent*, maig de 1985.
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert. «La premsa com a mirall i projecció d'una força política: ERC, 1931-1939». AADD, *Gazeta*, volum. 2, 2010.
- CASASÚS I GURI, Josep Maria. «La premsa en català de 1868 a 1939». *Catalan Historical Review*.(8) 2015, p. 161-170.
- COQUARD I SALA, Santiago. «Postal íntima de Josep M. Corredor». *Revista de Girona*, setembre-octubre de 1991, p. 65-72.
- GASCON I RODÀ, Jaume. «1935 Olot-Berlín-Olot 1940». *Gra de Fajol*, octubre de 1982, p. 54-55.
- LANAO I REVERTER, Pau. «Xavier Casademunt, de la fundació d'Esquerra, a Girona, passant per l'exili», *Presència*, 15 de juliol de 1984, p. 5-9.
- MESTRAS I MARTÍ, Lluís Maria. «Mestres d'aquell temps: Xavier Casademunt i Arimany», *Presència*, 20 de novembre de 1983, p. 9-11.
- MINISTRAL I MASIÀ, Jaume/De PUIG I OLIVER, Lluís Maria. «Gironins oblidats: Laureà Dalmau, metge, poeta i nacionalista», *Presència*, 27 d'agost de 1977, p. 16-20.
- PERAL VEGA, Emilio Javier. «Altavoz del frente, una experiència multidisciplinar durante la Guerra Civil española». *Hispanic Research Journal: Iberian and Latin American Studies*, vol. 13, núm. 3, 2012, p. 234-249.
- PLANAS I CASAMITJANA, Xevi. «Jaume Gascon, el pescallunes il·lustrat». *Revista de Girona*, març-abril de 1997, p. 22-27.
- PUJIULA I RIBERA, Jordi. «La repressió franquista a la Garrotxa. El Tribunal de Responsabilitats Polítiques». *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 2009, núm. 20, p. 289-320.
- SOLER-BECERRO, Raimon. «La construcció de l'hegemonia política: Esquerra, 1931-1933». *Eines*, hivern de 2011, p. 105-116.
- VÀZQUEZ, Eva. «La vida i l'obra de Pompeio Pascual», *Revista de Girona*, novembre-desembre de 1997, p. 61-68.

C. PREMSA**Barcelona**

- Avui* (1988)
- Opinió, L'* (1930-1933)
- Vanguardia, La* (1889)

Caldes de Malavella

- Sense Cridar* (1932-1933)

Girona

- Autonomista, El / Autonomista, L'* (1930-1933)
- Diario de Gerona / Diari de Girona* (1930-2016)
- Presència* (1977-1984)
- Punt Avui, El* (2014-2015)
- Revista de Girona* (1997)

Olot

- Alerta* (1931)
- iArriba España!* (1950-1968)
- Butlletí de Santa Maria del Col·lell* (1920-1925)
- Ciutat d'Olot, La* (1932)
- Comarca d'Olot, La* (1923)
- Deber, El* (1930-1932)
- Despertador, El* (1930-1931)
- Esquerra* (1934-1936)
- Olot Misión* (1971-1977)
- Oreig* (1931)
- Pessigolles* (1924)
- Revista d'Olot* (1926-1928)
- Tradició Catalana, La* (1920-1936)

Palafrugell

- Ara* (1932)

Salt

- Poble de Salt, El* (1932)

Sòria

- Defensor Escolar, El* (1926)

Tarragona

- Cruz, La* (1914-1923)

Índex de publicacions

Abella d'Or, L' [Barcelona, 1925] : 142
Acció Social Obrera [Palafrugell, 1918] : 25
Ara [Palafrugell, 1930] : 93, 158
i Arriba España! [Olot, 1939] : 141
Arts i Lletres [Barcelona, 1927] : 142
Autonomista, El / Autonomista, L' [Girona, 1916] : 14, 23, 25, 27, 87, 91, 93, 107, 127, 154, 155, 157, 158, 160, 161, 163, 164
Avançada [Girona, 1931] : 165
Avi Muné, L' [Sant Feliu de Guíxols, 1918] : 23, 153
Avui [Barcelona, 1976] : 157
Baix-Empordà [Palafrugell, 1909] : 158
Be Negre, El [Barcelona, 1931] : 23
Bombeta, La [Olot, 1932] : 23
Bombo, El [Olot, 1933] : 23, 141
Borinot, El [Barcelona, 1923] : 140
Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona [Barcelona, 1937] : 148
Campana de Gràcia, La [Barcelona, 1870] : 23, 154
Ciutadania [La Bisbal d'Empordà, 1932] : 93, 164
Ciutat d'Olot, La [Olot, 1932] : 73, 75, 78, 80, 137, 140, 143, 146, 148
Clam Popular [Ripoll, 1931] : 93, 155
Clar i Net [Girona, 1930] : 23
Comarca d'Olot, La [Olot, 1923] : 29, 33, 136, 146, 148
Conflent [Prada de Conflent, 1961] : 152
Cor del Poble, El [Barcelona, 1929] : 161
Correo Catalán, El [Barcelona, 1876] : 21
Costa Brava [L'Escala, 1919] : 158
iCu-Cut! [Barcelona, 1902] : 23
D'Ací i d'Allà [Barcelona, 1918] : 148, 161
Deber, El [Olot, 1897] : 23, 25, 27, 33, 35, 37, 39, 49, 140, 141, 142, 146, 148
Dépêche, La [Tolosa de Llenguadoc, 1870] : 152
Despertador, El [Olot, 1930] : 23, 36, 60, 61, 62, 63, 73, 80, 136, 141, 142, 143
Destino [Barcelona, 1939] : 157

Dia, El [Manresa, 1929] : 158
Diario de Barcelona [Barcelona, 1792] : 21
Diario de Gerona / Diari de Girona [Girona, 1932] : 23, 25, 27, 131, 140
Diluvio, El [Barcelona, 1879] : 21, 35
Empordà Federal [Figueres, 1911] : 93, 107, 161
Espinguet, L' [Girona, 1933] : 23
Esplais Literaris [Olot, 1921] : 39, 140, 142
Esquella de la Torratxa, L' [Barcelona, 1879] : 23, 39, 140
Esquerra [Olot, 1934] : 65, 131, 132, 136, 137, 139, 142, 144, 147, 159
Excelsior [Ciutat de Mèxic, 1917] : 154
Flama [Arenys de Mar, 1931] : 152
Foc Nou [Tolosa de Llenguadoc, 1944] : 157
Font Nova, La [Ripoll, 1904] : 136
Full Català [Ciutat de Mèxic, 1941] : 154
Gaseta d'Olot [Olot, 1930] : 31, 33, 35, 37, 65, 136, 143
Germanor [Malgrat de Mar, 1927] : 152
Germanor [Santiago de Xile, 1912] : 157
Gra de fajol [Olot, 1980] : 142, 143
Heraldo de Gerona [Girona, 1899] : 23
Horitzó, L' [Barcelona, 1921] : 161
Humanitat, La [Barcelona, 1931] : 154, 155, 157, 161, 164
Humanitat, La [Ciutat de Mèxic, 1942] : 154
Humanitat, La [Montpeller-París, 1944] : 157, 164
Il·lustració Llevantina, La [Barcelona, 1900] : 161
Indépéndant, L' [Perpinyà, 1846] : 152, 157
Juventut [Barcelona, 1900] : 161
Liberal, El [Madrid, 1879] : 35
Llufa, La [Olot, 1935] : 136, 143
Lluita [Olot, 1932] : 142
Magisterio Gerundense, El [Girona, 1907] : 160
Marinada [Palamós, 1914] : 158
Matí, El [Barcelona, 1929] : 148
Midi Libre [Montpeller, 1944] : 152
Mirador [Barcelona, 1929] : 35, 158

Monde, Le [París, 1944] : 152, 157
Montaña, La [Olot, 1923] : 27, 29, 33, 141
Nacional, El [Ciutat de Mèxic, 1929] : 154
Nau, La [Barcelona, 1927] : 35
Norte, El [Girona, 1910] : 23
Nostra Revista, La [Ciutat de Mèxic, 1946] : 154
Noticiero Universal, El [Barcelona, 1888] : 21, 23
Nova Revista, La [Barcelona, 1927] : 142
Novedades [Ciutat de Mèxic, 1936] : 154
Olot-Misión [Olot, 1955] : 142
Olotí, L' [Olot, 1979] : 142, 143
Onada, L' [Sant Feliu de Guíxols, 1932] : 158
Oncle Joan, L' [Olot, 1932] : 141
Opinió, L' [Barcelona, 1928] : 21, 39, 51, 91, 107, 117, 121, 140, 157, 158, 164
Oreig [Olot, 1931] : 73, 137, 142, 148
Papitu [Barcelona, 1908] : 23
En Patufet [Barcelona, 1904] : 140
Per Catalunya [Niça, 1945] : 157
Pessigolles [Olot, 1924] : 22, 23, 29, 31, 33, 43, 141
Poble Català, El [Ciutat de Mèxic, 1942] : 154
Poble de Salt, El [Salt, 1930] : 93, 147, 154
Pont Blau [Ciutat de Mèxic, 1952] : 154
Pont de Pedra, El [Girona, 1935] : 23
Praetòrium [Hostalric, 1916] : 152
Presència [Girona, 1965] : 140
Presència Catalana [París, 1952] : 157
Programa, El [Sant Feliu de Guíxols, 1907] : 18, 93, 107
Publicitat, La [Barcelona, 1878] : 21, 35, 37, 39, 140
Quaderns d'estudis econòmics, polítics i socials [Perpinyà, 1945] : 157
Quaderns de l'Exili [Coyoacan, 1943] : 154
Rambla de Girona, La [Girona, 1932] : 23
Rambla, La [Barcelona, 1930] : 35, 39, 140
Renaixement [Barcelona, 1910] : 152

Ressorgiment [Buenos Aires, 1916] : 154
Revista d'Olot [Olot, 1926] : 24, 29, 31, 35, 39, 43, 45, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 148
Orfeó Català [Ciutat de Mèxic, 1943] : 154
Rialles [Olot, 1927] : 33, 136, 143
Sant Joan i Barres [Perpinyà, 1961] : 157
Selva, La [Santa Coloma de Farners, 1906] : 152
Sense Cridar [Caldes de Malavella, 1932] : 99, 100, 101, 151
Serra d'Or [Barcelona, 1955] : 154, 157
Solidaridad Obrera [Barcelona, 1907] : 21
Tele/Estel [Barcelona, 1966] : 154
Tradició Catalana, La [Olot, 1917] : 20, 23, 25, 27, 31, 33, 35, 141
Tramontane [Perpinyà, 1917] : 152, 157
Ull, L' [Olot, 1912] : 136
Última Hora [Barcelona, 1935] : 154
Vanguardia, La [Barcelona, 1881] : 21, 23, 25, 157
Veu de Catalunya, La [Barcelona, 1899] : 21, 148
Veu de l'Empordà, La [Figueres, 1909] : 25
Víctors [Girona, 1936] : 157
Vida Nova [Montpeller, 1954] : 157
Vida Nova, La [Pineda de Mar, 1916] : 152
Vida Olotina [Olot, 1915] : 136
Voltes de la Rambla, Les [Girona, 1933] : 23

Índex onomàstic

Abadal i Calderó, Raimon d' 110
 Agustí i Masó, Josep Maria 141
 Agustí i Trilla, Candi 42
 Alavedra i Segurañas, Joan 72, 74
 Albert i Paradís, Caterina 153
 Albert i Pey, Salvador 18, 50, 102
 Alcalá-Zamora y Torres, Niceto 52
 Aleixandri i Babot, Francesc 102
 Aleixandri i Babot, Joaquim 5, 99, 100,
 102, 104, 107, 131, 133, 151, 164
 Alfons XIII 19
 Aliert i Torrents, A. 102
 Ametlla i Coll, Claudi 66, 72, 91
 Andreu i Abelló, Josep 38
 Arnau i Cortina, Francesc 102, 108, 133,
 152
 Arquimbau i Cardil, Rosa Maria 133
 Aubert i Cros, Ramon 11, 33, 37, 39, 46,
 57, 60, 71, 74, 79, 91, 110, 131, 133, 135
 Aubert i Nadal, Joan 29, 31, 35, 40, 136
 Aubert i Port, Pere 17, 29, 35, 73, 136
 Azaña Díaz, Manuel 52
 Aznar-Cabañas, Juan Bautista 55
 Badia i Capell, Miquel 140
 Badia i Malagrida, Carles 125
 Balaguer i Tort, Jaume 102, 131
 Balaña, Josep 102
 Balcells i González, Albert 21, 53
 Ballesta i Molinas, Joan 87, 88, 102, 104,
 107, 129, 131, 133, 153
 Bancells i Xiberta, Joan 91, 102, 108
 Barberí i Bartrina, Pere 34
 Barceló i Matas, Josep 126
 Barnadas i Puigferrer, Joan 33, 61

Barnadas i Vila, Eveli 31
 Barrera i Bonet, Manuel 102, 133
 Barrera i Costa, Heribert 154, 164
 Bassagoda, Ramon 41
 Bassols, Miquel Àngel 40, 131
 Batista i Roca, Josep Maria 45
 Bellido i Golferichs, Jesús Maria 138
 Bello Trompeta, Luis 102
 Berenguer y Fusté, Dámaso 17, 33, 55
 Berga i Boix, Josep 71
 Bertrana i Comte, Prudenci 85
 Bertrana i Salazar, Aurora 102, 105, 129
 Besolí i Cama, Pere 102
 Blanch i Roig, Emili 157
 Blanch i Sadurní, Salvador 34
 Blasi i Maranges, Pere 102, 108, 126
 Boadella, Ricard 140
 Boix i Goig, Enric 42
 Boix, Dolors 102, 105
 Bonet i Batlle, Ramon 35
 Borràs i Oriol, Enric 49
 Bosch, Guim 102
 Brunet i Solà, Manuel 40, 133
 Busquets i Ventura, Llorenç 18, 106
 Cabirol i Sendrós, Joan de 141
 Cabruja i Auguet, Agustí 11, 14, 87, 102,
 104, 107, 133, 150, 154, 164
 Calm i Busquets, Privat 26, 34
 Calm i Clota, Ramon 24, 31, 34, 35, 37,
 38, 39, 40, 41, 47, 53, 57, 59, 65, 74,
 75, 77, 79, 102, 104, 129, 131, 132, 137
 Calm, Josep 91
 Calvet i Costa, Felip 164
 Calvet i Pascual, Agustí 25

Cambó i Batlle, Francesc 67
 Camps i Arboix, Joaquim de 102, 106,
 110, 131, 133
 Camps, Joan 102
 Capdevila i Vilallonga, Lluís 133
 Capdevila, Carles 31
 Capdevila, Gaspar 33
 Carmaniu i Mainadé, Xavier 85
 Carner i Puig-Oriol, Josep 40
 Carós, F. 79
 Carrasco i Formiguera, Manuel 50
 Carreras i Artau, Tomàs 110
 Carreras, Andreu 35, 40
 Casadellà, Antoni 40, 43
 Casademunt i Arimany, Xavier 79, 91, 96,
 102, 108, 131, 133, 155
 Casals i Defilló, Pau 49, 157
 Casanelles i Ibarz, Joan 51, 121
 Casanova, Joan 136
 Casanovas i Maristany, Joan 38, 96, 108,
 144
 Casanovas i Pié, Artemi 11, 37, 40, 47, 87,
 102, 107, 129, 133, 133, 137, 138
 Caso de Val, Virgili del 33, 35, 40
 Català, Víctor
 Veure: Albert i Paradís, Caterina
 Cerezo i Hernàez, Pere 89, 91, 96, 99,
 102, 106, 107, 108, 110, 133, 153, 156
 Clara i Resplandis, Josep 85, 89
 Claret i Rubira, Josep 90, 92, 102, 108,
 109
 Comes i Calvet, Pere 51
 Companys i Jover, Lluís 49, 51, 59, 120,
 121, 151

- Cornellà i Roca, Pere 85
- Corredor i Pomés, Josep Maria 11, 14, 87, 89, 91, 99, 102, 104, 107, 113, 129, 130, 131, 133, 157, 164
- Cos, Martí 40
- Costa i Fernàndez, Lluís 25, 85
- Costal i Marinel·lo, Cassià 87
- Cruells i Pifarré, Manuel 147
- Dalí i Domènech, Salvador 148
- Dalmau i Casademunt, Josep Maria 102, 104, 105, 106, 131, 133
- Dalmau i Pla, Laureà 79, 87, 89, 91, 96, 102, 104, 108, 126, 131, 133, 157
- Danés i Torras, Joaquim 40
- Davesa i Soler, Pere 103
- Deu i Ros, Joan 28, 31, 32, 56, 71
- Deulofeu i Torres, Alexandre 91
- Devesa i Rossell, Maria Mercè 45
- Díez i Rodríguez, Xavier 85, 87
- Domènech i Casadevall, Gemma 85
- Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 112
- Dot i Arxer, Antoni 11, 24, 26, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 45, 47, 53, 55, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 69, 71, 72, 77, 79, 81, 87, 91, 96, 103, 104, 108, 129, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 147, 155
- Dou i Camps, Josep Maria 62, 65, 73, 149
- Duaso i Clara, Francesc 103, 131
- Esplà i Rizo, Carles 140
- Estelrich i Artigues, Joan 125
- Fabra i Poch, Pompeu 45, 157, 164
- Fàbrega i Pou, Josep 18, 96, 103, 108, 133
- Fageda, Enric 34
- Falgueras, Conrad 103
- Farjas i Company, Joaquim 65
- Fenosa i Florensa, Apel·les 140
- Fernàndez i Dilmé, Manuel 74, 91
- Fernàndez, Àngel 40, 65
- Foix i Quer, Ferran 103
- Fontbernat i Verdaguer, Enric 140
- Fontbernat i Verdaguer, Josep 140
- Fontfreda i Blanco, Josep 45
- Furtrà, Andreu 40, 41
- Galán Rodríguez, Fermín 49
- Galés i Martínez, Manuel 103, 133
- Galwey i Garcia, Enric 71
- García Hernández, Àngel 49
- Garcia i Vigneaux, Emili 103, 131, 133
- Garganta i Fàbrega, Joan de 24, 31, 34, 40, 46, 57, 60, 62, 66, 70, 71, 73, 78, 110, 131, 133, 135
- Gascon i Rodà, Jaume 34, 35, 39, 40, 51, 80, 134, 140
- Gassiot, Josep 31
- Gassol i Rovira, Ventura 121, 138, 144
- Gausachs i Ramon, Lluís 143
- Gaziel
veure: Calvet i Pascual, Agustí
- Ginesta i Balmanya, Joan 103, 131
- Giralt i Casadesús, Ricard 84
- Gironès, Melcior 91
- Givanel i Mas, Joan 29
- Gual i Masoller, Julià 40
- Guillamet i Lloveras, Jaume 21
- Guilló, Josep 158
- Guillot, Eduard 136
- Guimerà i Jorge, Àngel 153
- Güell, Josep 40
- Güell, Ramon 41, 43
- Hernández Gilabert, Miguel 145
- Huertas Claveria, Josep Maria 25, 99
- Ibàrruri Gómez, Dolores 145
- Iglesias i Albert, Joan 42, 72, 74
- Iglesias Posse, Pablo 30
- Irla i Bosch, Francesc 103
- Irla i Bosch, Josep 18, 70, 72, 74, 79, 87, 91, 99, 103, 108, 110
- Jordi i Frigola, Martí 103, 131, 133, 154, 158
- Junquera i Muné, Josep 126
- Juscafresa, Baldiri 40
- Jutglar i Frigola, Pere 40, 133
- Layret i Foix, Eduard 154
- Layret i Foix, Francesc 30
- Lerroux García, Alejandro 53
- Llach, Josep Maria 17
- Llagostera i Codony, Joan 97
- Llongarriu i Colom, Pere 103, 104, 107, 159
- Llovera, Esteve 31
- Lloveras i Plaja, Narcís 103, 133
- Lluhí i Vallescà, Joan 51, 121
- Machado Ruiz, Antonio 145
- Macià i Llussà, Francesc 36, 38, 51, 53, 55, 59, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 91, 96, 112, 117, 118, 121, 127, 140, 163
- Madrid i Aliet, Francesc 103
- Malibran i Escassi, Maria Lluïsa de 65, 141
- Marañón y Posadillo, Gregorio 52
- Marial i Mundet, Melcior 125
- Marquès i Sureda, Salomó 85
- Martí i Feced, Carles 121

Martorell, J. 103
 Marull i Carré, Josep 91
 Mascort i Ribot, Josep 103, 125, 126, 133, 138, 160
 Mascort, Ramon 40, 41, 47
 Masó i Valentí, Rafael 85
 Masó, Francesc 103
 Mercader, Pere 153
 Mestres, Joan 31
 Mir i Mas de Xexàs, Josep Maria 22, 24, 26, 29, 35, 37, 39, 59, 60, 64, 65, 129, 132, 141
 Miravittles i Navarra, Jaume 110, 140, 144
 Mixel 63
 Montsalvatge i Bassols, Xavier 85
 Morenó i Pallí, Lluís 40
 Murià i Romaní, Anna 103, 105
 Nin i Pavlova, Nora 144
 Nin i Pérez, Andreu 144
 Noguer i Comet, Ramon 18
 Nogués i Casas, Francesc Xavier 144
 Oliva i Ayats, Amadeu 72, 74, 106, 154
 Oliver i Tolrà, Miquel dels Sants 25
 Oliver, Fermí 79, 91
 Ordeig, Domènec 35, 41
 Ortega y Gasset, José 157
 Ortiz i Aulina, Sebastià 34, 40, 45, 80
 Pagès i Muntada, Miquel 40, 45, 62, 80
 Palacín i Soldevila, Ricard 38
 Palol i Felip, Miquel de 85
 Pascual i Busquets, Pompeio 101, 103
 Pascual i Rodés, Iu 144
 Perarnau i Canal, Salvador 35, 40
 Perenya i Reixachs, Alfred 7, 55

Pérez i Farràs, Enric 70, 72, 74
 Pey i Calvet, Josep 91
 Pi i Margall, Francesc 47, 71, 95
 Piera i Prats, Xavier 26, 34
 Pla i Casadevall, Josep 133, 140
 Pla i Coral, Ramon 26, 31, 35, 37, 39, 40, 41, 47, 59, 65, 67, 69, 73, 75, 129, 132, 133, 142
 Planagumà i Gelada, Antoni 40, 45, 62, 80, 133, 143
 Planagumà, Josep 40
 Planas i Serra, Miquel 91
 Planas, Albert 19, 37, 47
 Polo i Roig, Irene 133
 Pons i Guitart, Àngel 40
 Portas i Burcet, Manuel 103
 Prat de la Riba i Sarrà, Enric 67, 71
 Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel 17, 19, 20, 33, 51, 55
 Prunés i Sató, Lluís 103, 106, 133, 138
 Puig d'Asprer, Josep 50
 Puig i Bussot, Hèctor 103
 Puig i Cadafalch, Josep 153
 Puig Pujades, Josep 11, 18, 79, 87, 89, 91, 96, 99, 103, 104, 106, 126, 131, 138, 154, 161
 Puig, Narcís 103
 Pujiula i Ribera, Jordi 19, 143
 Pujol i Boix, Ramon 42
 Pujol i Casademont, Enric 85
 Pujol i Font, Joan Lluís 38
 Pujol i Ripoll, Josep 31, 35, 37, 39, 40, 132, 143, 144
 Pujols i Morgades, Francesc 157, 164

Quer i Verdaguer, Rosa 88
 Quera i Tísner, Leonci 143
 Quintana de Leon, Albert de 18, 50, 66, 86, 87, 89
 Ràfols i Camí, R. 41
 Rahola i Llorens, Carles 25, 85, 103, 104, 129, 133
 Rahola i Llorens, Darius 87, 131, 151
 Rexach i Negre, Joan 103, 133, 162
 Riba i Bracons, Carles 157, 164
 Riera, Francesc Xavier 26
 Rigola i Torras, Martirià 31
 Riu i Puig, Isidre 18
 Roch i Llorens, Gonçal 91
 Rofes i Cabré, Cosme 41
 Ros, Joaquim 17
 Ros, Josep 103
 Rossell i Vilar, Pere Màrtir 31
 Roura i Tuneu, Hermenegild 103, 150
 Rouret i Callol, Martí 153
 Rovira i Comas, Teresa 164
 Rovira i Virgili, Antoni 103, 129, 130, 133, 157, 164
 Royo, Pere 103
 Sabater i Vidal, Joan 40, 41, 45, 47
 Sacrest i Casellas, Rosa 45
 Sacrest i Danés, Albert 22, 24, 29, 31, 34, 35, 40, 41, 43, 47, 61, 73, 133, 142, 145
 Sacrest i Danés, Antoni 43
 Sagrera i Corominas, Josep 125, 158
 Sala i Juvinyà, Salvador 41, 146
 Salmerón García, José 112
 Salou, J. 79
 Saltor i Soler, Octavi 153

- Salvadó i Castell, Hilari 138
 Salvat, Lluís 41
 Samblancat Salanova, Àngel 41
 Santaló i Parvorell, Miquel 11, 18, 38, 41,
 50, 53, 72, 74, 79, 87, 91, 96, 103, 104,
 106, 109, 110, 114, 125, 131, 133, 138, 163
 Seguí i Rubinat, Salvador 30, 71
 Selles, Narcís 85
 Selves i Carner, Joan 112
 Serra i Bartrina, Llibertat 41, 45, 103, 105,
 129, 132, 133, 147
 Serra i Hunter, Jaume 126
 Serra i Moret, Manuel 121, 125, 152
 Serrat, Pelegrí 33
 Solà, Pere 85
 Soler-Becerro, Raimon 61
 Sumalla i Sabaté, Rosend 103
 Suñé, Narcís 103, 131
 Sureda, Joaquim 103
 Surroca i Puig, Francesc 103, 104, 105
 Tarradellas i Joan, Josep 121, 139, 143,
 160
 Teixidor i Colomer, Anna 23, 85
 Tell i Novellas, Jordi 140
 Torres i Barberà, Humbert 51
 Torres i Perenya, Víctor 51, 164
 Tost, Casimir 41
 Tresserras i Jofre, Joan 17
 Valldeperes i Jaquetot, Manuel 103
 Vallès i Pujals, Joan 110
 Varderi i Solà, Ramon 103
 Vayreda i Casabó, Raimond 41, 73, 147,
 148
 Vázquez, Eva 101
 Ventaiols, Gabí 103
 Ventalló i Vergés, Joaquim 133
 Ventós i Casadevall, Ernest 38
 Ventosa i Roig, Joan 38
 Vergés i Vergés, Fermí 158
 Vergés, Agustí 41
 Vergés, Francesc 103
 Vicens, Pere 103, 131
 Vidal i Forga, Francesc 80
 Vidal i Forga, Gil 35, 41, 45, 47, 62, 63,
 133, 147, 149
 Vigo i Bènia, Emili 103, 133, 164
 Vila i Xifra, Pere 87, 103, 104, 105, 107,
 121, 129, 133, 162, 165
 Vilalta i Faura, Miquel 41
 Vilalta i Vidal, Antoni 38
 Vilar, Josep M. 103
 Vilardell i Colomer, Miquel 80
 Vinardell i Roig, Artur 103
 Vinyals, Lluís 31
 Vinyeta i Urgell, Josep 42, 46, 57, 60
 Xammar i Puigventós, Eugeni 140
 Xifré i Morros, Baldomer 41, 65
 Xirau i Palau, Antoni 51, 96, 103, 121
 Xirau i Palau, Joan 121
 Xirgu i Subirà, Margarida 49
 Yrla i Bosch, Francesc
 veure: Irla i Bosch, Francesc

El setmanari **Acció Ciutadana** neix a Olot el 1930, a les acaballes de la dictadura primoriverista, impulsat per un nucli de joves republicans garrotxins. Sorgit com una tribuna de debat polític però també de difusió de la vida social, es consolida amb la proclamació de la República l'abril de 1931 convertint-se en l'òrgan d'expressió a la comarca d'Esquerra Republicana de Catalunya.

L'empenta del setmanari el porta a fer el salt a Girona la tardor del 1932, eixamplant l'àmbit de difusió a totes les comarques gironines en paral·lel a la consolidació electoral del partit, un paper que el periòdic juga fins a la seva desaparició l'estiu del 1934 coincidint amb un moment de crisi d'ERC a Girona arran de la inesperada pèrdua, uns mesos abans, de l'alcaldia de la ciutat.

Ramon Calm, Artemi Casanovas, Antoni Dot, Jaume Gascon, Ramon Pla i Coral, Albert Sacrest, Llibertat Serra, Joaquim Aleixandri, Joan Ballesta, Agustí Cabruja, Pere Cerezo, Josep Maria Corredor, Pere Llongarriu, Miquel Santaló i Emili Vigo en són alguns dels articulistes més destacats.

Tot i la seva transcendència com a òrgan de propaganda política, **Acció Ciutadana** no és només un butlletí de partit sinó que alterna la informació «corporativa» amb articles d'opinió rellevants i cròniques periodístiques que es poden considerar un model pioner de corresponsalia local que no tornarien a recuperar-se a la ciutat fins moltes dècades després.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Carles Ribera i Rustullet (Girona, 1968)

Llicenciat en Història per la UdG, ha treballat des del 1989 com a periodista. Ha estat corresponsal de la revista de la Unió de Pagesos *La Terra*, col·laborador de *Presència*, redactor en cap d'*El Punt*, subdirector de l'*Avui*, director adjunt i vicedirector d'*El Punt Avui* i director del setmanari *La República*. Actualment treballa al Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

En el terreny de la recerca històrica, ha publicat diversos articles sobre la Guerra Civil i l'exili i els llibres *Notícia d'un republicà* (2006), *Cent dies de juliol* (2007) i *El carrer de l'infern* (2016). El 2016 va rebre una beca Carles Rahola per una investigació sobre el periòdic satíric gironí *El Pont de Pedra* (1935-1936). També és coautor de l'edició ampliada del llibre *Cata...què* amb Carles Puigdemont (2016).